RESÂİLU İBN-EL-ARABİ

ÜÇÜNCÜ CİLD

İBN'İ ARABİNİN RİSALELERİ

Eş-Şeyhu'l Ekber

MUHYİDDİN İBN.ARABÎ K.S

H.560-638 / M.1164-1240

Tercüme

Vahdettin İNCE

Üçüncü Cild
İBN'İ ARABİNİN
RİSALELERİ

*** Hezreti Şeyhu'l Ekberin Duası**

*** İbn-i Arabinin Hakkında İbn-i Kemal Efendi**
Tarafından Yavuz Sultan Selim Devrinde Verilen Fetva

1. Kitab: Kitabul'l Menzili'l Kutbi ve Mekalihi ve Halihi
2. Kitab: Risaletu'l Kutub
3. Kitab: Kitabu'l Kutub
4. Kitab: Kitabu'l Mesail
5. Kitab: Kitabu'l Tecelliyat
6. Kitab: Kitabu'l İsfar an Netaici'l Esfar
7. Kitab: Kitabu'l Vesaya
8. Kitab: Kitabu Hilyeti'l Ebdal
9. Kitab: Kitabu'l Nakşi'l Fusus
10. Kitab: El-Vasiye
11. Kitab: Kitabu İstilahi's Sufiyye

Şeyhu'l Ekber
MUHYİDDİN İBN. ARABÎ K.S.

H.Z. ŞEYH'İN
DUASI

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

Şeyhu'l Ekber, nadide zümrüt, parlak nur, efendim, Şeyh Muhyiddin Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Mağribi, el-Endülüsi:

- Allah, Muhammed ve al-i Muhammed hakkı için bizi dünya ve ahirette onun ilimlerinden faydalandırsın- der ve şöyle devam eder:

- Hamdolsun Allah'a, uygun kılmasının güzelliğinden dolayı.

O'ndan diliyorum; Yoluna salik olmayı nasip etmesini,

Bu yolu tahkik ehli biri olarak kat etmemi ilham etmesini,

Yolunu tasdik etmekten dolayı huzura ermiş mutmain bir kalp bahşetmesini,

Öne geçmesini sağlayan özelliklerle donattığı aydınlık bir akıl vermesini,

Şereflendirmesinin makamına huzur veren bir sururla koşmayı,

Cehaletten uzaklığın mutmainliğini yaşayan bir nefis, fikrin kıvılcım ve şuleleriyle parlayan bir anlayış,

Fethin pınarından ve halis şarabından zahir olan bir sır,

Neşenin genişliği ve enginliğiyle açılmış bir lisan vermesini,

Fani dünyanın çekici süslerinden ve zevk veren cazibesinden beri, yüksek bir düşünce bahşetmesini,

Kevnin batışında ve doğuşunda varlığın sırrını gözlemleyen bir basiret nasip etmesini,

Huzur rüzgarının arındırması neticesi her türlü bozukluktan beri duyular vermesini,

Noksanlığın taşkınlığından ve tatbikinden uzak tertemiz bir fıtrat vermesini, elverişli bir vakit Muhammed'e- al-i

Şeriatın egemenliğine ve güvencelerine uyan bir huy,

Toplayıp ayırmaya bahşetmesini...

Salât ve selam Muhammed'e ve grubuna,

Ondan sonraki halifelere ve yolunu izleyen tabîlerine,

Selam ve esenlik onların üzerine.

Bil ki, varlıktan ve şühuddan murat Allah'tır ve amaç da O'dur.

Ne inkar var ne de ret.

O, bana yeter ve O ne güzel vekildir.

Abdullah M.İbn.Arabi

Yayınevinin Önsözü

Değerli Dostlar..

Allah Dostlarının seçkinlerinden, tasavvuf erbabının zirve isimlerinden olan Şeyhu'l Ekber Muhyiddin ibn. (k.s.) hazretlerinin Haydarabad'da 1948 yılında yayınlanmış 29 küçük kitabçıklar-dan/risaleden oluşan aşağıda isimlerini verdiğimiz, çok derin tasavvufî manâlar ihtiva eden bu eserini Türkçeye tercüme ettirerek yayınlamayı Kitsan Yayınevi olarak bizlere nasib eden Rabbimize ne kadar şükretsek azdır. Bu risaleler "Kitabcıklar" sırasıyla şunlardır:

1) Kitabu'l Fena Fil Müşahede

2) Kitabu'l Celal ve'l Kemâl

3) Kitabu'l Elif "Ahadiye"

4) Kitabu'l Celalet "Kelimetullah "

5) Kitabu Eyyami'şe'n

6) Kitabu'l Kurbe

7) Kitabu'l Alam Bi İşarati Ehil İlham

8) Kitabu'l Mim Ve'l Vav Ve'n Nun

9) Risaletu'l Kasemi'l İlahi

10) Kitabu'l Ya

11) Kitabu'l Ezel

12) Risaletu'l Envar

13) Kitabu'l İsra İlâ Makami'l Esra

14) Risaletun Fi Suali İsmail B. Sevdekin

15) Risaletun İla'l İmam Er'Razi

16) Risaletun La Yaulu Aleyha

17) Kitabu'ş Şahid

18) Kitabu't Teracim

19) Kitabu'l Menzili'l Kutbi ve Mekalihi ve Halihi

20) Risaletu'l İntisar

21) Kitabul Menzilil Kutbi

22) Kitabul Mesail

23) Kitabu't Tecelliyat

24) Kitabul İsfar an Netaici'l Esfar

25) Kitabul Vesaya

26) Kitabu Hilyeti'l Ebdal

27) Kitabu Nakşi'l Fusus

28) El- Vasiye

29) Kitabu İstilahi's Sufiyye

İbn. Arabî (k.s.) hazretlerinin bu risaleleri "ki-tabçıkları titiz bir şekilde karşılaştırmalı (Haydara-bad baskısı esas alınarak Beyrut ve Kahire'de yakın tarih olarak basılanlar) incelenmiş, mümkün mertebe lafızları ve harekeleri en anlaşılır şekilde olmasına dikkat edilerek tercümesi kontrol edilmiştir. Risalelerde geçen Kur'ân ayetlerinin orjinaline mümkün mertebe sadık kalınarak lâtin harflerle (Türkçe) okunuşları, anlamları, sure adları ve ayet numaraları belirtilmiştir. Ayrıca okurlarımızın tercihleri göz önüne alınarak rahat şekilde okunması için orta boy ve üç cilt olarak hazırlanmıştır. **Ve her cildin sonuna (yararlı olacağı düşünülerek) Fusûs Nakşı Kitabı, Vasiyetler Kitabı ve Tasavvuf Istılahları Kitabı konulmuştur. Elinizde bulunan ÜÇÜNCÜ CİLD**

1) Kitabul Menzilil Kutbi ve Mekalihi ve Halihi

2) Risaletu'l İntisar

3) Kitabu'l Kutub

4) Kitabu'l Mesail

5) Kitabu't Tecelliyat

6) Kitabu'l İsfar an Netaici'l Esfar

7) Kitabu'l Vesaya

8) Kitabu Hilyeti'l Ebdal

9) Kitabu Nakşi'l Fusus

10) El- Vasiye

11) Kitabu İstilahi's Sufiyye kitabcıklarını içermektedir.

İnşallah Allah'ın yardımı ve Tevfik-î Samadaniyesiyle başarılı olmayı umuyor ve nasibi olanlar için gereğince bu eserlerin faydalı olmasını Cenab-ı Hakdan diliyoruz.

İbn-i Kemal efendinin Fetvası

İbn. Arabi k.s hazretleri hakkında birçok alim gerek yaşadığı devirde gerekse günümüze kadar çok çeşitli görüşler bildirmişler, tartışmışlar; bazıları onu övmüşler, onun derin mânâ ifade eden remizli sözlerini anlamayanlar eleştirmişler hatta zaman zaman eleştiri sınırlarını aşacak şekilde dil uzatanlar da olmuştur. Onlara kanımızca en güzel cevabı, araştırmalarımız esnasında **Muftiy u's-Sekaleyn** namıyla anılan ve bu isimle şöhret olan Mısır fatihi Padişah **Yavuz Sultan Selim**'in hocası aynı zamanda da Kanuni ve Yavuz devrinin tanınmış şeyhülislamlarında **Mevlâna İbn-Kemâl** (k.s.) efendinin bu mevzuyla ilgili olarak yayınlanmış bir fetvasında bulduk. Şeyh Ahmed Hamdı al-Kadirî (k.s.) telif etmiş olduğu **"Kitab-ul Burhan Al-Azhar Manâkıb eş-Şeyh el-Ek-ber"** Arapça ve Osmanlıca olan ve **yayınevimiz tarafından Türkçeye çevirisi ve sadeleştirmesi yaptırılan ve çok yakında yayımlıyacağımız bu eserde bulunan bu fetvayı biraz sadeleştirme yaparak önemine binaen kitabımızın birinci cildinde olduğu gibi ikinci cildine ve üçüncü cildinede almayı uygun gördük..**

Fetvanın sahibi olan **İbn-i Kemâl** efendi, yaşadığı devirde yukarda bahs ettiğimiz gibi talebesi olan padişah tarafından çok sevilmiş ve sayılmıştır. Öyle ki Yavuz, hocasının atından sıçrayan çamurla kirlenmiş olan kaftanının öldüğü zaman tabutunun üstüne örtülmesini vasiyet etmiştir. Ve öyle de olmuştur. Yakın tarihe kadar sandukasının üzerinde

serili olan bu kaftan, günümüzde üzeri camla kaplı tahtadan yapılmış bir koruma içersine konarak sandukanın yanına yerleştirilmiş, türbeyi ziyaret edenlere özenle gösterilmektedir. Kısaca İbn-i Kemâl efendi çok özel bir zattır..

Hazreti Şeyh'e karşı olanlar o gün olduğu gibi bu günde malesef mevcuttur. İbn-i Kemâl efendinin fetvası sanıyoruz o gün olduğu gibi bu günde hazreti şeyh'e karşı olanlara yetecek bir cevab olacaktır. Hazret şöyle fetva vermiştir:

Bismillahirrahmanirrahim..

Kullarından bir kısmını ilim ve ihsana mümtaz ve enbiya ve murselîne vâris eden Cenab-ı Hakka hamd ve sena ve ehl-i dalâl-ı ıslâha meb'ûs olan (gönderilen) Nebiy-yi zîşân ile şer'i metini (sağlam şeriatı) icraya ced ve gayret eden âl ve ashabına edayı selât ve selam bî intiha (sonsuz selât ve selam) olunduktan sonra; ma'lum olsun ki hakikât ehlinin uyduğu; Hazret-i Şeyh Âzam Kutb-ul Arifin Muhyiddîn Âlî al-Arabî at-Tâi al-Hatemî al-Endülüs-i hazretleri muctehid-i kâmil ve mürşid-i fâzıldır. Hayret veren menâkıbında mevcud olan harikulade kerametleri müridler, alimler ve fâzıl kişiler tarafından kabul ve tasdik edilmiştir. İnkâr edenlerin, çok büyük hata edecekleri ve inkârda ısrar edenlerin ise çok dalâlete duçar olacakları aşikârdır. Emr-i bil ma'ruf ve nehyi anil münker'le me'mur hakimlerin, işbu batıl inanç sahihlerinin hallerini düzeltmelerine ve itikâdlarmı değiştirmelerine teşvik ve te'dîb (uslandırma) eylemeleri boyunlarına borçdur.

İbn-i Arabi hazretleri birçok kitab ve resâil te'lif buyurmuşlardır. Fusus'ul Hikem, Fütuhatı Mekiyye diğer te'lif ettiklerinin yanında meşhurdur. Hazreti Şeyh'in kitablarında ve risalelerinde bulunan bazı ibârelerinn lafzları ve manâları ilâh-i emre ve şer'i nebeviye yakın yani anlaşılır olması yönüyle itiraz edilmemektedir. Ancak bazı ibarelerin derecâtının yüksek olması yani keşf ve tevhîd ehlinden olmayanların idrâklarının fevkinde olması, amaçlanan manâyı idrâk edemeyenlerin ve tasavvuf ehli olmayanların *"Sakın bilmediğin şeyin ardına düşme. Doğrusu kulak, göz ve kalp bunların hepsi o şeyden sorumlu olur"* (İsra/36) âyetine uyarak sükût etmeleri ve itirazdan kaçınmaları vaciptir. Büyüklerden birisi şöyle buyurmuştur: *Kim tasauvujı hakikatlerin ehli ile beraber otururşa ve onların ortaya koydukları hakikatlerin bazısını inkâr ederse, Allah iman nurunu onun kalbinden söküp alır."*

İbn-i Arabi (k.s) hâlen, ilmen, tarikat şeyhi ve hakikat ehlinin büyüğü olduğu gibi; ilim müessesesi teşkilatının kurucusudur. Cenab-ı Şeyh, öyle ucu bucağı olmayan bir denizdir ki sahilini görmeğe beşer gözü, dalgalarının çalkalanırken çıkardığı sesi işitmeğe; beşer kulağı acizdir. İnci taneleri olan sözleri ise yâr'dan uzak olanların ellerine ulaşıp ziyan olmaktan korunmuş ve gönül ehline neş'e bahş olacak feyizler ile dopdoludur. İbn-i Arabîye mensub olan tâife-i nâciye doğru yola girmiş mümtaz bir kavimdir. Sözleri ve diğer tasavvuf! ıstılahları diğer tasavvuf ehli gibidir. Hatırdan çıkarılmamalıdır ki, hilali görmeye, kusurlu gözler nasıl müsaid değilse hazreti herkesin idrâk etmesi mümkün olmayabilir. Allah'a yeminle beraber beyân olunur ki şübhesiz Şeyh'ul Azam b. Arabi ilminin ihata etmediği şeyi yazmamıştır ve ilmi ise; malumatın şekillerini hakikati vechle, ru'yetle hasıl olmuş ilm-i şuhûddur. Hak Subhanehû tealâ hazretleri bazı kullarını nübüvvetle bazısını da velayetle seçmiştir. Durum şudur ki, bir şeyi bilmemek, görmemek o şeyin yok olduğunu gerektirmez. Bulup görmemekle de o şeyin varlığını inkâr lâzım gelmez. Örneğin; yarasanın güneşi görmeyerek inkâr etmesi, güneşin olmadığı anlamına gelmez. Taassubun zarardan başkaca faydası yoktur. Hususiyle Ricâl-ul Gayb hakkında hadis-i şerif vârid olmuştur. Onların çaresiz kalanlara Allah'ın emriyle yardımları meşhurdur. Şu satırları yazan ben dahi bu ruhanî yardımlarına mazhar olmuşumdur. Muna-sib olan budur ki her zaman mukaddes mevcudiyed-lerini ikrar edib özellikle Şeyh'ul Ekber Muhyiddin ibn-i Arabî ve Şeyh Abdulkadir Geylânî hazretlerini uygun tabirlerle yâd etmek lüzumludur. Setr ettikleri ve gizledikleri ibareleri idrâk edememek sebebiyle inkâr uygun değildir. Cifir,

Nucûm ve İksir ilmi gibi konuları avamdan gizlemişlerdir. Ekseriya sözleri vicdanidir, tatmayan bilmez kabilindendir. Onların yolu sırat-ı müstakimdir, muhabbetullahtır. Onlar "Muhammedî"dirler. Bilinmelidir ki, Allah'ın dostları ile Allah'tan bize haber getiren herkes, TEK görüş üzeredirler. Allah'dan getirdikleri bilgiye ne bir şey eklerler, ne noksan söylerler, ne de birbirlerine muhalefet ederler. Aksine onlar; birbirlerini doğrularlar. Tıbkı buluttaki yağmur suyunun yere inmesi halinde özünde değişiklik olmaması gibi onların kelâmlarının özleri BİR'dir manâsı BİR'dir. Bizlere düşen *"Bilmiyorsanız bir bilene sorunuz"* ilâhi hükmüne riayet etmektir ki bu hüküm İslamın şartlarındandır. "Hak teâla cümlemize tevfîk ve basiret ihsan eyleye"

İnanırız.. Hazreti Şeyhin buyurduğu gibi...

O, Allah Hakkı söyler ve O, doğru yola iletir.

Muftîyu's sekaleyn ibn-i Kemâl

Artık çok büyük derûni anlam ifade eden bu kıymetli fetvadan sonra biz..

"Allah erlerinden zuhura gelen eserler; müessir-i hakiki olan Hazreti Allah C.C. dandır" inancı ve bu gibi eserlere hizmetin de Cenab-ı Hakk'ın büyük bir lütfü olduğu bilinciyle Elhamdülillah deriz ve Subhanehû tealâ'dan okurlarımızın bu eserden, yayınlamış olduğumuz ve diğer yayınlayacağımız eserlerden amacına uygun istifade etmelerini, acizliğimizden oluşan hata ve kusurlarımızın affını niyaz ederiz.

Allah Rasûlü s.a.v. efendimize, âline, ashabına tüm Nebilere, Resullere, Ehlibeytine, Veliyullaha, onların dostu olma şerefine nali olanlara ve ümmet-i Muhammed'e selam olsun.

Gönülleriniz Allah Celle Celalehû'nun, Allah Rasûlu'nün ve dostlarının muhabbetiyle dolsun. Allah Muin'niniz olsun.

KİTSAN YAYINEVİ.

BİRİNCİ KİTAB

KİTABU'L MENZİLİ'L KUTBİ VE MEKALİHİ VE HALİHİ

KUTB'UN MENZİLİ SÖZÜ VE HALİ KİTABI

Şeyhu'l Ekber
MUHYİDDİN İBN. ARABÎ K.S.

KUTB'UN MENZİLİ
SÖZÜ VE HALİ KİTABI

Bismillahirrahmanirrahim

Allah'ın salat ve selamı Peygamberimizin ve ehlibeytinin üzerine olsun.

Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun. Akıbet muttakilerindir. Güç ve kudret ancak yüce ve azamet sahibi Allah'ındır. Allah'ın salat ve selamı efendimiz Hz. Muhammed'in ve pak ve temiz ehlibeytinin üzerine olsun.

Allah sizi muvaffak kılsın, bilin ki: Övgüsü açık ve isimleri kutsal olan yüce Allah, Kutb'un menzilini huzurdan sır menzili kılmıştır. Bu menzili aşılmaz kılmıştır ki, sadece O'nun ismi aşabilmektedir. Sonra İmam'ın menzilini de celal ve ünsiyet menzili olarak Kutb'un solunda varetmiştir. Bu menzille Rab ismi ilintilidir; alemin ve bitkilerin yönetimi, salahı buna aittir. Uzaklık sırrı onun yanındadır. Anahtarlar Onun elindedir. O, alemdeki tertemiz seyyiddir ve kutup imamın da kılıcıdır. Sonra Kutbun sağındaki imamın menzilini de cemal ve heybet menzili kılmıştır. Makam itibariyle mülk ve saltanat onundur, fiil itibariyle değil. Boyun eğdirilmiş suretlerden mücerret ruhlar aleminin anahtarları onun elindedir. Bunların şekli ilahi huzurda nasıldır? Kuşkusuz Kutub ensesiz bir yüzdür. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Ben sizi arkamdan görebiliyorum." Bu sözüyle Hz. Peygamber (s.a.v.) maddi bir varlık olarak arka(sırt)yı vurgularken, oradan görebilmeyi belirterek maddi sırtın hakikatini nefyediyor. Arka(sırt/öte)yı onların yokluklarının ispatı olarak dile getiriyor. Ayrıca soldaki imamın iki yüzünün olduğunu vurguluyor. Bir yüzü mürekkeptir ve aleme tekabül etmektedir. Bir yüzü basittir ve Kutba tekabül etmektedir. Sağdaki imamınsa tek yüzünün olduğunu ve her zaman ayakta durduğunu belirtiyor. O, ensesiyle şuurlarca algılanmamaktadır. Eğer sorulsaydı, "O, ensesi olmayan bir yüzdür", diye cevap verirdi. "Mevakiu'n-Nücum" adlı eserimizde iki imamın kalp feleğindeki menzilini açıklamıştık. Bu babda, inşallah, kitabımıza yaraşır biçimde Kutubun ve iki imamın menzilinden söz edeceğiz.

Kutb'un Menzili Makamı ve Hali

Kutub, dairenin merkezi, çerçevesi ve Hakkın aynasıdır. Alemin etrafında döndüğü bir eksendir. İncelikleri vardır ki, bütün mahlukatın kalplerine hayır ve şerle uzanır; ama bu hayır ve şer aynı orandadır; biri diğerine ağır basmaz. Aslında bunlar Kutbun yanında ne hayır ne de serdir; bilakis varlıktırlar; bunları kabul eden mahalle göre hayır ve şer olarak belirginleşirler. Bu ehli sünnet tarafından vurgulanan bir kuraldır ve bazı akılcılar da aklın ve arazın gereği olarak bunu vurgulamışlardır. Yüce Allah bir ayette şöyle buyurmuştur: *"Fe elhemeha fucureha ve tekvaha* /Ona iyilik ve kötülüklerini ilham edene..." (Şems, 8) Bu, ilahi sırdan kaynaklanan sahih bir kuraldır. Sonra cennet ve cehennem varoldu. Ayrıca varlıktaki bütün nispetler de zuhur etti. İlahi zatın huzuru gibi. Bunlardan biri de yüce Allah'ın sözüdür. Allah zat ismiyle camidir/toplayandır, kabze-dendir, bedîdir/açandır. Vermemek ve vermek O'nun elindedir. Muhakkiklere göre hiçbir gizli ve örtülü tarafı olmayan gerçek şudur ki, ortada kesinlikle vermemek diye bir şey yoktur, aksine, ebedi bir bağış, kesintisiz ikram ve devamlı feyiz vardır. Menetme sadece ilahi vaciplik açısından söz konusudur ki, bunu da iki nedenden dolayı kendine ıtlak etmiştir. Birincisi; bağışta bulunulan varlıkların, kendilerine verilen tüm bağışları bir tek zaman diliminde kabul etmek gibi bir özellikleri yoktur; aksine bağışların bazılarını kabul etme özelliğine sahiptirler. Dolayısıyla varlıkların bazı bağışları kabul etmemelerini ilahi men olarak isimlendiririz.

Çünkü akıl erbabının kullana geldikleri önerme bağlamında söyleyecek olursak: eğer Allah dileseydi, men edilen şeyi menedilen varlığa menedilen zamanda verirdi. Bu doğrudur, fakat "lev=eğer" edatı, ancak mümkün olmayan bir şeyi ifade eden cümlenin başında yer alır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Lev eradellahu. en yet-tehize veleden* /Allah çocuk edinmek isteseydi." (Zümer,4) *"Lev eredna en nettehize lehven* /Eğer biz eğlence edinmek isteseydik." (Enbiya, 17) *"Lev şae rebbuke ma fealehu* / Eğer rabbin isteseydi, onu yapamazlardı." (En'am,112) *"Lev şi'na leateyna külle nefsin hudahu* / Eğer isteseydik her nefse hidayetini verirdik." (Secde, 13)

Allah'ın, meneden olmadığı halde meneden olarak isimlendirilmesini gerektiren ikinci husus ise şudur: Akıllar varlıkların mahiyetlerinin bazı kısımlarını kavramak hususunda yetersiz kalırlar. Çünkü zati sınırlara ulaşmak zordur. Bir çok akıl, eşyayı ancak resmedilen sınırları ve lafzi hudutlarıyla bilebilirler. Yoksa yüce Allah cömertliğini bütün varlıklar üzerine mutlak olarak akıtmıştır. Gözleri gören kimseler açısından güneşin bütün ışığını tüm yeryüzüne göndermesi gibi. Bunu kabul etme oranı ise değişiktir ve bu değişiklik mahallerin değişikliğiyle ilintilidir. Yoksa ışık değişmez. Ama parlak cisimlerin ışığı alışları ile koyu varlıkların alışları bir değildir.

Ama örtü içinde gizli olan bir varlığın payına da ışığın zıddından başka bir şey düşmez. Aslında bu da bağıştır. Ama hakkı engelleyen bu mahrum bunu men olarak nitelendirir. Aslında hakkı menetmekle kendisini perdeleyen O'dur. Ya hakikati itibariyle bunu yapar, ya da fiil, gizlenme, tortu ve karşıtlık gibi ortadan kalkması mümkün olan herhangi bir araz ile buna neden olur. Ancak sahih bir idrakten perdelenmiş olduğu için ve ayrıca perdelerinden başka yönlere de sevk edildiği için özlem duyduğu kimi şeylerin kendisine ulaşmamasını men olarak nitelendirir. Buna göre Kutubun menzili çekip çevirmeyi varetme huzurudur. O halifedir. Makamı, emri yürürlüğe koyma ve hükümleri çekip çevirmedir. Hali'ise; genel niteliklidir ve özel bir hal olarak kayıtlandırılamaz. Çünkü O, varlıktaki genel örtüdür ve cömertliğin hazineleri O'nun elindedir. Hak devamlı otarak onda tecelli eder.

Bu yüzdendir ki Hz. Sıddık (Ebubekir) şöyle demiştir: "Bir şeyi görmeden önce mutlaka Allah'ı görürüm." Memleketler içinde Kutbun payına Mekke düşmüştür. Bedeniyle herhangi bir yerde ikamet etse de mahalli Mekke'dir, başka değil. Bir Kutup, Kutupluk mertebesine ulaştığında, her sırrın, her hayvanın, her cansız varlığın, her insanın ve cinnin Ona biat etmesi gerekir. Bunlardan çok azı müstesnadır. "Mu-bayeetu'l Kutb fi hazreti Kurb" adını verdiğimiz büyük bir eserde bu biati ayrıntılı biçimde ele aldık, biatin gerçekleşme şeklini detaylı olarak sunduk. Sevgiliyi her şey bildikten sonra sırlar ona doğru akar. Böyle iken başından sonuna kadar bütün alemin ihtiyacını karşılamakla görevli kutup için durum nasıldır acaba! Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadiste şöyle buyurmuştur: *"Allah bir kulu sevince, arşı taşıyan meleklere bunu bildirir. Cebraile bu kulun ismini göklere haykırmasını emreder. Böylece herkes onu tanır ve sever. Sonra yeryüzünde kabul görmesini sağlar."* Nitekim ben, dünyayı kuşatan kaf dağını saran yılanı gören bir adam görmüştüm. Yılan dağı sarmışken başı ile kuyruğu birleşmişti. Adam yılana selam verir, yılan da onun selamını alır. Sonra yılan, adama mağrib memleketinede Cabiye'de ikamet eden Şeyh Ebu Medyen'i sorar. Adam yılana: Ebu Medyen'i nereden tanıyorsun? der. Yılan der ki: Yeryüzünde onu tanımayan biri var mıdır? Yüce Allah onun ismini yeryüzüne indirdiğinden beri bizden onu tanımayan tek kişi kalmamıştır." İşte bu sevgilinin durumu. Bir de sevgilinin sadece güzelliklerinden bir güzellik olduğu, alemin ıslahı elinde bulunan ve varlıkta hakkın nazargahı olan kutubun durumunu düşününlAl-lah'tan, Kutubun en kısa zamanda avam ve havas herkese zuhur etmesini diliyoruz. Onun yolundan ayrılmayın, onun uğrunda sabırla direnin.

Ariflerden biri, benim de bulunduğum bir sırada, Fas şehrinde bir diğer arife sordu: Zamanın şahsı şu anda mevcut mudur, değil midir? Sorulan kişi: Hayır, ama beklenmektedir, dedi. Bu cevapla onun eksikliğini anladık. Dedim ki: Bu adamın yanında,

Allah'ın aleme dağıttığı sırrın marifeti namına bir şey yok. Eğer Kutubun zamanın sahibi olduğunu bilseydi, bir Yahudi, bir Hıristiyan veya herhangi bir mezhebin ve dinin mensubunun nefsinin mutlaka onu sevmekle şekillendiğini, kendisine yerleştirilen sırdan ötürü onu sevdiğini bilseydi, böyle konuşmazdı. Sadece cinsiyetten dolayı şahıslar onu tanımıyorlar. Bu ise ilahi bir imtihandır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Ve lev cealnahu meleken le cealnahu reculen* / Eğer biz onu bir melek kılsaydık, mutlaka onu bir erkek yapardık." (En'am,9) *"Le nezzelnahu aleyhim mine's-semai meleken resulen* / Onu gök-ten(semadan) üzerlerine melek bir resul olarak indirirdik." (İsra,95) *"Ve ma nerake illa beşeren mislena* / Senin ancak bizim gibi bir beşer olduğunu görüyoruz." (Hud,27) *"Ye'kulu mimma te'kulune minhu ve yeşrebu mimma teşrebun* / Sizin yediğinizden yiyor, içtiğinizden içiyor." (Müminun,33) Bunlar onun zahirine inkar gözüyle bakıyorlar. Bu inkar da ölüm getirmektedir. Çünkü onlar gizli dünyaları itibariyle ona aşıktırlar; ama kovdukları bu kişinin gizli dünyaları itibariyle aşık oldukları kimse olduğunu bilmiyorlar. Bu yüzden Efendimiz Aleyhisselâm şöyle buyurdu: "Allah'ım! Kavmime doğru yolu göster. Çünkü onlar bilmiyorlar." Bizden bir Muhammedi de bu mertebeden inen birini gördüğünde şöyle der: *"Rabbi la tezer ale'l ardi mine'l kafirine deyyaren* / Rabbim! Yeryüzünde kafirlerden hiç kimse bırakma." (Nuh,26) Bizden Muhammedîlikten başkasına varis olan da bu şekilde söyler. Kutup, kendisine karşı savaşan kimselere hayret eder. Çünkü kafirlerin uğruna Nebilere karşı savaştıkları ve kendilerini feda ettikleri sır, Nebilerin getirdiği ve nitelendikleri sırrın ta kendisidir. Zahir dardır. Çünkü suretlerin bir tarafını teşkil etmektedir. Bu yüzden zahir içindeki alem de bu sınırlar içinde kalır. Bu baskı ve sınırlandırmadan dolayı sırlar şaşırır. Eğer meleklerin açılması ve genişliği gibi bir genişlik gerçekleşseydi, herkesin ortak kabulü olan Hakka bakabileceklerdi. Dolayısıyla kutuplar bu mertebe itibariyle birbirlerinden üstündürler. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Tilke'r rusulu faddalna ba'dahum ala ba'din /O resullerin(elçilerin) bazısını bazısından üstün kıldık." (Bakara,253) Kutublarm en mükemmeli; Muhammedi olanıdır. Bu makamdan inen herkes varis olduğu Nebinin mertebesine göre tekamül eder. Kutuplar içinde İsevîler, Museviler, İbrahimîler, Yusufî-ler ve Nuhîler var. Her Kutup varis olduğu Nebinin mertebesine göre bir mertebeye iner. Ama hepsi de Muhammed'in (s.a.v.) kandilinden ışık alır. Bu kandil hepsini kuşatmıştır. Kutuplar marifetleri itibariyle birbirlerinden üstündürler, Kutupluk niteliği ve varlığı tedbir etme fonksiyonu itibariyle değil. Çünkü Velinin Nebi olduğu bu Muhammedi devre, toprak nitelikli devre gibi değildir. Çünkü toprak nitelikli devre itibariyle bir zamanda bir, iki, üç ve daha fazla Nebi bulunabilir. Ve her biri de belli bir gruba gönderilmiş olabilir. İbrahim ve Lut'un bu devre itibariyle aynı zaman diliminde gönderilmiş olmaları gibi. Bu durumu sözünü ettiğimiz devre hakikati itibariyle gerektirir. Ama ulvî Muhammedi devre böyle değildir. Çünkü artık zaman dönmüş dolaşmış ilk günkü halini almıştır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Musa bu gün yaşamış olsaydı, bana uymaktan başka seçeneği olmazdı.*" Yine şöyle buyurmuştur: *"İki halifeye birden biat edildiği zaman birini öldürün."* Dolayısıyla hükümler birbirine, devreler de birbirine benzemez. Bu kitabın akışı içinde zamanın dönüp dolaşıp ilk halini alması meselesi üzerinde durmuştuk. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "İsa Nebi olsa da bizim adımıza ümmetine imamlık etmektedir." Dolayısıyla o da bu ümmetin Velilerinden biridir. Böylece Hz. Peygamber (s.a.v.) kendi devresinin nübuvvetiyle bizim devre-mizdeki velayeti birleştiriyor.

Eğer ona (İsa'ya) veli desen, Hz. Sıddık ve başkaları onun ardından gelir. Eğer Resul Nebi desen, Hz. Sıddık ve başkaları onun önünde gelir. Hakikatlerin marifetinin hayret vericiliğine bakın! İnsanlar ve bütün resuller de Hz. Muhammedi (s.a.v.) bu mesabede idrak eder. Bu yüzden yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Kuntum hayre ümmetin uhricet linnasi / Siz insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz." (Al-i imran.llO) Dolayısıyla Hz. Nebi (s.a.v.) insanlar karşısında hangi konumda ise biz de aynı konumdayız. "Ve kezalike cealnakum ummeten vasaten / Böylece sizin orta bir ümmet yaptık." (Bakara, 143) Yani, sizi seçilmiş bir ümmet kıldık, "li tekunu şuhedae ala'n nasi ve yekune'r Resulü aleykum şehiden / Böylece siz insanlara örnek olasınız, resul de size örnek olsun."

(Bakara, 143) Bu ayet, bizim diğer ümmetler karşısındaki hükmümüzü ve konumumuzu, Hz. Peygamberin (s.a.v.) bizim karşımızdaki hükmü ve konumu gibi gösteriyor. Yani biz (Muhammedi ümmet), diğer ümmetler için resul hükmündeyiz. Bu yüzden Efendimiz Rasulallah Aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Bu ümmetin alimleri diğer ümmetlerin nebileri gibidir." Buradaki niteleme üzerinde durduğumuz menzil ve konum itibariyle geçerlidir. Her peygamber ümmetiyle birlikte haşredildiği gibi her Kutup da zamanının iyi kötü bütün ehliyle birlikte hasredilir. Bize gösterilen inayete bakın! Ki biz bu niteliği Hz. Muhammed (s.a.v.) sayesinde kazanmışız. Buna göre bir resul hasredilir ve onunla ilgili hüküm özel bir taifeyle birlikte haşredilmesidir. Buna karşılık bizden bir Kutup böyle değildir. O geneldir, zamanındaki iyi kötü her keşi toplayıcıdır. İsevî veya Musevî mirasa sahip olsa da bu onda bir eksikliğe yol açmaz. Çünkü Muhammedi kandilden ışık almaktadır. Onun genel makamı vardır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) onların bu durumuna dikkat çekmiştir. Bir grupla ilgili olarak, "Nebi değildirler, ama Nebiler onlara gıpta ederler", demiştir. Bunun nedeni, Onları daha genel bir makama ulaştıran içlerindeki Muhammedi berekettir. İnşallah bu kitabın akışı içinde Kutupların hallerine, menziller itibariyle birbirlerinden üstün oluşlarına dair doyurucu açıklamalara yer vereceğiz. Bu gün yanımızda bir öğrenci var, bize hizmet etmektedir. Onun Kutupların en büyüklerinden biri olmasını temenni ediyoruz. Bize böyle bir müjde verilmiştir. Bu mübarek menzilin münacatma gelince, bu babın akışı içinde inşallah iki imamın menzilini açıklarken buna değineceğim.

Bu Muhammedi Menzilin Münacatı

Bu yola çıkan insan ve cinler için hüzünlerden koruyucu tılsımdır. De ki: "Euzu bi'l-ilâhl elmeliki rabbi min şerri ma yağrajı kalbi / Sığınırım ilahî hükümran ve rabbe, kalbe yapışan, göğüslerde depreşen kötülüklerden, meydana gelen hadiselerden." Ki kalblerin özelliği bahşedilen sırrın etkisiyle gayplerin peşinde olmaktır. İşte bu Allah'ın hükmüdür, aranızda onunla hükmeder. Ey insanlar! Sizler üç tabakasınız. İki tabakanın hilali kuşatılmış haldedir. Birinin güneşi ise doğmaktadır. Kuşkusuz senin rabbin her şeyin yaratıcısı ve her şeyi bilendir. Alemi ilmiyle ıslah eder. Mülk hükmüyle verir. Ortayı da yalnız bırakır. Nazmının sırrı uyarınca yazılmış kitapta sona bıraksa da. Çünkü O, hikmet sahibidir, bilendir. Görünmezin ve görünenin sırrıdır. Bir alamet ki ucunda ateş vardır; sağlam gözlere ve basiretlere yolu aydınlatır. Allah, onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. Kim gelir de burada tutulursa, o yeniden yaratılış hakkında hep kuşku içinde olur. Allah her şeyi görendir. Allah'ım! İbrahim'in, İsmail'in, İshak'ın, Muhammed'in, Hasan'm ve Hüseyin'in (Allah'ın salat ve selamı hepsinin üzerine olsun) hakkı için bu isimlerin sahiplerini ve taşıyıcılarını her türlü hastalıktan beri kılasm, nefiste depreşen ve rüzgarlarda esen her türlü kötülükten koruyasın.

En Mükemmel İmamın Menzili

En kamil imam, Kutb'un solundadır. Onunla birlik menzili arasında Kutbun ölüp de sırrın ona intikal etmesi vardır. Çünkü birleşme Kutba aittir. İmam, imamlığı esnasında ölürse onun yerine bir başka imam gelir. Dört imamdan birinin yerine başka bir imam intikal eder. Böylece başka bir imamla buluşur. Bu yüzden imam, rabbin kulu olduğu halde, alemin rabbi (tedbir edicisi) olarak isimlendirilmiştir.

Onlar rableri ve eğiticileri için savaşmadılar Bir komşuya da duyurmadılar ki, sağlam olarak bir mahfeye binsin.

İlahın kulu Kutuptur. Kesinlikle Allah'la beraber kimse yoktur. Bu imamsa, melikin kulu diğer imam rabbinin kuludur. Diğer kulların isimleri de makamlarına göre belirginleşir. Bu imam sırların sırrını bilir. O ilahî tedbire sahiptir. Sayılarda da ilahî sırlar vardır ki, ondan başkası bunları bilemez. Bu imam, özel olarak aşık olunan sanatı da bilir. Değerli taşları da bilir, ama bu bilgiyi başkalarından gizler. İnfiallerin isimlerine dair bazı bilgileri elde eder ki, bazısı hakiki mahiyetiyle oluşur. Savaşlarda ve tuzaklarda akıl almaz yetenekler sergiler. O ömrünün yarısı kadar alemle, diğer yarısı kadar da Kutupla veya mahluk hak ile aynı düzeyde olur. Ta ki kutupluk makamına erişinceye veya ölünceye kadar. Heybeti varlık alemine kılıçla zuhur eder. Ezelde kendisi için takdir edildiği üzre himmet olarak da zuhur edebilir. Bu imamdan muamelelerin sırları toprak menşeli şekilleriyle zuhur eder. Onun beş sırrı vardır. Biri sebat sırrıdır ki, onunla şeylerin hakikatlerini bilir, onunla tedbir eder, onunla tafsil eder, onunla doğurtur, onunla evlendirir. Remzlerin sırlarını onunla yorumlar, büyüleri çözer, eşyanın zahiri, Batını, hakiki ve gayri hakiki yönlerini açıklar. Gemiyi delmek, duvarı örmek ona aittir. Çocuğu öldürmekse hal ve keşif olarak ona ait değildir. Çünkü çocuğun herhangi bir gün öldürülmesi mutlaka Kutbun emriyle olur.

Beş sırrın ikincisi ise sahip olma sırrıdır. Onunla zayıflara acır, boğulanı kurtarır, yoksula kazandırır, zayıfı güçlendirir, herkesi taşır. Hakkın gönderdiği belalara karşı onlara yardım eder, kötülüğe uğrayana cömert davranır, suçları affeder, hoş görür, tökezlemeleri görmezlikten gelir, iki aşığı, anne ile çocuğunu bir araya getirir. Özlem duydukları için yolcular için yolu dürerek kısaltır. Rahmani hakikatin ona verdiği ve varlıkta sergilediği genel güç bu sırdan kaynaklanır.

Üçüncü sır ise liderlik sırrıdır. Onunla övünür, hakikatini sergiler ve: "Ben Adem oğullarının efendi-siyim" "Şüphesiz ben Allah'ım, benden başka ilah yoktur." "ben münezzehim" "cübbemin içinde Allah'tan başkası yoktur" der. Ona verilen ve makamını ve yüksekliğini gösteren hakikat işte bu sırdan ileri gelmektedir.

Dördüncü sır, ıslah sırrıdır. Bu sır ile mahlukatı, kurtuluşlarını içeren zorluklara sevkeder, helak olmalarına neden olacak lezzetlerden uzak tutar. Bu sır ile çocukla annesini, birbirini sevseler de ve Allah için bir araya gelseler de aşıkları birbirinden ayırır. Mahlukatın birliğini dağıtır. Çünkü bu sır ona hakikati gösterir ki, kalbi duygular birbirleri için yaratılmamışlardır ve bunları ancak Allah değiştirir. Dolayısıyla bunları Allah'a doğru fertlik makamına döndürür. Zaten bu duygular için istenen de budur. Bu yüzden şöyle buyurulmuştur: "ve ma halektu'l cinne ue'l inse illa liya'budun / Cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım." (Zariyat,56) Yani beni tanısınlar. Cinleri ve insanları birbirleriyle ünsiyet kurup kaynaşsınlar veya birbirlerine aşık olsunlar, birbirlerinin sırlarını bilsinler diye yarattım, demiyor. Allah, mükellefi kendisi için yaratmıştır. O başkasına bakmamalıdır. İşte bu sırla imam kalplerin ilgisini Allah'tan başkasından koparır, Allah'a yöneltir. Bu hallerden hiçbiri yoktur ki insanlar onu, kendi içlerinde hissetmesinler. Ama nereden doğduğunu bilmezler. Bunun kaynağı sözünü ettiğimiz bu imamdır. İmam, gözetilen şahısla ilgili olarak kaim olan bu sırra ilişkin hükmü itibariyle Allah'ın önce-siz ilminin bir yansımasıdır. İşte bu sır, imamın kalbine Allah'ın ezeli ilmi uyarınca yerleşir. Halkın ıslahı ile ilgili olarak imama bahşedilen hakikat bu sırdan kaynaklanır.

Beşinci sır ise hazırlama, donatma sırrıdır. Bu sırla yağmurları yağdırır, memelerin süt vermesini sağlar, ekinleri yeşertir, şehvetleri uyandırır, meyveleri olgunlaştırır, suların tatlı olmasını sağlar. Bu sırla mücadele ve huzur ehline bir kuvvet verir ki zorluk çekmeden bir çok günlere ve ayrılmadan, zarar görmeden nice yıllara ulaşırlar. Bu sırla İbrahi-mî, İsraifilî, Cebrailî, Ademî, Rıdvanî ve Maliki hakikat devam eder. Çünkü alemin bekası bu sekize bağlıdır, alemin bekasının sırrı ise gıdasıdır. Bu cevherin gıdası ise, amaçlarının devamlı ve peş peşe yeni-lenmesidir. Bir zaman bir fert bundan soyutlanırsa, büsbütün yok olur. Gıdaların gıdası da bu sırdan kaynaklanır. "Mevakiu'n Nücum" adlı eserin bazı nüshalarında bundan söz ettik. Dolayısıyla kitapta daha kapsamlı bir şekilde ele aldık.

Bunun bazı nüshaları alemde zuhur etmiştir. Alemin zahir, batın, cisim, ruh ve nefis olarak bekasını sağlayan hakikat de zuhur eder. Yani bütün bunlar bu sırdan kaynaklanır. Bu beş sır bu imama hastır ve imamın ismi de Abdurrab (Rabbin kulu)dir.

Şeyh Ebu Meyden, Ticane'de ölümüne bir veya iki saat kalıncaya kadar bu makamda yaşadı. Bu son demlerinde üzerine Kutupluk hilati giydirildi, imamlık kisvesi üzerinden çıkarıldı. Böylece ismi Abdulilah (ilahın kulu) oldu. Üzerindeki hilat Abdurrab ismiyle birlikte Bağdat'ta Abdulvahhab isimli bir adama geçti. Bu hususta Horasan'da bir adam Şeyh Ebu Medyen'le yarışırdı. Ama Şeyh büyük bir Kutup olarak vefat etti. Kur'an'dan ona ilişkin bölüm "Tebarekellezi biyedihi'l mülk" (mülk suresi) idi. Kitabın sonunda Kutupların kapılarından söz ederken onun haline de değineceğiz.

Ruhanî İmam'ın Menzili

Kutbun sağında olan bu imam, bilin ki, hal sahibidir, makam sahibi değildir. Maliki tarafından kendi nefsiyle meşguldür. Adı Abdulmelik (Melik'in ku-lu)dir. Mahlukata izafesi sırf bir izafe değildir. Ruha-niyete sağlam basmıştır. Sema bilgisine sahiptir. Arza dair ilmi ise yoktur. O mele-i ala'dan bir haberdir. Onunla aşık olunur. Önceki imamdan daha fazla onunla parlarız, belirginleşiriz. Çünkü buna münasip güce sahiptir. Ancak onlardan kaynaklanan bir sırrı vardır. Bu yüzden bazı sırlara halis değildir. Çünkü onlar-Allah onlardan razı olsun- iki kısma ayrılırlar. Bir kısmı hamledilir, bir kısmı hamledilmez. Önceki imam, kendisiyle kaim olduğu için ham-ledilmeyendir. Bu ise hamledilir, çünkü kendisiyle kaim değildir. Bulut perdelerinin arkasında durur. Kendisini ve rabbini rabbinin hükmünde görür, kendisinin hükmünde değil. Ama bu mertebeden inen için farklı bir durura söz konusudur, o rabbini kendi hükmünde görür. Vakitleri, içinde bulunduğu durumla meşguldür. O, Kutup için ayna hükmündedir. Öbürü ise mahal ve ayna hükmündedir.

Öncekinin nasibi levh ve en yüce kalem iken, bu ikincisinin payı yücelere uygun ilkadır. İki sırrı vardır: kulluk sırrı ve efendilik sırrı. Kulluk sırrıyla, gece gündüz durmadan teşbih eder, ikrama nail olmuş (mükremin)kullara katılır. Ancak bu makamda süfli bir durum var. Çünkü düşmanlar, Rahman'ın kulları olan melekleri dişi yaptıklarını söylediler. Onların melekleri Rahman'a izafe etmeleri sırf ve halis bir izafedir. Bu yüzden onlara dişilik ismi uyarlandı. Eğer ilah'm kulları olsalardı, erkeklik niteliği onlara galip gelirdi. Abdulmelik (ruhani imam) da rahmanın kuludur. Bu yüzden nikahı ruhanilerledir. Ona ilka edilir, ona inzal olur, o kimseye ilka etmez ve kimseye inzal olmaz. Sırlar, marifetler ve yüce alem ona in-kah ederlerken, o hiçbirine inkah etmez.

Mele-i ala'daki bütün ruhaniler için aynı durum geçerlidir. Onların süfli/aşağı alemde bir etkileri olmaz. Onlar inkah edilirler, ama inkah etmezler. Onlardan bizim üzerimizde etkisi olan her hangi biri hem menkuh, hem de nakihtir. Bu yüzden nekrelik hali galip gelir. Çünkü daha önce ve daha şereflidir. Araplar: el-Fevatimu ve zeydun harecu: Fatımalar ve Zeyd çıktılar." derler, burada müzekker fiil kullanırlar. Cümlede müzekker bir kişi ve Fatımalar bir grup olmasına rağmen müzekkerlik galip gelmiştir. Bunu anla! Çünkü bu latif ve ince bir işarettir. Dolayısıyla Abdulmelik (melikin kulu) ulvi bir müennes, hali sahih, mutlu ve kevn'den halidir. Hakkın önünde durur. Büyük mevkilerin sahibi Muhammed b. Ali b. Abdulcabbar en-Nefefci'nin arkadaşının ağırlıklı hali buydu. Bu babda bu husus sabittir. Kitabın başında Kutupla, hakikatiyle, nispetiyle ve kaynağıyla ilgili açıklamalara yer verdik. O, Kutupluk sırrı üzere bir tanedir. Ona oradan bak.

Kutupluk Huzuru

Gözlemlenen bir huzur halinde, Mağrip ülkesinde Fas şehrinde bulunuyordum. Bir ara kendimde bir karamsarlık hissettim. Adet haline getirdiğim bazı alışkanlıklardan

kaynaklanıyordu. Bu esnada müşahedeyi müşahede etmekte gaflet ettim. Sonra kendime geldiğimde kevnin gırtlağıma sarıldığını, boğazımı sıktığını gördüm. Hicap günahları beni kuşatmıştı. Kalkıp kapının arkasında durdum. Gah kapıyı çalıyordum, gah kulak kabartıyordum. Birden kapı açıldı, göğsüm ferahladı, genişledi. Baktım Kutup kapıda tebessüm ederek duruyor. Dedi ki: Arif ne istiyor? Dedim ki: Yüceler alemimize göç etmem gerekiyor. Çünkü çirkin sıfatlar üzerimizde belirdi. Durumumla ilgili olarak olacak şeyin sırrına vakıf oldum. Amacım göç etmedeki tek halin lezzetini almaktır.

Mele-i ala'ya alaycı ve aşağılayıcı gözlerle baktı ve şöyle dedi: Benden taraf yaz, benden sana görüneni. Bunun üzerine ona aralıksız baktım. Sırlar üzerimize akmaya başladı, Kutubun önümüzde belirmesini istediği her şey yansıyordu. Bu gözlemlenen sahnede ondan kaynaklanan bir şiir inşad ettim. Bu rabbani bir sırdı. Sanki onun diliyle konuşuyordum. Onun kalbindeki düşünceleri tercüme ediyordum. Şiirin sonuna geldiğimde, susmamı istedi. Mektubu yazdım. Himmet onu doğruluk Burak'ına bindirdi ve ahbaplara ulaştırdı. Böylece herkes miktarını öğrenmiş oldu.

Fasıl:

Yusuf b. Hüseyin anlatıyor: Zünnun-i Mısrî'nin Bayezid'i ziyarete gidenlerden birine şöyle dediğini duydum: Bayezid'e de ki: Daha ne zamana kadar sürecek bu uyku, bu rahat; kervan geçti! Adam Bayezid'e gitmek üzere ola çıktı. Yanına vardığında selam verdi ve dedi ki: Zünnun-i Mısrî sana selam söyledi ve: daha ne zamana kadar sürecek bu uyku, bu rahat; kervan geçti gitti! diyor. Bayezid dedi ki: Kardeşim Zünnun'a de ki: Gerçek erkek odur ki, bütün gece uyur, sabahleyin kervan menziline konmadan önce emin bir şekilde menzilde bulur kendini.

Adam oradan ayrılıp Zünnun'un yanına geldi ve bu sözleri aktardı. Dedi ki: Bu, hallerimizin henüz ulaşamadığı bir sözdür. Bu menzil, yüksek ve şerefli bir menzildir; akıllara durgunluk veren sırlar ve latif manalar içermektedir. Bu menzildeki kişi Rabbin kuludur (Abdurrab), en kamil imamdır. Sabahın, karanlığın, kinin, kovuculuğun, remzlerin ve kıskançlığın sırlarında öncülük ona aittir. Tarikat ehlinin Hakka yolculukları iki yolda gerçekleşir. Yollardan birini kendi nefisleriyle katederler. "Kendini bilen rabbini bilir" sözü buna yönelik bir işarettir. Diğeri ise onları götüren yoldur. Bu, kesilmiş muratların halidir. İkincisi ise; müritlerin ve kesilmişlerin halidir. Bununla beraber her iki grup da saliktir. Birini yol götürse bile. Bu iki yolun maddi alemdeki benzeri yayaların çöllerdeki yolculuğu ile gemiye binerek denizde yol alan kimselerin yolculuğudur. Bu yüzdendir ki, bazıları ömrün insanı yürütmesini gemi yolcusuna benzetmişlerdir. Şairin biri şöyle der:

Senin yolculuğun ey adam! Geminin götürmesine benzer

Bir topluluğu. Onlar yerlerinde otururken yelkenler rüzgarda uçuşur.

Bayezid'in sözlerinden "kervan menzile konmadan önce kendini güvenli bir şekilde menzilde bulur" sözüyle bu tür bir yolculuğu kast ettiği anlaşılıyor. Yine bu sözleri gösteriyor ki, o da kervanın istediğini istemektedir, onun peşindedir. Fazladan olarak rahat ve nimet içindedir. Tıpkı günün ortasında kendilerine özel olarak cennet nimetleri sunulan zenginlerle birlikte olan fakirler gibi. Bunun ardında da ortaklık devam eder. Bayezid'in sözlerinin zahiri anlamı budur. Ancak bize göre, bu anlatılanlardan farklı bir anlamı daha var. Biz Bayezid'in hallerini şerhe-derken "Miftahu akfali'lilhami't-tevhid" adlı eserimizde bu anlam işaret ettik. Bu konuda geniş bilgi için adı geçen esere bakılabilir. Şimdi konumuza dönelim. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Subhanellezi esra bi abdihi / Geceleyin kulunu yürüten Allah münezzehtir." (İsra.I) "Sümme dena Je tedella Je kane kabe kavseyni ev

edna / sonra yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu." (Necm,8-9) "Ma kezebe'l fuadu ma rea / Gördüğünü kalbi yalanlamadı." (Necm,ll) Kutsi bir hadiste de şöyle buyurmuştur: "Arzıma, göğüme(semama) sığmadım, fakat kulumun kalbine sığdım." İşte bunlar sahili olmayan denizlerdir. Bu kitabın kapasitesi oranında bu denizlerin bir kısmını açıklamamız gerekmektedir. İnşallah bu kevnin mertebesinin gerektirdiği kadarını ifa etmiş olmamız açısından zorunlu bir açıklamadır bu. Bil ki, Allah'ın itina gösterdiği kalpler iki kısımdır. Bazı kalplere özlem galip gelir. Bazı kalplere ise özlem galip gelmez. Özlem duymayan kalpler, ilminin şahidine ulaşan kalplerdir; bir takım muamele türleriyle yolculuk yapmış, ikna olmuş ve mutmain olmuşlardır. Bu yüzden mutmain olan kalbe "...rabbine dön." denilmiştir. Bu makam nerde "rabbini görmedin mi" sözü ner-de?! Sonra perde indi ve şöyle dedi: Gölgeyi nasıl uzattı? Sonra nasıl kendine çekti? Bir kişi, O'nu zayıf, güçlü, büyük, küçük, yüksek, alçak, şerefli, aşağı nefsinden çağırır. Bu işin iki yönü vardır. Bir yön; Allah'a delalet etmesi bakımından diğerleriyle birleşmektedir. Bir yön itibariyle de herkes diğerinden ayrılır; bu da aynı şekilde Allah'ın bilgisine delalet etmektedir. Yollar çeşitli ve türlü türlü olsalar da, hepsi Ondan doğuyor ve O'na dönüyor. Tıpkı bir yuvarlak halinde aynı noktadan başlayan çizgiler gibi.

Bu gerçek açıklığa kavuşup yolların çeşitliliği anlaşıldığına göre, bil ki, yüce Allah'ın her yola yönelik bir yüzü vardır ve bu yüzü diğer bir yola yönelik yüzünden ayrıdır. Tıpkı bir yolun diğer bir yola benzememesi gibi. O halde bilmeler de değişik olacaktır. Bilgiler zıt olacaktır, deme. Bu demektir ki, Allah hakkında fikir beyan eden, konuşan her kes, bir müşahededen sonra bunu gerçekleştirmektedir ve bu müşahede de O'ndan ve O'na yönelik olmaktadır. Yani her konuşan bir hakikate dayanarak konuşmaktadır. Arkadaşının yolundan farklı bir yol izlese de. Nitekim yolların ayrı olmasından dolayı müşahedeler de ayrı olmaktadır. Buna bağlı olarak da müşahede edilen de çeşitlilik arzeder. Dolayısıyla O'na dair tanımlama da farklılık gösterir. Örneğin bu hakikatlere nüfuz edemeyen ve perdelenmiş bulunan kimse bunları duyduğunda inkara sapar. Bu hakikatleri bilen de işitir. Ama farklı tepkiler verirler. Her biri, yüce Allah, benim dediğimi kast ediyor, der. Bunları duyan da her ikisini de cahillikle nitelendirir ve hakkın bunlardan sadece birinin yanında olması gerekir, der.

Acaba belirlenen payın genişliği ve sınırlılığı oranında hakkın her ikisinin de yanında olması mümkün değil midir? İlahî huzurda olmasının etkisiyle hakikati bilen arife göre her ikisi de zorunlu olarak isabetlidir. Bu da kesinleştiğine göre, anlaşılıyor ki, hakka yürüyenle menzilde uyuyan da aslında bir yere doğru yol almaktadır ve her ikisi de sabah vakti menzile varmaktadır. Fakat müşahedeler farklıdır; çünkü uyku yolu yorgunluk yolu değildir. Hz. Peygamber (s.a.v.), bollukta lütuf sahibi nimet verene hamderdi. Zorlukta ve her halu karda hamdederdi. Hamdedilen, zât olarak birdir. Ama sıfat ve isimler itibariyle hamdedilen farklıdır. Çünkü lezzetlerin kaynaklandığı isim, acıların kaynaklandığı sıfattan ayrıdır. Kısacası "rahim olan Allah'a hamdolsun", diyenin de "rahman olan Allah'a hamdolsun", diyenin de dediği kabul edilir. Her bir sözün kendine dönük bir hakkı vardır. Bu mesele çok derindir ve zihinler tarafından kavranması zordur. Buna göre Bayezid aşık olarak uyumuş, uyandığında, kervanın da peşinden yollara düştüğü sevgiliyi baş ucunda görmüştür. Kafile ise sabah olduğunda matlubunun yanında bulmuştur kendini. Tam da Bayezid'in uyandığı vakitte. İki sahih yoldaş, iki farklı ve fakat benzer yolcu olarak.

Biz bu makamı, Mercane'de sembolik bir anlatımla "Ankau Mağrib" adlı kitapta açıkladık.

Ha. Mim. Ayn. Sin. Kaf. Bu Menzilin Münacatı:

Bismillahirrahmanirrahim

Halkın afetlerinden Hakkın hicapları ve tılsımların sırrından "Ta. Sin. Mim."lerin

tamamı sana geri verildi. Sabah aydınlandığında, ay fetih suretine girdiğinde.Onun şerrinden Allah'a sığın. Onun zarar verici elemini sizden gidermesini O'ndan dileyin. Çünkü O latiftir, her şeyden haberdardır. Sona erdi. Onlara karşı Allah sana kafi gelecektir. O, işitendir. Yüce ve azamet sahibi Allah'tandır güç ve kudret.

Allah'ın salat ve selamı efendimiz Hazreti Muhammed'in, ehlibeytinin ve ashabının üzerine olsun.

Kitap sona erdi. Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.

İKİNCİ KİTAB

RİSALETU'L İNTİSAR

İNTİSAR RİSALESİ

Şeyhu'l Ekber
MUHYİDDİN İBN. ARABÎ K.S.

İNTİSAR RİSALESİ

Bismillahirrahmanirrahim

Bir olan Allah'a hamdolsun.

Bu, Abdullatif b. Ahmed b. Muhammed b. Hibetullah'ın sorusuna cevap olmak üzere kaleme alınan "İntişar Risalesi"dir. Adı geçen şahıs soruyu bir mektupla şeyh, imam, alim, arif, muhakkik Muhyiddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Arabi el-Hatemi'ye (r.a.) iletmiştir.

Allah'a hamdolsun. O'nun seçtiği kullara ve Abdullatif b. Ahmed b. El-Bağdadi'ye selam olsun. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun.

İlham ettiklerinden ve bilmediğim şeyleri bana öğrettiğinden dolayı Allah'a hamdediyorum. Allah'ın fazlı ve keremi büyüktür. Sırlarının mirasçısı Hz. Peygambere ve tertemiz ehlibevtine salat ve selam olsun. Naklettikleri sözlere güvendiğim bazı kardeşler sizinle es-Saykal olarak bilinen Şeyh Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah eş-Şerif el-Fasi arasında tasavvuf yoluyla ilgili bazı soruların cereyan ettiğini ilettiler. Allah onun izini baki kılsın ve onun şahsında bize yönelik nimetini tamamlasın. Bu güvenilir arkadaşların bana bildirdiklerine göre Ebu Abdullah eş-Şerif size ne sormuşsa ona ilim ehlinin (Allah onlardan razı olsun) yolunu izleyerek yeterli ve açıklayıcı cevaplar vermişsiniz. Yine bana haber verdiklerine göre siz de ona birkaç soru sormuşsunuz. Ama o bu sorulardan birine cevap vermemiş. Ardından bu soruya sizin cevap vermenizi istemiş. Bu soruya cevap mahiyetinde bir şey söylediniz mi söylemediniz mi; bilmiyorum. Bana ulaşan haber bu kadar. Allah sizi aziz kılsın. Ben, adı geçen eş-Şerif Ebu Abdullah ile meclislerinde karşılaşmadım, onu fiili olarak da sınamış değilim. Ne var ki, birden fazla güvendiğim şahıs Ebu Abdullah'ın geniş bir ilmi güce sahip olduğunu, ufkunun geniş olduğunu haber verdiler. Bu gücü zevk yoluyla mı yoksa nakil yoluyla mı elde etti; bilmiyorum. Allah doğrusunu daha iyi bilir, ama halinden anladığım kadarıyla o bir nakil ehlidir. Bu yolda nakil ehlinin acizliğine bakılmaz. Çünkü meseleler zevk ile ilgilidir, nakil ehli olmak ise bir haldir. Bununla beraber dört engelden birinden ötürü bana göre onun vakıf olması ihtimal dahilindedir.

Birinci Engel:

Vakit ve mekan açısından söz konusudur bu engel. Bu konunun kapsamına giren meseleler kendi içinde büyük bir değere sahiptir. Çünkü ilahi huzurlardan safa ve vücut ehlinin kalplerine varit olmuşlardır. Bu nedenle uygun vakit ve müsait kardeşler bulununcaya kadar, kendi bilginiz çerçevesinde her yerde konuşmanız uygun olmaz. Çünkü zaman olur, topluluğun yolunu ve işaretlerini bilmeyen, zevk ehli olmayan, onların amaçlarını inceleme imkanını bulmayan, buluşma vakitlerinde onların şeyhlerinin toplantılarına devam etmeyen bazı kimseler de herhangi bir meclise katılabilir. Bu takdirde kendisi adına ve meclise katılan bir münkir açısından endişeye kapılır. Bu durumda ona acıdığı için susar, ki inkar etmesin. Aksi takdirde aldığı cevap karşısında apışıp kalır. Eğer Musa (a.s.). Hızır'a ilahî şarta bağlı olarak tabi olmasaydı, mutlaka yaptıklarından dolayı onu cezalandırırdı. Çünkü bu fiiller için öngörülen hükümler onun şeriatında belirlenmiştir. Görmüyor musunuz; Musa başta koşulan şartı unuttuğunda derhal yapılan işi inkar etmeye ve sorgulamaya başlıyor?! Hızır şartı hatırlatınca Musa (a.s.) susuyor ve nihayet kıssaları bildiğimiz surette son buluyor. Hızır tarikat ehlinin başıdır. Sufi topluluğunun seyididir. O halde yolun temeli; söz ve fiilde teslimiyettir. Bunun da örnekleri o kadar az ki!

İkinci Engel:

O, sizde olduğunu sandığı veya bildiği bir sırdan dolayı sizin yanınızda edeplenmek, sizin sözlerinizden bereketlenmek ve sizden faydalanmak istemiştir. Nitekim bu faydayı sağladığı ve kendi içinde nefsiyle mücadeleye başladığı anlaşılıyor. Çünkü konuşma kudreti varken kişinin bildiği bir şeyi söylemekten kaçınması nefse en ağır gelen şeylerden biridir.

Üçüncü Engel:

Bu yolda konuşmak, tartışmaya, araştırmaya ve incelemeye değil, ledünni bağışların kapısının açılmasına bağlıdır. Bunlar parlatılmış, hükmün tecelli etmesine ve müşahedenin gerçekleşmesine hazır hale getirilmiş himmet aynalarıdır. Çünkü kalplerde himmet oluşunca berraklaşırlar, konuşurlar, yücelirler. Derken vasıl olurlar, idrak ederler ve sahip olurlar. Allah dilerse vasıl olurlar, dilemezse, onları bir yerde tutar. Allah size lütuf ve keremini bahşetsin, bilesiniz ki, berraklık, saflık yola göre dereceler itibariyle farklı üstünlükler arz eder. Dolayısıyla bu yolda saf biri olabildiği gibi daha saf biri de olabilir. Bu gruptan iki adam aynı yerde, biri saf, biri de daha saf olarak buluştuklarında, bunlardan birinde, bizim tarikatımıza göre saflık nuru bulunur ve bu nur ona bir güç verdiği gibi keşiften de engeller. Çünkü bize göre nur, gözü zayıf olan kimseler için bir perdedir. Zayıflık bu halin kendisinde durmaktır. Ancak ilahi rahmet ve cömertliğin etkisiyle engellenmiş olması başka. Bu rahmet ve cömertlik ona bulunduğu yerde ulaşır ve bu noktada idrak etmesini gerektirir. Bunun neticesinde aralarında konuşma yaşanır. İşte bu büyük engellerden biridir. Adı geçen alimin mübarek suskunluğunun bundan kaynaklanmış olması muhtemeldir.

Dördüncü Engel:

Suskunluğunun acizlikten ve sınırlılıktan kay-naklanmasıdır. Bazı alimler, kendi alanına giren ilmin teferruatına dair meselelerde acizlik gösterirler. Eğer o da bu durumda ise, mağribteki sufilerin en hakiri, süluku en az, açılımları en eksik, perdeleri en kalın olan ve Allah'ın yardımına muhtaç kul, adı geçen Ebu Abdullah'a yönelttiğiniz ve kendisine ulaşan sorularınıza cevap vermek ister. Allah'a yemin ederim ki, eğer bizden hakikat pınarına ulaşanları görsen, hakta fena bulduğun ilk anda yok olurdun. Çü-kü mağrip fetihlerine hiçbir fetih benzemez. Mağribin payına varlık zamanı olarak gece düşmüştür. Allah'ın kitabında, her yerde gece gündüzden önce zikredilir. Peygamberlerin isrası (gece yolculuğu/miracı) onda gerçekleşmiştir. Faydalar geceleri elde edilir. Hak gece vakti kullarına tecelli eder. Gece, takdirlerin akışı altında yaşanan bir sükut vaktidir. Gece gayedir. Çünkü gece iddianın yokluğudur; ne varlık kalir, ne şekil. Mağribin fethini sırlar ve başka şeylerin fethi kılan Allah'a hamdolsun. Açılmamış sırlar ancak bizim yanımızda(mağribte) açılır (sırların bekaretini biz bozarız). Sonra doğunuza dullar olarak doğarlar. O zaman da iddetlerini tamamlamış oldukları için de maşrıkm ufuklarında onlarla nikahlanırsınız. Nikahtan lezzet almak hususunda bizle siz eşitleniriz. Ama bekareti bozma lezzetini sadece biz alırız. Bu nedenle bu zayıf kul, bizim tarikatımızın özgür bahadırları suretler mahfelerine, hitap mülahazalarından ve söz diyaloglarından arınma perdelerinin gerisine girdiklerinden, size cevap verme hususunda içinde karşı konulmaz bir himmet hissetti. Tarikatın temel prensibi açısından cevap vermekten kaçsan da, soruyu soran kimse buna başlamıştır bir kere. Mağribimiz esasında bizim cevabımız bundan farklıdır. Bu yüzden büyük bir himmeti gerektiren bu zorluğa binmiş oldum ki, ayn makamında oturmuş olmayayım.

Kul der ki: Cevabımızdan önce söylenmesi gerekeni söylememiz gerekir. Piyoruz ki: Allah, doğruyu söyler ve O doğru yola iletir. Bu tarikatta, senin sorduğun çerçevede, anlamlarla ilgili olarak sorulmuş bir soru, tasavvuf topluluğu önderleri (r.a.) açısından tasavvur edilemez. Onlar açısından, anlamlarla ilgili sorular ancak muameleler, makamların neticeleri ile ilgili olarak tasavvur edilebilir. O da inşallah iki meselenin sonunda size yönelteceğimiz sorular çerçevesinde olabilir. Anlamlarla ilgili soru tasavvur edilemez deyişimizin nedenini inşallah açıklayacağız. Şöyle ki: bu tarikata mensup zevk ehli iki kişi bir yerde bulundukları zaman, ya aynı makamda olurlar ya da aynı makamda olmazlar. Aynı makamda olmadıkları zaman, birinin diğerinden aşağı veya diğerinden yukarı olması zorunludur. Bir dördüncü şık yoktur. Biz her kısımla ilgili olarak bir soru tasavvur edilemez diye iddia ediyoruz. Böylece de yola girmiş oluyoruz.

Şöyle ki: onlar aynı makamda oldukları zaman, bunda bir fayda olmaz. Çünkü aynı pınardan aynı kadehten içerler. Bu gerçekleşir, her biri diğeri tarafından keşfedilince, her birinin nezdinde bilgi zevk olarak hasıl olduktan sonra birinin diğerine soru sorması tasavvur edilemez. Çünkü kendisi bizzat müşahede ettiği halde birinin arkadaşına bu makamın sırlarına ilişkin soru sorması hezeyandır, fuzuli lafazanlıktır. Çünkü bir sufi "İbnu'l vakt" vaktinin çocuğudur (içinde bulunduğu anı değerlendirir), bu vakit içinde sadece kendisi için gerçekten önemli olan şeylerle ilgilenir. Zaman değerlidir, geçtikten sonra bir daha geri getirilemez.

Himmet sahibi kişi, ister ki vakit kendisinin olsun, hakimiyeti altında bulunsun. Dolayısıyla denk iki kişi arasında soru sorma tasavvur edilemez. Ancak ileride açıklayacağımız konularla ilgili olması başka. Ama bu iki kişi aynı makamda değillerse, aralarında denklik durumu ortadan kalksa, bu durumda birinin diğerinden aşağıda veya yukarıda olması kaçınılmazdır. Eğer arkadaşından aşağıda iken ona bir soru sorarsa, bu, bize göre tarikata karşı işlenmiş bir edepsizliktir. Bunun nedenini de tarikata giren herkes bilir. Bu yüzden tarikatta kökleşmiş bilgiye sahip, ayakları sağlam basan şeyhlerin, soruyu soran bir kimseye sırlarla ilgili olarak hiç konuşmadıklarını görüyoruz. Çünkü soruyu soran kişi ya yeni başlamış bir ümmidir, ya da ilimle haşir neşir olmuş, ilmi bir tarafından edinmeye başlamıştır. İlim derken ders, araştırma ve içtihat ilimlerini kast ediyorum, zevk ilimlerini değil. Bu sırları yeni başlayan avamdan bir kişiye açmak haramdır. Çünkü bu, hikmeti ehil olmayan birine sunmak anlamına gelir. Bu onun körlüğünü ve cehaletini artırır sadece. Hatta bu ehil olmayan kişi kendi cehaleti ve körlüğü çerçevesinden bundan yararlanmaya kalkar. Günün birinde bu sırrı ve bilgiyi senden öğrendiği için, sana karşı güzellikle muamele etse, minnet duysa bile, gün gelir bu tavrından vaz geçer, sana karşı kötülük işlemeye başlar ve senin ona verdiğin taşı sana atar. Yol meçhuldür; inkar bu yolda, oktan daha çabuk hedefine varır.

Eğer soruyu soran kişi bizim anlattığımız gibiyse, delil olmaksızın hiçbir şeyi teslimiyetle kabul etmez. İlimler zevkten ibaret olduğu ve buna dair delil bulmak da zor olduğu için, delil olarak bu ilimleri söyleyen kişinin kendisine hikmet verilen bir veli olduğunu söylemekten başka yol kalmıyor. Ancak tarikat meselelerinden herhangi birinin doğruluğuna ilişkin kanıt bulmak, bir kimsenin somut olarak veliliğini ispat etmekten daha yakın ve daha kolaydır. Çünkü masum olup doğruluğu kesin olarak haktan haber veren kimse, artık aramızda bulunmuyor. O da Hz. Resulullah(s.a.v.)tır. Dolayısıyla elimizdeki tek seçenek, zahiren itaat ediyorlarsa, takvadan ayrılmı-yorlarsa Allah'ın kulları hakkında hüsnü zanda bulunmaktır. Bu nitelikte olan kimseler için velayet tahayyül etmek, kesinlik ifade etmez. Bu gibi velilerin (r.a) sundukları meselelerle ilgili olarak somut delilleri olmaz, sadece genel bir üslup kullanırlar. Şu ayetlerde olduğu gibi: "Vettakkullahe ve yuellimukum I Allah'tan korkun. Allah size öğretiyor." (Bakara,282) "Ve yu'ti'l hikmete men yeşau / Allah hikmeti dilediğine verir." (Bakara,269) Fakat bu veli kimdir? Kim veya hangi delille onu bilinmezlikten ta-nınmışlığa çıkarır? Kaldı ki biz, Allah'ın velilerinin olduğunu, Allah'ın onlara sırlarını ilham ettiğini ve onlara hikmetini bahşettiğini biliyoruz. Fakat ne zaman bir

insan Velayet iddiasında bulunursa itham edilir. Temelde onun yolunun dışında olan kimseler gibi, teferruatta ondan ayrılan kimseler de onu itham ederler. Dolayısıyla bir kimseyi somut olarak veli diye tayin etmek çok zordur. Bu kimse olağanüstü kerametler gösterse bile. Bir de maddi beşeri olağanüstülükler menzillerinin üzerine çıkıp sırların olağanüstülükleri düzeyine yükselen bir şeyhi düşünün. Onun bu sırlarla ilgili olağanüstülüklerini onunla aynı gruptan olan birinden başkası bilemez. Şimdi bu şeyhin, bu soruyu soran kişi karşısındaki durumu ne olur, bir düşünün?! Onların meseleleri açıklama yöntemleri genellikle misallerle veya kitap ve sünnetten delillerle destekleme şeklindedir. Yani tevil ve ibret alma yöntemini esas alırlar. Ama bu kişi diğerinden daha yukarıda ise, kendisinden aşağı olan birine böyle bir soru yöneltmesi gereksiz bir zahmettir ve ondan böyle bir davranış tasavvur edilemez. Çünkü bize göre yüksek makamda olan bir kimseye, kendisinden aşağıda olan biri, herhangi bir makamın sırlarını elde ettiğini iddia etse, bu yüksek makamdaki kişi halinin şahidi olduğu için ya onu yalanlar ya da tasdik eder. Yol böyle işler. Zevki tadan kişinin zevki tatmayan kişiye sorması, cinsel birleşmeden haz alamayan kimseye orgazm anındaki lezzetin nasıl olduğunu sormaya benzer.

İtiraz ve Ayrılık:

Eğer -Allah seni muvaffak kılsın- desen ki: Bu açıklamaların senin açından bir çelişkidir. Çünkü biz yüksek makamlara sahip kimselerin yüce sırlardan söz ettiklerini, bunları birbirlerine anlattıklarını görüyoruz. Buna cevap olarak deriz ki: Bu değerlendirme beni bağlamaz. Ancak buna itiraz edilip, sırlar tasavvur edilebilir, denilmesi ve bunlara ilişkin deliller sunulması başka. Sonra tasavvuf sırlarından birini ele alıp bunun ilimdeki delili şudur, dersen, bu sırrı, senin tarikatında olmayan birine açıklarsan, o zaman bu itirazının bir anlamı olur.

Yüksek makamlardaki şahsiyetlerin birbirlerine sırları anlattıklarını inkar etmiyorum. Bu, sahip olunan nimetleri başkalarına anlatmaya benzer. Padişahın huzuruna davet ettiği, kendisini görmelerine fırsat verdiği, yanında sohbet etme ziyafetine nail kıldığı iki kişinin döndükten sonra oturup bu mecliste gördüklerini, kralın kendileriyle konuşmasını, kendilerinin kralla sohbet etmelerini, kralın bahçelerinde akan nehirleri gördüklerini, uçuşan kuşların ötüşlerini dinlediklerini, güllerin kokularını aldıklarını, türlü meyvelerden yediklerini birbirlerine anlatmaları gibi. Yüksek makamlardaki şahsiyetlerin sırları birbirlerine anlatması da bu şekilde olur, birbirlerinden sırlara dair delil istemek şeklinde değil. Allah veliyi muvaffak kılsın, ilminin kereminden bize bu yolu gösterdi.

Hatırlatma:

Ey dostum! Bundan sonra şunu da aklında bulundur: Öğüt, müminlere fayda verir. Bu yolda soru sormanın büyük bir şartı vardır. Daha önce de işaret edildiği gibi sorunun yerini ve cevap verilen bağlamı kast ediyorum. Bir kere soruyu soran kişi, meselenin makamını, ölçüsünü ve nereden kaynaklandığını bilmek durumundadır. Ayrıca varlık huzurlarında pay sahibi olmalıdır. Soru sorulan kişinin değerini, bu soru karşısındaki makamını bilmekle yükümlüdür. Eğer soruyu soran kişi, sorulanın soru ile ilgili halini müşahede ederse, o zaman soruyu sormalıdır. Ki mümkün olursa eğer konuşma esnasında sözü ile hali uyumlu olsun. Çünkü bizim tarikatımızda kesin olarak bilinen bir husus vardır: Kişi bu yolun makamlarından bir şey tattığı, bu makamlarla bağlantılı olarak bir huyla ahlaklandığı zaman, bunun onun zahiri üzerinde etkili olması kaçınılmazdır. Bu etkiye halin şahitliği adı verilir. İtimat edilen sahih kanıt budur, fesahat veya bağırıp çağırma değil. Sebeplerin tamamen kesildiği durumlarda, kaderin akışı altında sükut ettiklerini, Allah'tan kendilerine gelen türlü belalar ve acı veren azaplar karşısında sevindiklerini ve hiçbir şekilde değişime uğramadıklarını görmüyor muyuz? İşte halin şahitliği budur. Bu onlar açısından Allah'ın

muradına razı olmaya, teslimiyet göstermeye dair yakin derecesinde bir kanıt hükmündedir. İster ilahi hüküm onlar açısından kötü tezahür etsin, ister sevindirsin, ister fayda versin, ister zarar dokundursun, fark etmez. Onlar söyleyen kişiyi fiil halinde müşahede ederler ve güzellikten başka bir şey görmezler. Bu yüzden bu tarikattaki her insanın konuştuğunu görüyoruz, ama vasfettiği-ni görmüyoruz. Ey samimi dostum! Senin için - sana karşı benden bir sui edep gibi görünse de, aslından benden sana bir azarlama ve gayret göstergesidir- ki soruyu sorduğun kişinin halinin şahitliğine bakman bir gerekliliktir. Eğer onun hali sana, soruyla ilgili bu makamlarda derinleştiğini, ama konuşmadığını gösteriyorsa, mazereti kabul edilir ve halinin şahitliği yeterince açıklayıcıdır. Eğer bundan farklı bir halde ise ve sen sorulmaması gereken birine soru sormuşsan, pişmanlık duyup istiğfar etmen gerekir. Yaptığın bu işten tevbe etmen lazım gelir. Düştüğün çukurdan çıkmak için Allah'a yalvar.

Veli bildi. Allah ona hatasını göstersin ve rabbini tercih etmesini nasip etsin. Şeyh Ebu Abdullah'a yönelttiğiniz sorulardan ikisi hariç hepsi bana ulaştı. Birinci mesele: Resulullah'ın (s.a.v.) "Allah'ı arayan bulur." sözü ile Bayezid'in (r.a) "Salik geri çevirilir ve yol kapalıdır." Sözü nasıl telif edilir? Size de gizli olmadığı gibi, bu sözlerden birinin hedefi ile diğerinin hedefi ve yönü aynı değildir. Dolayısıyla iki sözün birbirinin zıddı olduğuna ilişkin tez sahih değildir. Bu nedenle iki sözü telif etmek veya birini iptal etmek gereksizdir. Sanki ikisini de aynı kişi söylemiş gibi bir durum ortaya koymak ya da iki şahsın aynı makamdan, aynı maksada matuf olarak iki değişik söz söylemiş olduklarını çağrıştırmak lazım gelmez. Ya da birinin ispat ettiğini, öbürü nefyetmiş gibi bir durum söz konusu değildir. Bu anlamı vehmettirecek bir söze bile gerek yoktur. Dolayısıyla iki soruda bu şartlardan hiçbiri yoktur.

İkinci soru: Hüseyin b. Mansur'un şu sözleri:

Bana, içtiğinin aynısını içirdi Bir misafirin diğerine yaptığı gibi.

Bu beytin anlamı nedir?

Bu iki soruya ilişkin olarak size cevap verme gereğini duydum. Benim açımdan vakte uyan dinleyenin kabul ettiği bir makamda yöneltilmesi durumunda bu iki soru da sahihtir. Ancak maksadın tam olarak gerçekleşmesi noktasında yetersizlik söz konusudur. İnşallah benim bu iki soruyla ilgili söyleyeceklerimden sonra bir konuşma gerçekleşirse, dostuma bu iki meseleyle ilgili olarak elli soru yönelteceğim ve sözünden bereketlenmek ve el yazısını teber-rüken almak maksadıyla ondan cevap isteyeceğim. Allah hazinelerinin lütuflarından herkese inşallah yardım etsin.

Birinci Mesele:

Veli (Allah onu dost edinsin) soruyor: Sevgili Peygamberin (s.a.v.) "Allah'ı arayan bulur" şeklindeki sözü ile Bayezid'in (r.a) "Salik geri çevrilir ve yol kapalıdır" şeklindeki sözü nasıl telif edilir? diye. Yukarıda bazı değerlendirmelere yer vermiştim. Biz diyoruz ki: Tasavvuf tarikatından nefes koklayan veya zihinlere yakın kılınmış bir parıltıyı fark eden kimsenin böyle bir soru sormaması gerekir. Çünkü iki şeyi bir araya getirmek ne kadar mümkün olsa da aralarında bir şekilde farklılık ortaya çıkar. Maksadın hasıl olması ile irade edilen arasında bir şekilde bir ayrılık belirginleşir. İki şey bir açıdan aynı görünürken başka açılardan bundan farklı bir konum arze-debilirler. Bunu da ilimlerle uğraşan ve ilim sahasına ayağını sağlam basan kişilerden başkası bilemez. Biz şimdi bu iki sözü inşallah en kolay bir yolla telif edeceğiz ve bundan ötesini de örtme yoluna gideceğiz. Daha yukarı

veya kapalı kısmını perdeleme gereğini duyacağız. Çünkü Bayezid'in makamı son derece yüksektir. Başka bir gayemiz yoktur. Allah ondan razı olsun. Hz. Nebi (s.a.v.) gelince, O'na hasseten tabî olmaktan başka seçeneğimiz yoktur.

Bunun dışındaki makamlara gelince bu konumuzu ilgilendirmemektedirler. Şimdi veliye yöneliyoruz. Allah onu muvaffak kılsın. Bu mesele ile ilgili açıklamaları tamamladıktan sonra bir soru ön plana çıkıyor. Eğer istesek bu soru aracılığıyla bundan ötesine de ulaşabiliriz. Ne var ki, içlerinde zahir olan bazı sorularla yetindik ve bundan ötesini bıraktık ki zihinlere anlaşılması ağır gelmesin. Bir de biri çıkıp da bize "nereden çıktı bu soru, lafzın zahirinde bu soruyu doğuran veya bu soruya tanıklık eden bir ifade yoktur" denilmesin. İşte bunlardan dolayı lafzın zahirinde çıkmayan soruları gündeme getirmedik.

Şimdi iki sözün, birbirlerinin anlamlarını artırmak suretiyle telif edilmesini ele alalım. Biz diyoruz ki: Resulullah (s.a.v.) "Allah'ı arayan, O'nu bulur" diyoruz. Bu hadis sahihtir. Fakat Hz. Rasulullahm (s.a.v.) "Allah'ı arayan..." sözü, Allah ile veya başkasıyla anlamını da içermektedir. Eğer Allah ile olursa, O'nu bulması zorunlu olur. Ama O'nu başkasıyla arayan, O'nu nasıl bulabilir? Allah'ı bulmanın anlamı da, zat, sıfat ve fiilleri itibariyle O'nun birliğini ispat etmektir. Allah'ı nefsiyle arayan kimse için bu tevhit sahih olmaz. Çünkü arayışın kesbi ona izafe edilse de bu mecazdır. Çünkü fiiliyle Allah'ı bilmeyi arayan kimseden başkasının Allah'ı araması ve bulması sahih olmaz. Zira kulun Allah'ı araması, hak ehline muhalefet edenlerin iddia ettiklerinin aksine, Allah'ın fiillerinden bir fiildir. Çünkü Hakkı Hak ile arayanın Hakkı bulması, Hakkı bulanı gasilin elindeki ölü gibi yapar; onu istediği gibi çevirir. İradesi olan biri ölü olmaz ve iddia boyunduruğundan da çıkamaz. O'nu kendi nefsiyle arayan kimse bu kapsama girer. Allah'a sığınırız. O'na hiçbir şeyi ortak koşmam.

Bu lafızdan anlaşılan anlam bu şekilde vurgulandıktan sonra, Bayezid'in (r.a) "Salik geri çevrilir ve yol kapalıdır." şeklindeki sözü Hz. Rasulullahm (s.a.v.) bu doğru sözüyle bir noktada buluşuyor. Dolayısıyla bu söz arayan kişinin kendisi ile ilgilidir. Çünkü onun için hiçbir zaman varlık sahih olmaz. Sülukun kendisi aramaktır. Dolayısıyla "aradı" demekle "sülük etti" demek arasında fark yoktur. Salik kendi nefsi için sülük ispat ettiği sürece, bunun anlamı, onun süluku esnasında nefsini, iradesi ve ihtiyarıyla salik olarak müşahede ettiğidir. Bu makamda olduğu zaman da Allah'ın kendisinin perçeminden tutmuş olduğunu unutur. Nitekim nass da akıl da buna delalet etmektedir. Dolayısıyla bu kimse mer-duttur, geri çevrilir. Bu kimsenin yolunun kapalı olması da sözünü ettiğimiz bulmayı yitirmiş olmasıdır. Tıpkı Mutezililer gibi, Allah'ı mutlak ve kemal sahibi bir fail olarak olarak bulup da kendisini de O'nun dışında bir fail olarak görmesi nasıl sahih olabilir! Eğer o Müslüman ve mümin biri olsa, o Allah'ı arayandır. Arayan olmasına rağmen arayışı ve ihtiyarının hükmü altındaki bütün fiillerini gerçek anlamda nefsine nasıl izafe edebilir. Bakın bakalım, süluku bu tarzda olan herhangi bir kimse Allah'ı bulabilmiş midir?!

Beyazid, tasavvufun zahiri bağlamında az önce zikrettiğimiz hususu kast etmiştir. Tahkiki mahiyette tasavvufun batını bağlamında meseleyi ele alırsak, acaba bu sözü hangi makamda söylemiştir ve bu sözü söylediği vakitte kendisine ne tecelli etmiştir? Burası o tür ayrıntıların yeri değildir. Biz onu mazur kabul ettik. Allah'a hamdolsun, mesele açıklığa kavuştu ve bu söz ile Resulullah'm (s.a.v.) sözü telif edildi. Bu konu bu şekilde vurgulandıktan sonra, ben veliye Allah onu muvaffak kılsın bu meseleyle ilgili olarak yirmi dokuz soru yöneltiyorum:

Birincisi: "Kim Allah'ı ararsa..." sözünde neden özellikle "Allah" ismi kullanılmış, başka isimler zikredilmemiştir? İkincisi: Bu arama anlam itibariyle nasıl kayıtlı olabilir veya olmayabilir: "Ve men yes-tağfirülahe yecidillahe ğafuren rahima / Kim Allah'tan bağışlanma dilerse Allah'ı çok bağışlayan ve çok merhamet eden bulur." (Nisa, 110) ayetinde olduğu gibi? Üçüncüsü: Bu aramanın sebebi nedir? Dördüncüsü: Bu arama sohbet/beraberlik makamlarından biri midir, değil midir? Beşincisi: Arama hangi makamda olur? Altıncısı:

"Arayan..." ifadesi genel mahiyette midir yoksa özel mahiyette midir? Yedincisi: Bu arama ile ilgili söz, mahv ve ispat (silme ve yerinde bırakma) levhinden midir yoksa ana kitaptan mıdır? Sekizincisi: Cümle şart mı içermektedir, yoksa haber vermeye mi yöneliktir? Dokuzuncusu: Sözü edilen bulma, zatın kendisini bulmak mıdır, yoksa başka bir şeyi bulmak mıdır? Onuncusu: Bu arama bedenle mi, himmetle mi, yoksa ikisiyle birlikte mi olur? On birincisi: Bu bulma, arkasında dönme olabilen türden bir bulma mıdır? On ikincisi: Bu bulma ile beraber bir şekil baki kalır mı, kalmaz mı? On üçüncüsü: Bu bulma, keşfetme mahiyetinde midir, müşahede etme mahiyetinde midir? On dördüncüsü: Bu bulma özellikle sırra ait idraklerden midir, değil midir? On beşincisi: Bu salik nedir?

On altıncısı: Bu salik ne zaman salik olmuştur? On yedincisi: Geri çevrildiğinde, üzerindeki salik ismi zail olur mu, olmaz mı? On sekizincisi: Yol hangisidir? On dokuzuncusu: Belli bir yolu mu kast etmiştir, yoksa bütün tasavvuf yollarını mı? Yirmincisi: Sır nasıl olur? Yirmi birincisi: Bu geri çevirme nasıl olur? Yirmi ikincisi: Bu salik nereye vardığında geri çevrilir? Yirmi üçüncüsü: Bu söz, hal midir, nakil midir? Yirmi dördüncüsü: Salik derken, bütün salikler cinsi mi kast edilmiştir, yoksa zihinde malum olan belli bir salik mi kast edilmiştir? Yirmi beşincisi: Ne ile geri çevrilir? Yirmi altıncısı: Ne ile yolu kapatılır? Yirmi yedincisi: Niçin geri çevrilir? Yirmi sekizincisi: Niçin yolu kapatılır? Yirmi dokuzuncusu: Hadis ile Bayezid'in sözü arasındaki bu sülük zikrettiğimiz bu şekilden başka türlü sahih olabilir mi? İşte bu -Allah veliyi muvaffak kılsın- özetleyerek sunduğumuz yirmi dokuz sorudur. Meselenin zahiriyle genel olarak irtibatlı olan diğer soruları ise ele almadık.

İkinci Mesele: Hüseyin'in (r.a.) sözü:

Bana, içtiğinin aynısını içirdi
Bir misafirin diğerine yaptığı gibi.

Sufiler -Allah veliyi muvaffak- kılsın Allah'ın yeryüzündeki misafirleridir. Yaban ellerden O'na konuk oldular. O'nun huzurunda konakladılar. O da onları marifetiyle ağırladı. Bu yüzden Ticane'de, bütün maddi sebeplerle bağını koparark müşahede sergisi üzerinde Hak taala ile baş başa kalan şeyhlerin şeyhi Cafer b.Ebu Medyan'e (r.a) bunun sebebi sorulduğunda şeyhlerin şeyhi şu cevabı verir: Sizden birinize bir misafir geldiğinde, bu misafir üç gün boyunca onun himayesi altında saygın bir şekilde ağırlanır. Bundan sonra, eğer geleneği bilmiyorsa, ona, bu üç gün içinde çalış, para kazan, denir. Eğer ev sahibi onu terk ederse, bu onun için utanç vesilesi olur. Dinleyenler: Doğru söyledin, dediler. Şeyh (r.a) bunun üzerine şöyle dedi: Eğer misafirlik üç günse ve söylediğimiz gibi sufiler de Allah'ın misafirleri iseler, şu halde üç günlük misafirliğimizi tamamlamadan bir meslek edinip çalışmamız gerekmez. Çünkü ayette Allah'ın günleri ile ilgili olarak şöyle buyurul-muştur: "Ve inne yevmen inde rabbike ke elfi senetin mimma tueddun / Rabbinin katında bir gün sizin saydığınızdan bin sene gibidir." (Hac,47) Her misafirlik günlerine göre belirlenir. Dolayısıyla ben de O'nun huzurunda sergisi üzerinde üç bin yılımı tamamlarsam, ondan sonra bir meslek edinip çalışırım. O zaman bana der ki: sene tamamlandı, kalk ve bir meslek edin... Şu ilahî nura bakın, ne yücedir! Biz bu hikayeyi "misafirin misafire yaptığı gibi." sözüne bir hazırlık olması için aktardık. Sonra -Allah seni muvaffak kılsın- bu meseleye dair cevabı, makamlar elverdiğince değişik açılardan sunacağız. Öyle ki, bir adam, hakkı tanıdığı bu makamdan başka bir konumda söylerse, açıklaması, inşallah sunacağımız şerhten farklı bir tarzda olacaktır. Ben Hüseyin'i rüyamda gördüm ve "bana, içtiğini içirdi." sözünün anlamı nedir? diye sordum. Bana şu cevabı verdi: O'nun gibisi yoktur. Benim yanımdaki kelamda celal sıfatları, kemal sıfatları, tekrarlanan yedi, "onları sever, onlar da O'nu severler" sözü, ve başka şeyler vardır. Fakat adamın durumu,

"Şehidellahu ennehu la ilahe illa hu / Allah kendisinden başka ilah olmadığına şahitlik eder." (Bakara, 158) makamından konuşmamı gerektirdi. Çünkü şöyle demiştir:

Hangi uzvumu ve mafsalımı kestiyse

Mutlaka orada sizin zikriniz vardı

Burada beraberinde hicap olan zikri kast etmiyor. Çünkü buna şu sözüyle dikkat çekmiştir: Eğer aramızda karşılıklı konuşma olsaydı, söz daha basit ve daha tamam olurdu. Ancak sana, kabz ve heybet halinde olarak cevap vereceğim. Ben diyorum ki: -Allah hakkı söyler ve doğru yola iletir- Adam-Allah ondan razı olsun- zevkinden söz etmiş, halini ifade etmiş, ulaştığı noktayı açıklamıştır. Çünkü İzzet sahibi Rab, onu, ünsiyet makamlarının ilki olan pişmanlık sergisine oturtunca ona sevin kasesini sundu ki "şehidellahu ennehu lai ilahe illa hu ve'l melaiketu ve ulu'l ilmi I Allah kendisinden başka ilah olmadığına şahitlik eder, melekler ve ilim sahipleri de." (Al-i imran,18) Buyruğunu inayet suyuyla karışmış olarak içsin. Bunu içtikten sonra, bu içecek bütün azalarına sirayet etti. O zaman sevincin huzuru ve bu makamın sarhoşluğu bütün bedenini kapladı. Bunun ardından ona sırrını açtı. O zaman izzet sahibi Rab-bin tevhidini gördü. Zatı, sıfatları ve fiillerinin tevhi-dindeki sırrında karar kılmıştı. Sonra Allah'ın ilmine baktı. İzzet sahibi rabbin tevhidinin kadim ilminin içinde benimle kaim olduğunu gördü. Bunu bizzat görünce şöyle haykırdı: "Bana, içtiğinden içirdi." Kadim ilmi kinayeli olarak içmek şeklinde ifade etti. "gibi..." ifadesini de bir kinaye olarak kendi nefsine hamletti. Dolayısıyla lafızda mecaz kullandı. Çünkü içmek, yokluktan sonra geçmiştir, ortaklıktır ve elde etmedir. Kadim olan da bütün bunlardan münezzehtir. Şiirin mecazi ifadelerin yeri olduğunu unutma. Ondan bu söz sadır olunca, izzet sahibi rab ayn kılıcını çekti ve benzeri olmayan bir el ile boynunu vurdu, müşahede marifetinin kasesinin döndüğü esnada, küllî yokluğun sergisine uzatıverdi.Bunun üzerine şöyle dedi:

Kase dönünce

Çağırdı, sergiyi, kılıcı.

Sonra ona denildi ki: Kendi dilinle kendi aleyhine seslen, durumu vasf et ve katilini, meclis arkadaşını intikamdan tenzih et. Çünkü sende olağanüstülükler sergileyeceğim. Bunun üzerine, terkibine ve mahpesine bürünmeden önce kendi aleyhine seslendi ve şöyle dedi:

Meclis arkadaşımın, bir ilgisi yoktur

İntikamımdan, o sorumlu değildir.

Bana, içtiğinden içirdi

Bir misafirin bir misafire yaptığı gibi.

(Kase dönünce, çağırdı sergiyi ve kılıcı - yaz günü şarabı zambak zehiriyle birlikte içenin hali böyle olur.) Sonra anlatıldığı gibi onu sarhoşluğuyla birlikte yarlığına geri çevirdi. O da herkesin bildiği gibi asıldı.

İtiraz: Eğer desen ki - Allah seni muvaffak kılsın- : Tevhitle ilgili bu meselede işaret ettiğin makam, ehlisünnetin inancına uygundur. Eşariler bunu bilinceye kadar ömürlerini burada tükettiler. Şu halde bu sufi alışılmadık ne getirmiştir veya hangi fazla niteleme ile

bize geri dönmüştür?

Ayrılık: Buna cevap olarak deriz ki: Doğru söyledin. Söylediğin hususta Allah seni muvaffak kılsın. Ancak bu mesele ile ilgili olarak bir eşari ile bir sufi arasındaki fark, bildim ile gördüm arasındaki fark gibidir. Bu çok latif bir anlamdır ki, bizzat şahit olan, orada bulunmayandan daha üstün bir konumda olur. Şunu kesin olarak biliyoruz ki, varlıktaki halife olarak biz, O'nu müşahede eden, O'nun huzurunu müşahede eden gibi değiliz. Hiç kuşkusuz, kendi nefsinden fena bulduğun zaman O'nu müşahede edişinde celal sıfatlarından bir tane sıfat bulunur. Burada basit bir ifadeyle her bir eşariyi kast ediyoruz, sufiyi değil. Bu yüzden şöyle denilmiştir:

Bizzat gören için latif bir anlam vardır

Bu yüzden Kelim (Musa) görmeyi istemiştir.

İşte bu, yakini ilimden daha üstün olan yakini görmedir.

Buna ilişkin delilim şudur: Ehlisünnetin itikadı bu şekilde olsa da, Allah'ın takdir ettiği işler onların maksatlarından farklı bir şekilde cereyan ettiğinde, amaçlarına muhalif olarak değişirler. Bir de onların büyük belalar karşısındaki durumlarını tasavvur edin! Bu tavır, azapta azap vereni, nimette nimet vereni müşahede etmemekten kaynaklanır. Bu beytin sahibi ve onun makamına ulaşan hiç kimse değişmez. Bilakis, Allah'ın muradından dolayı sevinir, coşar. Onu kaderin akışı altında sükunet içinde beklerken tasavvur et. Onun sükuneti, hakkın onunla ilgili fiilleri karşısında itirazı terk etmekten ibarettir. İşte bu zümre (sufiler) bu özellikleriyle diğer taifelerden üstündürler. Bunun yanında bilgi bakımından da ortaktırlar. Bu meseleye cevap olması bakımından bu kadar açıklama yeterlidir.

Bu beyitle ilgili olarak veliye-Allah onu muvaffak kılsın- önceki meselede olduğu gibi yazılı olarak yirmi soru yöneltiyorum:

Birincisi: Beytin sahibi bu sözleri hangi makamdan söylemiştir? Toplanma makamından mı, ayrılma makamından mı? Bu makamlardan hangisini söylersen, sana iki soru yöneltilir:

Eğer toplama makamından söylemişse, hangi toplamada; himmetlerin toplanmasından mı, sırların toplanmasından mı? Eğer ayrılık makamından söylediğini iddia edersen, o zaman hangi ayrılıktan; sülük ayrılığından mı, dönüş ayrılığından mı?

İkincisi: Bu içecek nedir? Üçüncüsü: Bu içme nasıl olur? Dördüncüsü: Ne ile olur? Beşincisi: Hangi makamda sahih olur? Altıncısı: Sonunda sarhoş olunan bir içme midir, değil midir? Yedincisi: Bu sarhoşluktan sonra ayıkmak olur mu, yoksa sarhoş olarak mı doğulur? Sekizincisi: Bu içmeye eşlik eden makamlar var mıdır, yok mudur? Dokuzuncusu: Bu içme ile susuzluğu gider mi, gitmez mi? Onuncusu: Bu içme, fena içmesi midir, beka içmesi midir? On birincisi: Bana içirdi, ifadesinde zamirle işaret edilen saki (içiren) kimdir? On ikincisi: Benzerlik, lugavi midir, akli midir? On üçüncüsü: Bu içme nedir? On dördüncüsü: İçtiğinden, ifadesinde zamirle işaret edilen (içen) kimdir? On beşincisi: Yaptığı gibi ifadesinin (orijinalinin) başındaki sıfat "kafi içmenin aynı düzeyde benzerliğini mi ifade ediyor, yoksa başka bir şeyi mi? On altıncısı: "Misafirin misafire ..." ifadesinde, ev sahibine konuk olan iki kişiyi mi ifade ediyor, yoksa misafir kelimesinin biri mecazi olarak ev sahibi mi demektir? On yedincisi: Buradaki misafirin hükmü, genel anlamdaki misafirin hükmü gibi midir, değil midir? On sekizincisi: Varlığına varlığıyla mı hitap etmiş, yoksa var edicisine mi hitap etmiş? Bunlar toplam on sekiz sorudur. İki soruda toplama ve ayrılık ile ilgili sorunun kapsamında yöneltildi. Böylece toplam yirmi soru yöneltilmiş oldu. Dostumun

-Allah onu muvaffak kılsın- durumu, dostunun cevabına mahzar olan, böylece ayrıcalıklı tutularak kendisine elli soru yöneltilen kimsenin durumu gibidir. Soruları aktaran kimse de bu ayrıcalığa sahiptir. Size Kur'an, yüce ilkeleriyle feyiz verecektir. Hak, rabbani huzurundan size nuruyla yardım edecektir. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

Risale tamamlandı. Allah'a hamdolsun, minnet O'nundur.

Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.

O'nun salat ve selamı efendimiz Hz. Muhammed'in, ehlibeytinin ve ashabının üzerine olsun.

ÜÇÜNCÜ KİTAB

KİTABU'L KUTUB

MEKTUPLAR KİTABI

Şeyhu'l Ekber
MUHYUDDİN İBN. ARABÎ K.S.

MEKTUPLAR KİTABI

Bismillahirrahmanirrahim

Allah'ın salat ve Selamı Uz. Muhammed'in, ehlibeytinin ve ashabının üzerine olsun.

İhvanından birine yazdığı mektuplardan biri:

Allah yolunda dostum Ebu'l Kasım el- İmad b. Es- Sekri'ye -Allah onu koruyarak baki kılsın- selam olsun. Allah, masun kılsın onu, gözetsin ve onurlandırsın. Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun.

Allah sana yardım etsin, bil ki, hakikatler değişmez. Haktan gelen vecdler, vecd halindeki insanların kalplerine inip durmaktadır. Son noktaya kadar ulaşsa da, izzet ve görkem hicaplarının celalinden belirginleşse de her zaman akli delillerin imkanı altında olur. Akli deliller bunlara cevap vermiş olsun veya şeriat lisanı bunlar hakkında susmuş bulunsun, fark etmez. Bu yüzden Cüneyd ve benzeri imamlarımız şöyle demişlerdir: "Şu ilmimiz kitap ve sünnetle sınırlıdır." Yüce Allah, ancak akıl ve feraset sahiplerine hitap eder... Dostum -Allah onu eksik etmesin- bu fakir, sebeplerden yoksun, vehmi ve hayaliyle baş başa kalan, kendisine tecelli eden misalinin suretiyle perdelenmiş Ebu'l Abbas el-Hayyat'm yanında bulunmasını, kemendine takılmış olmasını, senin korku mahbesinde tutulmasını fırsat bilsin. Bakarsın, Allah, senin elinle ona hakkın yolunu açar. Ona Allah'ın birliğinin merasimlerini açıkla, varlığının hakikatine vakıf olmasını sağla. Şüphesiz şüpheler ona hakim olmuşlardır. Başındaki gailelerin farkında değildir, uyanamıyor. Allah, imtihan ve tuzak meydanında bazı arkadaşlar ona musallat etmiş. Bunlar da onun kötü amellerini süslü gösteriyorlar. Arzularının, emellerinin uçuştuğu meclislerde ala bildiğine geniş hayaller koyuyorlar önüne. Onu aldatarak gurura kapılmasına yol açıyorlar. Entrika ve yalan sözlerle ona hakim durumdadırlar. Fakat onun olmadığı bir sırada yalnız kaldıklarında, ona gülüyorlar. Bu zavallı onların kucağına düştüğünün farkında değildir. Allah'a yemin ederim ki, o, iyilik isteyen, ama iyiliğin yolunu bilmeyen bir adamdır. Nasıl gerçekleştireceğini bilmeden hakkı takip ettiğini zannetmektedir. Şüphenin en şiddetlisi onu kıskacına almış, tevhidi inancını helak etmiştir. Çünkü somut olarak ispatlayamadığı her şeyi nefyetmektedir. Sadece varlığı her türlü delille ispatlananın sahih olduğuna inanmaktadır. Kim onun varlığının aynını inkar ederse veya hududunun merasimlerinin gerektirmediği bir şeyi kendisine nispet ederse, dolayısıyla "bu mabudun aynısıdır", derse, onun cahilliği apaçık ortaya çıkar. Şu halde yüce Allah'tan, bizi ehline katmasını dileyelim. Eğer o adam arkadaşlarından uzaklaşabilseydi, onun yakasına yapışıp silke-lerdik. Bu hizmeti görmeniz durumunda büyük bir ecir alacağınızı bilin. Vesselam.

Bir diğer mektup:

İmdi... Seni öncüler arasına koyup ayrıcalıklı kılan, en mükemmel imamı tasdik edenlerin ilki yapan Allah'a hamdediyorum. **"Kabe Kavseyn"** makamına yükselttiği, orada bütün sözlerin kapsayıcısını ve kesin ayırıcı hitabı vahyettiği makama uluştırdığı pey-gamberine salat ediyorum. Ben, bu şiirin akışı içinde kırk kandil mahiyetindeki kırk beyitle işaretle ima etmiş, hatırlatıcı mahiyette haber vermiştim. Bu beyitlerin kapılarını çalıp kapılar üzerine açıldıktan sonra, yakini bilgiye ulaşmış olarak gençliğinin tazeliğinde alımlı hikmetler gözünün önünde parıldaya-caktır. Ki bunlara hiçbir şüphe ve tahmin bulaşma-mıştır. Açıklamanın gerisindeki hikmetleri araştırmaktan kaçınma. Nitekim apaçık müşahede huzurunda sözlerin kapsayıcısı kendisine verilen Rasulullah efendimiz (s.a.v.)in

sünneti de bunu vurgulamaktadır.

Evet, cömertlik varlığı (cûd varlığını) ister. Kerem hikmeti talep eder. Başkasını tercih etmek sırları gerektirir. Ben delil ve kanıt olarak söylüyorum; senden birer hakikat olarak gözlemlediğim hususlardan sonra. Ki onları izah ederek, açıklayarak ilan edeceğiz. Sen mağara arkadaşısın, sırların varisisin, on iyinin içindeki erdemlisin. Nurların nurlarının eşlik ettiği yüreğin sahibisin. Ey vefalı arkadaş! En yüce makamda arınmış! Ne çok istiyorum senin sıfatlarınla ahlaklanmayı! Zatının ravzasmda arınmayı ne kadar istiyorum. Aynanın berraklığının sırrında tecelli etmeyi benim kadar isteyen olmaz. Senden dolayı duyduğum vecd ve aşk ne şiddetlidir! Ah! Yokluğum ve yıkımım! Dostum! Kaç kere senin özleminin ateşinden yüreğimden ah! lar yükseldi! Senin ayrılığının kavuruculuğundan dolayı kaç kere ciğerim paralandı! Keşke yanında bir hizmetçi olsaydım. Keşke, çağırdığın ve sana "buyur" diyenlerden biri ben olaydım! Ne mutlu sana! Ne mutlu, ki bu parlak bakışı arındırdın; bu güzel çehredeki göz alıcılığı. Keşke o gözün karası ben olaydım. Özlemin ve ayrılığın acısına katlanamıyorum. Esenlik üzerine olsun, nice sırrı içinde saklıyorsun! Kaç kere melekutundan ve hissinden yitip gittin. Sana öyle sahneler gösterdi ki, konuşan hiç kimsenin ağzı bunları dile getiremez. Yol kat eden hiç kimse bu tür olağanüstülüklere ulaşamaz. Sana yazdığım bu mektup, yüce himmetiyle, göklerdeki yıldızları bezenerek incelikler ve hakikatler arasında gece yolculuğuna çıksın. Parıldayan yastıklara yaslan. Sanki miracında gidip gelmektesin de seni seyrediyorum. Kuşkusuz örtünün karanlığı üzerinden kaldırılmıştır. Sirayetin sıcaklığı ile adna-nî lakaplar arasında. Bu makamları nasıl aşıp gitmezsin! Bu kerametlere nasıl has kılınmazsın! Bu şahsın himmeti senin burağındır, dosdoğru sözleri senin tiryakındır. Burak hangi yüksek eve uğradıysa oradan ayrılıp geçti. Tiryak varlık elemini nerede bulduysa giderdi. Keşke, sana bakana bakanı izle-seydim. Sana misafir olana misafir olana hizmet etseydim. Karanlığın göz gözü görmezliğinde yürüme-seydim. Gölgenin ve suyun olmadığı yerde. Çok karanlık çölleri aştım, mühim azimetlere konakladım. Bir şeyi başlatmadığım gibi yeniden yapmadım. Allah'ın va'di ve tehdidi bedenime ne acılar verdi. Kurtuluş yolu da bulamıyorum. İhlasa da ulaşamıyorum. Hicap çöllerinde şaşkın şaşkın dolaşıyorum. Çölün su kaynağına gidip geliyorum, şuursuzca.

Ne olurdu, Allah hangi suçu işlediğimi bana bil-dirseydi! İşlediğim günahı gösterseydi! Derhal kesin tevbeye yönelirdim, aşağı zindanlardan yüceler alemine taşınırdım. Bu, büyük bir susuzluğa eşdeğerdir. Çünkü her ikisinin kitabı da yazılıdır. Şimdi bu iki kitap nasıl ayırt edilecektir! İlk örneğin hakikatine nasıl vakıf olacağız! Hizmetçin için himmetini yükselt, ey ulu zatın hizmetçisi! Kanadın yelekeleri-ni doğrulttum, meyle ve harekete yöneldim. Akşamlama ve sabahlama boyunduruğundan kurtuldum. Bir sayfa gönderdim senin canibine; karalarla doldurdum. Onu yüce makamını tanımanın hazırlığı kıldım. Bakarsın, bu arınmış topluluğun arasına girerim, bu melek huylu sülalenin, semavi varoluşun. Tasavvuf hakkı için, ki bu büyük bir yemindir, ulu ve kerim bir anttır, Allah, mektubu sana ulaştıranla, mektubu sana getirenle buluşturmakla bana büyük bir lütuf bahşetti. Yani Ebu Muhammed Abdullah b. İbrahim (Halil'in adaşı). Ki genel ve ayrıntılı hikmetlerin sahibidir. Ona bakmayı ibadet bildim. İçimde önü alınmaz bir vecdin varlığını hissettim. Fethin öncüleri gelmeye başladı. Kurtuluşun belirtileri pa-rıldadı. Bir de makamının huzurunu müşahede etseydim! Veya önünde durmuş olsaydım! Ne mutlu bastığın yere! Temas ettiğin toprağa! Keşke yanağım, ayağının bastığı toprak olsaydı. Özüm senin önünde durup, emir ve yasaklarınla hareket etseydi! Himmetinin ve sırrının inayetine uyup zelil olarak boyun eğseydi. Tek arzum daima hatırınızda bulunmaktır; sırların saçıldığı huzurda dua ettiğin sırada.

Biri uzaktan işaret edip itiraz edebilir, "Allah şahdamarından daha yakındır", diyebilir. Ben de buradan ona seslenirim: Allah Bayezid'e rahmet etsin. Bir gün bir delikanlı ona misafir olur da bu misafir, Allah'ı görmekten, kulları görmeye tenezzül etmez. Ona şöyle derler: Bayezid'i bir kere görmen, senin için Allah'ı bin kere görmenden daha iyidir. Derken

öldü ve makamlar ehline katıldı. Neticede zevk ve tahkik ehli olanlar, tecellinin yolun miktarına bağlı olduğunu sahih bir kural olarak ortaya koydular. Rahman olan Allah, sergisini yaymış ve zatını kuşatılmaktan münezzeh kılmıştır. Bizzat gören nerede tasdik eden nerede! Yoldan yola fark vardır. Allah'ın desteğine mahzar olmuş şeyhimiz Şeyh Ebu Ahmed. Huzuru ne yücedir. Dilerim ki beni hatırlasın, onun elbisesine bürünüp korunayım. Ona söyleyecek söz bulamıyorum; sadece halimi ona arzediyorum. Ki bana bir kerecik baksın. Bu sayede nimet ve parlaklık ehline katılayım.Tabiler arasında haşrolayım. Çünkü güç yetirilemez bir ululuktur bu. Özellikle mertliği, gençliği gitmiş, heybeti porsumuş bu zamanda. Zamanın gözleri keskin, şeytanı inatçıdır. Zamane arkadaşları saptırıcı, zorbaları dik başlıdır. Bu zamanda hür insanların sayısı sınırlıdır, nurların ışığı sönüktür. Sırlar seması çatırdayıp durulmuştur. Seçkin insanların değeri bilinmiyor. Kalpler perdelendiği için varlıkların özünü müşahede edemiyorlar. Müşahede ve derin ilim sahibi şeyhlerin değeri bilinmiyor. Onların sözleri cehalet mertebesine indirilmiştir. Oysa ne görkemliydiler! Allah, lütuf ve keremiyle beni onun izini ihya eden, makamını yücelten kimselerden eylesin.

Bir diğer mektup:

Mübarek veli, ibadetten ayrılmayan, sünnete ve cemaate (ehl-i sünnet ve'l cemaat) bağlı şeyhe selam olsun. Allah, ona has kullarından olmayı nasip etsin. Ona doğruluk ve ihlas anahtarlarını bahşetsin. Efendime yazdığım bu mektup, kendi nefsine meftun, hisleriyleperdelenmiş, daima gaflet içinde, nevasına çokça uyan, yüzü koyun yere kapaklanan, şehvetlerin^ oyuncağı haline gelmiş, burnu havada, berrak suyu kokutan, ariflik iddiasında bulunan, ama şeytanların fiillerini gerçekleştiren bir kölenin mektubudur. Bir köle ki, yattığı yerden yükselememiş, bakışlarını kendinden yukarıya yükseltememiş. Şeytan aldatarak ona rehberlik etmekte, yalan batıllarıyla onu kandırmakta, önüne sahte temenniler koymakta, daha aşağısını gösterip oyalayarak yukarıyı görmesine engel olmaktadır. Donakalmış bir göz, ölü bir toprak, taş kesilmiş bir kalp ve asi bir kul. Ah! Yıkılış kederinden nasıl kurtulacak! Nasıl seçilmişlik ve özgü kılınmışlık seçkinliğine erişecek! Günahlarından dolayı uzak düşmüş bir kul. Sahibinin, rabbinin kapısından kovulmuş bir köle. Ona inayet gözüyle bak. Velayet, dostluk divanında ona yer ver. Hidayet hırkasını üzerine ser. Gözün bakışları keskindir, ama ibret almaksızın. El kapar, ama irtibatsız. Ayak, karışık yerlerde koşmakta. Kulak kötü sözleri dinliyor, iyisini değil. Dil, yalan ve fitne sözlerini söylüyor. Kalp, vesveselerle mamur. Yalan iddia hicapla-rıyla örtülü. Hakikat kapıları yüzüne kapanmış. Re-ayasıyla yoldan ayrılmış. Çöllerde yolunu yitirmiş, hem de yoldaşı yok. Üstelik bunun farkına da varmıyor, uyanmıyor. Aksine karanlığın körlüğünde adım atıyor, suyun ve gölgenin olmadığı çöllerde.

O, kendini beğenmişliğinin kuyruğuna yapışıp sürünürken, perdelerinin karanlıklarında gidip gelirken, birden şeytan şu ayeti okuyarak ona seslendi: "inne ibadi leyse leke aleyhim sultanun / Şüphesiz senin kullarım üzerinde bir hakimiyetin yoktur." (Hicr, 42) Bu hitabın büyüsüne kapıldı, kandı. Sarhoş oldu, keyiflendi. Bunun göz alıcı bir manzara olduğunu düşündü. Kasırgalar onu önlerine katıp adeta oynuyorlardı. Artık hevasına göre hareket ediyor, hidayet doğrultusunda gitmiyordu. Derken kendini derin bir uçurumun kenarında buldu. Gecenin gelmekte, gündüzünse gitmekte olduğunu gördü. Hemen rehberi çağırdı ve arkasına döndü. Ondan beri olduğunu söyledi. O zaman kendisine bu şekilde seslenenin lanetli İblis olduğunu anladı. Asılsız kuruntular ve vesveseler telkin eden İblis. Derhal Mevlası-na yöneldi, af diledi. Birden sadık bir haberle ona şöyle denildi: "Fedellahuma bi ğururin felemma za-ka'ş-şcerete bedet lehuma seuatuhuma / Böylece onları hile ile aldattı. Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü." ... (Araf,22) Artık onun için şahitler ve kanıtlar ortaya konulmuştu. Bu sırada melek asli suretiyle ona seslendi: Ey efendisinden kaçan ve helak olan! Kaç kere seslenirim de duyan olmaz. Yüce Allah'a dönmeye niyetlensen olmaz mı! Dedim ki: Ben

O'nu istiyorum. Dedi ki: İsteyen seni aldattı. Dedim ki: Ey kerem sahibi melek! Aziz ve hikmet sahibi zatın elçisi! Benim imamım ol ve nurla önümü aydınlatıp genişlet. Benim için yol gösterici meşaleler dik. Beni alçaltıcı, rezillik yolundan uzak tut. Düşman okların isabetinden beni koru. Yolculuğumu hızlandır. Beni başkalarından gizle. İpim Rahman'ın ipine ulaşıncaya kadar, topluluk güven içinde düzenleninceye kadar. Beni günahların tortularından temizle. Beni suç işlemelerden beri kıl. Yüce ve saygın sıfatları üzerime giydir. Bana işlerimi Allah'a havale etme ve tam teslimiyet yolunu göster. Çünkü ben Hz. Muhammed'den (s.a.v.) utanıyorum. Onun yolunu izlemedim, Onun yükseldiği miraca yükselmedim, O'nun teşvik edici uyarılarını kulak ardı ettim. Onun dost edindiklerine muhalefet ettim. Ona düşmanlık edenlerle ittifak kurdum. Bunun üzerine pek uzak olmayacak kadar yol yürüdü, onun ulu ismiyle. Sonra, "dinle ve şahit ol", dedi. Derken nağme seslerini duymaya başladım. Kur'an okunuyordu. Bu saygıdeğerler kimlerdir? dedim. Dedi ki: insanlar uykuda iken geceleri kıyam edenlerdir. Ey uyuyan! Saygı dediğin böyle olur.

Sonra çok güzel bir koku geldi burnuma. Dedi ki: Bu, sevgiliye münacat eden oruçluların ağız kokusudur. İhtişam ve ihtimam dediğin böyle olur. Bu şekilde beni muamelelerin makamlarında gezdirdi. Münacat semalarını aşıp gidiyordum. Derken beni nurlar huzurunda durdurdu. Dedi ki: Burası, seherlerde bağışlanma dileyenlerin mahallidir. Bu onurlandırıcı yüce makamda kerem sahibi mevlamız Zeki'nin halini hatırladım. Ki o, her samimi dost için dua ederdi. Melek onun adına, hatıra gelen duygularla benimle sohbet etti ve dedi ki: Ey hain! Bunun üzerine dedim ki: Himmeti beni yüceltenin, yanımda değeri büyük olanın halini düşündüm. Bu hale aşk ile bağlılığını anladım. Vecdin ve hastalığın etkisiyle eridim. Burası onun ayrılığının, kavuşup kaynaşmasının ve yarenliğinin makamıdır. Bana: Kapıyı çal, dedi. Bak, ana kitaba resmedilmiş midir? Bunun üzerine bağışlanma dileme (istiğfar) kapısını çaldım. Perdelerin gerisinden belirdi. Bir sevgili gibi elimi sıktı. Bana dedi ki: Ey sevimli, hoş yabancı! Ortadan kayboluşun çok sürdü. Öyle ki senin samimiyetini ve yakınlığını özledim. Benim zatım senin zatına bağlıdır. Himmetim senin kurtuluşunla ilgilidir. Rahman'ın hizbinin saflarına katıl. Bağlı ve durgun bir devenin sakin girişi gibi. Onun bir himmetle ilgili olduğunu gördüm, ki aşağısına asla razı olmaz. Aldanmışlarm kurtuluşuyla ilgili olması asla kesilmez. Şeriatı bir hırka edinmiş, ilahi ahlakı sebep kılmış. Özlem şarabının kaseleri dolaştırılıyordu, şevk şarabının değil. Efendim -Allah var etsin- bilsin ki, beni ayrılık okuyla yaralayınca, ciğer parelendi, göz yaşlarla doldu. Durmadan konaklama yerlerini sizin hatıralarınızla aştım, menzilleri sizin eserlerinizle onardım. Derken sır sarayına ulaştık. Orada şeyh, allame, övgüye değer nadide inci, ahiret halkı içinde fark edilecek şekilde işaretlenmiş zat ile karşılaştık. Sizin için dostu sevindirecek, düşmanı bedbin edecek şekilde dua etti. Sonra yeşil adaya doğru döndük, göz kamaştırıcı şehre. Orada şeyh, arif, sırlara vakıf sufi, şerefli, zarif Ebu İshak b. Tarif ile buluştuk. Onun yanında en güzel niteliklerle anıldınız, onun tarafından en değerli dualarla ve en mükemmel ecirlerle taltif edildiniz. Sonra Rande'ye doğru yola çıktık. Orada muhakkik, rabbani ahlaka sahip sufi Ebu'l Hasan el-Huni'nin yerine konakladık. Onun yanında size teşekkür edildi, o da bütün bunları duydu. Çalışmalarınızdan övgüyle söz edildi, o da sizin için dua etti.

Sonra yolculuk hazırlıklarına başladık. İşbili-ye'ye doğru yola çıktık. Biricik imamın varisi Ebu Abdullah el-Mehasibi eş-Şeyh el-Karandebe'nin, ilmi ve güzel yakiniyle kötü düşüncelerin eriyip gittiği Ebu İmran Musa b. İmran el-Mavili'nin, Kastal'e mensup İmam Ebu Abdullah'ın halifesi Fakih, abid, muttaki, zahid Ebu Abdullah b. Asum'un yanına vardık. Bunlardan her birinin yanında, sizden söz edildiği zaman, bu büyük bir heyecana yol açıyordu. Aydınlık gündüzlerde ve karanlık gecelerde sizin için dualar ediyorlardı. Orada, Allah'ın sıfatını takdis ettiği, zatını müşahede etmeyi büyük bir onur haline getirdiği, sizi seven, size teşekkür eden, dostunuz, sizi her zaman anan hacı, sünnete uygun ahlakın sahibi Ebu Muhammed Abdullah el-Murari -aynı zamanda Abdurrezzak'ın hizmetkarı-

yanımıza geldi. O da sizinle beraber olmanın övünç kaynağı oluşundan söz ediyor. Arkadaşlığınızın güzelliğin itiraf ediyor. Her iki hayatta mutlu olmanız yönünde dua ediyor. Derken biz, aziz ve bahşedici olan Allah'ın yardımıyla kervanı mükerrem (Kurtuba'ya) doğru yola çıkardık. Burası büyük ve göz alıcı manzaralara sahiptir. Orada salih genç, bütün iyiliklere koşan, Sünni derviş, Hanefi fakih Ebu Abdullah el-Asteni ile karşılaştım. Ondan, sizin güzel övgülerinizle ayrıldık. En yüksek mertebelere ulaşmanız için dua etti.

Sonra Gırnata'ya doğru yola çıktık. Gırnata'nm seyidi, ağabeyi, müctehidi ve zahidi Ebu Muhammed Abdullah es-Sekkari, ed-Dai'ye konuk olduk. Allah'ın kalbine ilham ettiği duygularla sizin için dua etti. Sizi, seçtiği en hayırlı kullarından eylemesini diledi. Sonra biricik imam Ebu Ahmed b. Seydebun'a gitmek için yola koyulduk. Marsiya'da onunla karşılaştım. Hak onu terbiye etmiş, halk da onu yalnız bırakmıştı. Ay'ı tutulmuş, kaderi sinmişti. Kimse ona bakmıyor, aldırmıyordu. Sevenleri onu terk etmiş, arkadaşları ona öfke besliyorlardı. Allah dilerse bu, onun için bir arınma ve temizlenme vesilesiydi, ki her şeyi bilen ve her şeyden haberdar Allah'ın yardımıyla varoluşunu gerçekleştirsin. Büün bunların sebebi, beklenmedik hadiselerdi ki, onları burada zikretmenin imkanı yoktur, ancak yüz yüze görüşmelerde şifahen söylenebilecek türden hadiselerdir. Yüz yüze kalınmadan bunlardan söz etmemek gerekir. Ancak -Allah onu muvaffak kılsın- şeyhin amaçları övgüye değer, kendi içinde sarfettiği çabalar başarıya ulaştı-rıcı ve mutlu edicidir. Ayrıca ona bir mülk verilmiş, fakat kendisi bu mülkü idare edip tedbir etmekten uzaktır. Ona ilk başkaldıran veziri oldu. Siyasetini etkisiz hale getirdi. Bu yüzden riyaseti muhkem olamadı. Ona baktığın zaman yüzünden doğruluk görürsün. Maksadının güzel manzarasını hissedersin. Eğer bu maksadı maddi alemde uygulamaya kalkarsa, çirkin bir olgu olarak görünür. Sahihken yıkıcı, fasit olarak belirginleşir. Size dua etti. Muallim Şeyh Ebu İmran da. Bu duayı bütün erdemli niteliklerle sağlamlaştırdı. Sonra onun yanından ayrıldım. Ben-den ayrılmanın verdiği hüzünle ağlamaya başladı, beni uğurlamak için bir süre benimle yürüdü. Karşılaştığım şeyler burada son buldu. Burada kaldığım sürece bundan başka kimseyi ziyaret etmeyeceğim. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Salih sevgiliye, uzak diyarlarda bulunan ama yakın olan dosta selam olsun. İmdi.. Sağlığıma kavuşayım ve zengin olayım diye seyahate çıktım. Bu yolculuğumda bilmediğim şeyleri öğrenmek istedim. Bu amaçla ailemi ve vatanımı terk ettim. O saatte kurbanlar diyarını (Mekke) terk ettim. Yüksek tepelere çıktım. Hakikatimin ay'ı bir yıldızın menzilinden diğerine intikal etti. Cevabı fırsat bilerek melikin huzuruna yöneldim. Minnetle adetten yok oldum ve helak korkusundan kurtuldum. Uzak harabeleri geride bıraktım. Derken dokuzuncu makama ulaştım. Ayın üç eksilme dönemi boyunca yürüdüm. Bu üç dönemde dönmenin bir başarısı yoktur. Sonra ayakkabılarımı çıkardım, iki ayağın izinin bulunduğu yerden geçerken. Perdeyi yırttım. Kapıları açtım. Tur dağına doğdum. Orada bana yazılı kitap (el-Kitabu'1-mestur) göründü. Ceberuti olarak gördüm. Hemen nefsimi ondan tenzih ettim ve melekuti tarzda okudum. Onu okuduğumda sırrına vakıf oldum ve anladım. Biri birle gördüm. Görünmeyen görünenle buluştu. O'ndan O'na dönüşümle sevindi. O'nunla O'ndan benimle konuştu. Dedi ki: Allah'ın ötesinde bir son yoktur. Bunda hiç kuşkusuz temiz akıl sahibi ve ibret alanlar için bir uyarı vardır. Sonra bana şöyle dedi: Ne zaman altıyı ihata edeceksin? Dedim ki: Onu kesin olarak bıraktığım(boşadığım) zaman. Dedi ki: Ne zaman dairenin merkezinde duracaksın? Dedim ki: Zina eden kadını recmettiğim zaman. Vesselam.

Bir diğer mektup:

İmdi... Ey kardeşim! Yüce Allah kullarını bazı mükellefiyetlerle yükümlü kıldığına,

bilmelerini istediği şeyleri peygamberinin (s.a.v.) diliyle onlara bildirdiğine, her akıl sahibi hikmetli ve her anlayışlı ferasetli için vaat ettiklerine hazırlanmayı ve tehditleri üzerinde düşünmeyi zorunlu kıldığına göre hemen itaat et, elinden geldiğince ibadetini yerine getir. Sakınma peştemalını kuşan ve şu ilahi sözün içerdiği korunağı tefekkür et: "Kella la vezer, ila rabbike yev-meizin'il müstakar / Hayır, hayır! Sığınacak yer yoktur! O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinin huzurudur." (Kıyamet, 11-12) Nefis bu tür korkulara mutlaka uğrayacağına kani olunca, zorlu amellere girişmesi daha kolay olur. Artık vakitleri gözetir, görevlerinin vakitlerini kaçırmaktan korkar, afetlerden sakınır. Elinde ne bulursa hayır olarak işleyip takdim etmeye koyulur. Yüce Allah'a güvenir, O'na dayanır. Çünkü kesinlikle huzuruna dönülecek biri varsa, akıl, onun nezdinde itibarinin ve değerinin olması için bir şeyler yapmayı gerekli görür. Özellikle bu huzuruna gidilecek olan zat, her şeyi ilmiyle kuşatan ve her şeyi sayıp döken yüce Allah ise. Ey kardeş! Yurtlar birbirinden uzak, görüşmeler de pek mümkün olmadığına göre, birbirimiz için gıyaben dua etmeliyiz. Bizi başkalarından ayıran yolumuz, gaflet yolu olarak belirginleşmemeli. Allah bizi hidayet yolunun öncüleri kılsın. Bizi önderlik miraçlarına yükseltsin. Vesselam.

Bir diğer mektup:

İmdi... Ey Kardeş! Allah bizi ve sizi gafletlerin çirkinliklerinden korusun. Gece baskınlarının dehşetinden emin kılsın. Hiç kuşkusuz yüce Allah, kendisine ulaştıran yolu açıkça göstermiş, kendisine yaklaştıran şeyi açıklamıştır. Seçtiği kulları da bununla görevlendirmiş, bu hidayetten yoksun kıldığı kimseleri de bu yolun iki tarafından birine saptırmıştır. O halde bu yola sevk edilenlere ne mutlu! Rabbani inayet ve özden yoksun bırakılanlara yazıklar olsun! Biz, ey kardeş! Bütün bunları biliyor, görüyoruz, bununla beraber çirkin davranışları da gözlemlemiyor değiliz. O halde kardeşine dua ederek yardım et ki, onu özel konuma yükseltesin. Doğruluk ve ihlas ehline katılmasına yardımcı olasın. Ölümün ansızın gelmesinden önce. Aksi takdirde hasret ve pişmanlıkla bu yurttan ayrılacak. Ne yazık ki, arzular sınırsız ve ameller kötüdür. Göç ile tembellik aynı zamana denk gelmiştir. Günlerin geçmesinden gerekli öğüdü almadık. İllet ve acı hadiseler bizi huzursuz edip harekete geçirmedi. Allah'a, zatları en güzel niteliklerle ortaya çıkarması için dua et. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Ey kardeşim! Şüphesiz kader önceden belirlenmiş, kaza ardımızdan gelip yetişmektedir. Yaptığın yüksek ameller ve üzerinde bulunduğun temiz haller seni aldatmasın. Değil mi ki yuların gevşetilmiş ve ipin omuzlarının üzerine atılmış. Şu halde sonuç önünde seni beklemekte. Hakkın, bu günlerinde sana neyi göndereceğini bilemezsin. O halde saygınlıkla O'ndan edep öğren. Dünya ile meşgul olmaktan sakın. İste. Nice isteyen vardır ki, amelleri düşük olduğu halde arzularının sonu yoktur. Allah'tan, geçmişte ve sonda hallerimizi korumasını diliyoruz. Vesselam.

Bir diğer mektup:

İmdi... Ey kardeşim! Hak taala dünyayı içindeki varlıklarla ortaya çıkarmış, eşyayı da objeleriyle var etmiştir. Seninle de şeriat vasıtasıyla konuşmuştur. Sana, kulak ver, dinle! demiş ve bu yoldan sana hitap etmiştir ki "Küllü şey'in haliktın illa vechehu. / O'nun zatı hariç her şey helak olacaktır." (Kasas,88) Kim, varoluşun yanında durursa, objenin, aynın müşahedesinden yoksun kalır. Kim bağışların yanında durursa yüceliklerin lezzetinden yoksun olur. Marifetin yanında duran sıfat içinde vasfedilenin varlığından mahrum kalır. İnsanların büyük bir çoğunluğu perdelerin gerisindedirler. Kapı tokmağına yaklaşan ve

yüzüne kapı açılan kimse amacına ulaşır. Kim kapıya yaklaşmaktan alıkonursa, zanlarıyla suçlanır. Ey kardeş! Elde edilmemişi elde etmeye, ayrmtı-landırılmamışı ayrıntılandırmaya çalış. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Alimler alimine, sıfat ve isimlerin yükselticisine selam olsun. Allah onun şahsını mele-i alada baki kılsın. Onu yüce huzurlarda belirginleştirsin. İmdi... Hiç kuşkusuz varlık senin açıkladığın gibidir. Yoksa.... Yüce de senin belirginleştirdiğin gibidir. Ancak iddia sahibi biri, işi iddiasına benzer hale getirdi; çünkü kendi hevasıyla karıştırdı. Dolayısıyla hidayetinden farklı bir yol izledi. Ne var ki, bu özellikte olan birinin elinden tutmamız gerekti. Bu karakterde olan birine karşı himmet eylememiz lazım geldi. Çünkü biz makam itibariyle onlardan ayrılsak bile Allah, tam ve eksiksiz iman noktasında bizi birleştirmiştir. Şöyle buyuruyor ulu Allah: "İnneme'l mümi-nune ihvatun / Şüphesiz müminler ancak kardeştir." (Hucurat, 10) Kardeşliği sahih olan, üzerindeki mertlik belirtileri arınan kimse için bu bir zorunluluktur. Biz de bu yüksek halin sahipleri olduğumuzu iddia ettiğimize göre, onlara .ilâhî cömertlik gözüyle bakmalıyız. Ancak o zaman böyle bir iddiada bulunmamız doğru olabilir. Hak, bizi dost edindiği gibi onları da dost edinsin. Vesselam.

Bir diğer mektup:

İmanı dosta, İslamî yoldaşa selam olsun. Allah halini doğrultsun. Batıl ve beyhude şeyleri ondan uzaklaştırsm. İmdi.. Hiç kuşkusuz müjde takvadadır, hüsran da asılsız iddiada bulunur. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Ellezine amenu ve kanu yettekun. Lehumu'l buşra fi'l hayati'd dünya ve fi'l ahireti / Onlar, iman edip de takvaya ermiş olanlardır. Dünya hayatında ve ahirette de onlara müjde vardır." (Yusuf,63-64) Mutlu olan, rabbinden korkup sakınan, işlediği günahları itiraf eden, mevlasını başkasına tercih eden kimsedir. Çünkü yüce Allah bakidir, her karşılığı eksiksiz verendir. Ondan başkası ise fanidir, eksiktir. Sağlam bir temele yaslanan kimse kurtulup mutluluğa ermiştir. Allah, bizi ve seni kendisine dayanan, her halinde O'nu dayanak edinip yaslanan, O'na yaklaşmcaya kadar önündeki dünyevi nimetlerden züht ile uzaklaşan kimselerden eylesin. İzzetiyle kabul etsin. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Bu mektubu daha önce yok iken sonra olana, terkibe katılıp mekandan beri olana, ana vakıf olduğu için sırrıyla zamandan münezzeh olana gönderiyorum. Allah onu ariflerin sembolü, hikmetin tamamlayıcısı olarak baki kılsın.

İmdi... Ey efendim! Sizin zatınıza makamımın gerektirmediği, imamımın bilmediği bir tarzda hitap ediyorum. Ancak yolda gerçekleşen keşif, insana bazı hakikatleri bahşeder. Kuşkusuz hak ile ilgili olarak konuştuk, hak için vacip olan ve imkansız olan, onun için caiz olan hususları, bu hususta aramızda bazı görüş ayrılıkları ve kuşkular olsa da, tartıştık. Biz Allah'ı bu tarzda bilme hususunda yakin üzereyiz, hitabımda bazı eksik taraflar bırakmış olsam da. Çünkü ben bilgi olarak ihata ettiğiniz şeyi şerhettim. Dolayısıyla -Allah sizi var etsin- bildiğiniz şeyi size öğretmiş oldum. Sizin kılıçlarınız inkarcıların boyunlarına doğru uzanır. Çünkü nefis, rabbaniliğine vakıf kıldı beni. Burhaniliği de beni perdeledi. Öyle ki buna vakıf olmam belimi büktü. Bunu tedavi etme endişesi fikrimi yordu. Nihayet keşif, himmetimi bundan kaldırmamı, oradan intikal etmemi telkin etti. Makam ancak makamı ister. O halde benim için iyi bir elçi ol. Nitekim seni kendim için iyi bir sorumlu kıldım. Seni, arzu edilenlerin en başarılısı olarak gördüm. Himmet,"kaf" ve "nun"un sırrından olanı beklemekte. En eksiksiz selam bereket makamına olsun.

Bir diğer mektup:

Bu mektubu, faziletin dizginlerini bağladığı, önünü tuttuğu kişiye gönderiyorum. Onun huzurundan eli boş dönen yoktur. Ondan beklenti içinde olan sapmış değildir. Nefis, bastığı en alçak zemin yıldız olan, en düşük niteliği ilim olan bir şahıstan nasıl yüz çevirir? O, ayaklarıyla yücelere basmıştır. Nihayet kendi çölünde onun ışığı ve alametleriyle yolunu bulmuştur. Nitelikleri bu olan birinin hakkını eda etmek edep sahibi bir talibin görevidir, boynunun borcudur. Onun iyiliği karşısında acizliği itiraf etmek de deneyimli bir gün görmüşün özelliğidir. Mutluluk her zaman onun elçisi, ululuk da, Allah'ın lütfuyla her zaman onun için cömertliklerini sergilemektedir. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Bu mektubu bir sevgiyle yazıyorum ki vefa yularından tutmuştur. Lisanlar özür görüşlerini ve öncülerini ondan edinmiştir. Dişleri dostunuzun kalbiyle himaye eder bu sevgiyi. Dilleri onu öğrenip durur. Bu sıfatlar o kadar belirgindir ki, seni nitelemek için ayrıca mevsufa gerek kalmaz. Bir bilmedir ki, perdesini germiştir marufun üzerine. Sizin için kalbimde böyle bir sevgi nasıl oluşmasın ki, siz zamanın aynı ve insanısınız. İlmin tercümanı ve lisanısınız. Dönen feleğin mesajısınız. Tüccarın kârısınız. Her zaman anlamların alameti oldunuz. Yüceler alemindeki tartışmalara hakem oldunuz. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Bu mektubu, ışığı göz kamaştıran, meyvesi hoş kokulu, çiçeği göz alıcı, mekanı güzel kokular yayan, cömertliğinin alametleri ulu, keremi kesintisiz devam eden efendimin gülşeninin güzelliğiyle yazıyorum. Sınırlılığı beni zorunlu kıldığında ona şükretmekten aciz kaldım. Sınırsız birini sınırlandırmaktan aciz olma mazereti makbuldür. Efendimin uzun eli, her zaman hizmetçilerine ulaşmaktadır. Ona yaraşır şükrün kefili Allah'tır. Sonda da başta da O'na hamdolsun. Yücelikler her zaman efendimin huzurunda amade, bilgiler yanında el pençe durmaktadır. Vesselam.

Bir diğer mektup:

İmdi... Makamlar sahibi, buluşmayı istediğinde ölür. Yerinden kalkmak istediğinde bükülüp kırılır. Genişlemek istediğinde seyahat eder. ilham istediğinde aşık olur. Hareket etmek istediğinde taşar. Hitap istediğinde güzelleşir. Seherlerde münacat etmek istediğinde hayrete düşer. Akşamları münacat etmek istediğinde hücum eder. İzleri takip etmek istediğinde yayılır. Işık kaynağına yükselmek istediğinde aydınlanır. Boş kalma isteğine nail olursa sapar. Bozgunculuğa meylederse, kayar. Var edişe ulaşırsa, cömert olur. Birleşmekten korunursa, yoldan çıkar, ta-biler arasında haşrolmayı isterse, çırpınır. Mücadelede galip gelirse yayılır. Kulplara sarılırsa ihmal eder. gölgeleri yıkmak isterse, zahir olur. Gözlerden lezzet almak isterse, yürür. Susuz kuyuları imar etmeyi mubah görürse, batar. Devenin hörgücünün arasına binmek isterse, uyur. Bütün kelimeleri ve zinnunu (balık sahibini) içinde barından kök. Ki yüce Allah "nun" suresinde onları bir araya getirmiştir.

En yüce bire ulaştığında yükselir. Aynı şekilde en aşağıda sona vardığında yaklaşır. İsra huylarıyla ahlaklanmak isteyen şeref kazanır. Kuşluk vaktinde hareket etme başarısını elde eden, açığa çıkar, parıldar. İsimleri ancak yücelen bilir. Nefsini boş ve batıl şeylere bulaştırma. Nefsini afetlerin hedefi haline getiren, yitip gider. Nice salik, buluşma anında ürküp kaçmıştır, ayrılıkla akıp giderken cezalandırılmıştır. Hakikat karşısında durup vakıf

olan nice kişi de tükürüğünü yutkunamamıştır. Kaç arif sapmış ve şaşkınlığı devamlı olmuştur. Hidayete vâris olduğu halde hidayete ermeyen nice kimse vardır. Halin devamlı olmasının imkansız olduğunu bilmiyor musun? doğan cisimlerin yok oluşu korkutucudur. Hoş kokulu şeyleri görmek, hoş kokular yayar. Vesselam.

Bir diğer mektup:

İmdi... Allah, kendisine sarılanın ömrünü uzun, günlerini devamlı kılsın. Ki onun gibisine rastlanmaz. Sıfat ve isimlerle ahlaklananın en iyisidir. En yüksek makama yükselmiştir. Sıfatlar denizinin ortasına vardığında hakikatinin yelkenine tevhit rüzgarları esmeye başladı. Onu zat sahiline sürükledi. Böylece zatın şahidi oldu. Bütün sıfatlara ve isimlere sahip oldu, onları kabul etti. Makamın varisi oldu. Apaçık hak onunla zahir oldu ve kaim oldu. Terkip gemisi için bir Nuh buldu. Delikanlının suretine de ruhundan üfledi. Hazinenin üzerinde bulunan duvarı yıktı. Büyüklük ve izzette durdu. Allah aydınlık kaynağını yüceltsin. Kalbinin semasına tevhidinin güneşini ve aylarını doğursun, bütün sözleri cemede-ni ve sırlarını ona bahşetsin. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Amel etmesi istenen, buna boyun eğen, benzerlik üzere yaratılan ve açığa çıkan müşahedenin biriciği, şahitten dolayı meşhuda ihtiyacı olmayan, perdelerin ardına gizlenenlerin, kapısındaki hicaplar kaldırılanların en hayırlısına selam ediyorum. Kralların kapılarında nöbetçiler vardır Allah'ın kapısının avlusunda ise bahşişler dağıtılır.

Kendisini ilminin varlığından çıkaran ve cömertliğinin nefhalarmın hedefi haline getiren zatın ahlakıyla ahlaklanmıştır. Anlayışı miktarmca O'na ibadet etmektedir. Kuşkusuz Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. Bu yüzden ispat onun için sahih oldu. Bağışlar ona bolca verildi. Sebeplerin anahtarlarına sahip oldu ve derecesi kesp görmesi derecesinden daha yüksek oldu. Ona denildi ki: "İşte bu bizim bağışımızdır. İster ver, ister tut; hesapsızdır." Kendisine ait olanı başkasına infak edenin amelini Hak kayıtlandırır mı? Zorluk ve bolluk ortasında tebarüz etmiş bir imamdır. Şiddetli sarsıntılarla dingin sükunetler ortasında yolunu buldu. Yüce berzahları izhar etti. Yüksek ve alçak makamları ispat etti. Çünkü şeyhimizin (r.a) himmeti varlıktan razı olmamıştır, ancak övgü makamının sahibinin mirasıyla buna razı olmuştur. Sıfatlar edinmekle birlikte kemal olmaz. Çünkü burası eksiklik ve afetler makamıdır. Aksi takdirde isimler hattı nerede? Nerede yerin ve göğün varlığı? Hani iki denizin salıverilmesi? İki ayağın kürsüsü nerede? İstiva haddi itiraz edene teslim edildikten sonra, suyun ve havanın varlığı nerede? Dolayısıyla bizim şeyhimiz (r.a) eşyayı yerine koyar ve sürüden ayrılanları toplayıp merasına geri getirir.

Allah bu hususta onu desteklemiştir, yolların dizginlerini onun eline vermiştir. O, bir yasaklar bir emreder; her girip çıkana. Bu yüzden nebevi miras onun için sahihtir, Yesribi müşahede onun için geçerlidir. Allah bizi Onun izinden gidenlerden eylesin. İyi ashabına katılmcaya kadar. Velinin -Allah varlığını daim kılsın- huzurunu bil. Allah, birlik kervanında onun alametlerini yaysın. Nihayet hizmetkarı Hacı Ebu Muhammed Abdullah b Edib eş-Şatıbi bize geldi. Onun bize misafir olması, misafir olmanın en şereflisidir. Onun konaklamasıyla yolculuğun meşakkatleri bir anda kayboldu.

Sizi anmasıyla birlikte kulun kalbi sevinçle doldu. Serkeş kul efendisini anmalıdır oysa. Kul, böyle bir durumda sevinç ve gıpta duyamaz. Ayrıca mağrip toprağını sergi yapmaya da muktedir olamadı. Fas ülkesini nasıl kale edinsin! Sizden başka bir sığınak bulabilir mi! Himmeti Burak olarak zariyatın sırtına bindi. Vecdinin kafilesi vecd ve kucaklaşma şevkiyle huzurunuza doğru yürüdü. Yüce huzurda yüz yüze konuşmak için, temenniyi tamamlamak maksadıyla sergisinin sağını öpmek için. İlk bakışta makamın

celalinin nuruyla yanmasından korktum. Çünkü sır, ancak huzurdan ayrılmama şartına bağlı olarak adağını yerine getirir. Bunun üzerine cömertliğinizin gölgesinden bir çadır yaptı, özleminizin şevkini yetimler olarak bıraktı. Yolculuk yaklaştığı için gece ayeti silinip gitti.

Yıldızlara uyku elbisesi giydirilmişti. Mızrak ve kılıç engelleri dahi onu geri çeviremiyordu. İşte sizin avlunuzda göçünü diziyor. Yolculuk asasını sizin yanınıza atıvermiştir. Açık olarak bilineni almak için. Sırrı alenen gözlemlemek için. Sizin gibiler dostunun sırrına cömertliğinin gözüyle bakar. Onun üzerine varlığının nurlarını akıtır. Size levhindeki yazıları ar-zetmesini vasiyet etmişti. Fütuhatının gizli fikirlerinden sizi haberdar etmesini söylemişti. Ki ispat edilmesi gerekeni ispat edesiniz ve izleri ve alametleri sahih olsun. Çünkü kul daima yerinde bırakma ve silme levhinin (levh-i ispat ve mahv) üzerinde durur. Orada gah sarhoş gah ayıktır. Kapı halkasını tutup çalmakta ve ana kitabı gözetlemektedir.

Eğer bunu bahşederseniz, sizin gibiler bahşedici-dir. Eğer bunun aksi olursa, kendi aleyhine şunu okur: "Tebbet yeda ebi lehebin / Ebu Lehebin iki eli kurusun." (Tebbet, 1) Riddetten (dinden dönmekten), hazırlık ve sayı donanımından perdelenmekten Allah'a sığınırız. Kul, sahifesinin içine nefsinin sırlarından bölümler yazıp korumuştur. Ki içinin bulanıklığını gideresiniz. Saklısını yeniden diriltesiniz. Dedi ki:

Gizlediğim sırla geçip gitti; kopmuş olarak

İlahtan, Rahman'a ulaşmış olarak

Çünkü nur için nur delil ve marifettir

Gösterir ki zatın perdesi salıverilmiştir

Zatı iddia eden, daima gazap çeker

Ondan, bu iddiası şirktir, sapıklıktır.

Hal onu yalanlar ve Hak bana şahittir ki

Söylediğim sözüm makbuldür.

Yoklukta resmin bekası vardır, bilirsin onu

Zatından. Bundan başkası ise batıldır.

Hayret ederim bir kavme ki kalpleri

Sağlamdır ve davalarıyla taçlanmıştır

Ne kavimdir bu! Gaipte başkaları

Görünürde hayırlı şahıslardır

Sır onlardandır, sayılı olsalar da

Aptal bir fert; bilinen ve bilinmeyen.

Hayret ederim, soylu ve özgür olana ki

Önceden varlıkta yer almıştır ve anlaşılandır

Onunla nasıl istikrar bulur varlığın gayesi, ki

Onu zahir kılmamıştır cem, ve gizlememiştir tafsil

Her sır, eğer kafilesi yaklaşmışsa

Maddi yoğunluğa, hissedilir ve akledilir

Bunlar Allah'ın sırrının sırlarıdır, onları indirmiştir

Vahyin sırlarına sahip bir kalbe.

Eğer Allah, bereketlerini devam ettirmeseydi, işte şu...

Sırlarım Allah katında açıktır

Her sır korumanın aynısıyla düşünülür

Onu gizledim, ona karşı onunla bir gayretle

Benden, ki o ilimde mahfuzdur.

Fakat sizin yüce ilminizde belli olduğu gibi, bu iş, Allah'ın sırlarını erbabına ifşa etmesi şeklinde tezahür eder. Sırların kapısından getirilen bir adama zulmedilmiş olmaz. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Ey yüce şahsiyet! Allah'tan sana anlamlara yaydığı edebini bahşetmesini diliyorum. Güzel ödülünü, nimetiyle sana yönelişini, kutsi mertebelerden bileyi-şini istiyorum. Ki bunları yüceltmiş ve güzel isimlerinin müsemması kılmıştır.

Kul yazdı ve ümidi odur ki, zaman artık gelmiştir. Dün kaynar su olmayan şarap dönmüştür. Ne güzel! Cuma günü geldi. Efendisi nice sevindirici armağanlarla buyurmakta. Ünsiyet sarayındaydı, zaten altı da üstüne gelmemişti. Sizinle buluşmanın sevincinin bahçesinin çiçekleriyle beraberdi. Kurumuş kırıntılarına dokunmadan.

Serkeş sevgi küheylanınm dizginlerini bize taraf çevirdiğinde, hırslı ve ileriye dönük ahdin göz ucuyla bize baktığında, ünsiyet elçisi müjdeyi verdiğinde, ayrılığın uzamasından dolayı kör olan gözün üzerine ülfet gömleğini koyduğunda, görmeye başladı. Artık yakınlık sabahının gelmekte olduğunu fark etti ve gurbet karanlığının çekilmekte olduğunu. Dostluğun samimiyet güneşinin bekçisi ona, ilahi lütufların doğusuyla göründü. Yoksa hasetçinin zayıf bakışı bir kez daha belirirdi. Düzlüğe açılan bir yol da bulamazdı. Mutluluk her zaman senin huzurunun hiz-metçisidir. Eskiden miras kalan ululuk senin celalinle yoldaştır. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Bu hitabımı en büyük kerem sahibi imamın huzuruna, en mukaddes ve azamet sahibi makama, kuralların hakimine, alametlerin yükselticisine sunuyoruz. Allah ona verdiği desteği arttırsın. Ridanm zahirine bürünme hususunda muvaffak kılsın. Sözü edilen o hitapta onlara perdelerin gerisindeki hakikatleri tanıtmıştık. Bu mektuptaki dayanağımız ise, hikmet esaslı olmasıdır, ayrıntılı, ayırıcı hitap değil. Rabbani bir mektup olmasıdır, ruhbani değil. Efendilik mahiyetinde olmasıdır, kulluk mahiyetinde değil. Toplanma olmasıdır, ayrılma değil. Hakikat olmasıdır, hak değil.

Sana ilk açacağımız şey, senin meylettiğin ve ayrıca seni huzura kavuşturan bir şeydir. Bu, en büyük sır ve en parlak nurdur. Ki mecrasını anlatılmayacak şekilde bulmuştur. Sana taraf bir haber göndermiştik. Onunla sana şiddetli bir ok atmıştık. Sanki ben senin görüş mekanının varlığıyla beraberim. Irak'ta olan sesleniyor: atış hedefinden uzaklaştm. O, doğuş yerini aşmıştır, tenzih etme ve onurlandırma maksadıyla. Dikkatleri çekip tanıtmak mahiyetinde ziyafette buluştuk. Bu hedef nasıl uzak olmaz ki? Zaten dikkat çekenin işaret ve ima etmesidir amaç. İşaret, uzakta olanlara seslenmekten ibarettir. Bundan sonra nasıl ifade edilir? Kaldı ki bunlar şirkin bağlarıdır, ortakların ipleridir. Ancak tanıtma, tarif bizim söylediğimizi gerektirir. O halde vakıf olanlar, onu mücerret kıldığımız yerde durmalıdır. Bakarsın haberci haberi ulaştırır. Onun en parlak, en açık hak olduğunu sanır. Bu yüzden dedi ki: Kemalin son noktası olacak bir makam yoktur. Hiçbir halde bu

sözü söylemenin de yolu yoktur. Ancak bilgi olması başka. Vasıf ve örf değil. Hiç kuşkusuz Allah buyururken doğru söylemiştir: " Ve ma kaderulla-he hakka kadrihi. Ve'l ardu cemian / Onlar Allah'ı hakkıyla tanıyıp bilemediler. Bütün yeryüzü..." (O'nun tasarrufundadır.}...(Zümer,67) Bu, mülkün kahredici otoritesinde toplanması demek değil midir? Güçle ele almakta mülkün tahkiri söz konusu değil midir? Eğer ezel sırlarının sırları varit olanların en şereflisi olsaydı, onları cansız bir taş gibi görürdük. Allah, Bayezid'den razı olsun, şöyle der: İrade edilen ve irade eden sensin. Keşke bilseydim nerede diye? Çünkü ne nerede var ne de mekan. Nitekim şair şöyle demiştir:

Yokluğundan sonra baki kıldığına zahir oldun

O da oluşsuz oldu, çünkü sen o oldun.

Bu, bina edilmiş bir şey değildir. Sırdır, mekan-salhk değildir. Hakikati lahutidir. Biz durmadan hitap ederdik. Sonra geri çekildik ve boş kalmadı mekan.

İşte şu gözlerin işaretleri, onu haber vermede

Eski sırların sırları onu aydınlatmada

Onunla Tur'un yanından bize bir inci getirdi

Ki canlıları iptal etmede, tasvir etmemede

Bu noktada yüce Allah sizin varlığınızı devamlı kılsın, vahdaniyet kafilesinde işaretlerinizi yaysın. Onu size ulaştıracak kişi, salih hizmetkarınız, ağır basan akıl sahibi Hacı Ebu Muhammed b. Edib eş-Şatıbi'dir. Ki biz izzet sahibi rabden, onun makamına muttali olmayı, onun yolunu ve işaretlerini görmeyi isterdik. Allah istediğimize bizi vakıf kıldı. Talebimizle bizi buluşturdu. Bize bildirmiş oldu ki, onun ferdaniyet huzuruna eski bir kendini adamışlığı vardır. Gözetilen ve son derece saygın olan bir yalnızlığa çekilmesi söz konusudur. Ki o makamda ikrama mahzar olmaktadır. Her durumda ona yakındır. Çünkü himmeti, inayeti ve hareketiyle onu denemiştir. Büründüğü nitelikleri ve yetindiği davranışları itibariyle onu sınamıştır. Zaten kendisi de zat ve sıfat itibariyle değişkendir. Amaç ve iradelerle işlediği her yerde hareketini sergilemektedir. Şimdi sizin yüksek canibinize ve erişilmez himayenize, uzun ve geniş gölgenize meyletmiştir. Amacı sizin irfanınızı öğrenmektir. Parlak lütuflarmızı elde etmek istemektedir. Çünkü saltanatınızın bereketini, ihsanınızın yaygınlığını, he şeyden kopup size yönelen ve minnetlerinize el açan kimselere yönelik iyiliklerinizi bizzat gözlemlemiştir. Öyle ki bu vasıflarınız bütün kalpleri ve kulakları doldurmuştur. Nitekim katınıza duyulan özlemin etkisiyle himmetler bu yöne doğru yola çıkmıştır. Durmadan teşbih edip ululamaktadırlar. Sizin zikrinizin kokusuyla kendilerinden geçmekte ve kurtuluşu bulmaktalar. Allah size kerem etsin, size hitabettik ki, icmal yorganını onun üzerine örtesiniz, celal ve cemal hırkasını ona giydiresi-niz. Ta ki köleleriniz içinde temayüz etsin, ihsanınız divanında güzel fazlınızla şekillensin. Onu duyduklarında övsünler. Onunla ilgili olarak yaptığınız işaretler, defalarca yaptığınız işler nedeniyle size teşekkür ederiz ve bu teşekkürü her zaman yineleyerek size ulaştırmaktayız. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Allah sizi ikrama mahzar kılsın; basit varlığın sınırlandığını, vasat olanın uzadığını, çizginin çözülüp sayıldığını, arazın temayüz ettiğini, mahallinin ise kaplandığını, insan hakikatinin en şerefli, nefsininse en ince ve en latif olduğunu, batınının hak, zahiri-ninse

halk olduğunu, ululuğunsa, batının ve zahirin olmadığı yerde tezahür ettiğini gördüğüm zaman, burada sabit olmak istedim ki, helak olan yok olurken baki kalsın diye. Eğer hakkın hakikatle bağlantısı olmasaydı, mahlukatm varlığı sahih olmazdı. O halde sana ulaşan şeyler üzerinde düşün ve onları aş, çünkü bunlar senin katında olan şeylerin sadece bir kısmıdır. Vesselam.

Bir diğer mektup:

İmdi...Hakikate ulaşan kimse, sarhoşluğundan sonra ayıkan, kendinden geçtikten sonra uyanan, dilemesini bağladıktan, korkusunu yok ettikten sonra sabahı akşamına ulaşan, sülukuyla vakitlere dalan ve bu esnada vaat edilen vakitle birleşen kimsedir. Artık onun üzerinde cüz mülahazası belirginleşmez. Hatta onu yitirdiğinde en büyük felakete uğramış gibi azap çeker. Bu makama ulaştığında, kalktıktan sonra en güzel şekilde oturduğunda, varis olarak atandığında, tafsil makamına gönderilmiş olarak ulaştığında, her himmet sahibi onun makamını araştırır. Kesintisiz olarak ruhların yardımını görür. Nefislere aşılayıcı rüzgarlar gönderir. Hakkı, ısrar ve silme oranında takdir etti. Ne geceyi yerdi, ne de sabahı övdü. Bilakis her birinin kendi aleminde hareketi ve anahtarı vardır. Gerçi bunlardan biri ona örtü sunarken, öbürü açıklık vermektedir. Letaif etekleri marifet bahçelerinde yüzmektedir. Sıddıkm aydınlık varlığının arzı aydınlandı. Tıpkı tahkikin yol ayırımında ihatanın açılıp ortalığın aydınlanması gibi.

Bir diğer mektup:

Yasin suresinin başından başlayarak "mukma-hun: kafaları yukarı kalkıktır." (Yasin,8) ifadesine kadar okudum. Sonra dedim ki: İmdi... Kulun kendiliğinden beliren sırrı, ezeli sırdan doğar. Bu yüzden kendi diliyle konuşur ve meydanında dolaşır. Hizmetçinizi kökünden koparılmışlık yakmıştır. Öyle ki acı veren şeyleri dahi hissetmemektedir. O bu gün müşahede vadilerinin ilkindedir. Başarı ve yardım ayaklarını yere basmış bulunuyor. Artık anın zamanı gelmiştir. Borcun ödenmesi gerekir. Gözün sönmesi, makamın fena bulması, hal ve makamın ortadan kalkması, kaynakların ardarda akın etmesi, yararların birbirini izlemesi, sevgilerin belirginleşmesi, görünmeyenin ve görünenin aynı tabakta yemesi gerekir. Vuslattan önce elimden kaçırmaktan korkuyorum. Fasılları müşahede etmekten dolayı. Cömert inayetiniz hakkında size hitap etme gereğini duydum. Ki nihayete varis olayım. Çünkü başlangıç devam ettikçe nihayet olmaz, iki tarafı bir araya gelmeyenin varlığı da olmaz. Tıpkı iki cihandan sıyrılmayan için hayat olmayacağı gibi:

Varlık kabzası tutuldu. Ki

Göründüğünde yok edildi; bölünmedi.

Sonra cisimler için azaba dönüştü

Bu yüzden kötülüklerden korunmaları gerekir.

Diğer bir mektup:

Selam üzerinize olsun, ey Eba Yusuf!

Nebinin zatına selamı...

Dedi ki: Selam üzerimize olsun, o

Ortalamıştı, münacat denizini

Ayrılıktan selam olmaz

Ayetlerinden varit olanlardan da.
Fakat bu bir nüktedir yolculuk etmiş
En yüceden ispatının yüceliğine

Allah'ın rahmeti ve bereketi de üzerinize olsun.

İmdi...Bu mektubu ondan başkası sizi iki kez görmemiş kimse yazmıştır. Her zaman celalinizi övmektedir. Ve her zaman dizginleri sizin huzurunuza yöneltilmiştir. Size ilk ve ardıç olarak inanmamaktadır. Aksine onu varediş ve birlik sırrı vasıl kılmıştır. Eğer emir iki olsaydı, o zaman ayrılık acısını tadardık. Yurdun uzaklığında lezzetin varlığı, sırların birliğine delalet etti. Eğer lezzeti en yakın olanda bul-saydık, o zaman gaip olanla buluşmanın şevkini yaşardık. Fakat hazır olan her zaman zatıyla hazır oldu. Girip çıksa da. Yüce Allah'tan işaret ettiğimiz mahrum kalmış kimseye bağışta bulunmasını diliyoruz. Ki biz bu hususta onu kıskanmadık da. Çünkü yabancıları kıskanmak durdurulmuştur. Cem ve varlık ehlini kıskanmak ise geri çevirilir. Heyhat! Gelmeyen yakın değildir. İnsan bazısının bazısı üzerinde vakıf olmasını nasıl kıskanabilir veya sünneti ile farzı arasına nasıl girebilir?!

Bize, yolunda yürümemizi emreden dedi ki: İnsanın farzlarını gönüllü olarak yerine getirdiği ibadetler ikmal eder. Eğer farzlar ve nafileler eşit olmasaydı, ayanlarla kaynaşamazlardı. Bu olmadan bir alim arif olamaz. Ayrıca dönüp gelen de duranın ardındaki ikinci değildir. Çünkü birleşme çevirme değildir. Eğer adet ve örf olmasaydı, ki mektuplaşmalar bununla sahih olmakta ve buluşup kavuşmaları belirginleştirmektedir, yazışma ve hitaplaşma bu sayede olmaktadır ve cezalandırma ile azarlama arasında fark vardır ve alemlerin hakikatleri olmasaydı, o zaman tümsekler ve alametler teşvik edilmezdi. Siz- Allah sizden razı olsun- bunların hakikatlerine vakıf olduğunuz, onların yollarına karıştığınız için cisim olarak buluşmayı, şekil olarak bir araya gelmeyi istediniz. Çünkü siz sözünü ettiğim hususu biliyorsunuz, satırlarıma döktüklerimden haberdar bir arifsiniz. Dolayısıyla bilirsiniz ki, cisimlerin buluşması alışıla gelen ünsiyete bağlıdır. Fakat ibadetinin düzeyini aşan, haşredilişi ve yeniden varedilişi sabit olan hal sahibi, bu hal üzere olduğu sürece bu dönüşler onun üzerinde bir etki bırakmaz. Emir ondan halini müjdelemek üzere gelmemiştir ki, onu müjdeci olarak alsın ve geldiği yoldan geri çevirsin. Ta ki hazır olan, varit olanla ilgili olmaktan, kalp de çıkanla ilgili olmaktan arınsın. Sizden arzu edilen kabul edilmesi zannedilen duanızı sürdürmenizdir. Allah vasıflarınızı kutsasın, sizin nitelenmelerinizi övsün. Selam döne döne üzerinize olsun.

Eba Yusuf! Allah niyetimi bilir
Kalbimde kabaran sevgi alevini.
Size gelmeye can atıyordum
Susuz bir yolcunun tatlı su kaynağına ulaşmaya can attığı gibi
Fakat halinizi görünce
Daha çok yakınlık huzurunda bilgelerle ziyadesiyle hem dem.
Aşkın etkisiyle ansızın ölmekten korktum
O yüce şahsınızı gördüğüm için. Arkadaşlarım içinde rezil olmaktan.

Bir diğer mektup:

Feleğin sırrına, meleğin muallimine selam olsun. Ki öncekine hareketleri belirdi, sonrakine makamları belirginleşti. Övünçlerden öylesini miras aldı ki ilk ve sondan müstağnidir. Öyle eserler emanet aldılar ki bütün nazım ve nesir yazarları onları telafuz etmekten aciz kalır.

İmdi...Kuşkusuz yüce Allah varlığı çift yaratmıştır. Ama kendisi teklikle yalnız kalmıştır, bunda kuşku da tereddüt de yoktur. Çiftlerden birine iki cihanın inşa sırrını yerleştirmiştir. Bu sırla iki alemde faal olmuştur. Bu kendiliğinden faaliyete geçen bir makamdır ve ezel sırrıyla bütünleşmiştir. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Vakitlerin boyunduruğundan çıkan, zamana bağlı kalmadan konuşan, ümit bağlanan seyyid ve kamil arife selam ediyorum. Allah onu var etsin. Ki nesil ve asalet olarak onu üstün kılmış, keramet sahibi yapmıştır. Hakkın beni hareketlerin ve duruşların müşahedesinden, mümkün mahiyetli varidatların mülahazasından yok ettiği ve beni edep ve tecelli huzurunda durduğu bir sırada yazdım.

Bana dedi ki: Bu, aziz ismin kapısıdır. Onunla ahlaklanıp tecelli etmen gerekir. Bu perdenin arkasında seninle Onun arasında yetmiş bin perde vardır. Eğer bu perdeler kalkarsa, teşbih hareketleri seni yakar, kıvılcımları seni ortadan kaldırır. Ama sıfatlarından birini sana göstermesine izin verildi. Ki bu sıfat zatını andıran bir şekildedir. Ancak O'nun zatı benzerlerinin olmasından münezzehtir. Durmaktan ve son bulmaktan münezzeh olduğu gibi. Onu gayret hazinelerinde gizledim ki benim varlığımdan başkası mülahaza edilmesin, aşkıyla tutuşup O'nu arayan talipler Onu keşfetmek uğruna çöllerde şaşkın dolaşmayı terk etmesin. Çünkü O, maddelerin incisinin sedefidir, gören gözün bebeğidir. O halde efendinin tecellisine hazırlan. Bak ve bundan dolayı Allah'a şükret, nankörlük etme. Efendimiz! Sanki seni teklik makamında belirginleşmiş görüyorum. Senin tecelli etmenden dolayı bütün çift oluş sıfatları ortadan kayboldu. Bakışını bağa çevirip beka alemine baktın, merhamet edenlerin en merhametlisi sıfatıyla. Onların şekillerini inceledin, cisimlerini silip yok ettin. Onların üzerine seni müşahede etme nimetinin lezzetlerini akıttın ki, bu, bütün diğer nimetleri onlardan alıp yok etti. Onlara seni bilmenin şarabından içirdin ki, cisim ehli için bekletilen ağzı mühürlü şaraba ihtiyaçları kalmadı. Bununla onları ya-kınlaştırılmışlar derecesinden yakmlaştırılmışlar mahalline yükselttin. Sonra sola baktın -aslında her ikisi de sağdır- kahır ve büyüklük sıfatıyla fena alemine. Bunun üzerine izleri silindi, nurları söndü, gebe develeri salıverildi, güneşleri dürüldü, nefisleri yok edildi. Egemenliğinin onları kahrettiğini, delilinin şüphelerini giderdiğini gördüğünde, aziz ve yüce olan seslendi: Yavaş ol, ey varlığım gözetimine bağlı olan! Yavaş ol. Böylece onu geri döndürdün ve dedin ki: Ey zatıyla beni tek kılan, sıfatıyla beni çift kılan, bana "isimlerimle zahir ol, semamın kapılarından kullarıma tecelli et" diyen! Senin kahredici ve şiddetli isimlerine rağmen, kulun varlığına bu isim ve şekille nasıl tecelli edebiliriz? Dedi ki: Doğru söyledin. Fakat onlarda yokluk artık sınırına ulaşmıştır. Onlarda emeğini sarfetmiştir. Kendinle onları onlara geri çevir. Müşahedenle kavuştuğun nimetleri onların üzerine yağdır. Onları beka ehline kat. O buluşma anında faydalara ehildir. Böylece onların içlerine ruhlarını üfledin -Allah senden razı olsun-. Heybet elbiselerini şahıslarına giydirdin. Onları nefislerine döndürdün. Güneşlerinin nuruyla cisimlerinin arzını aydınlattın. Hepsi senin egemenliğine boyun eğdi. Sana kulluk divanında saf tutup dizildiler. Bu makamda senin sağ elini öptüm, geri çekilip bu sıfatla müşahede alemime döndüm ve zuhur ettim. Bir müddet bekledim; dost düşman her kes bana seslenirdi: Bu, aziz ve yüce olandır, diye. Bunun nedeni, sıfatların bende sabit oluşunun gücüydü. Allah'tan afetlerden esenlik diliyoruz. Allah, ululuğunun hizmetçisi olarak beni korusun, lütuf ve keremiyle beni nalınlarının yoldaşı eylesin. Sizi tanıyorum; Allah sizi kendisiyle bağlantılı himmetle tanıtsın, türlü gayretiyle sizi yabancılardan gizlesin,

parlak nurunun sırlarının inayetiyle sizi yaşatsın, sınırsız izzetinin bulutlarını ileterek makamınızı çevrelesin. Mektubunuzun ulaşmasıyla gören göz daha bir gören oldu. Hizmetkarınız güven ve yardım makamına sığınarak onu aldı. İlk defa mektubunuz tamam olarak eline ulaşıyordu. İçine nurdan sırlar yerleştirilmiş mektubunuz.

Bismillahirrahmanirrahim

Allah'ın Aziz ve Kerim isminin uğuru ve bereketiyle. Sonra -Allah sizden razı olsun- bunu sırları miras kalana salat etmekle sürdürdünüz. İzlerinin zuhur ettiği nimet makamının bereketiyle. Sonra -Allah sizden razı olsun- gönderilmiş elçilere (resullere) selam olsun, dediniz. Tümünün makamlarının huzuruna işaret ederek. Sonra "Elhamdu lillahi rabbil alemiyn / Alemlerin rabbi olan Allah'a hamdolsun" dediniz; size yakınlaştırılmışların keşif mahallinde size sevdirdiği bu nimete karşı şükrünüzü ifade etmek için. Sonra -Allah sizden razı olsun- sevginizin bağımlısı size hitabetti; şükrünüzün ve hamdinizin ardından. Dediniz ki: Gel, korkma, sen güvende olanlardansın. Bu, burada ve din gününde onun için bir müjdedir. Bunu Allah'ın kitabında yer alan şu ayetten gözlemliyordum: "Lehumu'l buşra fi'l haya-ti'd-dunya ve fi'l ahireti. La tebdile likelimatillahi / Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır. Allah'ın sözlerinde asla değişme yoktur." (Yusuf,64) Sonra dediniz ki: Korkma, sen üstünsün. Yüksek himmetiniz sayesinde bir kul nasıl korkabilir ki?! Sonra dediniz ki: Ben ikinizle beraberim, işitiyorum ve görüyorum. O zaman kesin olarak anladım ki ben Musa ve Harun'un sıfatlarıyla ahlaklanmışım; ama eşit düzeyde değil. Sonra "dostunuzum" dediniz. Bu sözden Hz. Nebî aleyhisselamın ashabına "ben sizin Nebînizim" sözündeki anlamı algıladım. Sonra "selam üzerinize olsun" dediniz. Sizin selamınız kimin üzerinde olursa, hak, kendisinde yok ettikten sonra bir daha onu geri çevirmez.

Sonra dediniz ki: "sizinle sevinmektedir." Bir hizmetkardan dolayı hizmet ettiği nasıl sevinir? Bîf makama kayyumunun düşkün olması düşünülebilir mi? Sonra dediniz ki: "Allah'ın size açtığı şeylerden dolayı sevin." O zaman himmetinizin benimle ilgili olduğunu bildim. Bu yüzden kapılar hiç yüzüme karşı kapalı olmadılar. Sonra dediniz ki: Mektubun size ulaşmasıyla size öğretilecektir. Burada istenilen doğrultuda mektubun geldiğine yönelik bir işaret vardır. Sonra dediniz ki: "Muhammed'le beraber gönderdiğiniz..." Burada biricik Yesrib makamının beraberliğine dikkat çektiniz. Sonra -Allah sizden razı olsun- dediniz ki: Amcanızın oğlunun ölümüyle yeni bir hal gerçekleşti... Nasıl olmasın ki, onun nefesleri, sizin himmetinizle yabancıları düşünmek açısından sınırlandırılmıştı. Sonra dediniz ki: Sizi sabit sözle sabitleştirmesini Allah'tan diliyoruz... Bu, ölüm sekera-tında olduğum sırada İsa (a.s.) nm benim için yaptığı duaya uygundu. Sonra dediniz ki: Müşahedeniz sağlam olsun. Nasıl güçlü olmasın ki, ondan var etti ve sağlamlaştırıp yükseltti.

Sonra "doğuşlarınızın aydınlanması" dediniz. Nasıl aydınlanıp parlamasın ki sizin teyidinize mahzar olmuştur! Sonra "Hakikat nuruyla doğularınızı ve batılarınızı nurlandırsm" dediniz. Sizin keşfinizle dua kabul edildi. Sonra "katettiğiniz mesafelerinizi, geçmişlerinizi ve geleceklerinizi kessin" dediniz. Allah bu hususta bana yardım ettiği zaman ona kaim kılıcınızla vururuz. Sonra "nurlarınızı ulaştırsın ve gecenizi de gündüzünüze vardırsın" dediniz. İnşallah övgüye değer izinizi takip etmekle ve yükselttiğiniz yol gösterici meşalenize uyarak ulaştım. Sonra "Göz kaymadı ve azmadı" dediniz. Görülmezin yok iken nasıl kayabilir! Sonra "bir kitap varit oldu" dediniz. Vuslat hepimizi kuşatıyor, sizden bir lütuf ve ünsiyet göstergesi olarak. Yoksa siz en yüce makamda, hizmetçiniz de en aşağı tarafta iken bizi hangi ri-da bürürdü?

Sonra "Bir kez daha selam üzerinize olsun" dediniz. Özellikle başladığınız ifadeyle bitirdiniz. Gerçi siz ismimi "gönderilmiş resullere selam olsun" ifadesinin içinde gizlemiştiniz. Bundan dolayı alemlerin rabbine hamdolsun. Sonra "Allah'ın rahmeti ve bereketi de." dediniz. Burada Allah'ın ismini zikrettiniz. Çünkü Allah'ın diğer isimleri bu ismi çevreleyen sı-|tlardır. Sonra "azamet sahibi olan Allah'tan başka !%ğiştirici ve kudret sahibi

yoktur" dediniz. Burada kadimin (öncesizin) zuhur etmesiyle hadisin (sonradan olma varlığın) yok oluşuna işaret ettiniz. Sonra "Pazar günü yazdım..." dediniz. Buradan hareketle anladım ki, sizin bu (vakitteki) sırrınız tevhit gücün-dedir. Basiretinizin kendisi de keskin varidatlara yöneliktir. Sonra "ilk on gününde." dediniz. Çünkü ayın ilk on gününde yazmıştınız. Sonra "rebi...ayında" dediniz. Burada gaiplerin başlangıçlarına dikkat çektiniz; ya cisimler arzında ya da kalpler arzında. "Rebius-sani" dediğinizde, bunun mülahaza makamlarından biri olduğunu anladık. Çünkü cömert ilminizde de bilineceği üzre aylar, yolların başlangıçları ve sonlarına, önceleri ve nihayetlerine göre akarlar. Şöyle ki: senenin başı olan Muharrem ayı iptida makamıdır. Bu ayda olabilecek saldırılar, düşmanlıklar müride haram olur.

Sonra Safer ayında müridin arzı, niyetlerin (çekirdeklerin) nüzulü için arınsın diye kötülük bitkilerinden temizlenir. Sonra Rebiul evvel ayında muameleler baharı yeşerir. Rebiussani'de mülahazalar ba-hari yeşerir. Cemadiyel evvelde hallerin donuşları gerçekleşir. Cemadiyessanide ikbal zamanında sırların donuşları görülür. Receb ayında varidatlar ağırlanır. Şaban ayında bu varidatların berzahlarda bölünüşü gerçekleşir. Ramazan ayında ayetler sabit olduğu için adetlerin ötesine geçilir, olağan üstü ortam yaşanır. Şevval ayında adet ehlinin vasıl oluşu nedeniyle perdeler kaldırılır. Sonra Zilkade ayında varidatlar başlangıç ehli için oturur. Zilhicce de bunlara, zata ilişkin sıfatlara dair kanıtlar sunulur. Bu noktada sona ulaşılır. Görünenlerle görünmezler birleşir. Himmetler ve iradeler bir araya gelir. İlahi huzurda başka bir hayatın başlangıcı da bu noktadır.

Alemlerin rabbi olan Allah'a hamdolsun.

Bir diğer mektup:

Allah'a hamd ederek tabiat incisine ve göz önündeki çiçeğe hitabettik. Onun katından melek yanımıza döndü ve bize "nun"un yüreğinin sırrını haber verdi ki, bu sır "nun" lafzının atında korunmaktadır. O zaman anladık ki karınca oradadır ve mülkler de onun aşağısmdadır:

Bir karınca; benzerlerinin terbiyecisi

Yalnız kaldı, anlayamadı yumuşaklığını

Senin sırrının bize sirayet ettiğini görünce

Ona dedi ki: yüceliğini adlandır

Birden inciye gözlerini dikti

Hayret! Sözünden dolayı ve güneşin göz kamaştırıcı parlaklığından dolayı.

Böylece günahları yakarak perdeleri birer birer yırtmaya başladık. Böyle devam ettik, ta ki derin (bir denize varıncaya) ve güvenilir bir dayanağa ulaşıncaya kadar. Orada binekleri yatırdık, sevgililerin yurtlarına vardık. Üzeri kapanmış izlerini ve silinmiş kalıntılarını araştırdık; ki diyarları deve kuşlarının oyun alanı, saba ve şimal rüzgarlarının estiği mekan olmuştur. Diyarlar ki güney rüzgarları silip süpürmüş, bulutlar haline ağlamakta. Derken sesimiz yankılandı, tıpkı ikizi olan biri gibi sırrımıza seslendi. Bunun üzerine melekutlardan kalkıp göç ettik. İrticalen hakikate hitap ediyorduk.

Ben, senim. Peki kimdir

Ben ve sen benim mekanınım diyen?

Ben dedi, ben dedim, söyle dedi

Ben dedim, benim benliğimle dedi.

Sen bensin, sen benden gayrisi değilsin, ki

Ben bendim, sen de benim aynımdın.

Ben dedim, hayır, aksine ben hazırım

Ve kendimden gaibim ve kendi huzurumdan

Çünkü "nun" "kaf" gibidir, ne zaman yürürse

Benim hayatımda hakikat düşüncelerine doğru

Ben bakarım bir harfe ki belirmiştir

Hikmetimden "nun"un "kafinin arasından

Kim benden başkası olursa ben o olurum

Kim benim zatım olursa, ey birliğim!

Halk içinde ona kul olurum

O da benim içimdedir, tekliğimle

İnsanlar arasında onların sevgilisi olurum

Ve ben onların içinde ikiliğimle varım

Fena yurdunda sır açığa çıkmıştır

Ben neredeyim ve ben neredeyim, hayretim nerede!

Ben benim, söyleyen ben değilim

Kulum ben, ancak hangiliğimle

Allah Rabdir ve ben O'nun kuluyum

Her şey benim kahredici gücümün altında ve kabzamdadır.

Hakikatler karışınca, maşukla aşık birleşince uluhiyet saltanatında belirginleşti ve kulluk perdelerinde tebarüz etti. Bunun neticesinde göz onun nazarında bir eser, müşahede de bir haber oldu. Dolayısıyla birinin liderliği altında oluşlarının yanı sıra maddeler arasında ayırım da ortaya çıktı. İşte ayanın sırrı budur. Ki bu, insan diye ifade edilir. Daima Hay(diri) ve Vahid (Tek) olan bunu açıklamıştır, "onun benzerinin gibisi yoktur" ifadesinde. Böylece mülkün üzerine perdeler indirildi. Mülk arşına istiva etti. Arşı Onun hakikatidir. İstivası ise benzerliğidir. Öncesizlik incisi lisanlarda dolaşır oldu. Onu gözle görülür zümrüt levhine nakşetti. Onu Rahmanın kaleminin tasarrufu kapsamında ifade etti ve şöyle dedi: "Senefruğu lekum eyyuhessekelan / Ey insan ve cin! Sizin de hesabınızı ele alacağız." (Rahman,31) Eğer belirginleşseydi kuşkusuz tertemiz, arı hayatın bir sırrı var. Hiç kimse sapmadı ve hiç kimse hidayete ermedi. O, en yüce aleme uzanandır ve ona da en ideal yol eşlik etmektedir. Her şeye hamledilince ağır geldi, baskın çıktı. Böylece her şeyin oluşu olumsuz-landı, hafiflendi ve perdelendi. Derken melekut nak-ledişe boyun eğdi, onu örnek bir incelikle hareket ettirdi. Yüzleri naklin kaimliği önünde eğildi. Aklın sultanı maddenin izzetini yok etti. Siz, ey kurtulmuş hizip! Ey kurtuluşa ermiş, ikrama mahzar olmuş grup! Sağlam ve belirgin bir tepede Ruhul eminin ru-haniyetinin inişini sağlayanın kadrini bilin. O sizin levhlerinize yazan katiptir. Şahsiyetlerinizi şekillen-direndir. Sizin ruhlarınızdan suretlerinize üfleyendir. O halde sizden size baktığı şeyin değerini bilin. Onun sebebiyle sizden sadır olan şeylerin değerini de. Onu hak bir inci olarak var etmiştir, sedefi de gayrettir. Göz bebeğidir ki, göz çukuru hayretten ibarettir.

Bir diğer mektup:

Ey kabirlerin dirisi ve sakini!

Ve güneşinin sakini Ümmü'l A'la!

Ağladım; nasıl ağlamam ki ona

Nebilerin en hayırlısının kızının adaşıdır o.

Ağladım; ona ağlamak benim hakkımdır

Kıyamet gününe ve buluşma anına kadar

Özlem duyan birinin hüznüyle matem tuttum

Onun hüznüyle, teselliler beni terk etti.

Niçin üzüntüden ağıt yakmayayım ve ağlamayayım ki

Başıma gelen bu beladan daha büyük bela mı var?!

Göz yaşlarına yardım ettim, ama nida etmiyorum

Ey göz, ağlamakta cömert ol

Ey Kızların efendisi ve ayrılıp giden Haya yolunda eşyadan!

Bir mezarı suladı ki, oraya sevgili olarak girdin

Göklerde ikram edicinin katına doğru.

Cevap ver, şikayetimi duy ve iade et

Cevabını bir kardeşin ki uzaklığım sana yakındır

Karşılaştıklarınla ilgili olarak bana cevap ver ve bildir

Perdelerin açılmasına dair sırları

Acaba nimetler keşfin yanında mıdır ki

Hepimiz için aynı düzeyde nimet olsun? İlah'ın ona güzellikle muamele edeceğini zannediyorum

Ey umudum! Kulunun bu zannını gerçek kıl. Fatımacık hakkında sana dua ettim, vesile kılarak

(peygamberin kızı) Fatıma'yı. Duamı kabul et.

Onu ve onu (Fatıma'yı) beraber hasret

Sancağın altında seçilmiş peygamberle birlikte

Bizi bir araya getir, sevinç bizim olsun

Bizim olsun ebedi kalış yurdu (ahiret) ve helak yurdu (dünya).

Validenin katına. Kerem sahibi kız kardeş Ümmü Sa'd'a. Allah onu isminin yüceliğine ulaştırsın ve sabrını güçlendirsin. Kalbini pekiştirsin. Ecrini büyük kılsın. Ona esenlik versin. Çünkü kaçınılmaz bir olay gelmiştir başına. Hiçbir mahluk bu olaydan kurtulamaz. Şehit kızının vefatı. Güzel ve mutlu kızının. Beyaz inci. Fatıma Zehra'nın adaşı. Onun için bağışlanma, esenlik ve huzur dilenmektedir, ikram ve hoşnutluk yurdunda. Kim bilir; belki de nimetler onu bir an önce çağırdı. Fatıma Zehra için hazırlandığı gibi onun için de hazırlandı nimetler. Yüce Allah bu hususta güzel zannı ve umudu gerçek kılsın. Bu hu-

susta en samimi seslenişi kabul buyursun. Çünkü O, duaları işitendir. Oğlu ona teselli vererek, sabır dileyerek, dikkat çekerek ve hatırlatarak hitabetti. Hitabın başlangıcı kıldığı, mektubun başına yerleştirdiği, teselli kapısını açtığı ilk adım olarak izzet ve beka sahibine hamdetti, ardından Nebilerin en hayırlısına salat ve selam gönderdi. Sonra önceki önderlerin yolunu izleyerek güzel öğütlere başladı.

Dedi ki: Allah'a hamdediyorum; O'nun hamdiyle başlıyorum, Onunla bitiriyorum ve Onunla tamamlıyorum. Allah, ölümü her canlının kaçınılmaz sonu kılmış, yokluğu her şeyin son noktası yapmıştır. Şu ayette istisna ettiği kimseler hariç: "Fe saike men fi'ssemavati ve men fi'l ardi illa men şaellah / Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir." (Zümer,68) Allah ölümle bütün dik başlı zorbaları kahreder, ezer, her inatçı şeytanın hakimiyetini yok eder. ölüm belası iyi kötü, kurtulmuş mahvolmuş herkesi kaplar. Bir musibettir ki "sütü kesilmez." -sonu gelmez anlamında bir deyim- Bir ağaçtır ki acı meyvesinin şırası kolaylıkla yutulmaz. Miraç ve makamlar, mucizeler ve kerametler sahibi Muhammed'e salat ve selam olsun, bu gözlemlenen yüce makama yükselmesine, ma-kam-ı mahmudu istiva edişi kendisine gösterilmesine rağmen kabre yattı, kayaların ve toprakların altına girdi. Böyle iken biz niçin düşünmeyecekmişiz! Neyi umuyoruz! Daha neyi bekliyoruz! Çabuk! Çabuk! Bu diyardan kaçınılmaz olan ayrılığa hazırlan. Eninde sonunda yakana yapışacak olan helak hususunda faydalı olan sebepleri bul. Bul!

İmdi... Allah, sevgili kız kardeşe, biricik garibe vaktin gelmesinden, zamanın tükenmesinden önce durumunu düzeltmesini ilham etsin. Kendisi için en iyi olan şeylere bakan, ölümüne hazırlanan, bu gününde, geçmişte kaçırdıklarını tedarik eden, ayının tutulmasından, güneşinin yüzünün kapanmasından önce tedbirlerini alan kimselerden eylesin. Çünkü ölüm, ümitlerle birlikte amelleri de keser. Aileyi ve malı darmadağın eder. Görkemli evleri harap eder. zorbaları ve tağutları helak eder. Taç taht sahibi bırakmaz; mutlaka izleri silinmiş belli belirsiz bir mezara koyar. Nerede Romalılar! Hakanlar! Hani Kah-tan atlısı! Sezar ve Sasanî sülesi şimdi nerdeler! Kel-danilerin soyundan gelen Nabatlar! Tak ve taç sahipleri! Zamanın belalısı tümünün kökünü kuruttu. Üzerlerinden nice geceler ve gündüzler geçti de unutulup gittiler. Şimdi onlardan birini hissedebiliyor musun? ya da onlardan bir fısıltı duyabiliyor musun?! Andolsun, eğer ölümde acıların kesilmesinden, bu cisimlerin çözülmesinden, gece ve gündüzden ayrılmaktan, ömürler ne kadar sürse de haberlerin ve izlerin silindiği mahalle uzanmaktan başka bir şey olmasaydı yine de uzun uzun düşünmemiz ve ibret almamız gerekirdi. Bir de ölümün ardında sorguya çekilmenin, hesap görmenin, münakaşa ve azarlamanın olduğunu, bütün bunların neticesinde ya nimetlere ya da azaba kavuşmanın olduğunu düşün. Çocuğun dehşetinden ihtiyarladığı, her dik başlı zorbanın boyun eğdiği bir günde... "Ve tedau kullu zati hamlin hamleha ve tera'nnase sukara ve ma hum bi sukara. Ve lakinne azabellahi şedid / Her gebe kadın çocuğunu düşürür. İnsanları da sarhoş bir halde görürsün. Oysa onlar sarhoş değillerdir; fakat Allah'ın azabı çok dehşetlidir." (Hac,2) Bu matemde, bu ağlayışta bana yardım edecek biri var mı? Benim mutlularla birlikte kurtulmam için yok mu yardım edecek? Hayhat! Heyhat! Boş ve faydasız şeyler bizi oyaladı. Ölümle birlikte gelen şeyleri düşünmekten alıkoydu. Zevkimizin putuna tapınmaya devam ettik. Şehvetlerimizin dizginlerini sonuna kadar salıverdik. Allah'ın hudutlarıyla ilgili olarak alabildiğine aşırı gittik; sanki Allah tarafından bir güvencemiz varmış, sanki tehditlerinin bizi kapsamayacağına ilişkin olarak Allah bize söz vermiş gibi. Allah'a yemin ederim, Allah heybetiyle bizi kapıp götürüyor gibi, bizi uzak diyarlara sürüklüyor sanki. Sevenlerden ayrıldık, hesap gününe doğru gidiyoruz. Bayındır diyardan viranelere taşındık. İpimiz kesildi. Sebeplerimiz yok oldu. Bir araya getirdiğimiz ailemiz dağıldı. Mallarımız miras olarak paylaşıldı.

Ölüm okuna bakma zamanımız gelmedi mi? Nasıl da canlının hedefine isabet ediyor! Bu okun bir gün bizim de hedefimize isabet etmesi kaçınılmazdır. İster istemez o günümüz gelecektir. Nitekim bize karşı tuzağını kurduğunu, korkusunu üzerimize saldığını, bizi el

değirmeninin arasına atıp öğüttüğünü, üzerimize oklarını fırlattığını gördük. Nereye kaçabiliriz? Nasıl bir yerde karar kılabiliriz? Dünya, iyi halde oluşumuzla bizi perdeledi, bir gün göç edeceğimizi düşünmemizi engelledi, akıbet ve son yurduna gideceğimizi. Üstelik dünyanın çökeceğini, nimetlerinin yok olacağını biliyorduk. Dönmemizin, dinlememizin ve dünyaya sarılmaktan vazgeçmemizin zamanı gelmedi mi? Daima diri ve her şeye hakim olan Allah'a gideceğimize kesin olarak inanıyoruz. Bununla beraber utanma azaldı, saldırganlık arttı. Bu da söz dinlemeye karşı kulaklarımızda bir ağırlık olmasına neden oldu. Neticede sırtımıza ağır veballer bindikçe bindi. Allah'a andolsun, bedenlere ağır gelen, gözlere göründü. Umutlarımız aldanış yurduna diktik. Ye-şermeyecek tohumlar ektik. Sanki diktiğimizin meyvesini devşirecekmişiz ve ektiğimizi burada biçecek-mişiz gibi.

Allah'ın kula, ektiğini biçecektir

Allah için ekene ne mutlu!

Bu gün hesap gören olarak nefsimiz, denetleyici olarak rabbimiz yeter. Allah bizi boşuna yaratmadığı gibi başı boş da bırakmamıştır. Bilakis, ahiret günü görülen, müşahede edilen bir gündür. O gün mutlu olanla, bedbaht olan birbirinden ayrılacaktır. Şu halde, Allah seni muvaffak kılsın, şu anda hangi hayat tarzı üzerinde hangi akıbete doğru gitmekte olduğuna bak! Başına gelen musibeti, seni derinden üzen olayı bir yana bırakarak bu mesele ile ilgilen. Bu, bütün muhtaç kulları saran bir olgudan başka bir şey midir? Bu zor akıbete uğramak hepimiz için kaçınılmazdır. İnsanların en hayırlısı olan Resulullah (s.a.v.) öldü, eşleri, sahabeleri ve vezirleri öldüler. Bu dünya yurdunda onlardan hiç kimse kalmadı.

"Uzun zaman ikamet edenin ölümünün üzerinden uzun zaman geçti."

"Kullu men aleyha fanin. Ve yebka vechu rabbike zu'l celali ve'l ikram / Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbi-nin zatı baki kalacaktır." (Rahman,26-27) (O halde işi ilahi takdire teslim et, Seyyidul-enbiya'nm (s.a.v.) dediğini de. Gözlerinin önünde can veren oğlu İbrahim'e göz yaşı dökmüş ve şöyle demişti: Göz yaşlarını döker, kalp hüzünlenir; ama biz rabbimizin razı olduğundan başka bir şey söylemeyiz. Allah'a yemin ederim, ey İbrahim! Biz senin ayrılığından dolayı üzülüyoruz." Göz yaşını dökmende senin için bir sakınca yoktur, acılı kalbinin kederlenmesinin de. Çünkü Hz. Peygamberin (s.a.v.) oğlu ölürken kalbi derin bir hüzünle sızlıyordu. Göz yaşı dökmeye başladığında Sa'd ona: Ya Resulallahîbu nedir? dedi. buyurdu ki: Bu, Allah'ın kullarının kalplerine yerleştirdiği rahmettir. Allah ancak merhametli kullarına merhamet eder." o halde ölüye ağlamak mubahtır; bağırıp çağırmadan, feryat etmeden.

Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın göz yaşına ve kalbin hüzünlenmesine azap etmeyeceğini, ama şuna-dilini göstererek- azap edeceğini veya merhamet edeceğini duymadınız mı?" Hz. Peygamberin (s.a.v.) ailesinden biri ölmüştü. Kadınlar toplanıp onun için ağladılar. Ömer kadınların ağlamasına engel oldu. Hz. Resulullah (s.a.v.) ona dedi ki: Bırak onları ey Ömer! Göz yaşlarını döker, kalp hüzünlenir ve vade yakındır." Bütün bunlar sahih rivayetlerdir. Bunları, kız kardeş olarak sana aktarıyorum ki, günah olmadığını ve sorguya çekilmeyeceğini bilerek göz yaşını akıtıp yüreğini ferahlatasın. Eğer sevabını Allah'tan umarak sabredersen, ecrini Allah verecektir ve büyük bir ödül kazanacaksın. "İnna lil-lahi ve inna ileyhi raciyun / Biz Allah'tan geldik ve yine O'na gideceğiz" de. Allah'ın övgüsüne mahzar olursun "Ulaike aleyhim salavatun bin rabbihim ve rahmetlin ve ulaike humu'l muhtedun / İşte rablerin-den bağışlamalar ve rahmet hep onlaradır. Ve doğru yolu bulanlar da onlardır." (Bakara, 157) Seni uyardım,

uyarıları dinle. Sana öğüt verdim, sakın. Ahiret yurduna taşınmaya hazırlan. Kabir çukurunda sana yöneltilecek soruya vereceğin cevap üzerinde düşün. Sanki dünya hiç olmamış ve ahiret her zaman varmış gibi. Arzuları az olan, amelinde ihlaslı davranan, etrafını gözlemleyerek ibret alan, düşünüp sabreden, kendisine öğüt verilince öğütler doğrultusunda sakınan kul kâr etmiştir, büyük dehşetten emin olmuştur. Allah bize kendisine itaat etmeyi ilham etsin, rahmetiyle bizi rahmetine dahil etsin. Vesselam.

Bir diğer mektup:

İşlerin, olayların anahtarları kerem sahibi Allah'ın elindedir. Yardım ve zafer ancak üstün iradeli, hüküm ve hikmet sahibi Allah katındandır. Şöyle buyurmuştur: "emmen yucibu'l muztarre iza deahu ve yekşifu'ssue / Yoksa darda kalana kendine yalvardı-ğı zaman karşılık veren ve sıkıntıyı gideren mi?" (Nemi,62) O halde kalplerinizi -Allah'an çağrısından- yüz çevirme kirinden arındırın. Bedeninizin organların suç ve günah işleme cürmüne karşı bağlayın. Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden yoksullarınıza infak etme hususunda cömert davranın. Allah'tan korkun ve aralarınızı düzeltin. Pişman olarak rabbinize dönün, O'na teslim olun ve rabbiniz-den size inen en güzel hükme tabi olun. Ey müminler! Hep birlikte rabbinize tevbe edin. Bu hususları sağlam bir şekilde yerine getirdiğinizde, sonunda yanına dönülecek olan zata yönelme hususunda sahih bir karar verdiğinizde, O'na dua edin. Samimi bir şekilde O'na seslenmeye çalışın. Çünkü O yakındır, dualara icabet edendir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ve iza seeleke ibadi anni fe inni karibun ucibu da'uete'dai iza deani. Fel yestecibu li ue'l yu'minu bi leallehum yerşudun / Kullarım sana, beni sorduğunda: Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O halde benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bula-lar."(Bakara, 186) Burada yüce Allah sizin dualarınızı kabul etmesini, sizin O'nun davetine icabet etmenize bağlamıştır. O'nun size yönelik daveti daha önce zikredilmişti: "Ya kaumena ecibu daiyellahi ve aminu bihi yağfir lekum min zunubikum ve yucirkum min azabın elim / Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun. Ona iman edin ki Allah da sizin günahlarınızı kısmen bağışlasın ve sizi acı bir azaptan korusun." (Ahkaf,31) Eğer Allah'ın davetine icabet ederseniz, Allah da sizin duanızı kabul eder. Eğer yüz çevirip dinlememezlik ederseniz "ve ma zalemnahum ve lakin kanu enfusehum yezlimun / Biz onlara zulmetmedik, fakat, onlar kendilerine haksızlık ediyorlardı." (Nahl, 118)

Size geri dönecek olan amellerinizdir. Kim Allah'ın davetçisine icabet etmezse, çağrısını kabul etmezse, yeryüzünde Allah'ı aciz bırakacak değildir. Ayrıca Allah'tan başka da bir dostu, velisi de olmaz, böyleleri apaçık sapıklık içindedirler. Eğer Allah'ın davetçisine ve hak kelamına icabet etseniz, O sizi bağışlar ve duanıza icabet eder. Allah'ın vadi doğrudur. Daha önce bir takım günahlar işlemiş, bazı suçlar irtikap etmiş olsanız, sonra bunlardan kaçınsa-nız, Allah'a tevbe ederek dönseniz, işlediğiniz günahlarda ısrar etmeseniz, işlediğiniz çirkinliklerden pişmanlık duysanız, Allah hakkında beslenen umut ve güzel zan, Allah'ın keremi ile gerçekleşir ve içinde bulunduğunuz sıkıntıyı kaldırır, başınıza gelen belayı savar. Şayet başınıza gelen musibet, cezalandırma mahiyetinde olmayıp, Allah'ın takdiri ile size yöneltilmiş ise, bu takdirde de büyük bir sevaba nail olursunuz. Bunu da teslimiyetle ve Allah'ın takdirine havale etmekle karşılayın, çünkü Allah'ın emrini geri çevirecek kimse yoktur. O'nun verdiği hükmü sorgulayacak kimse de bulunmaz. Ayrıca bu musibetler aracılığıyla kendinizin, Allah'ın inayet gösterdiği ve sınadığı kimselerden olduğunuzu öğrenmiş olursunuz. Çünkü dünyadaki belalar, Allah'ın mümin kullarına verdiği çabuklaştırılmış nimetlerdir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "velenebluvennekum hatta na'leme'l mücahidine minkum ve'ssabirin / Andolsun ki içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyin-ceye kadar sizi imtihan edeceğiz." (Muhammed,31) O halde sınama amaçlı belalar, insanın Allah katındaki mertebesine göre inerler. Peygamber efendimizin (s.a.v.) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Allah bana verdiği belaları başka hiçbir nebiye vermemiştir." Bu hadis bir alime sorulmuş ve denilmiş ki: Eyyub ve Zekeriyya gibi Nebiler

(selam üzerlerine olsun) çok daha büyük musibetlerle sınanmışlar. Re-sulullah (s.a.v.) bu tür belalardan hiçbiriyle sınanmamış. O halde Hz. Peygamberin (s.a.v.) uğradığını belirttiği bu musibet hangisidir? Bu alim şu cevabı vermiş: Hangi bela Resulullah'ın (s.a.v.) başına gelen beladan daha büyük olabilir? Allah'ın onu "Kabe kavseyn ev edna" makamına yükseltip vasıtasız konuşarak vahye muhatap ettikten sonra şu aşağı aleme hitap etmesi için indirmesinden daha büyük musibet olur mu? Sevgiliden ayrılmaktan daha büyük bela mı var? Hiç bir Nebî, Hz. Resulullah'ın (s.a.v.) uğradığı bu belanın benzerini görmemiştir... Size gelince, Allah sizi rahata çıkarsın, kötülükleri sizden uzaklaştırsın, içinde bulunduğunuz musibetlerden sizi korusun. Başınıza gelen belayı sizin için günahlardan bağışlanma vesilesi kılsın. Sizi çepeçevre saran bu smırlandırılmışlık halinizi, topraklarınızı kaplayan bu felaketinizi Allah, gücünün hakimiyetiyle savsın, yakıcı taşlarla şeytanlarını kovsun. Bunda sizi için en büyük ibret dersleri vardır. Bunlara maddi gözlerle değil, basiret gözüyle bakın.

Bilin ki, Allah size rahmet etsin, kaderden kurtuluşun yolu yine kaderdir. Kadere karşı hazırlık yapmanın ve sakınmanın hiçbir faydası yoktur. Bizim yaptığımız nefisleri alıştırıp ısındırmaktan başka bir şey değildir. Sadece maddi binanın devamını sağlamaya yönelik koruyucu ve sağlamlaştırıcı önlemler almaktayız. O halde gerçek anlamda kendinizi korumaya alın ve bu sözlerimi de bir öğüt, caydırıcı bir uyarı olarak alın. Bir tanıtma ve hatırlatma olarak. Çünkü kul kaderin avucunda mahsur kalmıştır, her şeyin melekutü elinde olanın elinde bir mülktür. O, birdir ve karşı konulmaz güce sahiptir. Şeriat kaydı altında hakikate göre tasarrufta bulunur.

İş manevi olduğu ve sır da melekuti olduğu, üstelik basiret de körelip ahlakın ıslahına yönelik bakışlardan mahrum olduğu, haramlar fütursuzca işlendiği, cahiller şüpheler içinde çalkanıp durduğu, zevk u sefa, oyun ve eğlence peşinde vakit geçirdikleri için şeytan burunlarına üfledi, bu yüzden böbürlenerek burun kaldırdılar, kibirlendiler. Kendi varoluş anlamlarını kavrama çabasından gafil kaldılar. Mevlalarının kahredici hakimiyetinin farkına varmadılar. Bu yüzden yüce Allah, onları varoluş anlamları ve akledişleri bağlamında musibete uğratarak uyarmak istedi. Edeplendirme ve arındırma, nefisle-rini-inşallah-temizleme ve yaklaştırma amacıyla onları sınadı. Böylece içlerinde küfrü ve nifakı en şiddetli, merhameti ve acıması en az olanı onları kuşattı, sardı. Artık hayatları bir kedere dönüşmüştü. Yataklarında rahat uyuyamaz olmuşlardı. İnsan, geleni gidenden ayırt edemez olmuştu. Sanki kıyamet gününü andıran dehşet verici, insanın aklını başından alan bir musibete uğramışlardı. O halde -Allah size rahmet etsin- zorda kalmışın muhtaçlığıyla O'na sığının, gizli açık O'na dua edin. Umulur ki O, size bir kurtuluş, bir çıkış yolu gösterir. Allah'tan korkup sakının, aralarınızı ıslah edin. Allah'a ve Resulüne itaat edin. Allah'ın merhametinden yana karamsarlığa düşmeyin, O'nun rahmetinden ümidinizi kesmeyin ve deyin ki: "Rabbena vela tuhammilna ma la takate lena bihi va'fu anna vağfir lena verhamna ente Meulana fensurna ale'l kavmi'l kafirin / Ey rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim mevlamızsın. Kafirler topluluğuna karşı bize yardım et." (Bakara,286) Allah, sizden öncekilere dediği gibi, size de "evet" diye cevap verir. Çünkü O kullarına karşı çok merhametli ve çok şefkatlidir. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

Bir diğer mektup:

Seherde bahçeden gelen kokuya benzer selam

Yüce imamın efendi Hızır'ın üzerine olsun

İlmi öğreten, kendisine kelam gelen

İlahtan, örtüsüz ve aracısız kişiye.

Alimler alimi, sıfat ve isimler sancaktarı, hakikatin işareti, halifenin abdallarının reisi. Ki fani hayatı baki hayatına ulaşmıştır. Sırrı ve açıklığı buluşmuştur. Balık onun için bir delil kılınmış, o da denizde bir yol tutmuştur. Bir izbe yol tutunca, Kelim (Musa) yorgunluktan şikayet etti. Delikanlısına, yiyeceğimizi getir, dedi. Dedi ki: Arkamızda denizde bir izbede kaldı. Böylece geldikleri yoldan geri döndüler. Vasıtaların ortadan kalktığı makamda bir şahıs gördüklerinde Kelim, doğruluk ve eğitim üzre ona tabi oldu. Suya atılmış sandık gemisi delindi. Himmeti Kıpti delikanlıyı öldürdü. Duvarı da yükseltti. Nihayet çobanlar ve "babamız yaşlı bir adamdır" diyenler geldi. Bir gölgeye sığındı. "Ben üzerime indireceğin hayra muhtacım." Sonra istediğin ve istediğimiz sana verildi. Rabbin de ilahi edebin kapsadığını irade etti. Senin kalbin varlık içinde faal bir sırdır. Bir himmet secdeden kaçındı. Dedi ki: Ey abid ve ey ma-bud! Çünkü başkasıyla konuşuyordu. Fayda ve zarar sıfatları üzere fena bulmuştu. Geceler boyunca melekle söz alış verişinde bulunduk. Kendimizden geç-mişçesine zikrettiklerimiz hususunda yarışın sırtına binmiş gidiyorduk. Bu sırada Sıddıklıkla Nebilik arasında bir makam izhar ettin ki, bir çok zihin bunu kavrama düzeyine erişemez.

Muhakkiklerin dediğini bilirsin. Sıddıklarm omuzlarına basılmaz, diye. Bunu söylemelerinin nedeni, erişilmez, mücadele oklarının ulaşamadığı makama düşme korkusudur. Şimdi ben bu makama adım atıyorum. Sırtına biniyorum. Heyhat! Neler an-latıyorum ben! Arifler hayret doğrusu; nasıl gizlediler onu. Keşke bilselerdi, remzetselerdi, gizlenmiş olarak açıklasalardı ve de şifreleselerdi. Sen kendi hakikatini açıklamadın mı? iki alem arasındaki huzurda ve iki makam arasındaki mertebede yoluna şahit olana öğüt vermedin mi? Kaldı ki siz bizim yanınızda kesin bir makamda değilsiniz. Bilakis şekillerin sırlarının tabileri arasındasınız. Bu yüzden bu makamdan cevap vermenizden yüz çevirdik. Bizden başka önde gelen seyyidlerden buna vakıf olan var mı? Çünkü Ebu Hamid (Gazali) kitabının bir çok yerinde bundan perdelendiğini açıkça zikretmektedir. Onun dışında, onun geleneğine ve yoluna uyan nice imam da kendi hakkı itibariyle onun hakikatinden perdelenmiştir. Allah, senin vereceğin cevapla beni pekiştirecektir, mektubunla beni onurlandıracaktır.

Benimle senin aranda bir sır vardır, onu kimse bilemez

Sadece kast ettiği şeye "ol" diyen ve hemen olmasını sağlayan bilir.

Çünkü sen benden aşağıda ve yüz çevirmiştir, bense

Yukarıdaydım. Dedin ki: falanın dediğini doğrula.

Bu sizin uncu adaşınız bize haber veriyor

Hal suretinde, lisansız haber verme.

O size hizmetçinizden gelen bir resuldür

Uzaktan gelen. Gerçi sizinle buluşmak da yakınlaşmakta.

Bir diğer mektup:

"Ma ale'r Resuli illa'l belağu vellahu ya'lemu ma tubduna vema tektumun / Resule düşen, ancak duyurmadır. Allah açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilir." (Maide,99) Allah bizi tanıyıp bildikten sonra cahilin bizi tanımaması, bilmemesi bize bir zarar vermez. Allah'ın has kulları vardır ki Allah, onları arın-dırmıştır. Bunlar bir takım kurallar belirleyerek onlar aracılığıyla kendileriyle Allah arasındaki münasebetlerde Allah'a boyun eğmiş, kulluk etmişlerdir. Onlar rableriyle ilgili olarak apaçık bir kanıt üzeredirler. Kendilerinden olan bir şahit de onları izler. Hakikatleri olduğu gibi gözlemlemiş ve bu gözlemleri ışığında mahlukatla ilgili hükümler vermişlerdir. İki cihandan da gizlidirler. Hak onları gayret ve

koruma perdesi altında gizlemiştir. Halk arasında iken onların gelenekleri üzere hareket ederler. Hak ile münasebetlerinde ise daima namazdadırlar; ona ruhani ibarelerle, semavi letaifle münacat ederler. Ayakları O'nun melekutuna sağlam basmıştır, fikirleri O'nun ceberutunda cevelan eder. Tanımla ve yönlendirme yetkileri vardır. Doğrulturlar, yıkarlar. İşleri mukayese üzere cereyan eder. İrade ettikleri şey hususunda bir kuşkuları olmadığı gibi zihinleri de karışık de-, ğildir. Helalin ve haramın dizginleri onların elindedir. Hükümlerin ölçüleri onların katından çıkar, kainattan, varlıktan istediklerini, canlarının çektiğini alırlar. Onlar hakkın kendileri için öngördüğü yararlanma doğrultusunda nimetlerden lezzet almaktadırlar. Dolayısıyla onların denizinden avuçlarını doldurmak isteyen, onların arasına karışmak isteyen kimse, onları kendi hallerinde bırakmalıdır. Onların hallerini zahiri lisan ölçülerine göre değerlendirme. Çünkü gaybın gizliliklerinde halı hazırda gelip geçenlere dair hükümler vardır. Nefeslerle birlikte artarda gelen resuller vardır. Cinslerden ayrılan türler vardır. Kuşkusuz mahalli olan mutludur, zatını, haramı ve helali olacak şekilde sabra yönelten ve kalbini bir mescide dönüştüren, zatını da mabede. Orada yüce ruhaniler ibadetlerini ikame ederler, hem de en yüce nazara karşı. Kuşkusuz biz, çocuğa, durumunun gerektirdiği hususları açıkladık. Eğer onun açısından eksik kalan bir şey varsa, o da onun için imkansız olduğu için açıklanmamıştır, "ve kuli'l hakku min rabbikum fe men şae Je'l yu'min ve men şae fe'l yakfur / Ve de ki: Hak, Rabbinizdendir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkar etsin." (Kehf,29) Biz, Allah'ın dediklerine şehadet ederiz. Genel olarak tüm resullerini, özel olarak da Muhammed'i (s.a.v.) tasdik ediyoruz. Allah'ın emrettiğini emrettik, O'nun nehyettiğini nehyettik. Bundan ötesi de bizim için vacip ve gerekli değildir: "Ve kullu insanin elzemnahu tairehu fi unkihi- ikra' kitabeke kefa binefsike'l yevme aleyke hasiba / Her insanın amelini boynuna bağladık.... Kitabını oku! Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter." (İsra, 13-14} Teslim ol, kurtul. Doğruluktan ayrılma, kazançlı çıkarsın. Sana öğüt veriyorum. Vesselam.

Bir diğer mektup:

İmdi... Ey kardeşim! Yüce Allah Subhanehu kullarını mükellef kılmış ve Nebisinin (s.a.v.) lisaniyle bilinmesi gereken her şeyi onlara öğretmiştir. Dolayısıyla hikmetli, basiretli ve anlayışlı her akıl sahibinin Allah'ın vaat ettiklerine hazırlanması ve azap tehditleri üzerinde düşünmesi gerekir. O halde gücünün yettiğince ibadet etmeye koş. Sakınma elbiselerine bürün. Şu ayette dikkat çekilen ilahi uyarı üzerinde düşün: "kella la vezere ila rabbike yevme izini'l mustakarru / Hayır, hayır! Sığınacak yer yoktur! O gün varıp durulacak yer, sadece rabbinin huzurudur." (Kıyame.ll) Nefisler bu dehşetli sona varacak-larına kesin olarak inandığı zaman, ağır amelleri yerine getirmeleri daha kolay olur. Amellerin vakitlerini gözetler ve vakitlerin geçmesinden korkar, başına musibetlerin gelmesinden endişe eder. Allah'ın sevdiği amellerin önceden işler, Allah'a dayanır, O'na güvenir. Kaçınılmaz olarak birinin huzuruna varıla-caksa, akıl sahibi bir kimsenin, onun yanında yüzünün olmasını sağlayacak davranışlar sergilemesi gereklidir. Özellikle sonunda huzuruna varılacak bu kimse, her şeyi ilmiyle kuşatan ve her şeyi sayıp kaydeden Allah olursa! O halde bizim için gerekli olan, Muhammed'i (s.a.v.) tasdik ediyoruz. Allah'ın emrettiğini emrettik, O'nun nehyettiğini nehyettik. Bundan ötesi de bizim için vacip ve gerekli değildir: "Ve kullu insanin elzemnahu tairehu fi unkihi- ikra' kitabeke kefa binefsike'l yevme aleyke hasiba / Her insanın amelini boynuna bağladık.... Kitabını oku! Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter." (İsra, 13-14} Teslim ol, kurtul. Doğruluktan ayrılma, kazançlı çıkarsın. Sana öğüt veriyorum. Vesselam.

Bir diğer mektup:

İmdi... Ey kardeşim! Yüce Allah Subhanehu kullarını mükellef kılmış ve Nebisinin (s.a.v.) lisaniyle bilinmesi gereken her şeyi onlara öğretmiştir. Dolayısıyla hikmetli, basiretli

ve anlayışlı her akıl sahibinin Allah'ın vaat ettiklerine hazırlanması ve azap tehditleri üzerinde düşünmesi gerekir. O halde gücünün yettiğince ibadet etmeye koş. Sakınma elbiselerine bürün. Şu ayette dikkat çekilen ilahi uyarı üzerinde düşün: "kella la vezere ila rabbike yevme izini'l mustakarru / Hayır, hayır! Sığınacak yer yoktur! O gün varıp durulacak yer, sadece rabbinin huzurudur." (Kıyame.ll) Nefisler bu dehşetli sona varacaklarına kesin olarak inandığı zaman, ağır amelleri yerine getirmeleri daha kolay olur. Amellerin vakitlerini gözetler ve vakitlerin geçmesinden korkar, başına musibetlerin gelmesinden endişe eder. Allah'ın sevdiği amellerin önceden işler, Allah'a dayanır, O'na güvenir. Kaçınılmaz olarak birinin huzuruna varıla-caksa, akıl sahibi bir kimsenin, onun yanında yüzünün olmasını sağlayacak davranışlar sergilemesi gereklidir. Özellikle sonunda huzuruna varılacak bu kimse, her şeyi ilmiyle kuşatan ve her şeyi sayıp kaydeden Allah olursa! O halde bizim için gerekli olan, ey kardeş!-yurt gittikçe uzaklaşmışken ve mezar da kazılmışken-gıyaben birbirimiz için dua etmektir. Allah bizi, öğrettiği şeylerle ilgili olarak gaflet ve şüphe ehli eylemesin. Allah bizi hidayet yollarına iletsin. Bizi önderlik, örneklik miraçlarına yükseltsin.

Bir diğer mektup:

Falandan falana... Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun. İmdi...Hiç kuşkusuz tecellilerin bir çok türü vardır, hepsini birleştiren husus ise fena ve bekadır. Bir kimse fena tecellisini talep ederse ne istediğini bilemez. Çünkü yüce Allah tecelli verdiği gibi, tecelli esnasında da bağışlar sunulur. Tecelli bir kimseyi yok ettiğinde, fena bulmasına neden olduğunda bu tecellide ne verildiğini bilemez. Ey kardeşim! Şu halde tecelli hadisesinden geri döndüğün zaman senin için hasıl olan şeye bak. Çünkü senin payın budur, nimetin buna göre belirlenir ve ona dayanmak durumundasm. Arifler, himmetlerin soylu atlarına binip Allah'a giden yolda birbirleriyle yarıştılar. Alimler atlarına binip yarıştılar. Nebiler Buraklarma binip yarıştılar. Muhammediler kanat çırpışla-rıyla yarıştılar. Her yarışmacının hedefi bineğine göre belirginleşir. Kanadı rüzgar taşır. Burakı kanat taşır. Soylu atı kırbaç koşturur. Atı mahmuz şaha kaldırır. Şu halde hazırlanman gerekir. İşte araçlar!.. Ey kardeşim! Üzerinde hiçbir perde olmayandan tecelli etmesini isteyene şaşıyorum. Gözlerini kapatıp da onu görmek istiyorum, diyene, kendisini açıkça gösterdiği halde seni arıyorum, diyene, elini başkasına açıp işe yaramaz kırıntılar dilendiği halde, O'na: sende istiyorum, diyene hayret ediyorum. Allah'ın selamı ve rahmeti üzerinize olsun.

Bir diğer mektup:

Falandan falana. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun. İmdi... Bil ki, subuhat yüzün nurlarıdır. Aslında algılanan onlardır, yüz değildir. Çünkü onlar yüzün perdeleridir. Fakat onu idrak edenin helaki ile onun arasında idrakin varlığından başka bir şey yoktur. Bu yüzden idrak edilemez. Çünkü müşahededen maksat, şahidi kavraması için gözün baki olmasıdır. Ey kardeşim! Bil ki, nurlar, alemlerin görülmesini sağlayan ışıklardır. Ey kardeşim! O nurdur, O'nu nasıl görebilirim? deme. O'nun ışığı, karanlığı ve gölgesi vardır. Seni gölgede durdurur, gözünü ışıkta gezdirir ve onu görürsün. Biliyoruz ki, O, bütün varlık alemini nurdan yaratmıştır. Karanlık ise ondan aşağıdır. Dolayısıyla O nurdur, sen de karanlıksın. Bil ki karanlık cehennemde, nur ise cennettedir. Görmek ise, ışık ve karanlığın varlığından dolayı ancak yükseltide olabilir. Cennet perdedir, çünkü nurdur. Cehennem perdedir, çünkü karanlıktır. Bu hususu anla. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Falandan falana... Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun. İmdi...Bil ki, O,

cemin karşısına cemi koymuştur; ancak hüviyet ve benliği de cem etmiştir. Alışkanlık ise benlikle benlik, hüviyetle hüviyet arasındaki irtibattır. Ey kardeşim! Bil ki: Seni cem etmesinin sebebi, seni yalnız bir makama has kılmadığını, dolayısıyla bu makamda durmaman gerektiğini bilmendir. Çünkü O, Muhammedi bir kulunun bir makamda durmasını, genişi daraltmasını, dolayısıyla cahil olmasını istemez. O, cahillerden olmayasın diye sana öğüt veriyor. Ey kardeşim! Bir şeye yaklaşma çabasının gayesi, o şeyin cevheri itibariyle arazın altında olmasıdır, eğer iki zat iseler ve yakınlık itibariyle de aşağıda bulunsa, bu durumda senin onu ihtiva ettiğin gibi onun da seni ihtiva etmesi söz konusudur. Birincisine örnek "errahmanu ale'l arşi's teva / Rahman arşı istiva etti."dir. ikincisine örnek: "Vasieni kalbu abdi: Kulumun kalbine sığdım."dir. Bu üçlüden dilediğini seç. Ey kardeşim! Kulluk, beraberlikten daha yüksektir. Beraberlik bir yoldur ve varacağı son nokta da kulluktur. Ey kardeşim! "(lî)=benim için ve (bî)=benimle" iki yüksek makamdır. "fî=İçinde" onlardan daha yüksektir. İzzeti ve celali hakkı için, beni Mağrib'de harflerle ve yıldızlarla nikahladı, "fî" ile nikahlanmaktan daha lezzetlisini görmedim. Ey kardeşim! Sen alemine çıktığın zaman "inde=yanında"ya dayan. Alemine girdiğinde ise "fî= içinde"ye dayan, (lî) ve (bî)yi ise ikisinin arasında bir set kıl. (lî)nin (fî)ye, (bî)nin (inde)ye hizmet etmesini sağla. Sana öğüt veriyorum. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Falandan falana... Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun. İmdi... Bazı kullar vardır; onları hakkı görmekten perdelemiştir; bunlar, O'nun ahiret yurdunda zuhur etmesinden sonra zuhur ederler. Bazı kullar vardır; ne dünyada ne de ahiret-te zuhur ederler. Bazı kulları da vardır; onlara mah-lukatın sırlarını öğretmiştir; onlar bilirler, ama bilinmezler. Bazı kullarına kendisini tanıtmıştır, onlar O'ndan başkasını bilmezler; sırf O'na mahsusturlar. Kim O'nun yanında kendi istidadıyla hangi makama kendisini arzederse, Allah onu bu makama ulaştırır, bu makamı ona bahşeder. Ey kardeşim! Dünya velayetine aldanma; çünkü O, razı olduğunu da olmadığmı da veli edinir. Ahirette ise durum böyle değildir. O ahirette razı olduğundan başkasını veli edinmez. Ey dostum! Sana acıdığı için öğüt verene kulak ver. Allah'ın velilerinin kerametleri ve harikuladelikleri içlerindedir, dışlarında değil. Çünkü açık kerametler arınma amacına yönelik belalardır. Kim bunların yanında durur, bunlarla yetinirse, bunlar kendisine verilir. Ama bunlardan kaçınan kimsenin kalbinde bir göz açılır, bu gözle O'na bakar. Sonsuz nimetlerle ni-metlenir. Onun içinde bir dil var eder; bu dille konuşur. İşte tercih ettiği velisi budur; Ona bakar ve Onu talep eder. vesselam.

Bir diğer mektup:

Falandan falana... Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun. İmdi... Ey kardeşim! Bil ki, Müslüman hitap eder, münacat eder. Mümin bilir. Muhsin edeplenir. Dolayısıyla Müslüman tabi olur, itaat eder. Mümin bilmediğini tasdik eder. Muhsin ise Allah'ın zikrini gördüğünde onda hakkı görür, müşahede eder. Sonra ey kardeşim! Şunu da bil ki, ruhlar bedenlere indikleri vakit, nurlarının heykellerine inmezler. Aksine, karışmış, berzahtan temessül etmiş bir heykele girerler ki fikirler yükselsin ve cinsle ısınıp kaynaşma gerçekleşsin. O halde sizden kim arkadaşının önünde otururşa ona uysun. Ey kardeşim! Kuşkusuz seni uyardım. Her durum ve şartta sana soran kişiye cevap ver. Eğer soruyu soran kişinin, sana sorduğu şeyi aslında bildiğini anlarsan, usta ve uyanık bir edebiyatçı ol. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Falandan falana.. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun. İmdi... Bir gün bir Musevî ile bir Muhammedi tartışıyorlardı. Musevî olan dedi ki: Hicabın lütfunun oluşturduğu hicap himmetin gücünden daha şereflidir. Hicabın lütfü yakınlık verir, zayıflık değil. Çünkü kuvvet ve zayıflık uzaklık için hakikat değildirler. Çünkü kuvvetinin bir etkisi olmaz. Muhammedi olan Musevî olana şöyle karşılık verdi: Dinle ey kardeşim! Münazaranın müsebbibi nedir? Yüce Allah buyuruyor ki: "Hel yenzurune illa en ye'tiyehumullahu fi zulelin mine'l gamam / Onlar ille de buluttan gölgeler içinde Allah'ın ...gelmesini mi beklerler?" (Bakara,210) Bu, Musa'nın ilahî tecelliye şahit olduğu dağ gibidir. Dağ daha yoğun, daha katı bir varlıktır. Dolayısıyla Muhammedi makam daha şereflidir. Hicabı da daha şeffaftır. Bulutun şeffaflığı nerede dağın şeffaflığı nerede! O'na doğru şevkle nefes alıp verdiklerinde ariflerin himmetlerinin rüzgarları esmeye başladı ve bulutları dağıttı. O da zahir oldu ve arifler secdeye kapandılar. Musa'nın himmeti ise dağı parçaladı. Çünkü daha güçlüydü. Bulutlar ise dağdan daha şeffaftılar. Şimdi soruyorum: Şeref, himmetin gücünde midir yoksa perdenin şeffaflığında mıdır? Perdenin kalınlığı yakınlığı ifade ettiği gibi zayıflığı da ifade eder. uzaklığı ifade ettiği gibi gücü de ifade eder. İşte tartışmanın ve karşılıklı konuşmanın sebebi budur. O halde ey kardeşim! Sen kitabını okumakla meşgul ol; sekinet üzerine bulutlar indirir ve onlar zikri dinlerler. Dolayısıyla sen de mele-i ala meclisinin bir ferdi olursun. Bu ise tembellikten iyidir. Yahut üstat ol ki kitabını sana okusun. Böylece kitap rabbinden taze ve yeniden nazil olmuş gibi olur, taklit olarak değil. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Falandan falana... Selam üzerine olsun. İmdi... Ey kardeşim! Sana tavsiye ediyorum. Bil ki, hak seni ölçüler içinde durdurur ve sana perdeler gerisinden hitap ederse, seninle onun arasında iki perde var demektir: biri ölçü, biri de hitap. Hitap perdesine gelince, görme ve konuşma bir arada olmaz. Çünkü sana hitap ettiği zaman anlamanı sağlar. Ama sana göründüğü zaman, seni senin yanında yok eder, senin sen olduğunu anlayamazsın.

Ölçü perdesine gelince, bu, karşı karşıya aynı hizada olmayı gerektirir. Bu ise orada sahih olmaz, çünkü sen kabe kavseyn sergisine oturmuşsun, gözde değil. Kabe kavseynin en yakını kürenin iki ucudur. Bu yüzden ölçüdür ve bu hususta uzak ile yakın eşittir. "Ve zannuni iz zehebe muğadiben sümme nada fi'zzulumat / Zünnunu(Yunus'u) da zikret. O öfkeli bir halde geçip gitmişti... Nihayet karanlıklar içinde niyaz etti." (Enbiya,87) İki yay gibi ya da daha yakın idi. "Ve nahnu akrebu ileyhi min habli'l verid / Ve biz ona şah damarından daha yakınız." (Kaf, 16) Biri genel bir makam biri de özel bir makamdır. Yakınlık ve uzaklığı ifade ederler. Bu nurda ve karanlıkta mevcuttur. Dolayısıyla hiçbir şey O'na bir başka şeye göre daha yakın değildir. Şu halde şeyler arasında üstünlük nereden geliyor? Evet, senin açından üstünlük, senin kendinle ilgili bilgine göre belirginleşir. Nefsini bilen herkes, onun nefsiyle ilgili olarak söylediğimin delili değildir. Neden bast (genişlik-açıklık) zamanı onu bilemiyor. Onu bilmiyorum, diyen kimse, neden kabz (darlık-sıkılık) zamanı onu biliyor. Tarikattan, yoldan ayrılma, hakikata teşvik et; başarırsın. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Falandan falana. Selam üzerine olsun. İmdi... Ey kardeşim! Hiç kuşkusuz üç göz vardır: Yüzdeki maddi göz. Bu göz yön olgusuyla kayıtlıdır. Akıl gözü; o da düşünceyle kayıtlıdır. Kalp gözü; o da keşifle kayıtlıdır. Görüldüğü gibi bütün gözler kayıtlı ve sınırlıdır. O ise kayıtlandırılamaz, sınırlandırılamaz. Peki hangi gözle O'nu göreceksin. Kalp gözünün alanı gayb kapsamındadır. Yüzdeki maddi gözün alanı gözlemlenir alem kapsamındadır. Akıl gözünün alanı talep olgusu kapsamındadır. O ise gaybin, gözlemlenen alemin ve

talebin yaratıcısıdır. Ortada bir dördüncü göz de yoktur. Ey kardeşim! O'nu göreceğin göz nerede? Senin gördüğün senin içindedir ve senin suretindir. Ama onu ancak içinde görebilirsin. Onu göremezsen, gördüğünü de göremezsin: "Fela ta'lem ne/sun ma uhfiye lehum bin kurrati aynin / Onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez." (Secde, 17) Senin matlubun, aradığın senin içinde gizlenmiştir; sen sonsuza kadar bilmeden, farkında olmadan onu taşımaktasın. Şu halde dikkatini çektiğim bu sahne üzerinde araştırma yap. Hiç kuşkusuz sana büyük bir olayı gösterdim. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun.

Bir diğer mektup:

Falandan falana... Selam üzerine olsun. İmdi... Hiç kuşkusuz O'nu müşahede edenin yanında hiçbir şey büyük olmaz, ancak O'nun has kulları başka. Onlar, O'nu müşahede ettiklerinde her şey onların yanında büyük olur. Çünkü O'nu her şeyde müşahede ederler. O'nu müşahede etmeksizin hiçbir şeyi görmezler. Önlerinde perde yoktur. Bir şeye geldikleri zaman da kendilerine, O'nun kendilerine müşahede edilen isminden başka bir isimle seslenir. Onlar da O'na icabet ederler. O'nu kendi tasavvurlarında olandan farklı bir surette görürler. Sonra bu yeni suretle birlikte dönerler ve O'nu ebediyen her şeyde müşahede ederler. Dünyada ilim ve müşahede ile, ahirette ise göz ve rüyet ile görürler. O'nun has kullarından başkaları ise, O'nu müşahede ederler, sonra O'nun nuruyla geri dönerler. Sonra O'na özlem duyarlar, O'nu müşahede etmeyi isterler. Bunun üzerine O bunlara şahit olur ve isteklerine icabet eder. onlar da O'nu müşahede ederler. Sonra onları kendisine döndürür. Bunun üzerine özlem duyarlar ve talep ederler. O da onlara icabet eder, onlar da müşahede ederler. Her zaman böyle sürüp gider. Kendine bak; hangi grubun içinde belirginleşiyorsun, kimlere katılıyorsun? Bil ki, ey kardeşim! Kim O'nu müşahede ederse kalbi kuvvetlenir; gördüğü manzaralardan korkuya kapılmaz. Kim O'nun fiillerini müşahede ederse gördüğü her şeyden korkuya kapılır. Bunun üzerine sığınacağı, kendisini korkutan fiiline karşı kendisini savunacak birini arar. Eğer fiilinden, O'ndan olduğu için korkarsa, O, onun sığındığı sığınak olur. Ama O'nun fiilinden nefsi için korkuya kapılırsa, O nefsini ona vekil kılar, yüz üstü bırakır. Yardım göremez olur. Değerini bil. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Falandan falana... Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun. İmdi. Ey kardeşim! Ne çok "eğer", "eğer olmasaydı", "şayet" ve "ne zaman ki..." edatlarıyla bana hitap ediyorsun?! Bunlar perdelerdir, hem de en kalın perdeler. Bunların olduğu yerde marifet de olmaz, aynen kavramak da. Sakın yüce Allah'ın "eğer isteseydik..." "Eğer istese..." gibi sözlerine bakıp aldanma. Çünkü O'nun açısından isteme, meşiyet ne değişir, ne de tereddüt ifade eder. O, dilediğini dilemiştir ve dilediği de uygulanmıştır. Kaderin akışı ve hakimiyeti altında sebat et, sakin ol! Rüzgarın şiddeti, geminin dayanıksızlığı ve dalgaların peşpeşe gelişi seni korkutmasın. Allah, bundan daha az bir şeyle de insanı helak eder ve bundan daha büyüğünden de korur. Nice boğulmakta olan kişi var ki, su girdap olup onu çepeçevre kuşattığı halde kurtulmuştur. Buna karşılık yakınlarının evinde divanının üzerine kurulmuş, neşeli olarak sevenlerinin yanında bulunurken helak olmuş nice kişi vardır. Nöbetçiler tarafından kuşatılmış olarak korunan bir çok kişi, bu sıkı koruma tedbirlerine rağmen felakete uğramıştır. Bu felaket onu tam kalbinden vurmuştur; ya boğazına lokma tıkandığında ölmüştür, ya da ansızın helak olup ruhunu teslim etmiştir. Kuşkusuz takdir edilen olup bitmiştir. O halde çok dua et, durmadan yakar. Belki de bu dua ve yakarma da takdirin bir parçasıdır. Bunun yanında kadere teslimiyetten asla ayrılma, bu geçmiş olaylarla ilgili olarak neşe içinde olmanı sağlar. Bir kimse kaderine teslim oluyorsa, bu onun yakınlığının göstergelerinden biridir. Her şey O'na döner. Ben işimi Allah'a havale

ediyorum. Allah bana yeter. O'na tevekkül ettim.

Bir diğer mektup:

Falandan falana... Selam üzerine olsun. İmdi... Hiç kuşkusuz hakkın aleme yönelik iki bağışı vardır: biri mutlak, biri de şartlara bağlıdır. Şartlara bağlı bağışı için şöyle buyurmaktadır: "Ve evfu biahdi uf i biahdikum / Bana verdiğiniz ahdi (sözü) yerine getirin ki, ben de size vaat ettiklerimi vereyim." (Bakara,40) Mutlak bağışı ile ilgili olarak da şöyle buyurmaktadır: "Zalike fadlullahi yu'tihi men yeşau l Bu, Allah'ın dilediğine verdiği lütfudur." (Maide,54) Sonra Allah insanları gruplara ayırmıştır: Bir gruba hidayeti vermiş, onları dirayetten yoksun bırakmıştır. Bir gruba dirayeti vermiş, onları hidayetten yoksun bırakmıştır. Bir gruba dirayeti ve hidayeti birlikte vermiştir. Bir grubu da hem dirayetten hem hidayetten yoksun bırakmıştır. Bir gruba bunları şefaatle bahsetmiştir. Bir grup hakkında da şefaati kabul etmemiştir. Eğer bütün bunlar bize dönük olsaydı, bizden kaynaklansaydı, O, ilah olamazdı ve verdiklerinden dolayı da şükür sunulmaya layık olmazdı. Nitekim Allah'ın saptırdığı kimseler böyle düşünmektedirler. O halde her şey O'na ve O'nun dilemesine döner. Yani bütün bunlar mutlak olmakla birlikte mahsus kılınmışlardır. O halde sen nefsini kına. Çünkü Allah katında edeb sahibi ile edebsiz bir değildir. "Kal hel yestevi'üezine ya'lemune ve'llezine la ya'lemun. İnnema yetezekkeru ulu'l elbab / De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür." (Zümer,9) Allah'ı düşün, Allah'ı. Ey kardeşim! Kelb gibi kapıdan ayrılmamak, üstü başı yırtıp bir kenara atmak ve kapıcıya rüşvet vermek lazım. O zaman övgüye değer akıbete ulaşılır. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Bu mektupta, mülkü elinden alman, bunun ardından uzun bir süre sonra ölen birinden dolayı meliklerin soyundan gelen birine teselli vermek istiyoruz. Allah onun ömrünü uzatsın ve onun ömrü ile bize bereket versin. Rabbinin merhametine muhtaç merhumun ahiret yurduna göçtüğü haberi bana ulaştı. Allah rahmetiyle ona lütfuta bulunsun. Artık onu göremeyeceğimden dolayı üzüldüm, ancak Allah'ın ona rahmet edeceğine ilişkin güvenimden dolayı da sevindim. Mülkü ile ilgili olarak başına gelen musibetten dolayı onun ecrini katlayacağını, rabbi-nin hakkı ile ilgili olarak kaçırdığı fırsatlardan dolayı da onu bağışlayacağını umuyorum. Bunlardan sorumlu olsa da ona musibete uğramış kimselerin ecri vardır. Burası, ilmin hakkını verenler açısından ince bir meseledir. Vesselam.

Bir diğer mektup:

Şeyh, bu mektubu erdemli kişilerden birinin gönderdiği mektuba cevap olarak yazmıştır. Bu kişi mektubunda bazı hallerle ilgili sorular yöneltmişti. Allah razı olsun, şeyh ona şu cevabı yazmıştır:

Bismillahirrahmanirrahim

Dostun mektubu ulaştı. Bu mektupta kendisi açısından daha iyi olduğunu düşündüğü şeyin açıklamasını soruyor dostundan.. Ki bu cevap, kendisine varit olan şeyin hükmünde olsun. Senin dostun yoluna devam etmeyi ve tahkiki açısından üzerinde bulunduğu hali sürdürmeyi istediğinde, sarp bir yokuş olarak vekille karşılaştı. Bu, onunla şühud arasına girdi, maksada ulaşmasını ve varlık hakikatleriyle tahakkuk etmesini engelledi. Bunun kaderin sarp yokuşu, engeli olmasından korktum. Çünkü keskin-liğiyle belirginleşmişti. Aşılması zor olduğunu gördüm. Benimle buluşmak istediğim şey arasına bir engel olarak

girmişti. Şafağı sökmez bir gecede bu duvarın önünde durdum. Üstelik içinde neler gizlediğini de bilmiyordum. Tutunacak bir ip istedim. Sağlam bir kulpa, İslam kulpuna sarılmayı arzuladım. Bana: kaldığın sürece istemeye devam et, diye seslenildi. O zaman anladım ki bu hitap hayali bir huzurda hayali, temsili bir surette gerçekleşmiştir. Yine anladım ki beden heykelinin bağlarının tedbirinin kesilmemiş, onun üzerindeki hükmü kaldırılmamıştır. Mahbesime geri döndüğümde iflasımın zeval bulmuş olmasından dolayı sevindim. Bunun üzerine gördüklerimi namzettim ve nazmım kapsamında bulduğum bazı hususları dostum için dile getirdim. Dostum ona baktığında, onlara dayansın, ama Allah'ın tuzağından emin olmaktan sakındırsın. Çünkü "la ye'menu mekrellahi illa'l kavmu'l hasirun / Ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın mekrinden emin olamaz." (A'raf,99) Kulak ver; benim lisanım aracılığıyla sana seslenilen şeyle doğru yolu bulursun. O halde dostum, yazdıklarım üzerinde durup düşünsün. Zikrettiği şey hakkında. Basireti hususunda gözden ve sırrından ibret alsın. Artık mahvin zamanının gelmesinin vaktidir. Seni niçin varettiğini biliyorsun. Sana gösterdiği kemal derecesinide.. O, senden varlığının gerektirdiğinden ve şühudunun gereğinden başka bir şey istememiştir. Eğer insaf ölçülerine göre hareket edip bu istenenleri yerine getirirsen bilmiş olursun. Eğer sana gösterdikten sonra gördüklerini görmemiş gibi yaparsan onları küçümsemiş olursun. Sözün en ağırı, ahdin bozulmasını istemektir. Vesselam. Mektubun kendisine gelmesinden dolayı sevindi. Ona ve içeriğine derin bakışlar yöneltti. Üzerinde tefekküre daldı. Bilmesi, beklemesinin ve süratle intikal etmesinin sebebiydi. Zaten birkaç gün kaldı, sonra yürüdü. En yüksek miraçla maksuduna yükseldi. Vesselam.

Alemlerin rabbi olan Allah'a hamdolsun. Mektuplar Kitabının Sonu

DÖRDÜNCÜ KİTAB

KİTABU'L MESAİL

MESELELER KİTABI

Şeyhu'l Ekber
MUHYİDDİN İBN. ARABÎ K.S.

MESELELER KİTABI

Bismillahirrahmanirrahim

Allah'ın salat ve Selamı Hz. Muhammed'in, ehlibeytinin ve ashabının üzerine olsun.

Mücahede ve zikir görevlerini yerine getiren müşahede ve göz sahiplerine sırları bahşeden, akıl ve fikir perdelerinin gerisinden bakıp gören kimselerin üzerine nurları doğuran Allah'a hamdolsun. Bu taksim esasına göre ilimler hakkında, ilimler bir açıdan Vehbi, bir açıdan da kesbidir, denilmiştir. Vehbi ilim, kesbin hiçbir şekilde karışmadığı ilimdir. Değeri yüksek bir ilimdir bu. Aslı temiz, gelişimi arı bir ortamda gerçekleşen cibilliyet, öz yaratılış, halden hale intikal etme aleminde gidip gelirken, tekvinin en bahtiyar devirlerinden birinde, gece veya gündüz doğan en uğurlu doğuşta, beslenme aleminden takdis ve arınma alemine taşınırken bu düzeye ulaşır.

Böylece doğal yaratılış, seciyeler içinde tabiatlara şekil verenin bahşettiği saflık ve itidalin son noktasına erişti. Tıpkı.... Güzide kılınmış (Mustafa), seçilmiş (muhtar) peygamber efendimiz gibi. Allah seni de Adem'den seçti. Bu yüzden durmadan yukarıdan aşağıya yuvarlanmaktasın O'nun karanlıklar ve yabancılar aleminde yukarıdan aşağıya yuvarlanışı bir arınma, bir ayıklanma ve bir temizlenmeydi. Bu yüzden bu yukarıdan aşağıya inişiyle bereketlendi. Dolayısıyla aynı zamanda bu iniş, en mukaddes makama, en göz alıcı niteliğe yükselişti. Ne kadar çaba sarf edilse de, ne kadar gözlem yapılsa da bunu kavramak son derece zordur. Hz. Rasulullah (s.a.v.), mutedil yaratılışlı, güzel biçimli, memnun edici hasletlere sahip, övgüye değer davranışlar ve tavırlar sergileyen biriydi. Allah'ın salat ve selamı Onun, ehlibeytinin ve muttaki ve hayırlı sahabelerinin üzerine olsun, çiçeklerin sultanı çiçekler üzerinde hakimiyetini sürdürdükçe ve mukarrebinin kötülükleri ebrarm iyilikleri olarak sayıldıkça.

Fasıl:

İmdi... Hiç kuşkusuz aklın bir sınırı vardır; düşünen bir meleke olarak bu sınırda durur, algılayan, kabul eden bir meleke olarak değil. Böyle iken akıl, neden sınırında durmaz ki?! Ölçüsünü bilen bir insan helak olmaz.

Mesele: 1- Bizzat varlığı zorunlu (vacibu'l vücut) Hak ile varlığı mümkün şeyler arasındaki münasebet işareti, bunun zat için gerekli olduğunu savunanların dediği gibi onunla vacip olsa veya olacağına dair ön ilmin bunu gerektirdiğini savunanlar açısından gerekli olsa da bunun fikri sınırı ancak varoluşsal burhanlarla kaim olup sahih olabilir. Şöyle ki: delil ile medlul ve burhan ile kanıtlanan arasında bir şekilde bir bağlantı olmak durumundadır. Yani delille bağlantı ve medlul ile bağlantı. Eğer bu olmazsa delilin medlulüne hiçbir zaman ulaşamaz. Dolayısıyla Hak ile halkın zat açısından hiçbir şekilde bir araya gelmeleri sahih olmaz. Ancak bu zatın ilahlık vasfına sahip oluşu itibariyle böyle bir şey söz konusu olabilir. Aslında bu başka tür bir ilimdir. Akıl kendi başına bunu kavrayabilir; bunun için gözlemsel keşfe ihtiyacı yoktur. Dolayısıyla bize göre her akledilen şey mevcuttur ve delil itibariyle ona dair bilgi şühuduna takaddüm edebilir. Ama yüce Allah hariç. Çünkü.... Zat itibariyle O(na ilişkin bilgiye takaddüm eder, ilahlık açısından değil. Çünkü.... bu hüküm bağlamında, bilmenin taalluk etmesi hükmüne göre zat ile çelişmektedir. İlahlık akledilebilir; ama keşfedilemez. Zat ise keşfedilebilir; ama akledilemez. Bu konu, sahili olmayan bir denizdir. Bu denize düşen yüzemez de. Çünkü bizzat basiretlerin helak olduğu bir denizdir bu. Bu denize dalmanın imkanı yoktur. Kadim ulemadan sağlam bir akla sahip olduğunu iddia eden nice hayalci vardı ki, bu denizde

yüzebileceğini sanıyordu.

Nitekim Fas şehrinde bu yolu izleyen Eşarilerden bir toplulukla karşılaşmıştık. Bunlar kendi varlık denizlerinde yüzüyorlardı. Düşünce itibariyle de selb ve ispat arasında müteredditler. İspat ona dönüktür kuşkusuz. Çünkü bu kimse kendi içinde benimsediği, tasavvur ettiği şeyden başkasını ispat edecek değildir. O kendi içinde konuşmakta, kendi özünde delil ve burhan ortaya koymaktadır. Hak ise bütün bunların ötesindedir. Selb ise yokluğa dönüktür. Yokluk ispatın zıddıdır. Dolayısıyla selb ve izafeler arasında gidip gelen bu müteredditfikir, Allah'ı bilme hususunda herhangi bir sonuç elde etmiş değildir. Heyhat! Biz kurtulduk, batıl ehli olanlar ise hüsrana uğradılar. Mukayyet, sınırlı bir varlık, mutlak bir varlığı nasıl bilebilir, üstelik mutlak varlığın zatı da bunu gerektirmemektedir. Bu hususta herhangi bir koku dahi alamaz. Mümkün bir varlığın, bizzat zorunlu olan bir varlığa ulaşması mümkün olabilir mi? Çünkü mümkün varlığın hiçbir yönü yoktur ki, yokluk ve çürüme musallat olmasın. Eğer bir yönden zat olarak vacip olan Hak ile alem arasında birleşme caiz olsa, bu takdirde söz konusu yönden aleme musallat olan çürüme Hakka da musallat olur. Bu ise imkansızdır. Dolayısıyla Hak ile halkı bir araya getiren bir yönü ispat etmek imkansızdır.

Mesele: 2 - Ne var ki, ben, ilahlık bir hüküm de olsa, kendisiyle ilgili bazı hükümler vardır, diyorum. İşte bu hükümlerin suretinde, ahiret yurdunda olduğu şekliyle tecelli eder. ben iradi hükümden söz ediyorum, ihtiyardan değil. Çünkü ihtiyari hitap örfte yerleşmiş şeylere ulaşmaya yöneliktir ve amacı da imanın sabit olmasını sağlamaktır. Teşbih hadisleri gibi. Gerçi bunların da daha önce vurguladığımız gibi sahih bir alanları vardır. Fakat bu, şu anda üzerinde durduğumuz hususu gerektirici mahiyette değildir.

Mesele: 3- Ben, koruyucu keşiften anlaşıldığı üzere diyorum ki, yüce Allah vardı beraberinde bir şey yoktu. Şu anda O, hüküm itibariyle olduğu gibidir. Emir... bize yöneliktir. Çünkü bizimle ve benzerleriyle zuhur etmiştir. Bir hükmün zuhur etmesiyle münasebet ortadan kalkmıştır.... İki farklı açıdan.

Ey aklı bahşeden! Basiretleri kör ettin
Keşfin idrak ettiklerine karşı. Bu yüzden gerisin geri döndü.
Eğer insaf etse, fikirlerini terk etse ve gelse
Muhtaç olarak. Edeble ilim yardımını talep etse
Bu fani olan söyleyen için bir feyizdir, tabiatı
Şek ve şüphe türlerinden beri biri için.
Kalkmış heybet ayaklarının üzerine, tutmuştur
Hakka dair altından ilim cevherlerine
Aslında bunları gözüyle almıştır. Çünkü basireti
Alevden bir evde zatın zindanındadır.
Hakkın varlığıyla ilgili tek dayanağı
İlletler ve selb ile nedenler icat etmektir.
Ancak temsili bir hükmü var ki, desteklemektedir onu
His alemleri, yardım ve şefkatle.

"Allah vardı, beraberinde hiçbir şey yoktu" şeklinde ifade edilen husus ilahlıkla ilgilidir, zat ile ilgili değildir. Yani sadece varlığıyla ilgilidir ve tahakkuk etmiştir. İlahi ilim kapsamında zat ile ilgili olarak ispat edilen her hüküm ilahlık açısından geçerlidir. Bu gibi hükümler de çoktur. Nispetler, izafeler ve selbet-meler. Bütün bunlar bir aynı anlama gelirler, birdirler; benlik ve hüviyet bakımından çokluk kabul etmezler. Çokluk yalnızca imkanlık ve fehvanilik hakikatleri açısından geçerlidir. Çokluk alemde bir hüküm ve bir ayndir. Bir de ayn olmayan bir hüküm ve nispet olmayan bir hakikat vardır. İşte bu noktada İslami ilimlerle uğraşan bir grubun ayakları kaymıştır. Çünkü bunlar, teşbihi kabul edenlere karşı kabul etmeyenlerin lehine hüküm verdiler. Bu hususta de-lil-medlul, hakikat-tahakkuk eden, illet ve şart gibi kapsayıcı ve raptedici olarak gerçekleştirdikleri, gerçekliklerini ispatladıkları olgulara dayandılar. Ama bu değerlendirme zata yakışmaz. Buna karşılık ilahlık bir açıdan kabul ederken, bir başka açıdan reddeder. Bunun neticesinde bir grup kabul yönüne sarıldı, bir grup da ret yönüne sarıldı ve iki grup arasında ihtilaf da bu noktada başladı.

Grupların her biri ötekisinin mezhebinin batıl olduğunu söylerken uluhiyet her ikisinin de isabetli olduğuna hükmetmektedir. Bu grupların ihtilaf etmelerinin sebebi, düşünce çerçevesine hapsolmuş olmaları, aklın sınırlarının dışındaki makamlara, yani Velayet ve Nübuvet alanlarına taşınamamalarıdır. Eğer akıl, kendi haddini bilip ölçülü davranırsa, bu iki alandan gelenlere teslim olmak ona yeter. Eğer akıl düşüncenin hakkını vermezse, ayrıca kusurlu davranıp körleşirse, Nebevi haberleri ve keşifleri reddeder. Artık fasit tahayüller onun yakasını bırakmaz. Bunun da nedeni, iddia edilen mevzu çerçevesinde tartışma esnasında sunulan kanıtlarla çelişkiye düşmesidir. Bu bağlamda akıl, kanıt olmayan bir şeye kanıt diye inanmakla yanılgı içinde olmaktan kurtulamaz. Çünkü bu olgular kesinlikle akli kanıtlarla çelişmezler. Ne var ki, aklın kanıt diye ileri sürdüğü her şey delil değildir; çünkü aklın yanılmaları çoktur. Bu yüzden aklın delil diye ortaya koyduğu her şeye uymak da zorunlu değildir. Sözünü ettiğimiz bu yanılma hususunda bütün akıl sahipleri aynı konumdadır. Kuşkusuz Resulullah efendimiz (s.a.v.) de akıl erbabı arasındadır. Daha doğrusu akıl erbabının en ulusu, akıl bakımından en mükemmelidir. Ki bunu caiz görmemiştir ve delilini de getirmiştir. Daha doğrusu akıl, bunun mümkün oluşuna delalet etmiştir. Şu halde keşfin idrak ettiklerinin tadını alamayan, keşif kapsamında kendisine bir delil zuhur etmeyen için teslim olmak en iyisidir. Eğer onlar kendilerine karşı dürüst davranıp insaf etselerdi, hallerini bu iki sınıfa (Nübüvvet ve Velayet) teslim etselerdi, hiç kuşkusuz her iki cihanda mutlu olacaklardı ve yararlanacaklardı. Ancak liderlik onları bundan alıkoydu. Sadıkların kalplerinden en son liderlik sevgisi çıkar.

Mesele: 4- Bu söylediklerimiz sabitleşip yerleştikten sonra, düşünce erbabının anlayışları bunları idrak etme noktasında yetersiz kalıyorsa, o zaman biz de dostlarımıza ve bizim yolumuzu izleyen arkadaşlarımıza şöyle hitap ederiz: Bizim ilimlerimiz lafızlardan, insanların ağızlarından, defterlerin içlerinden ve sayfalarından devşirilmiş değildir. Aksine bizim ilimlerimiz, vecdin hakimiyetinin ve varlıkla fena bulma halinin galip gelmesi esnasında kalbe yansıyan tecellilerden kaynaklanmaktadır. Bu esnada anlamlar misalle veya misalsiz, inişlerin meydana geldiği huzura göre belirginleşir. Bunların bazısı sohbet babında, bazısı yarenlik etme babında, bazısı karşılıklı konuşma babında, bazısı da karşılıklı konuşma babından olmadan gerçekleşir.

Mesele:5- İlahî bağışın tümü sürekli bir akış halindedir; ibare onu tutar ve yayar. Ancak bir vakit ifşa etme olgusu bir vakit de gizleme olgusu ona eşlik eder. Biz, bizimle ilgili bir sınav olarak her iki olgu ile ilgili konuşmaktan da kendimizi alıkoyarız. Ki edebin gereğini yerine getirmiş olalım, emaneti muhafaza edelim ve ifşa ve gizleme zeminlerinde dair bilgi gücüne sahip olalım. Böyle bir durumda tahakkuk açısından ifşa etmeye ya da

gizlemeye dair bir emrin varit olmasına gerek yoktur. Uluhiyetin nakledilir olmasının illeti, uluhiyete boyun eğen kainat menşeli delille bozulan bir hüküm olmasıdır. Bu yüzden delille medlulü birbirine bağlayan kapsamlı bir yönün bulunması zorunludur. İlahi tecellinin naklolunmasına karşılık zati tecellinin naklolunmaması bu yüzden sahih oluyor. Zati tecelli naklolunmaz fakat müşahede edilir. Müşahede edilince kontrol edilemez, dolayısıyla çok özel konumdaki kişilerden başkası onu müşahede edemez. Kainatta O'na götüren ve O'nun idrak edilmesini sağlayan bir yol yoktur. Çünkü zikrettiğimiz irtibattan dolayı, O, çalışmayla idrak edilmekten yücedir. Nitekim bu soyut bir ihtisastır, bir ödül, bir karşılık değildir. İyiliğe ek olarak verilen bir bağıştır.

Mesele: 6- Bu anlattıklarımız sabit olduğuna göre, bizim kitaplarımızda ve arkadaşlarımızın kitaplarında bu yönde bir açıklamayla karşılaşırsan, bu, bizim anlattığımız hususla ilgilidir, bundan ötesiyle ilgili değildir. Dolayısıyla bir sonuç çıkmayacak şeylerin peşine düşme. Çünkü izzet hicabı yaklaşılması yasaklanmış bir korudur. Göz gözü görmez karanlık bir denizdir o. Kudret, kahretme, şefkat ve rahmet gibi rububiyet sıfatlarıyla ve de edinilen diğer tüm isimlerle sıfatlanmamızın kaynağı bu denizdir. Ki bu sıfat ve isimler uluhiyetin hakkıdır. Nitekim uluhiyet de bu denizden kaynaklanmak suretiyle bizim hakkımız olan taaccüp, güler yüz gösterme, gülme, sevinme, beraberlik, neredelik gibi sıfatlarla ve de diğer tüm kevni niteliklerle sıfatlanmıştır. Eğer kendi zatını hicabının elinden kurtarmaya, kevnin boyunduruğundan azat etmeye çalışırsan, ilahi hikmete muttali olursun, ki kendini kitaplarında ve elçilerinin, resullerinin -selam üzerlerine olsun- lisanlarında nitelediği bu sıfatlardan önce bu hikmete sahiptir. Bu hikmet ki, onun aracılığıyla nitelendiğimiz ve kendi zatlarımızda bulduğumuz rabbani vasıflara sahip olmuşuz. Acaba sözünü ettiğimiz bu hususları kabul ediş gerçek midir, mecazi midir, zati midir, arazi midir? Hükmi midir, hikemi midir?

Mesele: 7- Bak-Allah seni muvaffak kılsın- istediğin şeye, ancak Onun aracılığıyla ulaşabilirsin. Seni isteyen de ancak seninle sana ulaşabilir. Senin kendisine ve kendisinin sana inişini iddia eden kişiye bak. O mutlaka hikmet madenidir ve bu da seninle onun arasında bir münasebetin olmasını zorunlu kılmaktadır. Bak; zati huzurda bu sahih olabiliyor mu. O zaman bunun imkansız olduğunu göreceksin.

Mesele: 8- Muhtaç olmak, kuskusuz nüzulü gerektirir. Zat açısından muhtaç olmak imkansızdır, dolayısıyla nüzul da imkansızdır. O halde dizginleri tutup bu konuyu ayrıntılı bir şekilde açıklamaktan vazgeçelim. Çünkü burası öldürücü bir denizdir; sahilleri yakınmış gibi görünüyor olsa bile. Ancak dalgaları büyük, içindeki canlılar eziyet edici, üstelik üzerinde yüzen gemi de dalgalarına direnecek sağlamlıkta değil. Rüzgarı sarsıcıdır, dinmesi söz konusu değildir. Yardım istemenin, fazlalıkları atıp yükü hafifletmenin bir faydası yok. Ne var ki, bu denizde boğulan kurtulmuştur, mutludur. Ama bu denizin dehşetinden çekindiği için ona sahilinden bakan da kurtulur, ama mahrum kalır ve bu gibi kimselerin sayısı da çoktur. Nitekim müminler çoktur, ama salih amel isleyenler azdır. Allah sizi muvaffak kilsin, zata ve ilahi hükme yarasan bazi yolları açıkladık ve bu ikisini, her birinin huzurunun gerektirdiği açılardan birbirinden ayırdık.

Mesele: 9- Allah'tan başka her şeyi var etmeye yönelen sıfat uluhiyettir, onun hükümleri, nispetleri ve isim ve sıfatlarla ifade edilen izafeleridir. Eserleri, kendisinden başka her şeyin varlığını gerektiren O'dur. Çünkü kahredilensiz kahreden, güç yetirilensiz güç yetiren, merhamet edilensiz merhamet eden, yaratılansız yaratan olmaz. Bu durum izafe edilen diğer tüm isimler için geçerlidir. Daha doğrusu, imkan açısından bu selahiyeti ondan aldığı için, kahredilen olmuştur. Dolayısıyla kahreden de selahiyetle kahredicidir. Bu, selahiyet itibariyle uluhiyetin hükmüdür, fiil itibariyle değil. Gerçi Hak ile ilk mevcut arasıda bir tembih tasavvur edilemez. Aksine cisimlerin varlığında ve taşıdıkları

anlamlarda tasavvur edilebilir. Bunun gerekçelerini de başkaları etraflıca açıklamıştır. Bunları bir kez daha anlatma gereğini duymuyoruz. Bu meseleyle ilgilenen insanlar arasında sıkça tekrarlanan bir konudur bu. Bütün mevcudatın güç yetiren olmasını sağlayan özel ve genel nitelikler bu işin uzmanları tarafından bilinmektedir. Güç yetirenin hükmünün güç yetirilene taalluk etmesi ise kesinlikle bilinmez, ne keşif yoluyla ne de delil yoluyla. Çünkü sonradan olma (hadis) kudret, sağlıklı bir ispat nazarıyla onu ispat edenler açısından etkisizdir, dolayısıyla taalluk etmesi de söz konusu değildir. Böyle iken taallukunu bilmek nasıl mümkün olacaktır? Aynı durum keşif için ve bu özel vasfın dışındaki olgular için de geçerlidir. Ki bizim görüşümüzü paylaşan muhakkikler, Hak ile halk ayrılığını bununla tespit ederler. Dolayısıyla delil ve keşifle idrak edilmektedir.

Mesele: 10- İlk ortaya çıkan varlık kayıtlı ve muhtaçtır. Bu varlığa ilk akıl, küllî ruh, kalem, adi, arş, yaratıcı hak, Muhammedi hakikat, ruhların ruhu, apaçık imam, her şey gibi isimler verilir. İçerdiği yönlere göre bir çok ismi vardır bu varlığın. Bu varlık bizim tarafımızdan işitme ve keşif yoluyla bilinen suretin yarısı üzeredir bir açıdan. Bir başka açıdan da vaki olan tecellisine göre belirginleşir. Alemin tümü suret üzeredir. İnsan da alemin bir parçası olarak alemin sureti üzeredir. Yani insan da suret üzeredir. Ruhanî varlıklar mükemmel istidatları nedeniyle cisimler alemine göre kemale erme noktasında daha güçlü ve daha yatkındırlar. Bu yüzden beşer, doğal bir dürtü neticesinde ruhanî bir güç elde etme arzusunu taşır.

Bazı insanlar bu arzularına ulaşırlar, kemale ererler. Bazıları ise bu dünyadaki arızi ve kimisi de asli olan engellerden dolayı bu amaca ulaşamaz. Ahi-ret yurdunda ise herkes buna erişir. Ama aralarında bir takım olgular nedeniyle farklılıklar belirginleşir. Bu olgular da içine girdikleri suretle ilintilidir.

Bu ilk mevcudu var edince ilahi huzura yönelik üç yüz altmış veçhi zuhur etti. Hak taala da onda halk ettiği kabul istidadı miktarmca ilminden bahşetti. Kabulleri, kırk altı milyon türdü. Bin altı yüz tür ve elli altı bin türdü. Bu akıl için çokluğunun hükümleri de zuhur etti. Onun bir kısmı her aleme yayıldı. Bu bahşetme niteliğindeki bir yaymaydı, ihtiyari yayma değil. Çünkü veçheleri var edicisine döndürülmüştür. Alem de gücünü zatı itibariyle ondan alır. Tıpkı güneşin bu yönde bir iradesi olmaksızın varlıklar aleminin ışığını güneşte alması gibi. işte zati feyizle iradi feyiz arasındaki fark budur. Aslında bu feyzin kendisiyle ilintili bir husustur. Alemin feyzini görmüyor musunuz?! Dolayısıyla onun kulaklara yönelttiği kelamı da iradidir. Çünkü onu durdurabilir. Ancak kelamın objesi varlıkta zuhur edince, onu kulaklara bahşetmesi artık zatidir, iradi değildir. Bunu tahkik et, çünkü burada bu şekilde gerçekleşir.

Şu halde iki feyzi bu şekilde birleştirmek mümkündür. Bir grup bahşedilen feyze bakıp, zati feyzi savundular. Bir grup da bahşedici feyze bakıp iradi feyzi savundular. Bu grupların her biri diğerinin yanlışta olduğunu da savunmaktadır. Oysa uluhiyet her iki grubun da sözünü doğrulamaktadır. Göklerin ve yerin yaratıcısı olan bu hak zuhur edince, ki gökler ve yer onun uluhiyet levhidir, yüce kalemi de kutsal sağındadır ve rabbani emir aleminin başında varlıkları icra etmektedir. Ve bu da bahşedici onurlandırmaya izafe edilmeye özgüdür. Çünkü ihtiyar ve araz hakikatini kabul etmez, ama dönüşümleri kabul eder. Ancak o madde olmayan arazları kabul etmez. İşte bu hak zuhur edince, ondan şerefli ve latif nurlar doğdu. Onları bir tür yöneltme ile letafet ve şeref bakımından kendilerine uygun ruhlara yerleştirdi. Yüceler alemi, emir ve boyun eğdirme alemiydi. Ancak nefsin var edilmesinden ve bir tür ilahi kaynaştırma ve rabbani yönlendirme ile Ona yönelmesinden sonra.

Mesele: 11- Bu adi, sonsuz ilimleri zati olarak kabul edince, zenginlik suretinde zuhur etti. Ki bunu gerektiren zat ve gayret hükmüyle ona girmemektedir. Derken nefisle meşgul oldu. Bu melek nitelikli bir aşk ilgisiydi. Büyük bir saltanat ve ulu bir kıral-lıktı. Bu aklın zati bir feyzi ve iradi bir feyzi vardır. Tıpkı zati bir kabulü ve iradi bir kabulünün olması gibi,

böylece tümü de mevcuttur. Bir sebepten dolayı var olan hiçbir mevcut yoktur ki iki veçhesi olmasın. Bir veçhesiyle sebebine bakar, ondan alır, bu veçhiyle ona muhtaç olmasından dolayı nefsi için izzet izhar eder, öbür veçhesiyle yüce yaratıcısına bakar. Böylece bazen ilahi hükümler sebebi yoluyla ve onun elinden kendisine varit olurken, bazen de kendine has veçhesiyle Onu çağırır, dua eder. Onu kendine has veçhesiyle çağırdığında artık sebebin onun üzerinde bir hakimiyeti kalmaz. Nereye gittiğini de bilmez. Böylece onun hakkında zelillik ve yüce Allah'a muhtaçlık hükmü verilir. Artık onun için bir tecelli ve Allah'ın kendisinin feyzi söz konudur. Onun özel veçhesiyle çağırması, iradi feyiz açısından aklı yitirmesi anlamına gelir. İradi feyzi de iradi sözden başkası kabul etmez. Böylece akıl var edicisine muhtaç olarak geri döner ve kendine has ismi itibariyle kapının yüzüne kapatıldığını görür. Derken Hakk'ın Kuddus ismine hükmettiğini fark eder. etkisi kendisinde zuhur edinceye kadar onun hakimiyetine girer. Bu noktada onu yalnız bırakınca içeri girer, huzur sergisinde hizmet edip muhtaç olur. İstenen de budur. Hak taaladan başka bütün mevcutların O'na yönelik bir veçhesi olduğu için, bunlar veçhelerini O'na çevirdikleri zaman bunların muhtaçlık ve zenginlikle vasıflanmaları sahihtir. Zenginlik (Gani) veçhesini varlık alemine çevirdiğinde kendisindeki hak veçhesiyle tahakkuk eder. Ama bu veçhe ile tahakkuk etmekten ve bu göz müşahede etmekten gafil olursa zenginlik vasfına sahip olmasına imkan yoktur, sırf muhtaç olarak kalır.

Mesele: 12- Bu gizli veçhenin etkisiyle yüce ve aşağı, basit ve mürekkep, hayvan, bitki ve maden top yekun bütün mevcudattan eserler zuhur etti. Sonra etkilerin türleri çeşitlilik arz etti. Bu etkilerin bazısına bir irade, bir azim ve bir niyet eşlik eder. etki edenin zatının verdiği bazı etkilere ise her hangi bir irade eşlik etmez. İshale yol açan ya da kabız yapan ilaçların etkisi gibi. Sebebi de budur.

Bunlardan bazısı hissi ve nefsi etki niteliğindedir. Bunlardan bazısı da nefiste meydana gelir, ancak nefiste mevcut olan bir başka etkinin var olmasından kaynaklanır. Örneğin bir adam bir dinar gördüğünde bil ki o dinarın onun nefsinde bir etkisi olmuştur. Eğer bu etki nefis içinde güçlenirse nefis o dinarı almak için bedeni harekete geçirir. O halde asıl hareket dinarındır. Bu etkiyi meydana getiren sebepler çeşitlilik arzeder. İnsan tabiatından kaynaklanan sebep, dinarın özünün güzelliği ve altın madeninin çekici özelliğidir. Genel sebep ise, dinarın cevherini düşünmeksizin ona duyulan ihtiyaçtır. Takva sahibi zahit sadıkların ona ilgi duymalarının sebebi ise üzerinde Allah isminin yazılı olmasıdır. Muhakkiklerin sebepleri ise bunların tümünün yanında başka şeylerdir de. Bu sebeplerin tümünün mahalli nefis olduğu için bu olguların zatları üzerindeki etken nefistir. Ancak bu tür etkilerin zuhur etmesi dış objelerin varlığıyla mümkündür.

Mesele: 13- Açıklamamıza esas aldığımız bu veçhe ancak uluhiyete ait bir etki olabilir. Çünkü bu veçhe ile varlıklar alemindeki tüm varlıklardan bu etkilerin zuhur etmesi söz konusu olabilmiştir. "Ve kada rabbuke ella ta'budu illa iyyahu / rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi kesin bir şekilde emretti." (İsra,23) Bu sahih bir hükümdür. " Ve ilahukum ilahun vahid / Sizin ilahınız bir tek ilahtır." (Bakara, 163) Eğer bu ince sızma, bu akıl almaz ve şeffaf perde, bu gizli örtü olmasaydı, meleklerin, yıldızların, feleklerin, rükünlerin, hayvanların, bitkilerin, taşların ve insanların içindeki uluhiyete tapılmazdı. Çünkü bu varlıklarda kulluk sunulan şey uluhiyettir. Ancak bir açıdan uluhiyetin izafe edileceği zatta hata edilmiştir, başka değil. Ama bu bir açıdan söz konusu olan hata da ebedi bedbahtlığa sebep olmuştur. İşte muhakkik bu yönü gerçekleştirdi, akıl açısından hatayı ortadan kaldırdı, ama hüküm açısından değil. Çünkü ilahi nazarın bu mabudlara yerleşmesi başka şeylere göre daha büyüktür. Böylece etkileri onlara bağlamış, bu etkileri onların yanında zuhur etmiştir ki, bununla dilediğini saptırsın, dilediğini de doğru yola iletsin. Bazen kimi gruplar uluhiyeti mutlak olarak onlara nispet etme anlayışından sıyrılarak gizli yönü düşünmeye başlamış ve bunlara, sırf bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz, demişlerdir. Böylece onları perdeler ve vezirler gibi görmüşlerdir. Allah'a sığınırız bu tür anlayışlardan. Ama bu birincisine göre daha yakındır. Eğer bu gruplar, bu

yönü onların nefsinde görebilmiş olsalardı, uluhiyete bir dış varlığın şahsında kulluk sunmazlardı. Bilakis uluhiyetin kendisine kulluk ederlerdi. Ne var ki, uluhiyet bunlar aracılığıyla tahakkuk ettiği, bunlar da aciz, kusurlu ve tükenme özelliğine sahip oldukları için bunu kavrama imkanına sahip olamamışlardır. Eğer bu anlattıklarımızı görebilmiş olsalardı, uluhiyeti belli bir varlığa özgü kılmazlardı. Bizim dediğimizin özü şudur: Kulluk sunulan mutlak olarak uluhiyettir, varlıklar değildir. Bu yüzden "Ve ilahukum ilahtın vahid / Ve sizin ilahınız bir tek ilahtır." (Bakara, 163) denilmiştir. "Ve kada rabbuke ella Ta'budu illa iyyahu / Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi kesin bir şekilde emretti." (İsra,23) Allah'ın hükmü geri çevrilemez. Varlıklar-daki bu ilahlık veçhelerine vakıf olan biri için kesinlikle herhangi bir varlığa kulluk etmek sahih değildir. Bunu bilmeyen ve buna şahit de olmayan ise, varlığın içindeki Hakkın veçhesine kulluk eder, varlığın kendisine değil. Ne var ki bu kadarı bile cezayı gerektirir ve ona müşrik ismini vermek için yeterlidir.

Mesele: 14- Bil ki, her mabud, kendisine ibadet edenden, bu dünyada teberri eder, bu ibadetinden beri olduğunu söyler; ancak ibadet eden kimse bunu ancak olağan üstü bir yolla işitebilir. Ahirette ise keşif yoluyla bunu görür, işitir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "İz teberreellezinettubiu / kendilerine uyulup arkalarından gidilenler... uzaklaştıkları zaman." (Bakara, 166) Onların teberri edişleri, bu ibadetten uzak olduklarını söylemeleri, onlar bize yönelirlerken senden başkasına ibadet etmediler. Biz onların mabudları değildik. Bunu cezadan korktukları için söylerler. Sadece izafe ettiler, derler. Onlara denilir ki: doğru söylüyorsunuz: fakat onlar bize sizin şahsınızda ibadet ettiler, sahih bir basiret olmaksızın. Hakikatler gerektirdiği halde bu gerçeği fark etmediler. Biz de onları körlükle cezalandırırız. "Ve men kane fi haza a'ma fe huve fi'l ahireti a'ma ve adallu sebila / Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür; üstelik iyice yolunu şaşırmıştır." (İsra,72)) Buna göre onlar hem dünyada hem ahirette bu kadar bir bilgiden alı konmuş, jroksun bırakılmışlardır. Ayrıca yüce Allah'ın onları cezalandırmasının bir gerekçesi de kullara zulmetmiş olmalarıdır. Çünkü uluhiyet vasfını kullara nispet etmekle onlara iftira etmişlerdir. Hakkın bu yüzden onları cezalandırması adalettir, başkasının hakkını almaktır, basiretsizlik gösterdiği ve nevasına tabi olduğu için cahili cezalandırmaktır. Çünkü yüce Allah, bizim kendimizle ilgili haklarda affedici olmamızı; ama kendisinin haklarıyla ilgili olarak kimseyi affetmememizi teşvik etmiştir. Allah bu hakkı ikame etmeye daha layıktır. Bu yüzden şirk, kullara yönelik bir zulümdür, O'na yönelik bir hak değildir. Başkalarının taptığı mabudlarm bazısı mutludur, bazısı ise bedbahttır. Mutlu olan kurtulmuştur. Ama onun suretinde yaptıkları heykel ve put tapanlarla birlikte ateşe girer. Eğer "La yus'elu amma yefalu ve hum yus'elun / Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir." (Enbiya,23) ayeti olmasaydı, onun hakkında, kulluk sunulan kimseden ahiret günü ilahlık etkilerinin giderileceği ile ilgili olarak anlatılanlar söylenebilirdi. Çünkü onlar müessir failden başkasına kulluk etmiş değillerdir. Burada nice belirsiz denizler vardır.

Mesele: 15- Hiç kuşkusuz uluhiyet, alemde musibete duçar olanın ve afiyette olanın bulunmasını gerektirir, aksi takdirde varlık içinde azaba uğratılanın zeval bulması aksinden daha evla olmazdı. Eğer isimlerden herhangi bir isim hükmü ve etkisi olmaksızın kalsaydı, o takdirde gerektirdiği hüküm muattal olurdu. Bu ise imkansızdır. Mümkün varlıkların tamamı, ilahi müessir isimlerin dengesine göre belirginleşirler. Zatın isimlerinden olup bu etkin isimlerin dışında kalanlara gelince, elimizde onlara dair herhangi bir şey yoktur. Sadece olumsuzlama ve nitelemeye dönük yaklaşımlar ve basar ve semi gibi bazı kemal sıfatları vardır. Bunların da etki bağlamında mümkün nitelikli varlıklarla bir taalluku yoktur. Bu gerçeği anla.

Mesele: 16- Kendi kapasitesini aşan, sınırının ötesine geçen bir gruba hayret ediyorum. Bunlar, Allah'ı Allah'ın kendisinden daha iyi bildiklerini iddia ederler ve diyorlar ki: teşbihten (Allah'ı başka varlıklara benzetmekten) Allah'a sığınırız. Bir grup da şöyle diyor: Tatile, etkisizliğe götüren tenzihten Allah'a sığınırım. Sığman grup, böylece teşbihten

geri durmuştur. Ancak bu grup ilmin hakkını verseydi, teşbihten sakınıp sığındığı gibi kulun kendi nefsini tenzih etmesinden de sakınıp sığınırdı. Şunu söyleyenin sözü beridir:

Yokluğunun uzaklığına attığın kimseye zuhur ettin

O da oluşsuz oldu, çünkü sen o oldun.

Aynı şekilde "beni tenzih ederim" ve "şüphesiz ben Allah'ım" ve benzeri sözleri söyleyenlerin sözleri de beridir. Gerçi bir grup, bu sözleri söyleyenleri tekfir etmişlerdir. Bir grup da teşbihe dair rivayetleri tevil ettikleri gibi bu sözleri de tevil etmişlerdir. Şu halde bizim sözlerimiz teşbihe dair rivayetlerin teviline ve bu tür lafızların teviline dair açıklamalarla ilintilidir. Çünkü bu grup, teşbihten sakınmış, sonra tenzih etmiş ve rivayetlerin zahiri anlamlarından başka şekilde yorumlamıştır. Ancak halk hakkında tenzihten sakınmamıştır. Bu durumda onlar hadise yaraşanı ispat ediyorlar. Yani kendilerine göre hakka yaraşır olduğunu söyledikleri şeyi, kevne uygun olana doğru yorumluyorlar. Çünkü lafızlar anlamların suretlerini almaya elverişlidirler. Bir lafız, bir, iki ve daha yukarı anlam kabul edebilir. Bu lafızlar da müşterektir. Dolayısıyla bu meselede tenzih teşbihten daha evla değildir. Gözler kapalı sırları ve ilahlığın bahşettiği anlamları idrak etme hususunda kördürler.

Bu gruba hayret etmemek mümkün değildir. Teşbihten kaçarken teşbihe yakalanmışlar. Bunu da tenzih olarak ileri sürmüşler. Akıl sahipleri ise, ileri sürdükleri şeyin mahiyetini bilmemelerinden dolayı onlara gülüyorlar. Çünkü onlar teşbihten uzaklaşırken yalnızca kendi nefislerine, dolayısıyla sonradan oluşturulmuş anlamlara yönelmişler. Yani lafızların zahirlerinden kaçarak kendileriyle kaim olan ve sonradan oluşturulmuş anlamlarına sarılmışlar. Yani Allah'ı kendilerine benzetmekten kaçarken O'nu kendilerine benzetmişler. Yani eğer ilahi anlamlara ham-letmişlerse kendi nefislerini tenzih etmişler. Yok eğer nefsani anlamlara hamletmişlerse bu sefer hakka benzetmişlerdir nefislerini. Bunun ötesine attıkları bir adımları yoktur. Eğer tahkik mahalline dönseler-di- çünkü keşiften mahrumdurlar- ve: "Hak taala, kitaplarında ve resullerinin dilinde kendisi ile ilgili olarak bu hükümleri ispat etmiştir. Hak, bütün halk açısından meçhuldür, yani bilinmez. Bu hükümler de bize göre zat ile ilgilidir. Zatı bilmemektense hükmü bilmemek daha evladır. Çünkü hakkında bu hükümler verilen zat ile bu hükümler arasındaki nispetin hakikati bilinmez. Dolayısıyla zatın kendisi de bilinmez. Ne O bilinir, ne de hükümlerin Onunla nispeti." deselerdi, teşbihe sapmış olurlardı ne de tenzih hükmünün kendisini ayıplarlardı. Bilakis kendisi bunlara nispet edenin, yani yüce Allah'ın ancak bunları bilebileceğini teslim ederlerdi.

Selef ulemasından birine "Allah'ın arşa istiva etmesi" sorulduğu, onun da "istiva bilinmektedir; fakat keyfiyeti meçhuldür. Buna inanmak vaciptir. Bununla ilgili soru sormak ise bidattir." cevabını verdiği rivayet edilir. Biz ve bizim tarikatimizi izleyen şü-hudi ve zevki ilim ehli olanlar ise bu yolu kesinlikle izlemiyoruz. Çünkü zat müşahede edilir; ancak aktarılamaz. Hüviyet de onunla beraberdir. Bu yüzden bir arif "la huve illa huve" (O'ndan başka O yoktur) demiştir. Böylece hüviyeti O'nun kendisiyle ispat etmiştir. Ancak biz, uluhiyetin ifade ettiği başka bir yolu izliyoruz, zatın değil. Ki uluhiyet bu hükmün hakikatini sunmaktadır. Dolayısıyla bu hükümlerin tümü O'na aittir ve bunlar kendileri itibariyle sahihtirle. Zaten müşahede eden için şühud da bu şekilde gerçekleşir. Yakında bu noktaya ulaşacak ve göreceksin.

Müslim'in sahihinde rivayet ettiği sahih bir hadis var. Bu hadis, uluhiyetin itikatlar ve bilgiler suretinde dönüşmesini ve değişmesini ifade etmektedir. Bunlar arasında teşbihçi itakatlar ve başka inanışlar da vardır. Her grubun bu dirayeti ikrar etmesi kaçınılmazdır. Bu dirayetin onların inançları suretlerinde tecelli etmesi de kaçınılmazdır. Ama bu idrak edenle ilintilidir, idrak edilenle değil. Çünkü hakikatler değişmezler. Bu yüzden bizim tarikatimizden

çıkan kimse için hangi huzurda gerçekleşirse gerçekleşsin, uluhiyet müşahedesi eksiktir. Ve bu yüzden temessül ve değişim alemine berzah adı verilmiştir. Çünkü berzah alemi cismani hakikatler ile cismani olmayan hakikatler arasında yer alan bir ara sahadır. İşte bu ara alan huzurunun zatı bu tecellileri gerçekleştirir ki, bununla anlamlar suretlere gerçek ve ayrılmaz bir şekilde irtibatlanır.

Ariflerden biri bu makama hatırladığım bir hikayede işaret etmiştir. Bu hikaye kesintisiz bir rivayet zinciriyle Sırrı'ya ulaşır. Cüneyd, Sırrı'nm şöyle dediğini aktarır: Siyah bir kölenin şöyle dediğini duydum: Eşyaya yönelip onları gören kimseden eşya kaçar, uzaklaşır. Onları terk edene de eşya yönelir. Dedim ki : Bu nasıl olur, ey Sırrı! Dedi ki: Anlatılırdı; çalışıyor, çabalıyor, ama geçinmesine yetecek miktarı kazanamıyor. Bunun üzerine şu ayeti okudum: "Kul eraeytum in ahazellahu sem'aküm ve ebsarekum ve hateme ala kulubikum / De ki: Ne dersiniz; eğer Allah kulaklarınızı sağır, gözlerinizi kör eder, kalplerinizi de mühürlerse..." (Enam,46) Böylece çalışmayı bıraktım ve geçimimin temini hususunda Allah'a tevekkül ettim. Şimdi elimi şu sütuna sürsem altın olur. Gerçekten elini sütuna sürdü. Birden sütun altın gibi parlamaya başladı.

Sonra dedi ki: Ey Sırrı! Bu eşyalar aslında dönüşüp değişmezler. Fakat sen onları bu şekilde görüyorsun. Rabbinden kaynaklanan hakikatinden dolayı. O'nun sözünü bak, bu şekilde görürsün, yani hakkı. Ve bu şekilde görürsün, yani görüleni. Diğer bir ifadeyle görme, görenle ilgilidir. Yani suret, gören açısından belirginleşir. Nitekim bir grubun ayakları bu noktada hakikat mecrasından kaymıştır. Demişlerdir ki: Gördüğünden başka bir şey yoktur. Böylece alemi Allah, Allah'ı da alemin kendisi görmüşler, başka değil. Bunun sebebi de gözlemledikleri bu sahnedir. Çünkü sahneyi ehli olan kimseler gibi tahkik edemediler. Eğer bu sahneyi ehli olanlar gibi tahakkuk ettirebilselerdi bu sözü söylemez ve her hakkı bilgi ve keşif olarak yerinde ispat ederlerdi. O halde teşbihe ait rivayetlerin tevilini, kendisini bu şekilde vasfedene bırak. Çünkü sen bu keşfin ve tahakkukun ehli değilsin. Hiçbir zaman bu yükün altına girme. Çünkü teşbihin olumsuzlanmasma inanırken kendi aslını iptal edersin, ki teşbihten de kurtulamazsın. Ne var ki mürekkep mahluka benzemeyi terk ederken düşünsel soyut mahluka benzemeyi ispat ediyorsun. Mümkün nitelikli bir varlığın zatı itibariyle vacip olan bir varlıkla birleşmesi kesinlikle mümkün değildir.

Mesele: 17- Hem idrak eden hem idrak edilen iki kısma ayrılır: Bilgi ile idrak eden, aynı zamanda tahayyül gücü olan. Bu, görülen şeylerin suretlerine sarılır. Sadece bilgi ile idrak eden, tahayyül gücü olmayan. Çünkü ne cisimdir ne de cismin içindedir. İdrak edilen de iki kısma ayrılır: suretle kayıtlı olarak idrak edilen. Tahayyül gücü olan idrak eden bunu tahayyül eder, tahayyül gücü olmayan da bilir. Onunla ondan bir suret kaim olmaz, çünkü hakikati buna elverişli değildir. Bir de sureti olmadığı için tahayyül edilmesi mümkün olmayan idrak edilen. Bu da sadece bilinir. Her biri, bilme yeteneğine sahip olarak yaratılmıştır ve her birinin hakikatini ilim kazanma ameliyesi sağlar. Bunlar iki kısma ayrılırlar: Bir kısmının hayatı adete uygun olarak duyulara zahirdir, bu yüzden tahayyül edilir; ama düşünce yoluyla bilgi olarak elde edilemez. Bir kısmının hayatı ise adet açısından duyulara gizlidir, kesinlikle tahayyül edilemez. Varlık aleminde bu anlattıklarımız-dan başka bir şey yoktur. Dolayısıyla varlığın tümü canlıdır ve Hak tealinin büyüklüğünü ifade etmektedir. Ancak hakikatlerinin farklılığına bağlı olarak ifade ediş biçimleri farklılık arzetmektedir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Tusebbihu lehu's selmava-tu's seb'u ue'l ardu ve men fihinne / Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu teşbih eder." (İsra,44) "ve bunlarda bulunan herkes" ifadesi, ayeti gramer açısından tahlil ederken muzafı hazfedip onun yerine muzafun ileyhi ikame edenlere bir cevap niteliğindedir. Bu tahlili yapanlar sanki "yedi göğün ve yerin ehli..." demek istiyorlar, "ve bunlarda bulunan herkes..." ifadesiyle bu ihtimal geçersiz kılmıyor. Çünkü bu husus şu ayette de varit olmuştur: "ve's'eli'l karyete'lleti kunnafiha ue'l ayri / İçinde bulunduğumuz şehre ve kafileye...sor." (Yusuf,82) Ama bu böyle değildir. Öte yandan Rasulullah efendimiz (s.a.v.)

Uhut dağı hakkında şöyle demiştir: "Bu dağ bizi sever, biz de onu severiz." Yine bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Sesinin ulaştığı yerlerdeki yaş kuru her şey müzezzin lehine şahitlik eder." Bir diğer hadisinde de şöyle buyurmuştur: "Hiçbir canlı yoktur ki Cuma günü kıyametin kopmasından korktuğu için çığlık atmasın." Bu olguların tümü bilmeyi gerektirir ve bu da hayat şartına bağlıdır, fakat yukarıda söylediğimiz gibi bu hayatın bir kısmı duyulara zahir olurken bir kısmı duyulara gizli olur. Normalde zahir olmayan hayat türü, olağanüstü şekilde Nebiye ve veliye zahir olur. O halde her şey canlıdır ve Allah'ı teşbih edip O'na hamdetmektedir. Ama bunun bilincinde değildirler. Yani teşbih edişlerini bilmezler. Kuşkusuz Allah Halimdir, bu sözü tevil edip başka tarafa çekenlere mühlet verir, hemen cezalandırmaz. Bağışlayandır, bu varlık türlerinin konuşmalarının işitme yoluyla algılanmaması için gizler.

Mesele: 18- İlim, malumun tasavvurundan ibaret değildir. Malumu tasavvur eden anlam da değildir. Çünkü her malum tasavvur edilmediği gibi her bilen de tasavvur eden değildir. Çünkü hakikatleri itibariyle tasavvur edilen şeyleri tasavvur eden bir alim, sadece alim olduğu için bunları tasavvur ediyor değildir, bilakis tahayyül eden olduğu için de. Tahayyül ise tasavvur gücüdür. Bu gücü olmayan biri, tasavvur edilebilen bir şeyi tasavvur edemez; ama idrak eder. ayrıca her bilinen de tasavvur edilmez. Çünkü suret kabul etmesi onun hakikatinin bir parçası değildir, bu yüzden tasavvur edilemez. Fakat bilinir. Buna göre bilme tasavvur etme değildir, şeklindeki değerlendirme sahihtir.

Mesele: 19- Bize ve bizden olan muhakkiklere göre; mahlukun hiçbir kudreti yoktur. Çünkü Allah'tan başka fail yoktur. Allah, objeler dünyasında kulların ve başka varlıkların elinde gerçekleşen zahiri fiillerin de yaratıcısıdır. Çünkü yaratıcının kadir oluşunun delili olarak bu hükümden yola çıkarak eserin varlığını gösterdik. Dolayısıyla aklen mahluka ait herhangi bir eser bulamadık. Gerçek bir eser olmadığı zaman sonradan olma (hadis) kudretin varlığı nasıl ispatlanır!

Mesele: 20- Bizim Allah'ın birliğini (vahdaniyet) ispatlamaya ihtiyacımız yoktur. Çünkü müşahede, Allah ve Allah'ın birliği hakkında tartışmayı engelleyen bir olgudur. Ama Allah'a ortak koşan bir müşrike şöyle denir: Biz ve sen, birin varlığında birleşiyo-ruz. Sen buna eklemede bulunuyorsun. Bu fazlalığın varlığının delili nedir? Çünkü delil getirmek zorunda olan odur, biz değiliz.

Mesele: 21- Yüce yaratıcının daima diri olmak, alim ve kadir olmak gibi kemal sıfatlarına sahip olması bize göre zata eklemlenen hükümler ve sahih olumsuzlamalardır. Zat bunlarla vasfedilir; ama bunların, zata zait olarak kabul edilen objelerle bir ilgisi yoktur. Çünkü Allah'ın zatı kamildir. Dolayısıyla zait bir şeyle kemal bulması imkansızdır. Çünkü bunun anlamı zait nitelik olmadığı zaman zatın eksik olmasıdır. Eksiklik ise imkansızdır. Dolayısıyla zait bir nitelikle kemal bulması da imkansızdır.

Mesele: 22- Ayn, tek zata sahip olsa da değişik ilintilere sahiptir. Dolayısıyla zat, hükmen ilintilerin çeşitliliğine paralel olarak çeşitlenir. Zat, sununla alimdir. Sununla artmıştır. Aynı durum zata nispet edilen bütün sıfatların hükümleri için geçerlidir.

Mesele: 23- Mevsufların sahip oldukları zati sıfatlar mevsufların aynısıdır. Dolayısıyla güç yetirilendir. Bunlar, mevsufa tabi, onun aynısı da gayrisi da olmayan, mevcut ya da madum olmayan hükümler olsalar da malumdurlar. Dolayısıyla güç yetirilen değildirler. Cevheri içermek, arazları kabul etmek, cisimle kaynaşmak, uzunluk, genişlik ve derinlik gibi özellikleri bulunmak gibi.

Mesele: 24- Objeler cevherlik bakımından, bir kere var olduktan sonra ebediyen yok olmazlar. Suretler, şekiller, ölçüler, oluşlar, renkler ise cevherin ayn'ında bulunan arazlardır. Bunlar bir devamlılık halinde cevhere giydirilirler. Bir varlık cevher itibariyle yok olmaz, değişmez. Ama suret bakımından söylediğimiz gibi sürekli değişkenlik arzeder.

Mesele: 25- Alem varlığı itibariyle yaratıcıyla beraber değildir; aralarında ölçülebilir

bir aralık da yoktur. Bilakis burada mümkün nitelikli varlığın zorunlu varlıkla, yaratılmışın yaratanla irtibatı söz konusudur. Alem, varlık olarak ikinci derecede, yaratıcı ise birinci derecededir; ama aralarında bir mertebe de yoktur. Örneğin yüce Allah şöyle buyurmuştur: ' Ve lillahi'l meseli'l a'la / En yüce sıfatlar Allah'a aittir." (Nahl,60) Yani iki cevhere ait komşu iki bağlam söz konusudur. Hiç biri diğerinin derecesinde değildir. Aralarında bir mekan da olmadığından, zihinlerin daha kolay anlaması için bu bağlamda bir nispetten söz etmek de imkan dahilinde değildir. Çünkü bu mesele ile ilgili olarak ibarenin kapasitesi bundan ötesini ifade etmeye yetmez. Bu, ilk kuşak bilginlerle eşariler arasında belirginleşen bir üçüncü mezheptir. Bu mezhepte alemin öncesizliği (kadimli-ği) olumsuzlanıyor, ki ilk kuşak bilginler bunu savunmamışlardır. Ayrıca eşarilerin Hak ile mahluk arasında var saydıkları vehmi miktar da olumsuzlanıyor. Bunun yerine alem için hudus (sonradan olma) ve sürekli muhtaçlık olgusu ispatlanıyor. Yanışı-ra yaratıcının varlığında mahlukatm yokluğu ortaya konuyor.

Mesele: 26- Araz, varoluş zamanından sonraki zamanda kendini yok eder. Dolayısıyla Hak, devamlı olarak yaratandır. Cevherin devamlı olarak muhtaç oluşu da doğrudur. Eğer araz baki olsaydı, bu iki hüküm de ortadan kalkardı. Ama bu iki hükmün ortadan kalkması imkansızdır. Bu nedenle bir arazın iki ayrı zamanda var olması da imkansızdır. Bu, keşfi hakikat ve nazari akış konusuna giriyor. Şöyle ki: Fail yokluğu yapmaz, zıt da onu yok etmez; çünkü fiil ve zıddı faille beraber aynı anda olamazlar. Çünkü zıt yoktur. Bu yüzden şartın yok edilmesi onu yok etmez. Nitekim bundan söz etmek yok olan arazdan söz etmek gibidir. Bu yüzden araz kendini yok eder ve baki olması imkansızdır, dedik.

Mesele: 27- Hak teala her yönden müşahede edilir ve görülür, fiil yönü hariç. Çünkü münasebet ortadan kalkmıştır. Fiil zata özgüdür ve bizde buna dair bir şey yoktur. İlim, irade gibi isimler içinse farklı bir durum söz konusudur. Çünkü müşahede hakikati bizim açımızdan geçerlidir, O'nun açısından değil.

Mesele: 28- Bir zatı bilmeden, bu zata hükmün nasıl intisap ettiğini öğrenmeden onun gerektirdiği herhangi bir hali bilmemizin imkanı yoktur. Hak taalanın zatı bizim tarafımızdan bilinemez. Dolayısıyla ona nispet edilen hükümler ve bu hükümlerin O'na nispet ediliş yönü de bilinmez. Bir şeyle beraber olmak, istiva, gülmek, güler yüz göstermek, el, göz gibi kendi nefsiyle ilgili olarak hükmettiği olgular gibi. İnsan hakikati ve O'na nispet edilen olgular da bu minval üzeredir. Bu yüzden Hz. Resulullah (s.a.v.): "Kendini bilen rabbini bilir." buyurmuştur, nefis sahili olmayan bir denizdir. Burada Hz. Resulullah (s.a.v.), bilme hususunda bizi kendimize havale ediyor. Kendimizi bilme denizine girdiğimiz zaman oraya gark oluruz ve bu denizin ortasından gelen yoğun dalgaları düşünce keşif yoluyla mukayese ettiğimiz zaman anlarız ki, bizim kendimizi bilmemiz, çıkılacak bir sahili olmayan bir denizdir. Oradan rabbimizi bilmeye intikal ettiğimiz zaman ümitsizliğe düşeriz. Şu halde biz kendimiz hakkında konuşalım, kendi üzerimize yoğunlaşalım, bizden başkalarına yansıyan özelliklerimizi irdeleyelim. Çünkü biz Rabbin koruyucu izzet perdesiyiz. Mahlukatm kendi nefsinin künhünü idrak ettiği oranda rabbi idrak etmesi mümkün değildir. Rabb bundan münezzehtir. Daha doğrusu mahlukat kendini, nefsini idrak etmekte yetersizdir. Böyle iken kendini var edeni var edicisi olarak idrak etmesi nasıl mümkün olabilir! O halde O'na yaraşan, O'nun zatını hiç kimsenin bilememesi ve hiç kimsenin vasfedememesidir.

Mesele: 29- Apaçık delil tek bir ilahın varlığını ortaya koymuş, iki ilahın var olmasını ise kesinlikle olumsuzlamıştır. Buna karşılık hiçbir delil, iki ve daha yukarı kadimin (öncesizin) varlığını olumsuzlamadığı gibi olumlamamıştır da. Aksine bu hususta cevaz söz konusudur. Ama naklin bunu ispatlaması veya nefyetmesi başka. O halde Tek ve münezzeh olan Allah'tan başka ilah yoktur ve O müşriklerin koştukları ortaklardan beridir.

Mesele: 30- Yaratıcıya nispet edilen kadimlik açısından, yokluktan sonraki öncelik

olumsuzlanır, yüce Allah'ın "O ilktir" derken kendisine ait isim olarak kullandığı varoluşsal öncelik olumsuzlanmaz.

Mesele: 31- Beka varlığın devamı demektir, başka değil. Beka objenin sıfatı değildir ki baki kalırken bekaya muhtaç olsun. Bekanın baki olmasını sağla-şan şey, beka ile nitelenen bakiyi de baki kılar. Bizim anlattığımız da budur. Eğer baki olan şey, zamanla kayıtlı bir varlıksa, onun varlığının devamı üzerinden zamanların geçmesi şeklindedir. Eğer baki dediğiniz şey, kayıtlanan bir varlık değilse, bakilikle kast edilen, onun varlığının devamlılığıdır, başka değil.

Mesele: 32- Kelam, nispet edildiği kimseye göre mahiyet kazanır. Ortada onu cemeden bir sınır yoktur. Dolayısıyla kelamın yüce yaratıcıya nispetini bilmek, daha önce söylediğimiz gibi O'nun zatını bilmeye bağlıdır. Aynı durum yüce yaratıcının tüm nitelikleri ve isimleri için de geçerlidir.

Mesele: 33- Kelamın birliği bir hakikattir. Müte-kellim olarak tecelli edişse birdir. Ama tecelli edilenler, değişik, çeşitli ve vakit ve zamanla mukayettir-ler. Aletle de kayıtlı olabilirler. Bu durumda emirler, yasaklar ve haber vermeler gibi kalıp ve ibarelere göre belirginleşen lafzi kelama ait kısımlara bölünebilirler.

Mesele: 34- İsimler zata dair hükümlerdir. Bunlara dönük bir takım sonradan olma (hadis) olgular vardır ki, bunların bir kısmı, bilmesi mümkün olanlar tarafından bilinmezken, bir kısmı bilinir. Zatın aynına delalet eden bir isim vardır. Ki dinleyen kimse ibare içinde zatı ayırt edebilsin. Buna da hazır söylenmiş ya da camid söz adı verilir. Eğer biz olmasaydık ona bu isim konulmazdı. Bir isim de var ki, zatın aynına eklemlenmiş bir zait anlamı nakleder. Acaba bu isim zata delalet eder mi etmez mi? Akıl açısından burada bir belirsizlik söz konusudur. Şayet zatın aynına delalet ediyorsa, acaba bu ismin müsemması olan zatın aynısı mıdır, yoksa zait bir zat midir? Bir grup bunun zatın aynısı olduğu görü-şündedir. Kadim filozofların görüşü budur. Bir grup da zait bir zat olduğu görüşünü savunmuşlardır. Bunlar da Eşarilerdir. Tıpkı alim, kadir, irade eden, daima diri, işeten ve gören dememiz gibi.

Bir isim de var ki, ondan izafe anlaşılır, evvel, ahir, zahir ve batın gibi. Bir isim de var ki, ondan müsemmaya yaraşmayan anlamların olumsuzlanma-sı anlaşılır, kadim ve kuddüs gibi. Bütün bunlara rağmen bu isimlerin ilintilendirilmesi bizden kaynaklanıyor, O'ndan değil. Dolayısıyla bunlar hamletme anlamında isimlerdir, tahakkuki isimler değildir-ler.

Mesele: 35- Bazen bir isim kullanılır ve bununla müsemma kast edilir. Bazen de kullanıldığında onunla müsemmaya delalet eden lafız kast edilir. Dolayısıyla bu meseledeki ihtilaf lafzidir, başka değil. Elimizde Hak taalanın hakikatine dair isimlerinden başka bir şey yoktur. Onunla ilgili olarak da sadece bu isimleri anlayabiliriz. Bu nispet itibariyle O'nu maruf ve malum olarak isimlendiriyor, kendimizi de bilen ve arif olarak nitelendiriyoruz. Bu yüzden teşbih ve tenzih ancak isim ile ilgili olabilir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Sebbihisme rabbike'l a'la I Yüce Rabbinin ismini teşbih et." (A'la.l) "Te-barekesmu rabbike / Rabbinin adı yücelerden yücedir." (Rahman,78) Ey gözlemleyen kişi! Bu bölümü iyice tahkik et.

Mesele: 36- Hamd, Allah'ı layık olduğu şeyle övmektir. Şükür ise, O'ndan kaynaklanan nimetle O'nu övmek demektir. Allah'a yönelik övgü mutlaka bir şeyle kayıtlı olur. Bu da ya söz ile ya da övmeye iten anlamla gerçekleşir. Övgü konuşmada bazen mutlak bazen de kayıtlı olarak geçer. Lafzi mutlaklığa şu ayeti örnek gösterebiliriz: Kul "el-Hamdu Ullahi" De ki: Hamd Allah'a özgüdür." (Nemi,59) Mukayyet övgüye gelince, bazen bir tenzih sıfatıyla kayıtlandırılır: "elhamdu lillahi'llezi lem yettehiz veleden / Çocuk edinmeyen Allah'a hamdolsun." (İsra, 111) ayetinde olduğu gibi. Bazen de bir fiil sıfatıyla kayıtlandırılır: "Ellezi enzele ala abdihi'l kitab / Kuluna kitabı indiren..." (Kehf, 1) ve

"elhamdulülahi'llezi halake ssemevati ve'l ard / Gökleri ve yeri yaratan Allah'a hamdolsun." (En'am.l) ayetlerinde olduğu gibi. İndirilmiş kitaplarda Allah'a yönelik hamd ile ilgili olarak yer alan tüm ifadeler bu taksim dahilindedir.

Mesele: 37- Allah mahlukatı, varlık mertebeleri kemale ersin ve varlık içinde marifet tamamlansın diye yaratmıştır. Yani marifetle ilgili taksimatın varlığı tekamül etsin diye. Şu halde kulları, kendisini bilip tanısınlar diye yaratmıştır. Çünkü bazı meşhur rivayetlerde de vurgulandığı gibi O bilinmeyen bir hazineydi. Yoksa kendisi zatında tekamül etsin diye değil. Allah, bundan münezzehtir, yücedir. O, kendini kendisiyle biliyordu. Marifet mertebelerinden olmak üzere kainatın da O'nu bilmesi kalmıştı. Böylece marifet kemal bulacaktı. Bu yüzden mahlukatı yarattı ve onlara kendisini bilmelerini emretti. Ve bu yüzden varlık kadim(öncesiz) ve hadis (sonradan olma) şeklinde bölünmektedir. Eğer kainatı yaratmasaydı, varlık mertebeleri tamamlanmayacaktı. Bu gerçeği iyi anla.

Mesele: 38- Cimrilik ismi Allah için muhaldir. Şayet yüce Allah, mümkün nitelikli varlıklardan bir şeyi katında bekletir, biriktirirse, verdiklerinden dolayı O'nun için cömertlik isminin kullanılması, vermediklerinden dolayı O'nun için cimrilik isminin kullanılmasından daha evla olmaz. Çünkü varlık cinslerinin sınırlandırılması açısından bu alemden daha görkemli, daha göz kamaştırıcı bir şeyin olması imkan dahilinde değildir. Dolayısıyla evrende bir varlık cinsinin fazla olması da mümkün değildir. Çünkü Allah evreni ilmin delili olarak ortaya koymuştur. Dolayısıyla delilin dayanaklarının tamam ol ması gerekir. Geride misallerden başka da bir şey kalmıyor. Zaten misal de hakikati itibariyle misalinin aynısıdır.

Mesele: 39- Keşiften daha yukarı, perdeden de daha aşağı bir derece yoktur. Keşif arz-ularm hedefidir, yani görmektir (rüyet). Perde ise yoksunluğun en büyüğüdür, yani görmenin (rüyet) olmayışıdır. Her iki hüküm de alemde zuhur etmiştir. Şu halde tecelli etme ile perdelenme arasında sınırlandırdığı bu alemden daha göz alıcı, daha görkemli bir varlığın olması imkan dahilinde değildir.

Mesele: 40- Bu ümmetten fertler kutup dairesinin dışmdadırlar. Onlar rablerinden apaçık bir belgeye dayanırlar. Kendilerinden bir şahit de onları takip eder. Onlar, bu ümmet de geçmiş ümmetlerdeki Nebiler düzeyindedirler. Geçmiş ümmetlerdeki bu Nebiler kendi içlerinde rablerinden gelen bir şeriata tabi olurlardı, ne resuldüler ne de tabi olanları vardı. Sadece Hak taala onlara vahiy indirirdi. Onlara "Ferd" ismiyle bakardı. İsimlerden kutuptan ayrı bir tek olması hasebiyle diğer fertlerden ayrı olarak alemde önde olmak gibi bir ayrıcalığı vardı. Bağdat'ta Abdulkadir Geylani'den haber verilir ki, o, Şeyh Abdurrahman et-Tasunci (tasunc, Dicle nehrinin kıyısında yer alan ve doğu tarafından Numaniye'nin tam hizasına düşen bir köydür) hakkında, o velilerin ayanları olan fertlerden biridir, demiştir.

Mesele: 41- Muhtar (seçme hakkına sahip), bir işi istediği zaman yapan, istediği zaman yapmayan kimseye denir. Bir işi yapmaya ya da yapmamaya dair ön bilgi, hakkında ön bilgi olmayan işin vaki oluşunun tahayyülünden ibarettir. Bu yüzden ihtiyar (seçme hakkına sahiplik) imkansızdır. Zorunlu ol-maksa bir işe zorlanmak demektir. Ama zorlama da yoktur. Yani ne zorlanma vardır, ne de serbestlik. Ey gözlemci bu meseleyi iyi tahkik et; inşallah faydasını görürsün.

Mesele: 42- Bir şeyin icat edilmesi, önce icat edilen şeyin nefiste hasıl olması, ardından fiilde gerçekleşmesi ile mümkündür. Nefiste bir şey hasıl olmadığında içinde bir şey yok demektir. Dolayısıyla icat diye bir şey yoktur. Ancak başlangıçta misalin göze zahir olmamasından dolayı, sonradan zuhuruna icat etmek adı verilmiştir. Aslında gerçek anlamda bir icat söz konusu değildir.

Mesele: 43- Birleşme, iki zatı bir zata dönüştü-rüyorsa bu mümkün değildir. Çünkü ya her iki zatın aynı birleşme halinde mevcut olacaktır, bu durumda ise iki zattırlar, ya da zatlardan birinin aynı yok olacak ve öbürü kalacaktır, o zaman da öncekinin bir sınırı olmayacaktır. Şayet birleşme birin sayı mertebelerinde zuhur etmesi, yani sayıların zuhur

etmesi şeklinde olursa bu açıdan birleşme sahihtir. Yani delil, hisse muhalif olur. Diğer bir ifadeyle bir veçhe olarak belirginleşir. Tıpkı yazan kimsenin elinin hareketinden ve delilden kinaye olarak, "Allah onu yarattı, bu kadim kudretin eseridir, sonradan olma (hadis) kudretin eseri değildir", demek gibi. Marifetin bu miktarına vakıf olmanın yolu kesp ve şuhudur, birleşme diye adlandırılan düşünce yolu değil.

Bize göre birleşme, kulun hakkın himmetinden ve iradesini yöneltmesinden etkilenme makamında hasıl olmasını ifade eder bazen. Bu da doğrudan ve direkt olmaz, dolayısıyla kulun gerçekte Hak taalaya ait olan bir sıfatla zuhur etmesi birleşme olarak isimlendirilir; çünkü Hak kulun suretinde kul da hakkın suretinde zuhur etmiştir.

Bizim tarikatımızda bazen hakkın vasıflara ve halka karışmasına da birleşme denir. Bunun neticesinde biz hayat, ilim, kudret, irade ve O'na ait olan tüm kemal isimleriyle vasıflanırız. O da suret, göz, el, ayak, zira, gülme, unutma, taaccüp etme, gülümseme gibi bize ait olan vasıflarla kendini vasfeder. Bizimle O'nun arasındaki bu vasıf karışımı zuhur edince, bizim O'nunla, O'nun da bizimle zuhur etmesinden dolayı buna birleşme adını verdik. Bu bakımdan aşağıdaki söz sahihtir:

Sen arzu edenim ve arzu eden benim.

Mesele: 44- "Leyse kemislihi şey'un ve huve's semiu'l basir / O'nun benzeri gibi bir şey yoktur. O işitendir, görendir." (Şura, 11) Benzerlik düşünsel olur, dilsel olur. Zeyd, insanlıkta Amr'ın benzeridir; çünkü nefsin sıfatları bakımından ortaktırlar. Bu, düşünsel bir benzerliktir. "O'nun benzeri gibi bir şey yoktur." ifadesi bu kapsama girmez. Ancak ifadenin orijinalindeki "kaf" harfinin zait kabul edilmesi veya misalin O'nun en yüce varlığıyla ilgili olduğu varsayımına dayalı uzak bir çıkarsama yapılması başka. O halde ayette sözü edilen benzerlikten maksat dilsel bir benzerliktir. Ve bu da sahihtir. Zeyd aslan gibidir. Amr deniz gibidir. Yani Zeyd aslan gibi cesurdur. Amr da deniz gibi cömert, temiz ve geniştir. "Meselu nurihi ke mişkatin / O'nun nurunun temsili bir kandil gibidir." (Nur,35) Bu örneklere dikkat et.

Mesele: 45- Çalışılarak elde edilen kesbi bilgiler nefiy yada ispat şeklinde hükme bağlanmış hükmün nispetinden başka bir şey değildir. Müfretlerden hiçbir şey de kesp ile elde edilmiş değildir. Kesbetme derken nazar ve gözlemle elde etmeyi kast ediyorum. Bir yerde kesbetme, müfredi bilme olan tasavvura nispet edilirse, bu ancak lafız açısından olabilir, anlam açısından değil. Sen sadece bir anlama delalet eden bir lafız işitiyorsun. Bu anlam ise onun yanında ya maddi olarak ya da bedihi olarak malumdur. Fakat bu lafzın bunun için konulduğu bilinmez. Bu yüzden ona sorulur ve şu sonuç elde edilir: Bu lafız, onun yanında malum olan bu anlam için konulmuştur, aksi olamaz.

Mesele: 46- Malumlar zahiri his, batın veya bedihi olarak sınırlandırılmışlardır. Aklen bunların birleşiminden ibaret olanlar ise ya anlam ve hayal ya da suret şeklinde olurlar. Batın nefsi idrak olarak isimlendirilir. Bu acıları ve benzeri şeyleri bilmektir. Hayal ise, ancak özel bir surette terkip edilebilir. Akıl hayalin terkip ettiğini anlar, düşünür. Ama aklın terkip ettiğinin bir kısmını tasavvur etmek, hayalin gücü dahilinde değildir. Suretler anlamlara vaki olsalardı, bu sadece, eğer suretler olsaydı ancak bu suret şeklinde olurdu, gibi bir takdire göre belirginleşirdi. Süt suretinde ilim, bağlama ipi suretinde borç, Bakara suresinin dili ve iki gözü olmak suretiyle okuyucusuna tanıklık etmesi, salih olan amellerin güzel bir delikanlı suretinde olması gibi. Bu mertebede zekat payı alınmamış mala yer yoktur. O kel ve kaşlarının üzerinde iki siyah nokta bulunan bir yılan suretinde görünür. Eğer engellemenin aynısı olursa, lütufsuz olarak bu kapıya bağlanır. Çünkü engelleme olması hasebiyle yokluktur. Oysa malın aynısıdır; yılanla cevher açısından ortaklığı söz konusudur. Yani cevherin taşıdığı bir sureti çıkarıp yılan suretini üzerine geçirmiştir.

Mesele: 47- Kemaline, eksikliğine, doğasının uygunluğuna, uyumsuzluğuna, arazına

veya konumuna bakmaksızın eşyaya cevherleri itibariyle bakmak ne güzeldir, ne çirkindir, ne övgüye değerdir, ne de yergiye. Çünkü güzellik, çirkinlik, övgü ve yergi konulmuş niteliklerdir. Bu nitelikleri şeriat veya tabiat, uygunluğu veya uyumsuzluğu hükmüne bağlı olarak koymuştur. Ve bunlar da kemal ya da noksanlığa dönüktürler, başka değil. Sonra eşya, failleri bağlamında, ona dayanmaları itibariyle tümüyle ve ilahi edebe sahip olarak güzeldirler. Şimdi bu meseleye nasıl baktığına dikkat et; o zaman bu konuyla ilgili meşhur ihtilaftan tümüyle sıyrıldığını görürsün. Bize göre şerefli ve alçak olmak da bu bağlamda belirginleşir.

Mesele: 48- Kaza ve kadere razı olan kimsenin küfre, günaha ve şeriata aykırı hareket etmeye razı olması gerekmez. Çünkü bunların tümü masiyettir, kaza ve kaderin aynısı değildir. Yüce kanun koyucu (sari) bize kaza ve kadere razı olmamızı emretmiştir, takdir edilene, hükme bağlanana değil. Bu ise Hak taalayı seçmektir, seçtiğini değil. Şunu diyemezsin: Allah'ın benim için takdir ettiği günahlara razı oldum. Çünkü ifadenin orijinalindeki "ma" takdir edilenin aynısıdır. Ancak bu "ma"yı ifadede zait olarak kullanman başka. O zaman bunu söyleyebilirsin.

Mesele: 49- Taalluk eden sıfatların varlığı taallukun varlığını gerektirmez. Örneğin Kudret ezeli olarak vardır ve taalluk etmesi var etmek demektir. Ama icadın, var etmenin ezeli olması gerekmez. Aynı şekilde ilim; onun varlığı, malumların hakikatlerine taalluk etmesini gerektirmez. Aksine taalluk yeteneği, selahiyeti vardır. Bize göre ilim, hadistir (sonradan olmadır) ve birdir. Har malumun bir ilmi vardır, demiyorum. Çünkü ben ilim için her maluma taalluk etmesini şart görmüyorum. Bu sadece malumlardan sonsuz bir anlamdır ve bilinmesi sahih olan şeyle ilintili cehaletin oluşmasından kaçınmayı ifade eder. Bu ise Allah için muhaldir ve biz de Allah'ın birliğini savunuyoruz. Eğer her malumun bir ilmi olsaydı, malumların da sonu olmadığı için, o da onları bilen olacaktı. Ve de bununla kaim olan da sonsuz olacaktı. Diğer bir ifadeyle sonsuz olanın varlığa dahil olması gerekecekti. Oysa sonsuz ilimlerin varlığı muhaldir. Bu anlattıklarımızdan dolayı İmam Ebu Amr es-Selaliki el-Eş'ari (r.a) sonradan olma ilmin sonsuz olana taalluk etmesini caiz görmüştür. O'nun yanında ders gören bazı arkadaşları ondan aktararak Hz. Peygamberden (s.a.v.) bir hadis rivayet ettiler. Bu bizim açımızdan sahih bir sözdür ve biz buna razıyız, kaynaklarımız farklı da olsa. Değil mi ki delalet ettiği şey birdir. Bu bağlamda birileri çıkıp uykuyu, gaflet halini ve unutmayı ileri sürerek bize itiraz edemez. Çünkü bunlar aletlerin geçişiyle belirginleşen bedensel doğal olgulardır. Bunların mahalli insaniyet letafeti değildir. İnsaniyet letafeti, beden uyuşa da uyanık olsa da, bilir. Tek bir alemle sınırlandırılamaz. Bütün alemler onundur; maddi alem de, hayali alem de, akli alem de. Melekler ve melekut da. Hak onu nereye sirayet ettirirse, oraya sirayet eder, nerede durdurursa, orada durur. Bilen olmadığı sürece, nerede olursa ve nerede bilirse bilsin, mutlaka bir maluma taalluk eder. Bu, içinde ilmin yenilenmesine dönük bir husus değildir. Sadece maluma yönelik taalluk yenilenir. Bunun nedeni de malumun maddi veya başka türlü zuhur etmesidir. Bu malumun zuhur etmesinden önce nitelendiği ilim ile onu idrak eder. İrade de böyledir. Bütün bunlarla ilgili sözlerimiz sonradan olma, yaratılmış sıfatlar hakkındadır. Allah'ın ilmi ve taalluk eden sıfatlarına gelince, akıl erbabı bu hususta bizimle aynı kanaattedir. Küçük bir zümreyi oluşturan mutezililer hariç. Bizim açımızdan onların itibara alınacak bir tarafları yoktur.

Mesele: 50- Aklın bir nuru, imanın da bir nuru vardır. Aklın nuru Allah'ın varlığının, güç yetiren, işiten, bilen ve irade eden oluşu gibi uluhiyet için gerekli olan veya caiz olan ya da imkansız olan hususların marifetine ulaşır. İman nuruyla da Hakkın zatı, teşbihi ve tenzihi gerektirici mahiyette kendisini vas-fettiği şeyler bilinir. İman nuru bu bilgiyi müşahede ile alır. Bu Nebilerin ve Velilerin derecesidir. Aklın bir sınırı olduğu gibi imanın da bir sınırı vardır. Aklın sınırı, onu normal gözleminin gerektirdiği biçimde sebepleri ve varlığının maslahatları üzerinde düşünmeye ulaştırır. İmanın sınırı ise, onun yanında adetin aşılmasıdır, ta ki adet onun için aşılmış olsun. Öyle ki azap ve acıdan, nimet ve

benzerlerinden lezzet alacak hale gelir. Mahlukat içinde akıl erbabına özgü olaylar aklın sınırı doğrultusunda gelişir. Allah'a bağlı kimselere özgü olaylar da imanın sınırı doğrultusunda cereyan eder. bunlar hal, ilahi emirler, rabbani dosdoğru düşüncelerin sahipleridir.

Mesele: 51- Zatın bütün mümkün nitelikli varlıklara yönelmesine ilah ismi verilir. Bunun nedeni uluhiyet olarak isimlendirilen olgunun ifade ettiği anlamdır. Zatın kendisiyle ve tahakkuk etmiş tüm hakikatlerle, tahakkuk etmişin varlık olarak veya yokluk olarak tahakkuk ettiği şeye yönelmesine ilim; mümkün nitelikli varlıklara, mümkün nitelikli varlıklar olarak üzerinde bulundukları durum itibariyle yönelmesine ihtiyar; mümkün nitelikli varlığa, olanın olmasından önce bilmenin varlığı itibariyle taalluk etmesine meşiyet; mümkün nitelikli varlık için caiz olan iki şeyden birini tayin etmek suretiyle tahsis etmek üzere taalluk etmesine irade; kevni icat etmek şeklinde taalluk etmesine kudret; oluşturulana kendisinin oluşunu duyurması şeklinde taalluk etmesine emir adı verilir. Bu duyurma da aracılı ve aracısız olmak üzere iki türlüdür. Aracıların kalkmasıyla örnek alma kaçınılmaz olur. Bu durumda varlık olur. Dolayısıyla zorunlu olarak varlığın aracılı olması diye bir şey söz konusu değildir. Aslında bu hakikatin kendisi olarak bir emir değildir; çünkü hiçbir şey ilahi emrin karşısında duramaz. Zatın, olan bir şeyi, kendi oluşundan veya kendisinden sadır olan bir oluştan çevirmek maksadıyla duyurma şeklinde taalluk etmesine hazırlanma adı verilir. Bunun sureti aracı edinme veya aracıyı terk etme şeklindeki taksimle ilgili emir şeklindedir. Zatın kendisinin ve başka varlıkların üzerinde bulunduğu ya da oluşturulmuş nefsin içine yerleştirilmiş hususiyetlerin tahsiline taalluk etmesine haber verme adı verilir. Eğer varlığa sende bulunan herhangi bir şey aracılığıyla taalluk ederse buna istifham denir. Şayet emrin taallukunun ona nüzul etmesi cihetiyle taalluk ederse buna da dua adı verilir. Emrin bu duruma taalluk etmesinden dolayı da kelam olarak isimlendirilir. Bunu bilme şartı koşmaksızın kelama taalluk etmesine işitme adı verilir. Buna bir ilim taalluk ederse bu sefer anlama adını alır. Nurun keyfiyetine ve taşıdığı görünmelere basiret ve görme (rüyet) adı verilir. Bu taallukların tümünün sahih olması için varlığı kaçınılmaz olan idrak aracılığıyla her idrak edilene taalluk etmesine de hayat adı verilir. Aslında bunların tümünde ayn birdir, sadece taallukların sayısınca, taalluk edilenlerin hakikatleri miktarmca çeşitlenir ve müsemmalara yönelik isimler mahiyetinde belirginleşir. Bu hakikati iyice anla.

Mesele: 52- İlmu'l yakin (yakinen bilme), Allah'ın seninle bilinmesidir. Çünkü sen O'na yönelik delilin aynısısm. Bu, hakkında delile ve şüphe kaldırmayan bir delile (hüccete) dayalı olarak uluhiyet hükmü verilen bir mahiyetin şekli olmayan ve bilinmeyen zatının ispatıdır. Ayne'l yakin, bu zatın kendi gözüyle müşahede edilmesidir, senin gözünle değil. Senin özünle müşahede edilmesi bütünüyle yok olmaktır; böyle bir durumda uluhiyet nispeti ne olumlama ne de olumsuzlama olarak düşünülemez. Ancak kendi gözünle hükümlerin ve çizgilerin yok oluşunu ve izlerin silinişini müşahede edebilirsin. Hakka'l ya-kin, bu müşahededen önce değil, sonra uluhiyetin bu zata nispet edilmesi demektir. İşte ilimle hak arasındaki fark budur, başka değil. Muhakkikler bu noktada herhangi bir şey söylememişler. Bundan sonra yakinin hakikati gelir. O da onun içinde onunla bütünüyle kaybolup gerçekten fena bulmasıyla birlikte külli uzaklığın etkilerinin zuhur etmesidir. Mertebelerin gayesi budur. Dolayısıyla bunların üçü, yani ilim, ayn ve hak kitaptan kaynaklanıyor, dördüncüsü de sünnetten kaynaklanıyor. Peygamber efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Senin imanının hakikati nedir? Her hakkın bir hakikati vardır." Muhakkik kul, hakkal yakin iddiasında bulunurken kendini bu hakikatle dener. Bu nokta üzerinde düşün.

Mesele: 53- Hakkı müşahede etmek, O'nun zatını ihata etme sonucunu doğurmaz. Bu yüzden "la tudrikuhu'l ebsar / Gözler O'nu göremez." (En'am,103) buyrulmuştur. Eğer müşanede uluhiye-tin zat ile münasebetini bilmeyi doğursaydı, bu taktirde Hz. Resulullah'ın (s.a.v.) ahiret yurdunda ilahi tecelli ile ilgili sözlerinin ve Allah'ın insanlara "ena rabbukum / Ben sizin rabbinizim" (Enbiya,92) demesinin, buna karşılık insanların

"senden Allah'a sığınırız." demelerinin bir anlamı olmaz. Çünkü insanlar müşahede ettikleri halde onun Hak taala olduğunu bilmeyeceklerdir. Şu halde uluhiyeti bilmek, zorunlu olarak zatı bilmeyi gerektirmez. Dolayısıyla hakikate dair marifetin eksenini üç ilim oluşturuyor: Uluhiyeti bilme. Zatı bilme ve bu uluhiyetin bu zatla münasebetini bilme. Bütün bunlardan sonra da ne ihata etmek ne de idrak etmek söz konusudur:

"Vellahu yekulu'l hakke ve huve yehdi'ssebil: Allah gerçeği söyler ve doğru yola O eriştirir." (Ahzab,4)

Salat ve Selam efendimiz Hz. Muhammed'in, ehlibeytinin ve ashabının üzerine olsun.

BEŞİNCİ KİTAB

KİTABU'L TECELLİYAT

TECELLİYAT KİTABI

Şeyhu'l Ekber
MUHYİDDİN İBN. ARABÎ K.S.

TECELLİLER KİTABI

Bismillahirrahmanirrahim

Allah'ın salat ve selamı Hz. Muhammed'in ve ehlibeytinin üzerine olsun.

Coşkulu kavuşmaların sığınağı, nefeslerin varlıklarının tecelligahı, kıyasın menşei, karışmaların huzuru, ilhamların ve vesveselerin iniş mekanı, meleğin ve şeytanın miracı, aşağıların yegane mekanından yükseldiği, en yüce makamın önünde durduğu vakit yüce ruhanilerin süfli varlıkların kalıplarında inip durduğu menzil, varlık huzurunun tamamlayıcı-sı, kerem ve cömertlik nispetlerinin madeni, remzle-rin ve sembollerin hazinesi ve imkan ve cevaz denizinin sahili sağlam aklı berzah aleminde, yüksek fikirlerle, ulu ve görkemli zikirlerle muhkemleştiren Allah'a hamdolsun. Açık ve kapalı hamd ile O'na hamd etmiştir; bildiği ve benim de bildiğim gibi. Allah'ın salatı işaretlenmiş, alametlenmiş ridanın üzerine olsun. Ki en kadim giysiye bürünmeye razı olmuştur. Onun tertemiz ehlibeytinin de üzerine olsun. Üçüncü tılsım menzillerinden gelen bir nüzuldür bu. Ve bu on üç menzilden biridir.

Cafer Sadık'ın -Allah'ın selamı üzerine olsun- öğrencisi anlatıyor: Efendim Mevlam Cafer'e sordum: Neden tılsıma tılsım adı verilmiştir? Buyurdu ki: Çevirmesinden dolayı. Yani tılsım vekil kılındığı şeye musallat olur. "Heyakil" kitabımızda tılsımı eksiksiz bir şekilde açıkladık. İnşallah bu eserimize müracaat edilsin. Bu da mutlak vahdaniyet huzurundan kaynaklanmaktadır. Ki ikincisi olmayan birin bunun oluşumuna taalluk etmesi söz konusu değildir. Ama taalluk ettiği için oluşu kabul eden tevhid huzuru "Futuhati'l Mekkiyye" adlı eserin bir bölümünü oluşturan "Kitabu'l Huruf'ta zikredilmiştir ve bu kitap da onun bir parçasıdır. İnşallah adı geçen eserimize bakılsın.

Şimdi Allah'ın ismini andıktan sonra şunu söylüyoruz: Uluhiyet huzuru mutlak tenzihi gerektirir. Uluhiyetin zatının gerektirdiği mutlak tenzihin anlamını ise yoktan varedilmiş, yaratılmış kevn bilmez. Çünkü kevnin kendisinden olan her tenzih onun içindir, yani kevnlere döner. Nitekim "kendimi tenzih ederim" diyen de bu yüzden demiştir. Çünkü tenzih neticede O'na döner ve mutlak tenzihe de ihtiyacı yoktur. Bu nüzullerde uluhiyetin çok tecellileri vardır. Eğer bu tecellileri burada açıklamaya kalkarsak çok uzun bir işe girişmiş oluruz. Bu yüzden yüz küsur tecelliyi veya bundan biraz fazlasını zikretmekle yetiniyoruz. Bunda da ima ve özet esaslı bir üslubu kullanacağız, açıklama ve uzun uzun anlatma yolunu tutmayacağız. Çünkü evren fehvanilik ve huzur kelimesi açısından tecellileri taşıyor değildir. Aksine tecelli ve müşahede açısından taşıyor. Ya niyabet ve tercüme açısından nasıl olur! öte yandan, ululuk, azamet ve kerem vasıflarına sahip Rahman ismiyle rububiyet arşına istiva etmenin aracı olan kuşatıcı rahmet, cömertlik olarak bütün mümkün nitelikli varlıkları kaplamış, mümkün nitelikli varlıkların-aynlerini; mutlusunu, bedbahtını, kazançlısını, ziyan edenini ortaya çıkarmıştır. Her grubu ana yolu-nun üzerine koymuştur ve her grub için izlediği yolun sonuna bir amaç yerleştirmiştir. Yüce Allah bizi, kendisinin gayesi olduğu yola iletsin. Bizi maddenin zulmünden, cisimlerle kayıtlı nefislerin arzularının hilelerinden beri kılsın. Ne güzel kafiledir, rahmanın kafilesi. Ne mutlu onlara! Ne mutlu onlara ve güzel akıbetlerine!

1- Sır Yolundan İşaret Tecellisi

Bil ki: İşaret edilen feleğe, bir mevcut olduğu için değil, bir şeyi taşıdığı işaret edilir. Dolayısıyla işaret taşınanadır, ona değil. Bu fehvani yasanın bir kısmıdır. Sureti, bu makamda şekil yoluyla üçgen suretidir. Özellikle temessül alemi olan berzah alemine nüzul ettiğinde bu surette olur. Tıpkı ilmin süt suretinde nüzul etmesi gibi. Bu üçgen suretin bir köşesi Allah ile mahlukatınm arasındaki münasebetin kaldırılmasını ifade eder. İkinci köşesi keşfin ve nazarın idrak ettiklerinin karıştırılmasının ortadan kalkmasını ifade eder ve

bu azamet bablarından biridir. Üçüncü köşesi, fiil, söz ve inanç hususunda kurtuluş mahalline ulaştıran mutluluk yolunu açıklar. Bu üçgenin kenarları temsil huzurunda eşittir. Birinci kenar, bir münasebeti ifade eder ki, bununla Allah ile kul arasında bilme (marifet) gerçekleşir. Bu sahneyi müşahede eden bir kimse Allah'ın bizi bilmesini bilir. Yani O'nun bize taalluk etmesinin keyfiyetini ve bizim O'nu bilmemizi ve O'ndan ne bildiğimizi öğrenir. Çünkü bizim O'nu bilmemiz bir cüzdür ve taallukunun "yok" gibi olması doğru olmaz.

Diğer kenar nur kenarıdır ve sana bu feleği gösterir. Bu sayede senin derecene ne yazıldığını, senin derecende insanın mutlu eden nelerin bulunduğunu görürsün. Üçüncü kenar sana bazı şeyler verir ki, onlarla takdir kapsamındaki hadiselerden, devirlerin akışı içinde belirginleşen olaylardan ve tabiatların doğurduğu, neticelerden sakınırsın, böylece korunmuş olursun. Bu sahneyi eksiksiz bir şekilde gözlemleyip kavradığın zaman, anlarsın ki felek sensin, sensin dosdoğru yol, sensin kendi içinde ve kendine doğru yol alan salik. Sen gayesin; matlubun sensin, yokluğun ve yolunda gidişin sana yöneliktir. Ezildikten, silindikten, hak ile tahukkuk ettikten ve doğruluk makamında belirginleştikten sonra sadece kendini gözlemlersin. İdraki idrak etmekten aciz olmak idraktir.

2- Göz Aydınlığı Veren MakamdaTenezzüh Niteliklerinin Tecellisi

Bil ki: Bu ilk tecelliden kaybolduğun ve perdeler indirildiği zaman hikmet esaslı bir ilahi tertip olarak bu diğer tecellide belirirsin. Burada aklın düşüncesi itibariyle hiçbir etkinliği yoktur. Bilakis bu, keşfi bir kabul, zevk mahiyetli bir sahnedir. Ona nail olanlar nail olmuştur. Kul, zatı mukaddes ve hükümlerinin anlamlarının münezzeh olmuş olarak burada kaim olur. Fehvanilik ona aşık olur. Bu ilgi mahiyetinde bir aşık olmadır. Ve etkileri de üzerinde görünür. Bunun neticesinde kul, Musevi görünümde Muhammedi yolu izler. Hep en yüce ufka bakar. Derken aşağı tabakalardan ona seslenilir: En yüce ufka bakarken sınırdan uzak dur. Çünkü ben oradan ve buradan sana sesleneceğim. Seslendiğim zaman dağın paramparça olur, bedenin kendinden geçer. Yakin müşahedesiyle yakınlaşma mahalline gidenler içinde övülürsün. Sana armağanlar verilir, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insan kalbinin düşünmediği güzellikler hediye edilir sana.

Sonra en göz alıcı, en kutsal istivanın yanındaki en yüce ufukta bulunan en yüce, en parlak manzara döndürülürsün. Senin garib bedeninin özünden yoksulluk ve ihtiyaç alemi gelir sana. Sevgilinin armağanlarından kendi paylarına düşeni isterler. İstediklerini iştiyakları ve susuzlukları oranında ver. Israrla istemelerine aldırış etme. Çünkü ısrar, nefsani bir yetenek ve eğitimle elde edilen bir güçtür. Ama sen onların zatlarına, hiçbir perde ve hicabın önünü ka-patamadığı gözle bak. Onlardan keşfettiğin özellikler oranında bu armağanları aralarında paylaştır. Zatı düzgün olana, bağışta cömert davran. Sana karşı bü-yüklenen, kibirlenen kimseye karşı en ağır hareket eden binek gibi ol. Kibirlense, büyüklense de zatının gerektirdiği şeyden onu yoksun bırakma. Çünkü bü-yüklenmesi arızi bir haldir; çok kısa bir zaman sonra örtü kalkar, rüzgarlar hevaları önlerine katıp götürür. Geride sadece halis din kalır. Böyle olunca da yaptığın bağıştan dolayı övülürsün. Rızıklar manevi ve maddi olanlarıyla, kulların ellerinde bulunan emanetlerdir. Emaneti sahibine ver; sorumluluğundan kurtulursun. Eğer bunu yapmazsan çok zulmeden, çok cahil birisin. Doğru yolu ancak Allah gösterir.

3- Yakini İmana Sahip Olanlara İnen Gayp İnişleri Niteliklerinin Tecellisi

Bu önceki tecelliden sonra, senin için şu diğer tecelli hasıl olur. Bu tecelli aracılığıyla bütün has ve yakın velilerin ve diğerlerinin kaynaklarını, hikmet ve hüküm nitelikli yasaların kaynaklarını, Hakkın bunlara sirayet edişini, yalanın bunlardan uzaklaştırılışını seyredersin. Sonra senin yeteneğine özgü olan ve başka hiç kimsenin ortaklığının söz konusu olmadığı şey verilir sana. Bu tecellide hastalanırsın, ardından ölürsün,

hasredilirsin, yeniden diriltilirsin, sorguya çekilirsin, tabiatının cehenneminin üzerine sıratın kurulur, mizanın adaletinin kubbesine konur, amellerin huzura getirilir; rabbinle olan huzurun oranında ölü ve diri suretler halinde. Bu tecelli de ölü olanlara bir ruh üfleyemezsin. Çünkü bu tecelli ahiret yurdunun bir misalidir. Mutlak olarak senin kendi ellerinle işlediklerinden oluşan kitabın verilir sana. Önceden yapıp işlediğin amellerini orada görürsün. Bunun üzerine kuşku ve karışıklık kalkar, yerini yakin, kesin inanç alır. Nitekim şöyle buyurmuştur: "Va'bud rabbeke hatta ye'tike'l yakin / Ve sana yakin gelinceye kadar rabbine ibadet et." (Hicr,99) Bu ve benzeri şeyleri gözlemlemen, küçük kıyamet mahiyetindedir. Bu tecelli de Hak taala sana bir örnek olarak bunları gösterdi. Senin için bir mutluluk ve inayet göstergesi olarak. Ya da bundan sonra sapacak olursan, bir bedbahtlık vesilesi olarak. Eğer saparsan O'nun bir bilgiye dayalı olarak saptırdıklarından biri olursun. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ve ma kanellahu liyudiüe kavmen ba'de iz hedahum hatta yubeyyine lehum ma yette-kun I Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine açıklayıncaya kadar onları saptıracak değildir." (Tevbe,115) Şu halde müşahede ettiğini tanı, bil. Senin önüne indirilen gaiplerin letaifi ve sırlarıyla, bu nurun inişleriyle perdelenme, madde alemine ve yükümlülük yurduna dönüşünden sonra bunları muameleler suretinde tahakkuk ettirmekten geri kalma. Çünkü Hak bunları misal olarak sana göstermiştir ki ölümden sonra bizzat gözlemleyesin. Allah sana mühlet vermiş, yükselme ve amelleri kabullenme yurduna geri döndürmekle sana minnet etmiştir, ki bu ölü surete ruh üfleye-sin, hayat elbisesi giydiresin. O da yarın elinden tutup kalıcı mutluluk yurduna götürecektir, "/e innehu hayrım mustekarren ve ahsenu makilen / Kalacakları yer çok huzurlu ve dinlenecekleri yer pek güzeldir." (Furkan,24)

4- Cem ve Varlık Aynından İşaret Tecellisi

Bu tecellide senin için Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hakikati hazır edilir. Allah ile konuşma huzurunda seyredilir. Edebini takın ve bu konuşmada Ona ilka edilenlere kulak ver. O zaman marifetin en yücesine erişme imkanına kavuşursun. Çünkü bu, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) yönelik hitabıdır, sana yönelik hitabı değildir. Çünkü Onun (s.a.v.) kabul istidadı daha şerefli ve daha yücedir. O halde sahneyi seyrederken kulak ver. Bu rububiyet huzurunda veliler ayrışıp belirginleşirler, hidayet yoluyla en aşağı cemiyetten en yüce ve daha yüce cemiyete, yakınlık makamına ve en göz alıcı seviyeye, yüce huzura, en üstün mahalle ulaşırlar. Ki orada görülenler anlatılamaz. Bu tecelliden döndüğün zaman, hicap bakımından inniyet (varlık ve hüviyet) tecellisinde bulursun kendini.

5- Hicap ve Perde Bakımından İnniyet (varlık ve hüviyet) Tecellisi

Bu tecellide de seninle birlikte Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hakikati hazır kılınır. Bir veli için gerçekleşen bir tecellide onunla birlikte peygamber veya peygamber olmayan daha büyük bir veli hazır kılındığı zaman, bu huzurdaki söz mutlaka en büyük olana yöneltilir, öbürü ise dinleyici konumunda kalır. Aslında bu o kula yönelik ilahi bir inayettir. Şu halde bu konuşmada gizli sırlara ve böyle bir tecellide hazır bulunmayan kimseler için alametleri belirginleşmeyen gaiplere kulak versin. Bu huzurda bilirsin ki, Allah'ın bazı emin kulları vardır; kendilerine has eminlikleri hükmünce kendilerine sunulan letaiften sırları kendileri için açığa vursunlar diye kıtır kıtır doğrasan, yine de kendileriyle birlikte gönderilen bu sırlardan hiçbir şeyi açığa vurmazlar. Çünkü gizleme olgusunu tahakkuk ettirmişlerdir. Bunun bir bela olduğunu, kendilerinde olan şeyi dışa vurmaları için uğratıldıkları bir sınav olduğunu bilirler: "Vela ye'menu mekrellahi illa'l kavmu'l hasirun / Ziyana uğrayan topluluktan başkası Allah'ın mühlet vermesinden emin olamaz." (Araf,99) Kendilerinden dahi gizledikleri bu sırları başkalarına hiç açarlar mı! Onlar kendilerine emredildiği gibi bu sırları varlıklarına dönüştürürler ve alametleri ahiret yurdunda belirginleşir. Bu alametler aracılığıyla diğer mahlukattan ayrılırlar. Ahiret yurdunda gizli ve güvenilir iyiler olarak

bilinirler. Dünyada ne çok bilinmeden kalırlar! Bizim tarikatımızın mensupları içinde kınanan-lar konumundadırlar. Gaybe iman onları başkalarından müstağni kılmıştır. Varlıklardan varlıklar aracılığıyla gizlenirler. Onların ayakları, tahkikinin şevki uyarınca her yola eşit düzeyde basar. Onlar batında gavs (yardım eden), zahirde ise (mugas) yardım görenlerdir. Eğer bu tecellide onları müşahede edersen sen de onlardansın. Eğer onları müşahede etmezsen, kendine döndüğünde korunursan, şüphesiz sen iddialar meydanında dolaşacaksın. Eğer bu iddialarda hak üzere isen, doğruluk ayakları üzerinde dikilmişsen bildiklerinle mutlu yaşar, mutlu ölürsün. Yok eğer yüz üstü bırakılırsan, korunmazsan, gizlilik sırları sana verildiği halde makamı sana verilmemişse, bu sırları açığa vurursun. O zaman eminlik övgüsünden yoksun kalırsın. Üzerine hıyanet elbisesi giydirilir. Senin için: Ne kafir! Ne cahil! denir. Söylenen gerçeğin ta kendisidir ve sana nispet edilen nitelik kesinlik ifade eder. çünkü sen iman yurdunda iki kusur işledin. Bu yüzden seni tekfir ederler. Senin cehaletin de işlediğin fiilin aynısıdır. Dolayısıyla günah işlerken hakkı dile getirirler.

6- İdrak Edilenleri Kevni İdrak Edicilerinden Alma Tecellisi

Bu tecellide de Muhammedi hakikat hazır bulunur ve Hamid isminin tecellisidir. Kendileri için gerekli olan tasarruflar esnasında gözlerin ve bütün idrak edilenlerin yanında ve de bu makamda ilahî mühür elinde olan isim, bu ismin bu mührü varlıkta kullanma keyfiyeti; nübüvveti, risaleti ve velayeti mühürlemesi, sonlandırması müşahede edilir. Ki bununla itina gösterilen kalplerin üzerine mühür vurulur, hakkın şuhudundan sonra hiçbir varlık tahakküm etme ve sahip olma hükmüyle oraya giremez. Ancak hizmet etme ve emir hükmüyle girebilir, ardından da çıkar. Bu makamdan sonra düşüncenin bir cariyenin veya başka bir şeyin sevgisine taalluk etmesi gibi durumlara gelince, bu tabiatın hükmüyle gerçekleşir, üzerine mühür vurulan hakkın evi ve doğruluğun oturağı olan rabbani sır hükmüyle değil. Nebilerin (s.a.v.) sevgilerinin kaynağı burasıdır. Mutlak olarak kainattaki tüm sevgilerin de kaynağı budur. Ne var ki, genelin sırları inayet mührüyle mühürlenmemiş olsa da bundan başkasıyla mühürlenmişlerdir. Dolayısıyla onların sırları karanlıkta ve körlüktedir. Çünkü yüzleri tabiata dönüktür ve tabiat da en büyük karanlıktır. Mahlukattaki sevgi de yukarı ve aşağı varlıklara yönelik olması itibariyle de aslı üzeredir. Ama Allah sevgisi bu kapsama girmez. Ama o bu kapsama girer. Ne var ki insanların büyük çoğunluğu bunları birbirinden ayıramaz. Şu halde bizim Allah'a yönelik sevgimiz de ihsan açısından geçerlidir. Yani doğamızdan kaynaklanır. Bizim tabiat karanlığından münezzeh sevgimiz, hakka nispet edildiği oranda bize de nispet edilir. O'nun sevgisi ise böyle olmadığı gibi, ona meyledilmez de. Bu tecelli sana sevgi ile ilgili bu iki hükmün hakikatini öğretecektir.

7- Hallerin Farklılığı Tecellisi

İnanılan surette gerçekleşmeyen tecelli budur. Bu yüzden tecelli mertebeleri ve menzilleri hakkında bilgisi olmayanlar bunu inkar ederler. Şu halde rezil olmaktan sakın. Çünkü inançların suretlerinde değişim meydana geldiğinde inkar edilmesi gerektiğini söylediğin şeyi bildiğini ikrar etmek durumunda kalırsın. Bu hakikat münafıkların nifaklarına, riyakarların riyalarına ve bu kategorideki başka zümrelerin hastalıklı anlayışlarına devam etmelerinin nedenidir.

8- Karıştırma Tecellisi

Bu tecellide insan tuzağın ve hilenin inceliklerini ve sebeplerini, bu tuzak ve hileye düşenin nereden düştüğünü öğrenir. Ayrıca insanın onu sahip olduğu vasıflarla tasavvur

ettiğini de öğrenir. Şu halde kendisini Allah'tan alıkoyan, perdeleyen şeylerden sakınsın. "Kendimi tenzih ederim=subhani" diyen de bu tecelliden söylemiştir bu sözü. Hz. Peygamber (s.a.v.) de bu tecelli bağlamında "Size geri dönecek olan yine sizin amellerinizdir" buyurmuştur. Karıştırma suretine gelince, bununla insanın, amellerinin ve fiillerinin kendi aleyhine yaratılmadıklarını, aksine bir süreliğine ortaya çıkıp sonra yok olan arazlar olduğunu sanması kast edilmiştir. Bu menzilde duran, bu tecelliyi müşahede eden tuzaktan emin olur ve nasıl tuzak kurulduğunu öğrenir. Ne var ki, Hz. Peygamberin (s.a.v.) "savaş hiledir." Sözü gibi ya da iki adamın arasını bulmak gibi ve İbrahim Peygamberin eşi için "o benim kız kardeşimdir" demesi gibi hile ve yalanı gerektiren menzilleri tahsil edinceye kadar geçerlidir bu. Yalan ve hilenin mubah olduğu bu mertebelerden çıkış için başka yollar var. Bu yollardan söz konusu mertebelerden çıkar ve bu vasıfla belirginleşmez artık. Ayrıca "ve mekerellah / Allah da tuzak kurdu" benzeri sözlere kanmamak gerekir. Çünkü kendilerine dönen yine kendi tuzaklarıdır, tuzaklarının kendi başlarına geçmesi Allah'ın onlara tuzak kurmasıdır. Bu tecellide tahakkuk et ve bu makamdakileri tahsil edinceye kadar dur.

9- Hakikatlerin Reddi Tecellisi

Bu tecelli, Haktan başka maksadı olmayan, Hakkı da himmetin taalluk etmesi bakımından talep eden, kesp veya güzelliğe aşık olmak bakımından talep etmeyen kimse için gerçekleşir. Bu tecellide hakikatler ona en güzel surette, en güzel muamele çerçevesinde ve en latif kabulle görünür. O zaman şöyle der:

Haberiniz olsun! Allah'tan başka her şey batıldır.

Aslında batıl değildir; fakat bulunduğu makamın hakimiyeti bu kişiyi tamamen bürüdüğü için böyle söylemiştir. Nitekim Hz. Rasulullah (s.a.v.) "Arapların söylediği en doğru beyit:

'Haberiniz olsun! Allah'tan başka her şey batıldır' beytidir" buyurmuştur.

Bütün varlıklar, Allah'tan başkası olsa da kendi içinde hiç kuşkusuz haktır. Ancak varlığı kendi zatından kaynaklanmayan bir varlık yok hükmündedir, batıldır. Bu durum bazı açılardan geçerlidir ki, Hak taala bir varlık olarak bu açıdan sair varlıklardan ayrılır. Bunu derken Hakkın varlığının zatından olmasını kast ediyorum. Öte yandan Hak ile başkası arasında hiçbir açıdan gerçek olarak bir ortaklık söz konusu değildir. Ki bu açı, bir cinsi kapsayan bir cins olsun ve de ayırıcı bir bölünmeye ihtiyacı bulunsun. Hakkın zatının cins ve fasıldan mürekkep olması imkansızdır.

10- Beraberlik Tecellisi

İnsan bütün varlıkların kapsayıcı bir nüshası olduğu için her varlıktan bir hakikati de içinde taşır. İşte bu hakikat söz konusu varlığa bakar ve insan ile o varlık arasındaki münasebet bu hakikat üzerinden kurulur ve aradaki ilişkinin zemini budur. Hak taala ne zaman seni alemlerden bir aleme ve varlıklardan bir varlığa vakıf kıldıysa bu varlığa o hakikat diliyle şunu söyle: "Ben bütünlüğümle seninle beraberim, benim yanımda senden başkası yoktur, sen doğrusun ve ben bizzat seninle beraberim, senden başkasıyla araz olarak beraberim." O zaman Hak seni seçer, o varlığın gücü dahilindeki bütün özellikleri ve sırları sana verir. Her varlığa bu şekilde davran. Bu fiile ancak diri olan ve Hak taalanın kullarıyla beraberliğinden ibaret bulunan bu tecelliye elde eden kimse güç yetirebilir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ve huve meakum eynema kuntum / Nerede olsanız, O sizinle beraberdir." (Hadid,4) Bu beraberlikte tecelli ettiği zaman, sana anlattığım hususlarda nasıl tasarruf ettiğini öğrenirsin.

11- Mücadele Tecellisi

Eğer senin için keşfin vaki olmasını sağlayan bir tecelli gerçekleşir ve ayağın bu tecellinin sergisine basar da sana "geri dön" denilirse, dönme ve şöyle de: Eğer O'na döneceksem, Onsuz bir makam yoktur. Böyle iken niçin bana "geri dön" deniliyor? Bu huzur da O'na giden bir yoldur. Şu halde bırak bu yolda yürüyeyim. Eğer O'ndan başkasına dönecek olsam, bu konuma hükmetmez ve zatın hükmüyle ilgili bu tecelliyi bilmezdim. Beni O'nun sergisine sok, ki yanında ne olduğunu göreyim. Bunu söylediğin zaman ilerlersin ve geri dönmekten korunursun. Eğer sana "sen bu tecellilerde yalnızca amellerinin meyvelerini devşirirsin. Ve sen bunu gerektiren amel işlemekteydin" denilirse, "bu doğrudur" de, peki çok bağışlayan Gafur, ihsan sahibi Rahim nerede? Nerede "ben kulumun benimle ilgili zannının yanı başındayım." diyen? Ben hayırdan başka bir zan beslemedim ki. Bu tavırla büyük menfaatler sağlanır.

12- Fıtrat Tecellisi

Bil ki, insan yaratılışının başından itibaren hidayete sahip kılınmıştır. Bu, Allah'ın onun ve diğer tüm insanların yaratılışlarına esas kıldığı fıtrattır. Aynı şekilde bu, ruhlar aleminde Adem'in zürriyetinden alınan misaktır da. İnsan bu hidayete tabiatının gerektirdiği bir cihetten sahip olmuş değildir. Yani insan tabiatı gereği hidayetten kaçtığı halde bu cihet onun hidayete aşkla bağlanmasını gerektirmiş, sapmak ise, insanın başlangıçta sahip olmadığı bir şeydi de Şeytan buna sahip olmasını sağlamış, sapma da insanın tabiatına uygundur, mizacıyla uyuşmaktadır, dolayısıyla sapmaya nefsani bir aşkla bağlanmaktadır, gibi bir durum söz konusu değildir. Sebebine gelince; insan aslı itibariyle rabbani bir varlıktır ve sınırlandırılmamıştır. Hidayet ise sınırlandırma demektir. Sapma ise sınırlandırılmanın kalkması ve insanın rububiyetinin ortaya çıkması demektir. Bu yüzden Allah, mutluluk perdesiyle onu masum, korunmuş kılmamıştır. Ki buna da bedbahtlıkla sahip olmaktadır, çünkü dünya yurdunda bulunduğu sırada tabiatına uygun düşmektedir. Ve çünkü mutluluk da insanın tabiatına uygundur; ancak sonraki bir aşamada. Bu yüzden insan ona kavuşmak için acele eder. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "men kane yuridu'l acilete / Her kim bu çarçabuk geçeni isterse." (İsra,18) İşte bu tecelli hasıl olduğunda onda gerçek anlamda sebat et. Bu seni fıtrat ve mutluluk üzere sabitleştirir.

13- Varlık Sirayeti Tecellisi

Emrin sırrı varlığa sirayet etti, ışığın havaya sirayet etmesi gibi. Bunun neticesinde faal illetler, sebepler ve hükümler ortaya çıktı ve her varlık hakikatinden, etkilenirliğinden ve malulluğundan kayboldu da "ben" dedi. Varlıklar kibirlendi, birbirlerine karşı büyüklük başladı. Derken kendisine büyüklük taşlanılan, benzerlerine ve malullerine büyüklük taslaya-nın kibriyle kendisine büyüklük taslamasında uzaklaşıp kayboldu. Böylece alemde büyüklük zuhur etti, ama O'nun tazimi zuhur etmedi. Gerçek zuhur gerçek büyüklüğe sahip olanındı. O da Aziz ve her şeyi bilen yüce Allah'tır.

14- Büyük Rahmet Tecellisi

Rahmet varlık (ya da cömertlik) pınarından yayıldı. Eşya huzur kelimesi olan fehvanilik kelimesiyle varlıkta zuhur etti. Eğer o olmasaydı mümkün nitelikli varlıklar varlık alemine çıkış emrine boyun eğmeyecekti. Ancak aşk onları çıkardı ve nesnelerini gözler önüne serdi. Bunun kaynağı "kun=ol" dediğimiz huzur kelimesiydi. Eşya ortaya çıkınca, uğruna varlık alemine çıktığı sevgili görmeyi istedi. Ama buna bir yol bulamadı. Önüne izzet perdesi gerilmişti. Bu yüzden kendisinden başka bir şey göremiyordu, bundan dolayı

kederlendi. Şöyle dedi: Oluşumu müşahede etmekten kaçtım, sadece O'nu istedim. Çünkü kendi sevgimde kendime zuhur edişim, O'nun ilminde, gözüme zuhur etmeyeceğim şekilde O'nu müşahede edişimden uzaklaşıp kaybolmam demektir. Şu halde tecelli yoktur ve dönüşüm yokluğadır. Dolayısıyla O'nun ilmi kapsamındaki varlığım açısından O'nu müşahede edişim, kendi oluşumu müşahede edişimden daha iyidir. Bu yüzden benim vatanım kaynağın tek ve oluşun yok olduğu yerdir.

Bana bakanın yabancısı olduğu oluş göründüğünde Binek develeri gibi, yurtların özlemiyle inledim, ağladım.

15- Kalpleri Bürüyen Rahmet Tecellisi

Rahmet kalpleri bürüdü, basiretlerin gözü açıldı ve daha önce kendisine görünmeyen şeyleri idrak eder oldu. Ki gaybin, münezzehin ve gözalıcı heybetin huzuruna varit olan görme organıdır. Bu tecelliyle bilir ki, Allah onu, kör kıldığı diğer tüm kalpler içinde özel bir konuma sahip kılmıştır. Ki Allah karanlığını ona göstermiştir. Ona, kör olarak sadır olmuş, başı önde, aşağıların aşağısına düşmüş olarak bakar. "Ve lakin te'ma'l kulubu'iletti fi's sudur / Fakat göğüslerdeki kalpler kör olur." (Hac,46) Çünkü göz bakışının kayıtlandırdığı her şey, ihtiva edilmiştir, mekan kaydıyla sınırlandırılmıştır. "Fi zulumatin ba'duha favka ba'din iza ahrace yedehu lem yeked yeraha. Ve men lem yec'alillahu nuren min ndihi fema lehu min nur / Birbiri üstüne karanlıklar...insan, elini çıkarıp uzatsa, neredeyse onu dahi göremez. Bir kimseye Allah nur vermemişse, artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur." (Nur,40) kendisinden kaynaklanan bir nura sahip olması mümkün değildir.

16- Cömertlik Tecellisi

Varlık aleme yayıldı. Bütün varlıkların objeleri, zevali olmayacak şekilde sabit oldu. İyilik, kendisine elverişli mahalde yayıldı. Her şey iyi oldu, iyileştirdi. Boyunlara hükmedildi, iddialar ehil olanlar arasında ortaya çıktı. Zenginler sahip oldukları şeyler hususunda yoksullara karşı cömert davrandı. Yoksullar da zenginlerden kabul etmek suretiyle onlara karşı cömert davrandı. Her iki grup da nimete kavuştu. Yoksulun zahiri ıslah olurken zenginin de kalbi ıslah oldu. Her kes nimet içinde devamlıdır ve müşahede-leriyle mutludur, dedi.

17- Adalet ve Karşılık Tecellisi

Adalet yayıldı. Bir topluluk tabiatın karanlığına meyletti. Bu onların cezasıydı. Bir topluluk da şeriatın nuruna meyletti, bu da onların ödülüydü. Le-taiflerinin hakikati açısından şeriatın nuruna meyledenler, tanınmayan fertlerdir. İç yönelişlerinin hakikati açısından meyledenler bahçelerde sevinmektedirler. "Yetufu aleyhim vildanun muhalledune bi ekva-bin ve ebarike ve ke'sin min main / çevrelerinde ölümsüz gençler dolaşır; main çeşmesinden doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle." (Vakıa, 17-18)

18- İşitme ve Seslenme Tecellisi

Emrin nidası kulakları deldi. Melodilerin nağmelerini ve güzel seslerin arzedilişini algıladı. Gurbette-kinin sevgilinin huzuruna özlem duyup ağlaması gibi inledi. Dinledi ve mutlu oldu. Gerçek bir vecd ile harekete geçti. Vecd ile buldu ve hamdetti. Sırların letaifi ve marifetlerin ihsanları hasil oldu. Sahnelerin ve konumların lezzetlerini hissetti. Derken varlığına döndü ve müşahedesi oranında tasarrufta bulundu.

19- Yakıcı Bulutlar Tecellisi

Nurlar ve Karanlıklar kaldırıldı. Ariflerin üzerine kerem bulutları yükseldi. Yakıcılığının hakimiyeti doğruluk adımını attı da onları sildi. Bu yüzden onlar bir açıdan onlar değildirler. Çünkü onun müşahedesi esnasında herhangi bir varlığın sübutu söz konusu olamaz. Ancak varlığının cömertliği ile sebat edebilir. Bu yüzden iki göz birleşse bütün kevnler yanardı. Biz, bizi gördüğü yönden başka bir yönle gördüğümüz için sabit olduk ve onu açıkça gördük.

20- Suretlerde Dönüşme Tecellisi

Maddi suretler yayıldı. Letaifler çeşitlendi. Kaynaklar da. Marifetler çeşitlendi, tecelliler de. Bunun neticesinde beşerin gözünde suretlerde dönüşmeler ve değişmeler gerçekleşti. Artık alamet ve inançtan başka belirginleşme olamaz. Allah, müşahede edilmekten yücedir, uludur.

21- Hayret Tecellisi

Aziz ve erişilmez cenab-ı Hakkı gözler dahi göremezken basiretlerin görmesi nasıl mümkün olabilir. Hak gözleri ve basiretleri hayrete düşürmüş ve senden dolayı "hayrete düşüşümüzü artır", demişlerdir. Çünkü kendilerine tecelli edenden başkasına hayret ediyor değildirler. Kavranamayacak olanı kavramayı düşündükleri için hayrete düşüyorlar. Dolayısıyla hayrete düşüşün arttırılmasını istemeleri, tecellinin devam etmesini istemeleri anlamına gelir.

22- İddia Tecellisi

Hak ilim ve sırf varlık iddiasında bulunan kimseye de: Eğer senin için görünmez (gayb) alem görünen (şehadet) aleme dönüşüyorsa sen ilim sahibisin. Hangi tür haber verme şeklinde olursa olsun eğer müşahede ettiğinin haberlerine sahip olabiliyorsan, bu senin sağlam ve idrak eden bir göze sahip olduğunun ifadesidir. Bildiğine hükmedebiliyorsan, istediğini somut olarak görebiliyorsan ve seninle beraber hükmettiğine yönelik olarak cereyan ediyorsa, o zaman sen zıt kabul etmeyen haksin.

23- İnsaf Tecellisi

Vuslat ve topluluğu derleme iddiasında bulunduğun zaman, korkarım ki senin toplanman kendinle olsun, onunla olmasın. Böyle olunca da vasıl oldum dersin, ama hala ayrılıkta olursun. Toplandım (cem oldum) dersen, fakat firakta bulunursun. Kriter, mihenk ve ölçü budur. Bu makamda nefsini yanıltma. O, senden beri olduğu yönünde şahitlik eder. Varlıklar nefeslerle birlikte meydana gelirler. Bunları bilmeni senden talep etmem. Senin yeni ölçün, önceki nefisleri titreten, sarsılmaz kalpleri zamanı gelmeden kendinden geçiren kitaptır. Bu kitapta sana kerem sahibi melek aracılığıyla büyük haber iletildi, sohbet arkadaşıyla karşılıklı konuşmadan da bu haber sana aktarıldı. Ama feleğe dair herhangi bir hareketi ve döngüsel yakınlık bilinmeden işte senin ölçün budur.

24- Mertebeleri Bilme Tecellisi

Kalplerin müşahedesi sevgiliyle, tenzih mahiyetinde buluşmalarıdır, teşbih mahiyetinde değil. Bu da oluşsuz olur, çünkü sen o olmuşsundur. Açıkça müşahede etme ise, görme organı veya niyet kaydı olmaksızın bakmak şeklinde olur. Şu halde göz ve

görme ortaklık sıfatıdır. Gerçi "leyse ke mislihi şey'un ve huue'ssemiu'l basir / O'nun benzeri gibi bir şey yoktur. O işitendir, görendir." (Şura, 11) Kalp sana has bir sıfattır, onu, onun seni gördüğü yerden gözle görürsün. Bu da onun gözü olur, senin değil. Ama onu seni müşahede etmediği yerden kalp ile müşahede edersin. Bu yüzden kalbin gördüğü sahne seni baki kılar, gözün gördüğü sahne senin yakıp yok eder.

25- Mukabele Tecellisi

Aynan berraklaştığı, vehminin ve hayalinin camı kırıldığı ve sana tecelli eden her şeyde haktan başka bir şey senin geri kalmadığı zaman, aynanda kendi zatının huzurundan başka bir şeyle karşılaşmazsın. O zaman kardasın. Fakat durum sana karışık gelirse, aynanın yüzünü kevnin huzuruna çevir ve şahıslarda değerlendir. Çünkü nefisler içlerindeki düşünce suretleriyle orada tecelli ederler. O zaman halkın vicdanları ekseninde konuş ve aldırma. Ta ki vicdanları ekseninde konuştuğun şeylerin tümü sana verilinceye ve hiç kimsenin de itirazıyla karşılaşmayın-caya kadar devam et. Deneme sırasında sebat et. Kuşkusuz Hak sana bir imtihan yöneltecektir. Eğer doğru isen sebat et. Eğer uyuşma esnasında kendinde bir bozukluk görürsen, bil ki camını henüz kırmamışsın, kendi ölçülerini aşmamışsın. Bu takdirde arınma ve kurtulma için çalış.

26- Kısmet Tecellisi

Her kulun Allah ile bir hali vardır. Kimi Allah'ı bilir, kimi bilmez. Ama şekil ve merasim alimleri O'nu kesinlikle bilemezler. Çünkü ilimlerini aldıkları harfler, onlar için Allah'ı bilmenin önündeki perdeler konumundadır. Onların huzurları bu mertebedir. Onlar kıyıda olan kimselerdir. Cömertlik nefhalarm-dan bir esintiye hasrettirler. Çünkü kainattaki kaynakları harflerdir. Bildikleri, varlıktan varlığa yönelik süreci anlamaktan ibarettir. Başta da sonda da tereddüt içindedirler. Çaba sarfetmenin ecrini alacak olsalar da Hakka vasıl olmaları mümkün değildir. Ücretle ders vermek de bir tür varlıktır. Bu yüzden varlığın boyunduruğu altında ve harflerin bağlarıyla kayıtlı olmaktan kurtulamazlar. Fakat Allah tarafından bir belge üzerinde olanlar, istediğini keşfeder, böylece mutmain olur, kaderin akışı altında huzura erer. ibadetini müşahede eder, isyanını müşahede eder. Ne zaman, nasıl, kime ve nerede isyan ettiğini, nasıl tevbe edip arınacağını bilir. Keşfettiği her şeyi, akıbetini görmenin verdiği huzurla yerine getirir. Bu hak aracılığıyla da halktan ayrışır.

27- Bekleme Tecellisi

Muhakkik yüzünü kainata taraf çevirdiğinde, bu esnada hak ona bazı hikmetler gösterir. Böylece henüz vakti gelmeyen bir şeye hükmeder, kendi keşfine dayalı olarak değil. Fakat kalbi, düşüncenin doğru delilini ve hareketin ayrıcalığını müşahede eder. Onun için, hükmedilen şeyin gerçekleşmesine kadar beklemek daha iyidir. Çünkü bu beklemeden gafil olursa, farkında olmadığı bir yerden helak olabilir. Çünkü karıştırma makamındadır. Muhakkik bu makamdan sakınmalıdır. Elindeki tek ölçü de beklemedir.

28- Doğruluk Tecellisi

Süluku hak ile, vuslatı hakka ve dönüşü hak ile haktan olan kimsenin bakışı, hak ile haktan olmak üzere haktır. Hakkın irfaniyetinden yardım bekler. Onun için bir hüküm çizilmez. Dilinde ve özünde batıl lisanı geçmez. Halk suretinde hak ve halk ibaresinde hak konuşmasıdır o.

29- Hazırlanma Tecellisi

Kalpler hazırlandığında zikirleriyle vasfedilirler ve perdeleriyle alakalar kesilir. İki huzur karşı karşıya gelir. "Allahu nuru's semavati ve'l ard / Allah göklerin ve yerin nurudur." (Nur,35) ayetinden ilahi huzur nuru parıldar. Bir daha başını kaldırmayacak şekilde ebed secdesinde iken kalbin kulluk nurlarıy-la karşılaşır. Eğer fani ise kulluk nuru rububiyet nuruna dere olur. Şayet baki ise rububiyet nuru kulluk nurunun içine girer. Bir nesnesi, bir anlamı ve bir ruhu olur. Kulluk nuru, bu nur için görme, lafız ve cisim mesabesinde olur. Derken kulluk nuru, rububiyet nuru olan batınına sirayet eder. gaipler arasında, bir gaybdan bir gayba intikal eder. Derken gaipler gaybına varır. İşte bu kalplerin ve intikallerin varacağı son noktadır. Bu yüce makama yaraşan armağanların lütuflarından alıp da getirdiği şeyler sayılmayacak kadar çoktur.

30- Himmetlerin Tecellisi

Himmetler bir himmet üzerinde toplanırlar, bir ile birde yok oluncaya kadar. Geride bir kalır ve bire şahitlik eder. Bu, özel kullardan olan adamların hallerinden biridir. Bunların göğüsleri açılır ve kendilerine gizli olan şeyleri algılamaya başlarlar. Ki bunlarda onlar için göz aydınlığı vardır. Takdirin fekle-rinde, eğer hak ile iseler güneşler olarak, göz ile iseler aylar olarak ve eğer ilimle iseler yıldızlar olarak yüzerler. Göklerin yarılıp parçalandığı güne kadar gece ve gündüzün getireceği tüm gelişmeleri bilirler. O gün, güneş olan dürülür, ay olanın yüzü tutulur, yıldız olan da söner. Geride hakkın nurundan başka nur kalmaz. Ki vahdaniyet nurudur bu, o tecelli edince de hiçbir nur kalmaz. Nur içinde bir nur olarak zatından zatına yansır.

31- İstiva Tecellisi

İzzet Rabbi "Arzıma, göğüme sığmadım; ama kulumun kalbine sığdım" buyurduğu gibi, insani letaif arşına istiva ettiği zaman, bu arş bütün letaife sahip olur ve onlar üzerinde tasarrufta bulunur. Bir kiralın memleketinde hükmetmesi gibi hükmeder, bir mal sahibinin malı üzerinde tasarrufta bulunması gibi tasarrufta bulunur. Haberiniz olsun o Kutuptur.

32- Velayet Tecellisi

Velayet en uzak felektir. Orada yüzen kimse muttali olur, görür. Muttali olup gören bilir. Bilen bildiği şeyin suretine dönüşür. İşte bu meçhul velidir ki tanınmaz, tanıtılamaz belirsizliktir. Bir suretle de kayıtlandırılamaz. Ona ilişkin bir tutum ve davranış da bilinemez. Her durum için o durumun elbisesine bürünür; ya nimetlerine ya da zorluklarına.

Yemenli biriyle karşılaştığın zaman uğurlu gündür o gün.

Maad kabilesinden biriyle karşûaşsan, o da iki cennet eder.

Feleğindeki tüm genişliği kapsamış olur.

33- Karışma Tecellisi

Mizacın yurdu katışık nütfeye benzer. İrade ettiği ise bu ikisinin arasından doğan üründür. Fakat Hak, bedbaht için bir yol göstericilik, mutlu için de bir yol göstericilik kılmıştır. Bunlara ulaşmak için de özel şahıslarda bulunan özel bir göz, özel ilahi huzurdan özel bir nur kılmıştır. Bu gözün önündeki vehimler perdesi kalkınca, bu özel nur cisimlerin karanlığını bu kevnden kovunca, gözler bu nurlar sayesinde bedbahtların ve iyilerin belirtilerini idrak ederler. Arındıkları ve halis oldukları için kıyamları çabuk olur.

34- Ferdaniyet Tecellisi

Allah'ın kainat düzenine hakim kıldığı bazı melekleri vardır. Allah'ın celal ve cemal nuru içinde daimi bir lezzettedirler. Sürekli müşahede halindedirler. Allah'ın kendilerinden başkalarını da yarattığını bilmezler. Kendi zatlarından başka hiçbir şeyle karşılaşmamışlardır. Bu duruma en çok yaraşanlar da Allah'ın Adem oğullarından yarattığı bazı kullardır. Bunlar Kutbun hükmünün dışında olan fertlerdir. Ne bilirler ne de bilinirler. Allah gözlerini kapatmıştır, göremezler. Kevnlerin gaybi hususunda onları perde-lemiştir ki herhangi bir cebine ne koyulduğunu bilmesin. Başkasının cebinde olanı bilmesi daha yaraşır. Başkasının vicdanı ekseninde konuşması daha layıktır. Bütün maddi varlıklar karşısında durduğu halde neredeyse bunları ayırt edemeyecektir. Bunun nedeni bilmemesidir, gafil olması veya unutması değildi. Çünkü yüce Allah, onları vuslat hakikatleriyle tahakkuk ettirmiştir, onları kendisi için var etmiştir. Bu yüzden O'ndan başkasına dair bir bilgileri yoktur. O'nu bilirler, O'nun içinde vardırlar, Onunla hareket ederler, O'na iştiyak duyarlar, O'na konuk olurlar, O'nun önünde otururlar, O'ndan başkasını tanımazlar. Bu makamın efendisi (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Siz dünyanızın maslahatını daha iyi bilirsiniz."

35- Teslimiyet Tecellisi

Şekil ve ahir ulemasından müçtehit olanlara itiraz etmeyin, onları mutlak olarak perdelenmişler olarak görmeyin. Çünkü onlar gayblere büyük bir adım atmışlardır, ancak bunu bilmiyorlar ve bilerek bu adımı atmamışlardır. Bu nedenle, kendi özünde hak ilimler olsa da zanlara göre hükmederler. Onlarla cehd sahibi veliler arasındaki fark, özellikle bir hükümde buluştukları zaman, sadece yol ve yöntem ayrılığıdır. Bunların gayesi keşiftir. Onların ortaya koyduğu ve kendi içinde ilim olan şey, onlar için ilimdir. Dolayısıyla bu hüküm çerçevesinde bilerek Allah'a çağırmış oluyorlar. Nitekim Kur'an'da peygamber efendimize şöyle hitap edilmiştir: "Ed'u ilal-lahi ala basiretin ene ve meni'ttebani / Ben ve bana uyanlar Allah'a bilgiye dayanarak çağırıyoruz." (Yusuf, 108)

Onlar cehd ehlidir. Örnek alarak Hz. Peygamberin (s.a.v.) fiillerine tabi olmuşlardır. Bu da onları basirete ulaştırmıştır. Ama müçtehitlerin en son varacağı nokta zann-ı galibe ulaşmaktır. Aslında ortaya koydukları şey kendi içinde ilim olsa da kendileri açısından zandır. Bu yüzden bir bilgiye dayanmadan Allah'a çağırıyorlar. Dolayısıyla gaipler kapsamında değişmez bir payları vardır. Bilmedikleri bir taraftan inmiş bir şeriatları da vardır.

36- İman Nuru Tecellisi

İman dağınık bir nurdur ve İslam nuruyla karışıktır. Çünkü kendi başına duramaz. Bu yüzden İslam nuruyla karışmıştır. Böylece keşif, bizzat gözlemleme ve mutala etme ile pekiştirilmiştir. Dolayısıyla gaiplerden kendi miktarınca öğrenmiştir. Ta ki ihsan mertebesine ulaşıncaya kadar. Orası nurların huzurudur.

37- Ruhların Miraçları Tecellisi

Arınıp berraklaştığı zaman insanî ruhlar, ayrı ayrı veya birlikte yüceler alemine yücelirler, miraca çıkarlar. Ayrı ruhaniliklerin görünümlerini seyrederler. Sen onların baktıkları yerleri feleklerin ruhlarında ve bu ruhları döndürüşlerinde görebilirsin. Sonra devirlerin hükümleriyle birlikte inerler. Böylece bir tarafı inişlerin inceliklerine doğru salı verilir, yıldızlarının kulların kalplerindeki dökülüş yerlerine kadar. Derken göğüslerinin ihtiva

ettiğini, vicdanlarının kapsadığını ve hareketlerinin delalet ettiğini öğrenmiş olurlar. Çünkü gaybı bilmenin bir çok yolu vardır.

38- Şeriatların Verdiği Tecellisi

Şeriatlar kulların sırlarının miktarınca inerler. Ancak şeriat gözler olarak iner; her göz de kulların sırlarından bir çoğuna yönelik olur. Bunlardan bir veya iki göz uykuda kulların sırlarını idrak edebilir. Gözler birbirlerine eklendiğinde bu sırları uyanıkken de idrak edebilirler. Bu idrak, resul ve velinin üzerinde birleştiği üç rükünden biridir. Gerçekte resulün bunu idrak edişi veli oluşundan ileri geliyor, resul oluşundan değil. İşte buna velayet denir. Bu yüzden resul ile veli arasında ortaklık söz konusu olmuştur. Kim bildikleriyle amel ederse, Allah onu bilmedikleri şeylerin ilmine mirasçı kılar. Allah'tan korkun. Size öğreten Allah'tır.

39-Had Tecellisi

Sırlar fena, beka, cem ve fark ile okuyucusuna yönelince ilahi huzur nuru üzerlerine düşer; kendi açılarından, zat açısından değil. Derken önünde nefisler arzı aydınlanır. Hemen oraya yönelir ve gözünün gördüğünü bilir. Gaiplerden, sırlardan, vicdanların gizlediklerinden ve gece ve gündüzde cereyan eden hadiselerden haber verir.

40- Zanların Tecellisi

Velinin zanları felakettir. Çünkü haset perdesinin arkasından ona açılmışlardır. Bunun neticesinde kendinde bir şey bulur, ama nereden geldiğini bilmez. Makamını bilir ve bunun başkası için olduğunu da bilir. Onu söyler, böylece başkasının hali oluşur. İşte bu bize göre zandır. Yine bizden ulular bu makamdan olurlar. Fakat bu onlar için zan değildir. Aksine yüce Allah, üzerinde hazır bulunduğu hali onun diliyle ifade etmiştir. Hazır olan, şeyh benim zihnimde olanı söyledi, der. Oysa şeyh onun zihninde olanla beraber değildir. Hatta "bu şahsın kalbinde ne var?" diye şeyhe sorulsa bilemeyecektir. Bu makam Ebu's Suud el-Bağdadi'ye soruldu. Şu cevabı verdi: Allah'ın kullarından bazıları vardır ki, zihinde olanları söylerler, oysa zihinde olanlarla birlikte değildirler." Zan sahibi ise, tereddütsüz kendinde gördüğü sükunet olmazsa, bunu söylemeyecektir. Bu veliler için bir acizlik makamıdır, burada sınırlandırılmışlardır. Bir de onların zihinlerini düşünün! Buradan inmeden önce takdirlerle karşılaşma makamına intikam ederler. Ama iniş esnasında yavaşlıkları söz konusudur. Takdir semada döner durur. Ay feleğinin yere varıncaya kadar konkavı üç senelik mesafedir. Bu sürenin sonunda takdir iner ve veliler, anlayışın anlaşılması adını verdikleri bir hal ile bilirler. Anlayışın anlaşılmasının anlamı, öncelikle amelleri anlamları ile ilgilidir. Sonra bu amellerden birinin gücüyle bunu tafsilatlandırırlar. İşte bu güç, anlayışın anlaşılmasıdır.

41- Murakebe Tecellisi

Emir ve nehye uymak, sırrı murakebe etmeyi sürdürmek, senin bu bilgiye muttali olman demektir ve makamının da gerektirdiği bir durumdur. Bir kimse bu halden makamının gerektirmediği bir şey görürse, bunun başkası için olduğunu bilir. Bu üç rüknün bulunması kaçınılmazdır. Çünkü kevnin gaiplerinin tecellilerinin başlangıcını bunlar oluşturur.

42- Kudret Tecellisi

İrade, berzahlardan bir berzahta ilahi cömertlikle muamele etme türünden şartlarını koruyarak uzaklık olarak yoğunlaştığı zaman sahibiyle bir tür gayb mahiyetinde konuşur.

43- Kalp Tecellisi

Cehalet, zıtlarm aynı nokta üzerinde çarpışarak birbirlerini engellemesinden kaynaklanan bir durma halidir. Bu halin sahibi ebedi bir karanlık içindedir. Bu kişi ilim sahibi değildir. Şüphe, doğru bir adım olmaksızın bir amele başlama halidir. Kişi bu halde iken halkın üzerinde bulunduğu şeyin zahirine tabi olur. Belki hak üzeredirler diye onlara uyar. Bu arada hem kendi nefsini itham eder hem halkı. Fakat genelde kendi nefsini kınar. Zan ise, değişme halidir. Çünkü zan sahibi kalp gözüyle bakar. Kalbinse hiçbir halde sebat etmesi söz konusu değildir. Kalp çok hızlı değişir. Kalbe kalp denilmesinin sebebi bu değişkenliğidir. İlim ise doğruluk halidir. Çünkü hakkın gözüyle bakar. Hakkın gözüyle baktığı için de isabet eder, yanılrnaz.

44- Neş'et Tecellisi

Beden en güzel tertibe ve en latif mizaca sahip olarak şekillendiği ve gözleri kör eden o karanlıktan arındığı, sonra beliren varlığın yanı başındaki ruhul kuddüsten bir nefha kendisine yöneldiği zaman, bu eşyada bilgi ve doğruluk gerektirir. Bu genelde sözlerinde doğruluk karakterine sahip kılınmış kişi için bir arınmadır. Daha doğrusu çocukluğundan beri gördüğü şeye göre konuşur ve yanılmaz. Yanılırsa da arazla ilgili olarak yanılır. Çünkü kendi içinde bulduğunu terk eder ve dışarıdan edindiğini esas alır. Bazen gördüğü veya işittiği şey batıl olabilir. Gördüğü ve ya işittiği bu şeyin bir suretinin kendi içine nakşedildiğini görür ve bunu dile getirir. İşte tehlike budur, başka değil.

Bu erdemli cibilliyete riyazetler ve cehtler, en şerefli mahalle ve en kutsal makama yükselme çabası eklendiğinde, bu cüzi ruh küllisinin bütününe yükselir. Oradan bütün alemin suretinin ötesindeki gaipleri, oradaki külli nefsin kuvveti ve mertebeleriyle seyreder, alemdeki her şeye zaman ve mekan olarak tahsis edilenleri gözlemler. Bütün bunlar bir tek ilimle ve bir tek fıtratla olur. Derken kevnin tafsili mahalline iner ve işaretler aracılığıyla onu tanır, bilir. Bu hale sahip olanlar bir takım fertlerdir ki yüce Allah önceden öngördüğü ezeli inayetiyle bu niteliklere sahip olarak onları yaratmıştır. Kahinler de bu türden varlıklardır. Şu kadarı var ki, onlar bu mübarek varoluşa riyazeti ve üstün meziyetlerle bezenmeyi eklemediler. Bu yüzden düşünceleri genellikle isabetli iken nadir hükümlerde hata ederler. Bu tür bir varoluşa sahip kimseler, çok zaman ruhanileri görürler ve bu münasebet üzerinde düşünürler. Kuşkusuz bu asli bir letafettir. Güçleri oranında bu meziyetten yararlanırlar. Ancak ilahi izzet katından mahrum olurlar. Burası sadece Allah'ın kullarından velilere özgüdür. Kutlu olsun onlara.

45- Düşünce Tecellisi

İlk akla gelen şeylerin tümü rabbanidir ve bunları söyleyen kimse kesinlikle yanılmaz. Ancak ilk varoluş vaktinden sonraki ikinci derecedeki bir vakitte arazlar bunlara musallat olabilir. Bir kimse ilk düşünceleri bilme yeteneğine sahip kılınmışsa, buna rağmen ahlaki bir arınma meziyetinden yoksun ise gaipleri bilme hususunda nasipsizdir. Onun kendisiyle ilgili olarak söylediklerine güvenilmez.

46- Görme Tecellisi

Kul beşeri kirlerden arındığı, nefsani tortulardan temizlendiği zaman Hak taala üzerine doğar. Bu doğuşta ona aracısız gaybi bilme yeteneğinden diledi-ğince bahşeder. Artık bu nurla bakar. Artık kendisi sakınılan olur ve kimseden sakınmaz. En muttaki ve-lilerden içinde bir şey kaldıkça, yani Salihlerden korkma duygusunu taşıdıkça ve bu tecelliye de mahzar olmamışsa, içinde nefsani bir pay kalır. Duydum ki, Şeyh Ebu Rebi el-Kefif el-Endelusi Mısırda iken Ebu Abdullah el-Kureşi el-Mubteli'nin şöyle dediğini duymuş: Allah'ım! Herhangi bir sırrımızın açığa çıkması suretiyle bizi rezil etme!" Şeyh ona şu karşılığı vermiş: Ey Muhammed! Ya niçin halka açmadığın şeyi Allah'a açıyorsun? Gizlin de açığın da Allah katında bir değil mi?" Bu sırla ilgilidir. El-Kureşi uyanır, hatasını itiraf eder, şeyhin kendisine gösterdiği şekilde amel eder ve mutedil yolu izler. Allah bu şeyhten ve talebesinde razı olsun. İşte bu garip tecellilerden biridir.

47- Zaman Zaman Tecelli

Hak seni kendisiyle cem ettiği zaman, seni senden ayırır. Artık aktif olursun, varlıkta açık etkin olur. Seni seninle cem ettiği zaman, kulluk makamında seni kendisinden ayırır. Bu velayet makamı ve açılma huzurudur. Bu aynı zamanda hilafet ve başkalarına hükmetme makamıdır. Bu cemlerden istediğini seç. Ama senin seninle cem olman daha üstündür, çünkü Onu gözle görürsün. Onunla cem olman ise Onun senden kaybolmasıdır. Çünkü senden zuhur eder. Bu, O kutsal zata ve insani letafete yaraşan vuslat ve ittisal gayesinin gaybıdır: "İnnellezine yubayiuneke innema yubayiunellah / Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler." (Feth.lO) Dinle ve ibret al.

48- Vasiyet Tecellisi

Bu tecellide sana ilmi tavsiye ederim. Hallerin lezzetlerinden kaçın. Çünkü öldürücü zehirlerdir onlar. Engelleyici perdelerdir. Çünkü ilim seni O'na kul yapar. Bizden istenen de budur ve senin O'nunla hazır kılar. Hal ise senin hemcinslerine efendi yapar. Halin galip gelmesi onları sana kul eder. Sen de onlara karşı rububiyet niteliklerini sergilersin. Bu za-manda seninle yaratılış gayen arasında ne gibi bir ilgi kalabilir ki! Şu halde ilim makamların en şerefli-sidir. Onu sakın elinden kaçırma.

49- Ahlak Tecellisi

İlahi ahlaklar senin üzerine art arda ahlaklar olarak iner. Aralarında ilahi gözlemsel ayni konumlar vardır. Bunları da o ahlak bahşeder. Tıpkı şimşekler gibi geçip giderler. Ama sana isabet etmez-lik etmezler, çünkü sen onları kaçırmazsın, ama istemezsin de. Çünkü onlar vakitlerin neticeleridir. Bir kimse kaçınılmaz olanı talep ederse o cahildir. Allah da bir cahili veli edinmez.

50- Tevhid Tecellisi

Tevhid bir ilimdir. Sonra haldir, sonra ilimdir. İlk ilim delil tevhididir ve bu genelin tevhididir. Genel derken şekil ulemasını kast ediyorum. Hal tevhidi ise, hakkın senin niteliğin olmasından ibarettir. Dolayısıyla sende O olur, sen değil, "ve ma remeyte iz remeyte ve lakinnellahe rema / Attığın zaman sen atmadın, fakat Allah attı." (Enfal,17) Halden sonraki ikinci ilim müşahede tevhididir. O zaman eşyayı vahdaniyet/birlik açısından görürsün. Birden başka bir şey göremezsin. Birliğin makamlara tecelli etmesiyle de vecd gerçekleşir. Alemin tamamı birbirine eklenmiş vecddir. Ve mürekkep/birleşim olarak isimlendirilir. Bu izafede de bir yönü olur, buna da şekillenme adı verilir. Bu alemden

başkası için de bu müşahede söz konusu değildir.

51- Tabiat Tecellisi

Hakkın onu kendisinden çağırdığı vakitte arif tabiata geri dönebilir. O zaman O'ndan başkasından duymaz. Çünkü seslenmesi olandan başka da bir şey de yoktur. O halde dönüş esnasında kendisini korusun. Çünkü tabiatın bir baskısı vardır ki, adetin maksadı da odur. Bu takdirde tabiatın gerektirdiği şeyle kaynaşmaması icap eder. Nitekim bunlardan bazı kimseler gördük ki O'nun yanından bir delile dayalı olarak döndüler. Sonra onları ve seslendiği şeyi bıraktı. O zaman adeti sürdürmek suretiyle tabiata ısındılar. Bundan da bir sağırlık doğdu. Özel seslenişe muhatap oldular, fakat duyamadılar. Derken alışkanlıklardan kendilerine seslenildi, bunu duydular. Bunun neticesinde saptılar ve başkalarını da saptırdılar. Fazlalıktan sonra gelen eksiklikten (ıslah olduktan sonra ifsat olmaktan) ve fıtrat tevhidinden dönmekten Allah'a sığınırız.

52- Senden ve Sana Tecellisi

Allah'ın nispi hazineleri vardır. Kullarından bazı fertlerin teveccühleri burada yükselir. Aynleri değişip durur ve ilahi sırlar cem ayniyle döner. Kendilerinden olanla gerçekleştirdikleri teveccühleri kendilerine yönelik olanla kendilerine geri döner. Onların hazineleri vardır. Aynlerini başka bir surette döndürürler. Kendilerinden olanla bunları reddederler. Böylece aynleri irfani surete doğru değişir. Onu kendilerine yönelik olanla gönderirler. Kendilerinden olanla onları başka bir surete çevirirler. Böylece ayn bir olduğu halde suret alanında sonsuz değişim yaşanır. İrfanlar onlara yönelik, ameller de onlardan kaynaklanır.

53- Hak ve Emir Tecellisi

Allah'ın bazı adamları(erleri) vardır. Allah onlara kalplerini açmıştır, Allah'ın mutlak ululuğunu gözlemlerler. Onlara zatıyla hak ettiği adam ve iclali bahsetmiştir. Onlar Allah'ın hakkıyla kaimdirler, emriyle değil. Bu, ulu bir makamdır ki birkaç adam buna nail olabilir. Burası cemadatın ruhlarının makamıdır. Dağ bu makamdan paramparça oldu ve Musa (a.s) kendinden geçip bayıldı. Bu noktada parçalanma ve kendinden geçip bayılma emrine gerek olmadı. Bunlar Allah'ın has kullarıdır, Allah'ın hakkı esasına dayalı olarak Allah'a ibadet ederler. Emrin kapsamının dışmdadırlar. Allah'ın bazı kulları da vardır ki, bunlar Allah'ın emriyle kaimdirler, musahhar kılınmış melekler gibi. Üzerlerindeki rablerinden korkarlar ve kendilerine emredileni derhal yerine getirirler. Kendileriyle ilgili olarak herhangi bir makam hasıl olmamış müminler de bu kapsama girer. Ki onlar Allah'ın emriyle kaimdirler ve onlar kulluk haklarına riayet ederler. Diğer bir ifadeyle rablık haklarıyla kaimdirler. Bu yüzden kendilerini yönlendirecek bir emre muhtaçtırlar. Özel konumda olmanın yönlendirmesiyle bizzat yönlendirilirler.

54- Münazara Tecellisi

Allah'ın bazı kulları vardır. Allah onları bu makamda hazır kılmıştır. Sonra kendilerini bulundurduğu huzurdan izale etmiştir. Onlar da kendilerini hazır kıldığı şeyden dolayı zail olmuşlardır. Böylece hazır olma gaip olmanın aynısı, gaip olma da hazır olmanın aynısı, uzaklık yakınlığın aynısı ve (yakınlık da) uzaklığın aynısı olmuştur. Burası halleri var etme makamıdır. Bu makamda Cüneyd'le bir araya geldim. Bana: Anlam birdir, dedi. Dedim ki: bu kadar genel konuşma. Aksine bazı yönlerden birdir. Çünkü nıutlaklığın sahih olmadığı bir hususta mutlak bir yargıda bulunmak hakikatlerle çelişir. Dedi ki: Gay-bı şühududur,

şühudu gaybıdır. Dedim ki: Şahit ilk önce peyda olanın şahididir, bunun gaybı ise izafidir. Yoksa gayp gayptır ve şühud içinde barındırmaz ve gözler de onu görmez. Dolayısıyla gözlemlenen gaip, izafi gaybm kapsamındadır. Cüneyd dönüp giderken şunları söylüyordu: Gayp, gayp içinde gayptır... Onunla bu makamda buluştuğum sırada perdeden sarkanları gözleme zamanına yakın bir makamdaydım. Allah'ın evlerinden birindeki arştan düşenleri gözleme vakti nerde!

55- Tevhidi Bilmeyenin Tecellisi

Ey Yaradanının tevhidini bilmeyi talep eden! Bunu nasıl bilebilirsin ki! Sen varlık bakımından ikinci mertebedesin. İkinin varlığıyla biri tanıması ne mümkün. Ki yok olursa geride kendisiyle kendisini bilen bir kalır. Senin de tevhidi bilmen mümkün olmaz. Çünkü sen birden birliği açısından sadır olmamışsın, aksine herhangi bir nispet açısından sadır olmuşsun. Kendisi ve var edicisi açısından varlığının aslı bu türden olan biri tevhidin zevkine varabilir mi! Özelliğinin vahdaniyeti seni yanıltmasın. O fiilin birliğine delalet eder. Tevhidin anlamı, başkası tarafından bilinmekten yücedir. Bizim için tecritten başka bir şey kalmıyor. Buna da tarikat ehli tarafından tevhid deniyor. Bu tecellide en-Nefezi'yi (Allah rahmet etsin) görmüştüm.

56- Tevhidin Ağırlığı Tecellisi

Her açıdan muvahit olanın halife olması sahih olmaz. Çünkü halife, bütün memleketin ağırlıkları yüklenmek suretiyle güvenilen kimsedir. Tevhid ise bunu sırf ona özgü kılmak, bu hususta onu bir bilmek, bu hususta başkası için bir alan bırakmamaktır. Bu tecellide Şibli'ye dedim ki: Ey Şibli! Tevhid toplar, hilafet ise parçalar. Dolayısıyla muvahhid tevhidinin huzurunda iken halife olamaz. Bana dedi ki: Mezhep budur. Peki kaimlerden hangisi daha tamamdır? Dedim ki: Halife, hilafet üzere yaratılandır. Tevhit ise asıldır. Bana dedi ki: Bunun bir işareti var mıdır? Evet, dedim. Bana dedi ki: Nedir o? Ona dedim ki: Ben demiştim, sen söyle. Dedi ki: Bir şey bilmemesi, bir şey istememesi ve bir şeye güç yetirememesidir. Öyle ki elinin içinde ve ayağının dibinde olan ayrılıktan sorulsa bile, bunu bilmemesidir. Yediği yiyecekten sorulsa bir şey yediğini bilmemesidir. Yiyeceği lokma lokma kaldırmak istese, bunu yapamamasıdır, acizliğinden, gücünün olmayışından. Bu cevabı üzerine onu öptüm ve dönüp gittim.

57- İllet Tecellisi

Bu tecellide Hallacı gördüm. Ona dedim ki: "Ey Hallaç! Sana göre O'nun illetinin olması sahih midir?" Bu arada O derken işaret ettim. Gülümsedi ve bana şöyle dedi: Sen "Ey illetlerin illeti! Ey daima olan kadim!" diyenin sözünü kast ediyorsun. Evet, dedim. Bana şöyle dedi: Bu bir cahilin söyleyeceği sözdür. Bil ki, Allah illetleri yaratır, ama kendisi bir illet değildir. Hiçbir şey yok iken var olan, varlıkları herhangi bir şeyden var etmeyen, şu anda daha önce olduğu gibi olan biri illet olmayı kabul eder mi? Eğer illet olsa, irtibatlanır, eğer irtibatlansa O'nun için kemal sıfatı sahih olmaz. Allah zalimlerin dediklerinden yücedir, uludur. O'na dedim ki: O'nu bu şekilde biliyorum. Dedi ki: Bu şekilde bilinmesi gerekir.

Sebat et. Ona dedim ki: Peki evinin yıkılmasına niçin müsaade ettin? Gülümsedi ve şöyle dedi: Evi boşalttıktan sonra kevnlerin elleri ona haksızlıkla uzandığında, yok oldum, sonra yok oldum ve Harun'u kavmim içinde halife olarak bıraktım. Benim yokluğumda onu zayıf düşürdüler, zayıf gördüler. Ve evimi yıkmak üzere bir araya geldiler. Evi temelinden yıkmaya başladıklarında onu yıkamadılar. Bunun üzerine yok oluşumdan sonra eve bir daha döndüm. Ona baktım. İbret alametleri de ortadan kalkmıştı. O zaman nefsim, kevnlerin ellerinin tahakküm ettiği bir evi imar etmek istemedi. Elimi bu evden çektim.

Hallaç öldü dediler. Hallaç ölmedi, ama evin sakini göç ettiği için ev yıkıldı. Ona dedim ki: Yanımda öyle bir bilgi var ki senin delilin bunun karşısında çürür. Başını öne eğdi ve şöyle dedi: " Ve favke külli zi ilmin alim I Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır." (Yusuf,86) Sağa sola sapma, Hak sendedir. Benim kapasitemse bu kadardır... Onu bırakıp geri döndüm.

58- Tevhid Denizi Tecellisi

Tevhid engin bir deniz ve bir sahildir. Sahil aşılabilir; ama deniz aşılamaz. Sahil bilinir, deniz tadılır. Bu denizin sahilinde durdum. Elbiselerimi çıkarıp denize girdim. Art arda dalgalarla karşılaştım. Yüzmeme engel oldular. Orada, nefsimle olmadan durdum. Cüneydi gördüm. Kucakladım, öptüm. Bana hoş geldin, dedi ve beni ağırladı. Ona dedim ki: Ne zamandan beri benimlesin? Dedi ki: Bu denize girdiğinden beri. Beni unuttuğun için ben de süreyi unuttum. Beni kucakladı, ben de onu kucakladım. Birlikte denize daldık. Ebedi ölümle öldük. Artık yeniden hayat bulmamız, dirilmemiz mümkün değildir.

59- Tevhid Yürüyüşü Tecellisi

Bu tecellide Zünnun el-Mısri'yi gördüm. İnsanların en güzellerinden biriydi. Ona dedim ki: Ey Zünnun! Senin ve senin gibi düşünenlerin "Hak tasavvur edilenden, temsil edilenden ve tahayyül edilenden ayrıdır" şeklindeki görüşüne şaşırdım. Bu sırada bayıldım. Kendime geldiğimde titriyordum. Ardından toparlandım ve şöyle dedim: Kainat ancak O'nunla kaim olduğu halde nasıl O'ndan hali olabilir? Kainat yok iken O vardı, böyle iken kevnin aynısı olabilir mi? Ey sevgili! Ey Zünnun! Derken onu öptüm ve şöyle dedim: Sana acıyorum. Mabudunu Onunla ilgili tasavvurunun aynısı kılma. Hayret hayret etmene engel olmasın. O'nun dediği gibi de. O hem hem nefyetmiş hem de ispat etmiştir: "Leyse ke mislihi şey'un ve huve's semiu'l basir / O'nun benzeri gibi yoktur. O işitendir, görendir." {Şura, 11)) O tasavvur edilenin aynısı değildir ve tasavvur edilen de O'ndan hali değildir. Bunun üzerine Zünnun şöyle dedi: Bu ilimdir. Bana getir ki ben şu anda tutsağım. Şimdi serbest bırakıldım. Sahip olduğum ne varsa Onunladır. Senin tuttuğunu tutmaktayım. Dedim ki: Ey Zünnun! Seni bu şekilde istemiyorum. Mevlamız efendimiz şöyle buyuruyor: " ve beda lehum minella-hi ma lem yekunu yehtesibun / Onlar için, Allah tarafından, hiç hesaba katmadıkları şeyler ortaya çıkmıştır." (Zümer,47) İlim bir vakitle, bir mekanla, bir hayatla, bir halle veya bir makamla kayıtlandırıla-maz. Bunun üzerine bana şöyle dedi: Allah seni hayırla mükafatlandırsın. Daha önce bilmediğim şeyler benim açımdan açıklığa kavuştu. Zatım bana tecelli etti. Ölümden sonra yükseliş kapısı önümde açıldı. Daha önce bundan haberim yoktu. Allah seni hayırla mükafatlandırsın.

60- Tevhidin Cemi Tecellisi

Eşyanı Onunla cemi, tevhidin aynının cemidir. Görmüyor musun! sayılar, birden başka bir şeyle toplanabiliyorlar mı? Eğer nazar ehli isen onların birer birer delillerinden başkasına bakma. Onlara da senden olan birle bak. Eğer sahaların ve geçişlerin ehli isen, o senin nazarın olduğu gibi gözün de olsun, o zaman tevhid tevhidle bilinir. Çünkü bir şey ancak kendisiyle bilinir.

61- Tevhidin Tefriki Tecellisi

Eşya ayrıştığı zaman temayüz eder. Ancak özellikleriyle temayüz edebilir eşya. Her şeyin özelliği de tekliğidir. O halde birle toplanır ve birle ayrılır eşya.

62- Tevhidin Cemliği Tecellisi

Her şeyin içinde her şey vardır. Eğer bunu bilmiyorsan, tevhidi de bilmiyorsun. Eğer birin içinde ikinin, üçün, dördün...sonsuza kadar tüm sayıların aynısı olmasaydı, onunla birlenmeleri veya onun aynısı olmaları sahih olmazdı. Bu zihinlere yaklaştırma amaçlı bir örnektir. Anla!

63- Fena Tevhidi Tecellisi

Tevhid senin senden, O'ndan, kevnden ve fenadan fena bulmandır. O halde onunla ara. Çünkü haktan başka her şey düşme eğilimindedir. Ondan başkası da onu ayakta tutamaz. Yani kaim olmanın tek yolu tevhiddir. Kim ikame ediyorsa tevhid sahibi odur. Yani düşme meyline sahip ikiden önceki birdir.

64- Çıkış Tevhidi Tecellisi

"Başkası"ndan çık, tevhidin yüzüyle karşılaşırsın. Nasıl? diye sorma. Çünkü tevhid "nasıl"ın karşıtıdır ve onu olumsuzlar. Çık, bulursun.

65-Tevhid Tecellisinin Tecellisi

Tevhid, bakanın da bakılanın da O olmasıdır. Şairin dediği gibi değil:

Bana tecelli edince bütünüm bakış kesilir.

Bana seslendiğinde her yanım kulak kesilir.

Zuhur ettiği şeyde açılınca ve açıldığı şeyle zuhur edince, işte bu tevhid makamı olur. Bu latif bir sesleniştir ki kalbi eritir. Bu tecellide kardeşimiz Hazzaz'ı (Allah rahmet etsin) gördüm. Ona dedim ki: Bu senin tevhid bakımından sonundur veya tevhidin sonudur. Dedi ki: Bu tevhidin sonudur. Bunun üzerine onu öptüm ve dedim ki: Ey Ebu Said! Zaman olarak bizden öncesiniz. Biz ise gördüğün şeyle sizden önceyiz. Ey Ebu Said! Cevap verirken nasıl tevhiddeki kendi sonunla tevhidin sonunu birbirinden ayırıyorsun? Oysa ikisi aynıdır; tevhide üstünlük olmaz. Tevhid nispetle olmaz, nisbetin aynısıdır. Utandı. Gönlünü aldım ve dönüp gittim.

66- Rububiyet Tevhidi Tecellisi

Bu tecellide Cüneydi gördüm ve dedim ki: Ey Ebu Kasım! Nasıl tevhid hususunda kul rabden ayrılır, diyorsun? Bu ayırımda sen nerede olursun? Ne kul olman ne de rab olman sahih olur? Bu durumda arada olman gerekir. Bu da iki makamdan da soyutlanarak her ikisine uzaktan bakmayı ve bilmeyi gerektirir, ta ki onları görebilesin. Utandı, başını öne eğdi. Ona dedim ki: Başını eğme! Sizler ne güzel selefler ve bizler ne güzel halefleriz! Oradan ilahlığı seyret, ne dediğimi anlarsın. Ey Ebu Kasım! Rububiyetin bir tevhidi uluhiyetin de bir tevhidi vardır. Tevhidini sınırlandır ve mutlak kılma. Çünkü her ismin bir tevhidi ve cemi vardır. Bana dedi ki: Hatamızı nasıl telafi edebiliriz? Çünkü bizden çıkan çıkmış, bizden nakledilen her tarafa nakledilmiştir? Dedim ki: Korkma! Benim gibisini geride bırakan biri kaybolmaz. Ben senin naibin, sen de benim kardeşimsin. Ona bir öpücük kondurdum. Bunun üzerine daha önce bilmediklerini bildi. Oradan ayrılıp gittim.

67- Tevhide Doyma Tecellisi

Cüneyd'le birlikte tevhid denizinde boğulup öldüğümüzde, bu denizin suyundan takatımızdan fazlasını içmiştik. Burada saygı değer bir kişi gördük. Ona selam verdik, kim olduğunu sorduk. Bize, onun Yusuf b. Hüseyin olduğu söylendi. Onu duymuştum. Derhal yanma gittim ve öptüm. Tevhide susamıştı. Onu öpünce tevhide kandı. Ona dedim ki: Seni bir daha öpeyim. Dedi ki: Artık doydum. Ona dedim ki: Hani sen diyordun: Tevhidi talep eden kişi ancak hak ile kanabilir! Aşağıda olan, yukarıda olanın kendisine sunduğu içecekle kanar. Hiç kimsenin kanması söz konusu değil, bunu bil. Bunun üzerine Yusuf meseleyi anladı ve bana doğru koşmaya başladı. Onu kucakladım. Onun için yükseleceği bir miraç belirle-dim. Öyle ki her arif ona ve ondan yükselmeyi bilemez. Onlar için sadece tayin edilen pay vardır, başka değil. Bize ve bizim müşahede ettiğimizi müşahede edenlere gelince, bizim miraçlarımız üçtür: Ona, Ondan ve Onun içinde... sonra bizim yanımıza bir olarak döner. Ama Onun içinde fanidir, Onun içinde Onadır ve Onun içinde Ondandır. Bir ayn Onadır, Onun içinde Ondandır. Dolayısıyla Onun içinde olmaktan başka bir şey yoktur. Onun içinde yükselmek de ancak Onunla olur. Onlar sensin. Ey bu hitabı dinleyen! Bu tecelliyi gerçekleştir.

68- Marifet Tecellilerinden bir tecelli

Bu tecellide İbni Ata'yı gördüm. Dedim ki: Ey İbni Ata! Devenin ayağı suya batarsa Allah'ı ulularsın. Hiç şüphesiz seninle birlikte deve de Allah'ı ulu-lamış olur. Peki senin ululaman nerede? Devenden hangi özelliğinle farklılaşacaksın? Devenin ayağı suya dalarken rabbinden başka bir şeyi mi talep eder? İbni Ata şöyle dedi: Bunun için Allah uludur, dedim. Ona dedim ki: Hiç şüphesiz deve Allah'ı senden daha iyi biliyor. Çünkü o senin ululamandan Allah'ı ulular. Nitekim yukarıdaki baş istediği gibi aşağıdaki ayak da ister. Dolayısıyla benden sonra ayak gelir ve verdiği şey de onun hakikatidir. Ey İbni Ata! Senin bu tavrın güzel değildir. Diyorsun ki: İmamımız Resulullah'tır (s.a.v.). Ki o şöyle buyurmuştur: "Eğer bir ipe tutunup aşağı sarksaydınız, Allah ile karşılaşırdınız.!" Sanki deve Allah'ı senden daha iyi biliyor. Her rabbini talep edene talebinin suretini teslim et-seydin ya, tıpkı senin için teslim edildiği gibi. Allah'a tevbe et, ey İbni Ata! Çünkü senin deven senin üstadındır. Bunun üzerine, ahdin bozulmasıdır bu, artık bu ahdi yerine getirmenin vakti geçti, dedi. Ona dedim ki: Himmetini yükselt. Dedi ki: Zaman geçti, himmetler ortadan kalktı. Ona dedim ki: Himmetler zamanla yükseldikleri gibi zamansız da yükselebilirler. Zaman zail olduğuna göre zamansızlık vardır. O halde himmetleri zamansızlıkta yükselt, dikkatini çektiğim şeylere nail olursun ve daima ebediyen yük-selirsin. İbni Ata söylediklerimi anladı ve şöyle dedi: Senin gibi üstad mübarek olsun. Sonra bu kapıyı açtı, yükseldi, müşahede etti. Böylece benim mizanımda hasıl oldu ve beni ikrar etti. Ben de dönüp gittim.

69- Kızıl Nur Tecellisi

Parıldayan kızıl nur içinde yürüdüm. Yanımda İbrahim el-Havvas vardı. Bu tecelliye ve bu tecellinin hakikatine uygun olarak aramızda konuşuyorduk. Bu halde devam ediyorduk ki, birden Ali b. Ebu Talib'i (r.a.) gördük. Bu nurun içinde hızla geçip gidiyordu. Onu durdurdum. Bana dönüp baktı. Ona dedim ki: O bu mudur? Dedi ki: O budur, nedir O bu? Tıpkı benim gibi, nedir ben? Ve senin gibi, nedir sen? Dedim ki: Öyleyse bir zıt mı var? Hayır, dedi. Dedim ki: Ayn bir midir? Evet, dedi. Dedim ki: Hayret! Dedi ki: O hayretin aynıdır. Senin yanında ne var? Dedim ki: Yanımda olan, benim yanımdadır ve aynın aynıdır. Dedi ki: Sen benim kardeşimsin. Dedim ki: Ben de sana yöneldim. Sonra Ebubekir nerede? dedim. İleride, dedi. Dedim ki: Ona yetişmek istiyorum. Sana sorduğum gibi bu durumu ona da soracağım. Dedi ki: Bak, gayp perdelerinin gerisindeki beyaz nur içindedir

o. Bunun üzerine onu orada bırakıp gittim.

70- Beyaz nur Tecellisi

Gayp perdelerinin gerisindeki beyaz nurun içine girdim. Derecenin başında durmuş Ebu Bekir es-Sıddık'ı (r.a) gördüm. Batı tarafına bakıyordu. Üzerinde göz kamaştırıcı altından bir giysi vardı, parıldayışı göz alıcıydı. Oturağının üzerine vuran bir nur çevrelemişti onu. Susmuş, herhangi bir şey söylemiyor, hareket etmiyordu. Sanki afallamış gibiydi. Beni tanısın diye kendi mertebemi zikrederek ona seslendim. Baktım beni benden daha iyi tanıyor. Başını bana doğru kaldırdı. Dedim ki: Durum nasıl? Dedi ki: İşte görüyorsun. Dedim ki: Ali şöyle şöyle dedi. Dedi ki: Ali doğru söylüyor. Ben de doğru söylüyorum ve sen de doğru söylüyorsun. Dedim ki: Ne yapayım? Dedi ki: Resulullah'ın (s.a.v.) sana dediğini yap. Dedim ki: o senin makamındır. Dedi ki: Onun (s.a.v.) makamıdır ve sana bahsetmiştir. Sonra şöyle dedi: Ben de sana bağışladım. Dedim ki: O senin elindedir. Dedi ki: Al, onu sana hibe ettim.

71- Yeşil Nur Tecellisi

Sonra hak perdelerinin gerisindeki yeşil nur içindeki bir başka tecelliye baktım. Ömer b. Hattab oradaydı. Dedim ki: Ey Ömer! Buyur, dedi. Dedim ki: Durum nasıl? Bana durum nasıl diye soruyor! dedi ve Ebu Bekir'in ve Ali'nin (r.) sözlerini hatırlattı. Ben de benimle Resulullah (s.a.v.) arasında geçen bazı sözleri ona aktardım. Dedi ki: Makamı al. Dedim ki: o senin elindedir. Dedi ki: Sana hibe ettim. Dedim ki: Hayret! Dedi ki: Hayret etme! Çünkü lütuf büyüktür, ben peygamberin saygıdeğer hısımı değil miyim. Sınırlı nuru al. Çünkü şahit geldi ve miracı iki elin önüne koydu.

72- Ağaç Tecellisi

Miraç gösterildi. Uzayıp giden nur mülkünü bu miraçta aşıp yükseldim. Müminlerin kalplerini önüme aldım. Bana, onları nur olarak parlat, denildi. Çünkü küfrün karanlığı iyice koyulaştı. Bu nurdan başkası da bu koyu karanlığı dağıtamaz. Bunun üzerine miraçta bir susuzluk tuttu beni.

73- İstihkak Tevhidi Tecellisi

Hakkın istihkak tevhidini haktan başkası bilemez. Birlediğimiz zaman, Onu rıza tevhidiyle ve lisa-niyle birlemiş oluruz. Böylece bizden, istihkak tevhidinin egemenliğinden kaynaklanan bir koku yayılır ki orada yoktu. Dolayısıyla tevhid, seçme, himmet, bilgi, ayn ve şey olmaksızın bizden doğar ve bizden akar.

74- Gayb Nuru Tecellisi

Gayb nurunda idik. Orada Sehl b. Abdullah et-Tusteri'yi gördük. Ona dedim ki: Marifetin kaç nuru vardır ey Sehl?! Dedi ki: Marifetin iki nuru vardır: Akıl nuru ve iman nuru. Dedim ki: Akıl nuru neyi idrak eder ve iman nuru neyi idrak eder? Dedi ki: Akıl nurunun idrak ettiği "leyse ke mislihi şey'un / O'nun benzeri gibisi yoktur." (Şura, 11) ifadesinin anlamıdır. İman nurunun zatı idrak etmesi ise sınırsızdır. Dedim ki: Senin hicaptan söz ettiğini görüyorum. Evet, dedi. Sonra dedim ki: Ey Sehl! Farkında olmadan Onu sınırlandırdın. Bu yüzden kalbin, yanlışın meydana geldiği ilk adımda secde etti. Söyle, dedi. Dedim ki: Önüme çömeldiğinde söylerim. Diz çöktü. Bunun üzerine dedim ki: Ey Sehl! Senin gibisi tevhid hakkında sorar ve kendisi cevap verir. Buna verilecek cevap sükut

etmekten başka bir şey midir ki? Derken Sehl fena buldu, sonra döndü. Meseleyi bizim haber verdiğimiz şekilde gördü. Dedim ki: Ey Sehl! Senin için ben ne ifade ediyorum? Dedi ki: Sen tevhid ilminde imamsın. Bu makamda bilmediğim şeyleri biliyorsun. Onu tevhid ilminde nurani tarafa indirdim. Onunla Zünnun el-Mısri'yi kardeş yaptım. Sonra dönüp gittim.

75- Tevhid Tecellilerinden Bir Tecelli

Marifet evlerinden birine tevhidle bir kürsü kondu. Uluhiyet bu kürsüye kurulmuş vaziyette zuhur etti. Ben öylece ayakta duruyordum. Yanımda bir adam dikilmiş, üzerinde üç giysi vardı. Bir giysi görünmüyordu, bu giysi bedenini sarıyordu. Bir giysi ona ödünç verilmişti. Sordum: Ey adam! Kimsin sen? Mansur'a sor, dedi. Baktım, Mansur arkasında duruyor. Dedim ki: Ey Ebu Abdullah! Bu kimdir? Dedi ki: Murtaiş'tir. Dedim ki: İsminden hareketle onun mecbur olduğunu görüyorum, muhtar değil. Murtaiş dedi ki: Ben asıl olana bağlı kaldım. Muhtar kimse iddiada bulunmaktadır. Ben ihtiyar etmem. Dedim ki: Tevhidini neye bina ediyorsun? Üç temele dayandırıyorum, dedi. Dedim ki: Üç temele dayanan tevhid tevhid değildir. Bunun üzerine mahcup oldu. Ona dedim ki: Mahcup olma. Ne oldu? Dedi ki: Belimi kırdın. Dedim ki: Sen nerde, Sehl ve Cüneyd gibiler ner-de! Onlar benim kemalime şahitlik ettiler. Bunun üzerine tevhidinin temellerini açıklamak amacıyla şöyle dedi:

Rabdir, tektir ve zıddı yoktur

Ona dedim ki: bana göre böyle değildir

Dedi ki: Size göre nasıldır? Dedik ki:

Yitişimin varlığı ve buluşumun yitişi

Hakkımı terk etmek suretiyle hakkımı birlemem

Ve benim hakkım birliğimden başkası değildir.

Bana dedi ki: Beni gidenlere kat. Evet, dedim.

Sonra dönüp gittim. O şöyle diyordu:

Ey kalp! Onu dinle ve itaat et

Çünkü sonradan apaçık belgelerle geldi.

Ona dönüp şöyle dedim:

Garip bir berzahta zuhur ettin

Rab benim rabbim, kul benim kulum

76- İzzet Tecellisi

Eğer sana, hakkı ne ile buldun? diye sorulsa , de ki: İki zıddı birlikte kabul etmesiyle. Çünkü evvelahir, zahir-batın, istiva-nüzul ve maiyet gibi ayetlerde zikredilen zıtların Ona nispet edilmesi sahihtir. Eğer sana, iki zıddı kabul etmenin anlamı nedir? diye sorulsa, de ki: Kevnde olan varlıklardan biri bir şeyle nitelense veya vasfedilse, eğer bu açıdan vasfedilmişse mutlaka o şeyin zıddı ondan olum-suzlanır. Ama bu durum hakkın nitelenmesi açısından sahih değildir.Çünkü O'nun zatı başka zatlara benzemez. Dolayısıyla O'nunla ilgili hüküm de başkalarına ilişkin hükümler gibi olmaz. Bu mesele aklın kapasitesinin ötesindedir. Çünkü akıl dediğimi anlayamaz. Şöyle denebilir: Ama bunu düşünen de akıldır! O zaman şunu söylersin: Durum bundan ibarettir. Çünkü Hakkın akıl tarafından idrak edilmesi sahih olsa, o zaman aklın hükümleri O'nun için geçerli olur. Eğer bu söylemden vazgeçmezsen ebedi bedbahtlıkla bedbaht olursun. Haktan sana ne? Se-

ninle Hak arasında ne tür bir münasebet vardır ve hangi açıdan birleşiyorsunuz? Hak'kı hakka bırak. Çünkü Hakkı Haktan başkası bilemez. Ve Hak hakkı söyler. Hakkın izzetine andolsun, seni sana tecelli ettirmediğim, sana göstermediğim sürece kendini bilemezsin. Böyle iken beni nasıl bileceksin? Edebini takın. Haddini bilen helak olmaz. Kullarımdan hidayete erenleri örnek al.

77- Nasihat Tecellisi

Bilmediğin eve girme. Çünkü her evde mutlaka korkutucu ve helak edici şeyler vardır. Bilmediği bir eve giren kimse çok geçmeden helak olur. Bir evi de onu bina edenden başkası bilemez. Çünkü eve neler koyduğunu o bilir. Hak seni, imar edesin diye, bir ev olarak yapmıştır. Bu evin banisi sen değilsin: "Efere-eytum ma tumnun. Eentum tahlukunehu em nahnu'l haliktın / Söyleyin öyleyse, döktüğünüz meni nedir? Onu siz mi yaratıyorsunuz yoksa yaratan biz miyiz?" (Vakıa,58-59) O halde açıklanmamış konulara girme. Çünkü hangi tehlikede helak olacağını, hangi dehşette korkacağını bilemezsin. Evinin kapısında dur, hak elinden tutsun ve seni evin içinde yürütsün. Ey akılsız! Fikrin kemendiyle mi kuşları avlayacaksın? Yoksa talebin atlılarıyla mı ceylanları yakalayacaksın? Acaba cehd okuyla mı avını vuracaksın? Ey gafil! Neler oluyor sana? Avına kendi okunu fır-latsana! İsabet ettirsen isabet etmiş olursun. Ama ebediyen isabet ettiremezsin. Ey kendine dahi güç yetiremeyen aciz! Böyle bir şeye nasıl kalkışabilirsin? Kendini yormaktan başka eline bir şey geçmeyecektir.

78- Seni Aldatmasın Tecellisi

Ey miskin! Ne oluyor sana, örnek üstüne örnek verildiği halde düşünmüyorsun? Daha ne zamana kadar karanlıklar içinde önünü görmeden rastgele adım attığın halde kendini nur içinde sanacaksın? Ne vakte kadar tek gözü kör gibi yalpalayacaksın? Ben delil sahibiyim. O delilin aynısıdır. Ne zaman sana eşlik etse ona iftira ediyorsun. Arzının geniş olması seni aldatmasın. Her tarafı dikenlidir ve senin de ayakkabın yoktur. Senin gibi kaç kişi orada öldü. Nice adamların ayakkabıları paralandı da oldukları yerde durdular, ne bir adım ileri ne de bir adım geri atabildiler. Oracıkta açlık ve susuzluktan öldüler.

79- Amel Yeri Olmaksızın Amel Etme Tecellisi

Yeryüzünde yürüyen nice kişi vardır ki yer onlara lanet okumakta. Onun üzerine secde eden kaç kişinin secdesini kabul etmemekde. Ne dua edenler var ki duaları dildeki sözlerinin ötesine geçmez, düşünceleri de yerini bulmaz. Buna karşılık havralarda ve kiliselerde ne çok sevgili veli var! Namazlarda ve mescitlerde de bir çok buğzedilen düşman var! Namazlarda ve mescitlerdeki bu düşman, havralarda ve kiliselerdeki veli için amel ettiği halde, kendi için amel ettiğini sanır. Söz gerçekleşmiş, hikmet vaki olmuş ve emir yerine gelmiştir. Ne eksik ne de fazla. Bu bir tavla oyunudur, satranç oyunu değil. İnsanın belini kıran, zamanın felaketi! Bu O'nun emri gereği uygulanan bir hükümdür ve O'nun verdiği hükmü de sorgulayacak kimse yoktur. Boyun koptu ve ellere düştü. Ameller dağılıp gitti, bilgiler çürüdü. Kevn yok edildi. Bu bir yüzme ve soymadır. Şundan soyulur ve şuna giydirilir.

80- Kemal Tecellisi

Dinle ey sevgilim! Sen kevnin maksadı olan ayn-sın. Sen dairenin merkezi ve çevresisin. Sen kevnin birleşiği ve yalınısın. Sen gökle yer arasında inip duran emirsin. Senin idrak güçlerini sırf beni idrak etmen için yarattım. Beni idrak ettiğin zaman kendini

idrak edersin. Ama kendini idrak etmenle beni idrak edeceğini bekleme. Benim gözümle beni ve kendini görürsün, kendi gözünle beni göremezsin. Sevgilim! Kaç kere sana seslendim; beni duymadın. Kaç kere kendimi sana gösterdim; beni görmedin. Defalarca kokulara karıştım; ama beni koklamadın. Yiyeceklere karıştım, benim tadıma bakmadın. Neden dokunduğun şeylerde bana dokunmazsın? Niçin kokular içinde kokumu almazsın? Niye beni görmezsin? Neden beni duymazsın? Neyin var senin? Neyin var? Neyin? Ben lezzet veren her şeyden daha lezzetliyim. Ben canın çektiği her şeyden daha çekiciyim. Senin için her güzelden daha güzelim. Güzel benim. Benim güzel. Beni sev. Sev beni. Benden başkasını sevme. Bana aşık ol. Beni arzu et, benden başkasını değil. Beni kucakla. Öp beni. Benim gibi bağlananı bulamazsın. Her kes kendisi için seni ister; ama ben senin için seni istiyorum. Sen ise benden kaçıyorsun, sevgilim! Bana insaf etmiyorsun. Eğer bana yaklaşırsan, senin bana yaklaştığının kat kat fazla sana yaklaşırım ben. Ben sana senin nefsinden ve nefesinden daha yakınım. Benden başka mahluklardan kim yapar bunu sana! Sevgilim! Kendine dikkat et. Seni ne başkasının yanında, ne de senin yanında görmek isterim. Benim yanımda benimle kendi yanında ol. Nitekim benim yanmadasın, ama bunun farkında değilsin. Sevgilim! Vuslat vaktidir, vuslat!

Eğer ayrılığa ulaşmanın bir yolunu bulsaydık

Ayrılığa ayrılığın acısını tattırırdık

Sevgilim! Benim elim ve senin elin hakka varıyorlar ki aramızda ebed hükmüyle hükmetsin. Sevgilim! Bazı husumetler var ki lezzetli şeylerin en lezzetlisi olurlar. Karşılıklı konuşmadan lezzet doğar. Şair der ki:

Onu sevdiğim için öldürmek istedim

Ki mahşer günü benim hasmım olsun

De ki: "min ilmin bi'l melei'l a'la iz yahtesimun /Onlar orada tartışırken mele-i a'la hakkında ...bir bilgi" (Sad,69) var mı sizde. Şayet husumetleri bitirmek için hakimin huzurunda durmaktan başka çare yoksa, böyle bir durmaktan ve sevgiliyi seyretmekten daha lezzetli ne olabilir ki! Ey can! Ey can!

81- Sevginin Samimiyeti Tecellisi

Sevgilim! Gözümün nuru! Sen bana ben mesabe-sindesin. Nazlım, Paydaşım! Allah aşkına neler söylüyorum! Sen benim zatımsın. İşte elim ve senin elin. Bizi birlik suretinde hak sevgilinin huzuruna sok, ki birbirimizden ayırt edilmeyelim. Aynde bir olalım. Ne latif bir anlam ve ne berrak bir karışım:

Cam ince, şarap ince

Benzeştiler, aynileştiler iyice

Hepsi şarapmış da kadeh yokmuş gibi

Ya da tümü kadehmiş, şarap yokmuş gibi

Bakarsın doğurması yakın develer başıboş bırakılır, izler silinir, aylar tutulur, gündüzün güneşi dürülür, nurların yıldızları söndürülür.

Yok oluruz, sonra yok oluruz, yok oluruz sonra

Yokluğun yokluksuz yok olması gibi

Baki kalırız, sonra baki kalırız, baki kalırız sonra

Bekanın bekasız baki kalması gibi

82- Velinin Sıfatı Tecellisi

Sevgilim! Allah dostu! "el-ardu kuddet. Ve elkat ma fiha ve tehallet. Ve ezinet lirebbiha ve hukkat / yer dümdüz edildiği, içinde bulunanları atıp boşaldığı ve rabbini dinleyip O'na hakkıyla itaata mecbur kılındığı..." (İnşikak,3-5) gibi... ariflerin seması yarıldı. İşi bitti. Emirsiz kaldılar. Ebedi hayatı yaşadılar. Varlıkların himmetleri onlara taalluk etmez. Durumları karışık gelir onlara. Allah katında unutuldular ve bilinmezler. Ne mutlu onlara! Ne güzel bir sondur bu! Ne güzel akıbet! Ne zenginlikleri bilinir ki, bize bağışta bulunun, denilsin, ne makamları bilinir ki bizi çağırın denilsin. Hak onları mahlukatı içinde gizlemiştir. Onları vakit suretinde kaim kılmıştır. Sirayet ettiler. O kadar ki isteyenler de vakitlerinde gördükleri şeylere sirayet ettiler. Onlar dünyada da ahirette de meçhuldürler. Alemlerin yanında yüzleri karadır. Yakınlığın şiddetinden ve üzerlerindeki teklifin kalkmış olmasından. Ne dünyada hükmederler, ne de ahirette şefaat ederler. "Sumrnun bukmun um-yun fe hum la ya'kilun / Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdi. Bu sebeple düşünmezler." (Bakara, 171) "Sumun bukmun umyunfi hum la yerciun / Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple onlar geri dönemezler." (Bakara, 18)

83- O'nu Hangi Gözle Görürsün Tecellisi

Sevgili tecelli ettiğinde

Hangi gözle görürsün onu

Onun gözüyle. Benim gözümle değil.

Ondan başkası Onu göremez çünkü.

Gerçek anlamda idrak ettiğini iddia eden kimse cahillik etmiştir. Hadis (sonradan olma) varlık, O'na olan nispeti açısından idrak edilebilir ancak. Seven sevdiğini onun gözüyle görür. Eğer kendi gözüyle görse seven değildir. Sevilen de sevgilisini sevgilinin gözüyle görür, kendi gözüyle değil. Bu makamla ilgili olarak söylenmiş olsa gerektir şu şiir:

O benim gözümdü, ben onun gözü

O benim varlığımdı, ben onun varlığı

Ey gözümün gözü, ey varlığımın varlığı

Varlık onun varlığı, göz onun gözü.

84- Hakikat Tecellilerinden

Bana göründüğünde onu yüceltirim

Benden kaybolduğunda yüce benim

Ben samim dost ve yaren değilim

Fakat paydaşıma baktığımda

Hadis gözle perdelenmez

Çünkü hadis kadimin ayniyle vardır.

Sevgilim! Senin öncesizliğindir (kadimliğin) benim sonradan oluşumu (hadis) ortaya çıkaran. Bilmiyorum, belki de benim sonradan oluşumdur (hadisliğim) senin öncesizliğini izhar eden. Seninle olduğum zaman beni tanı, sevgilim! Çünkü bilmiyorum. Çünkü ortada tanıyacağım, bileceğim kimse yok. Eğer kendimle oluyorsam, bilemem. Çünkü benim hakikatim bilinmemektir. O halde cehalet kaçınılmazdır. O halde benim gözüm ol ki seni seninle göreyim. Görülen ama bilinmeyen münezzehtir.

85- Sevginin Tashihi Tecellisi

Marifeti sahih olanın tevhidi sahih olur. tevhidi sahih olanın sevgisi sahih olur. sevgi sana ait, tevhid O'na aittir. Sevgi seninle O'nun arasındaki alakadır. Kul ile rab arasındaki karşılaşmalar onunla olur.

86- Muamele Tecellisi

Dedim ki: Kardeşlerimizi müride, muhalefetin meydana geldiği mekanlardan ayrılmasını emrettiklerini gördüm. Bana, onların dediği gibi deme, denildi. Asilere de ki, muhalefet ettikleri yerlerde, giysilerin içinde ve zamanda Allah'a itaat etsinler. Çünkü aleyhlerine şahitlik edildiği gibi, lehlerine de şahitlik edilir. Bunu yaptıktan sonra, isterlerse oradan ayrılabilirler. Bir kötülüğün hemen ardından onu silecek bir iyilik işle.

87- Rahat Nasıl Olur Tecellisi

Ya Allah! dediğim zaman, niçin çağırıyorsun dedi.

Şayet çağırmasam, bu sefer, çağırsana, diyor.

Kuşkusuz lezzetlere kavuşmuştur dilsiz olan

Sağır olansa rahatlara özgü kılınmıştır.

88- Yok'un Hükmü Tecellisi

Üç şeyin sebatı yoktur

Selb, hal ve zaman

O halde ayn için yok vardır ve bunlar hakimdirler

Akıl ve dil bunları söylemiştir.

89- Bir'in Kendine Tecelli Etmesi

O olmasaydı, bir varlığım olmazdı

Evet, müşahedem de olmazdı

Fakat ben varlıkta ferdim

Ve sen benim alemimde Teksin

Fert içinde fert aynimin varlığıdır

Ya da O'nun Tek ve ulu varlığıdır.

90- Alamet Tecellisi

Allah'ı gerçek anlamda bilenin alameti, kendi sırrına muttali olup da ona dair bir bilgi bulamaması-dır. İşte ötesinde başka ilim bulunmayan kamil insan budur. Allah erlerinin bazılarının bazılarına olan üstünlüğü, sırra bu işin eşlik etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu tecellide Ebubekir b. Cahdar'ı (Şib-li) gördüm.

91- Sen Kimsin ve O kimdir Tecellisi

Ben ben değilim ve ben O değilim

Peki ben kimim, O kimdir?

Ey O! Sen bensin, de.

Ey ben! Sen de O musun?

Hayır ve ben... O ben değildir

O da değildir. O o değildir.

Eğer O olsaydı, bakamazdı

Gözlerimiz onunla ona

Varlıkta bizden başkası yoktur.

Ben, O ve O ve O.

Şu halde bizim olan bizimle bizimdir

Onun olanın Onunla Onun olması gibi.

92- Kelam Tecellisi

Veli batı tarafından ilahi hitabın vaki oluşunu duyduğunda kendisinden eser kalmaz, ismi kalır. Tıpkı geride müsenımaya ait bir vücut kalmadığı halde yokluğun isminin kalması gibi. Sonra isimden isim de yok edilir. Artık isim isimden söz etmez olur. Güzel bir sanat. Sonra kendisine kendisiyle hitap eder. Hem konuşan hem dinleyen olur. Derken velide eserler zahir olmaya başlar:

İzler velinin üzerinde parlamaya başlar

Nakışlı elbisenin üzerindeki nakışların parlaması gibi

Sonradan olma (hadis) varlık, öncesiz (kadim) varlığı göz ve hitap olarak müşahede edebilir mi?!

93- Hayret Tecellilerinden

Kendi aklınla, kelamının aynında müşahedesinin aynını bilmeyi nasıl istersin! Kelamının aynı müşahedesinin aynıdır. Bununla beraber sana gösterse, seninle konuşmayacaktır. Seninle konuşsa, sana göstermeyecektir. Allah'a andolsun, söylediğimi görmüyorsun. Hayır, Allah'a andolsun, ben de ne dediğimi bilmiyorum. Sen nasıl bileceksin!

Böyle bilinir sevgili, bilmeyeni

Allah'ı bu şekilde, onu terk et.

Bana boyun eğdiler ve kalbim onlara aktı

Kapılarına geldi, onu terk etmediler

Ona sahip oldular,

Ta ki aralarında şaşkına dönünceye kadar

Ona sahip oldular. Bundan sonra helak ettiler.

94- Lisan ve Sır Tecellisi

Tevhidin bir dili bir de sırrı vardır. Seninle konuştuğunda, seni ayandan havasın içinde ayırır. Böylece tevhid birlerle zahir olur. Seni tevhidin sırrına muttali kıldığında seni dilsiz yapar. Seni Onunla Onda cem eder. O zaman sadece biri birle görürsün.

95- İki Yüz Tecellisi

Kul hususi kılınınca iki yüzü olur. Bir yüzü kulluğu ile ilgili, bir yüzü de hususi kıhnmışlığıyla ilgili olur. Kulluk yüzü ancak hususilik yüzü aracılığıyla görülür. Dolayısıyla her hususi kılınmış kuldur; ama her kul hususi kılınmış değildir. Çünkü hususi kılınma aynı seni cem ederken kulluk aynı seni ayırır. Hususi ol, kul olursun.

96- Kalp Tecellisi

Tarikat ehli olduğu zaman kul ilk olarak fena ve beka kapısında kaim kılınır. Bu makamı gerçekleştirdiği zaman, Hakkı içine alan kalbin marifetini görür. Kalbini bilince de onun içinde güzel işitmenin gerçekleştiği ev olduğunu bilir. Bu, dinlemenin şartlarından biri olan mekan olarak da ifade edilir. Bu esnada bir ilme sahip olur ve Hakkın evinde Hakkı Hak ile dinler. Dinleme ile de yokluktan varlığa çıkış gerçekleşir.

97- Evlerin Harap Olması Tecellisi

Beni kendinden şildin, ispat ettin

İçinde. Şu halde silmenin aynı ispatın aynıdır.

Hayret ettim size, uzaklaştırdığınızda

Evlerin arkasından size gelenleri.

Eğer bir sakinim olsa, ey efendim!

Geçip giden evlere aldırmam

Evlerin en dayanaksızı ki için bina ettiğiniz

Örümceğe nispet edilenidir

Bana göre kuvvet bakımından onunla

Melekutta gördüğüm ev arasında bir fark yok

Evin kuvveti sahibinden başka bir şey değildir.

Sahibi ölüne ev harap olur.

98- Fena Tecellisinden

Seni eşyada senden yok edince, O'nu sana eşyanın hareket ettiricisi ve durdurucusu olarak gösterir. Ama seni senden ve eşyadan yok edince, O'nu sana ayn olarak gösterir. Eğer gördüğünden gafil olursan o zaman seni senden yok etmez ve sen de yanılmaz-sm. Beka fenası budur ve bu nefiste bir tazimin hasıl olmasından olur.

99- Bu tecelliden

Beka seni O'na nispet eder. Fena ise seni kevne nispet eder. Kendin için istediğini seç.

100- Rüyet Tecellisi

Rüyeti iste ve bayılmaktan korkma. Çünkü bayılma ancak rüyetten sonra gerçekleşir. Sonunda kendine gelirsin. Ayılmak kaçınılmazdır. Çünkü yokluk imkansızdır.

101- Devir Tecellisi

Sordum: Kulluk nasıl sahih olur? diye. Tevhidin sahih olması ile, denildi. Tevhid ne ile sahih olur? diye sordum. Denildi ki: Kulluğun sahih olmasıyla. Dedim ki: Gördüğüm kadarıyla bu meselede bir döngü söz konusu. Denildi ki: Ya ne sanıyordun? Dedim ki: Bir delil ve medlul olduğun sanıyordum. Dedi ki: Mesele öyle değildir. Ne delil var ne de medlul. Dedim ki: Kulun özelliği kendisine emredileni yapmasıdır. Denildi ki: Kendisine yapılanı işitmesi kulun özelliğidir.

102- Susma Tecellisi

Sevgilim! Mesele vasfedilmekten alıkondu, sustu. Bütün bütünle meşguldür. Boşluk yok sevgilim! Çağırıldık ve konuk olduk. Baki kılındık ve haller yitip gitti.

Vecdin varlığı, gizlediğini açığa çıkardı

Hakkın izleri bizden ve onlardan parlamaya başladı

103- Nasip Tecellisi

Sevgilim! Sende senin payına bak! Çünkü sen dünyanın ve ahiretin aynısın. Eğer kendini orada görürsen bil ki kovulmuşsun, kapının önüne konulmuşsun. Nasibinin kırıntıları seni bulur, onlar için çalışma sevgilim! Onlar için kendini yorma, yoksa kaybedersin. Onunla kendinden kaybol.

Gözler bir göze döndü

Çünkü hakkın varlığı sayıları ortadan kaldırmadadır.

104- Kuruntular Tecellisi

Nefsin avutucu kuruntuları Allah ile ünsiyetin zıddıdır. Çünkü Allah ile ünsiyet, avutucu kuruntularla idrak edilmez. Nitekim şöyle buyurmuştur: "Ve garratkumu'l emaniyyu / Kurutlar sizi aldattı." (Hadid,14) Nefsin kuruntusu kendisinde olmayan şeyi söylemesidir ve bu da nefse tatlı gelir. Kul bu kuruntulara uydu mu artık iflah olmaz. Vakti öldürür. Böyle bir kişi her zaman ziyandadır. Bu kuruntuları dile getirdiği zaman onlardan zevk alır. Ama

kendisiyle baş başa kaldığı zaman elinde hiçbir şey olmadığını görür. Bu adamın payına akılsızın birinin tarif ettiği şu hal düşer:

Kuruntularım şayet gerçekleşirlerse ne güzel temennilerdir

Yok gerçekleşmezse, o zaman hoşça vakit geçirmiş oluruz

Sevgilim! Nefsinin kuruntularından dolayı rab-binle ünsiyete terk ediyorsun. Bu yaptığın hoş bir şey değildir.İmanın, islamın ve tevhidin seni aldatmasın. Kuruntulara daldığın sırada ruhun kabzedi-lirse semeresi ne olacak? Ki sen halinin ne olacağını bilmiyorsun! Sen ölümden sonrasını görmüyorsun ve üzerinde öldüğün hali biliyorsun. O zaman senin yanında kuruntularından başka bir şey olmayacaktır. Öyleyse tevhid nerede kaldı? Nerede kaldı iman? Vaktin zayi oldu, hüsrana uğradın.

Benim halim ve senin halin rivayet açısından birdir Maksat bilmek ve bilgiyle amel etmekten başka bir şey değildir.

105-Takrir Tecellisi

Hak senden kalbini istedi ve geri kalan varlığının tümünü sana bahşetti. Kalbini temizledi, huzur, mu-rakebe ve haşyetle onu süsledi. Nitekim bu hususta şöyle buyurmuştur: "İnne leke fi'n-nehari sebhen ta-vilen I Zira gündüz vakti, sana uzun bir meşguliyet vardır." (Müzemmil,7) Allah sana yirmi dört saat vermiş, bunun bir kısmını yerine getirmekle yükümlü olduğun farz namazlara tahsis etmiştir ki, hiçbir zaman yarım saati geçmez. Sonra sana, bütün vakitlerinde münacatlarmla ve varlığınla uğraş, bana sa-dece bu kadar zaman ayır, bu vakti de senin için beş vakte ayırdım ki, sana uzun gelmesin, demiştir.

Bak, ey kardeşim! Hangi kul olacaksın! Şu azamet sahibi Cabbar olan Allah'ın bahşettiği bu büyük lutfa bak. Eğer tam tersi geçerli olsaydı, bunu yapamayacaktın. Yükümlülükle ilgili bu lütfün yanında muhalefet edilmesi durumunda süre tanıma lütfunu da bahsetmiştir. Sana mühlet vermiş, seni davet etmiş, en basit bir düşünceni, göz ucuyla şöyle bir bakmanı dahi kabul etmiştir. Allah için söyle ey miskin! O'dan başka kim sana bunu yapar? Sen böyle cömert bir efendiye, bu büyük lütfün ve güzel fiilin sahibine, muhalefet ederek karşı çıkıyorsun ve utanmıyorsun öyle mi! Ama sana mühlet veriyor olması seni aldatmasın. Çünkü O'nun yakalaması çok şiddetlidir: "Ve kezalike ahzu rabbike iza ahaze'l kura ve hiye zalimetun inne ahzehu elimun şedid / Rabbin, haksızlık eden memleketleri yakaladığında, onun ya-kalayışı işte böyledir. Şüphesiz onun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir." (Hud,102) Senin nefsinden başka bir memleketin yok. Eğer orayı bu şekilde yakalarsa, kim durumdan ders çıkaracak, kim öğüt alacak? Bir kimse eğer kendi nefsi üzerinden öğüde muhatap oluyorsa o kimse bedbahttır. Allah lütfuyla bir kimseye başkası aracılığıyla öğüt vermeden ona kendi nefsi üzerinden öğüt vermez. Hangi kul olduğuna baki Yiğitler arasında bir yarıştır bu, yarış! Sakın karşı çıktığı, muhalefet ettiği halde örfe göre en güzel karşılık alan, en güzel makamlara gelen ve kendisi için görkemli durumlar oluşturulan kimsenin durumu seni yanıltmasın. Bütün bunlar birer tuzaktır. Farkında olmadığı şekilde helak edici akıbete yavaş yavaş sürüklenmedir. Eğer böyle biri kendi durumunu örnek göstererek sana karşı delil sunmaya kalkarsa ona şöyle de:

Toz duman kalkınca göreceksin

Altında at mı var eşek mi var!

106- Biatlaşmayı Bozma Tecellisi

Biat edilenler üç gruptur: Resuller, onların varisleri olan şeyhler ve sultanlar. Aslında

her üç grubun şahsında biat edilen bir zattır, O da yüce Allah'tır. Bu üç grup, Allah adına, tabi kimselerin Matlarına şahitlik etmektedirler. Bu üç grubun uymakla yükümlü oldukları bazı şartlar vardır, tümü de Allah'ın emriyle kaim olmak noktasında birleşir. Tabi olanların da uymakla yükümlü oldukları şartlar vardır ve bujşartlar emredilene biat etmek noktasında birleşir. Resuller ve şeyhler kesinlikle günahı, isyanı emretmezler. Çünkü Resuller masum, şeyhler de korunmuşturlar.

Sultanlara gelince, onlardan şeyhlere bağlananlar korunur, bağlanmayanlar yüz üstü kalır.

Bununla beraber günah ve isyan hususunda onlara itaat edilmez. Biat, Allah'a kavuşuncaya kadar sürmelidir. Tabi olanlardan biri Matından dönerse o ebedi olarak cehenneme girer. Allah onunla konuşmaz, ona bakmaz ve onu arındırmaz. Bu gibi kimseler için elem verici bir azap vardır. Bu onun ahirette-ki payıdır. Dünyaya gelince, Ebu Yezid el-Bestami kendisine muhalefet eden öğrencisi hakkında şöyle demiştir: Allah'ın gözünden düşeni kendi halinde bırakın. Nitekim daha sonra bu adam kadınlar benzeyen kimselerle birlikte görüldü. Daha sonra hırsızlık yaptı ve eli kesildi. Bütün bunlar onun biatim bozmasının cezasıydı... şimdi bu adam nerde, Davud et-Tai'nin talebesi gibi biatma bağlı kalan kimse nerde! Davud ona: kendini tandıra at, demişti, o da kendini yanan tandıra atmıştı ve tandır serin ve sela-metli hale gelip onu yakmamıştı. İşte bu biatına bağlı kalmasının sonucuydu.

107- Karşılaştırma Tecellisi

Seni görmekle fena bulmayan rekabet etmez. Böyle birini bir iş başka bir işten de alıkoymaz. Ru-bubiyet kısımlarından ona özgü olan husus budur. Sakın arifin "hiçbir şey beni rabbimden alıkoymaz ve rabbim de beni hiçbir şeyden alıkoymaz." sözüne kanma. O huzurun kuvvetini kast ediyor, müşahedeyi değil. Çünkü sana ne zaman göründüyse seni yok etmiştir ve seni onun için baki kılmıştır. Seni senin için baki kılmış değildir. O halde senin için olanı al, onun için olanı bırak.

108-Cezb Tecellisi

Ancak mecbur olan, isimlerden fena bulur ve Allah ile baki kalır. Bu yüzden ona cevap verir. Şu halde mecbur olmanın alameti icabet etmektir. İşte bu cezb yok oluşudur. Çünkü onda ancak kendi nefsinin payı itibariyle yok olmuştur. Onu görünce kendi payından feragat edip kaçınmıştır. Ona, dön! denilince, falan emri bildim, demiştir. Payımı vuslatımın aynısı kılan Allah'a hamdolsun.

109- Aklın Gitmesi Tecellisi

Gizli marifet parlayan nurlardır. Eğer ibareler onları alsa, bu akledilemeyen bir dille ve anlaşılamayan bir hitapla olur. Kendine geldiğinde ona, ne dedin? denir. Sonra ona söylediği sözler nakledilir, o da söyler. Çünkü duymaz. Ona tekrarla denilince, o da ben dönünceye veya o dönünceye kadar, der. Böyle kimselerden hitap kalkar, çünkü mecnun konumundadır. Tevhidin sahihliği, sırları gizleme ve bilmediği alametler hakkında hüsnü zan besleme şeklinde Allah ehli olanlardan sadır olan bu hal ne güzel bir deliliktir!

Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun. Salat ve selam Hz. Muhammed'in ve pak ve temiz kılınmış ehlibeytinin üzerine olsun.

Kitap Son Buldu.

ALTINCI KİTAB

KİTABU'L İSFAR
AN NETAİCİ'L ESFAR

SEFERLERİN
NETİCELERİNİN
AÇIKLAMASI KİTABI

Şeyhu'l Ekber
MUHYİDDİN İBN. ARABÎ K.S.

SEFERLERİN
NETİCELERİNİN
AÇIKLAMASI KİTABI

Bismillahirrahmanirrahim

Allah'ın salat ve selamı Hz. Muhammed'in ve ehlibeytinin üzerine olsun.

Bilinmezliklerde olan, istiva etme sıfatıyla vasfe-dilen, arzını yarattıktan sonra göklerini yaratmaya yönelen ulu Allah'a hamdolsun. O Kur'an'ı mübarek bir gece olan Kadir gecesinde sureleri ve ayetleriyle bir bütün olarak dünya semasına indirmiştir. Böylece kafile karışım ve arınma menzillerinde yoluna devam etmiş ve bu övünç vesilesi takdirlerinden biri olmuştur. Efendimiz Hz. Muhammed'i (s.a.v.) bir gece vakti Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya, iki yay kadar yakınlığa veya ondan daha yakın bir konuma götürerek Ona ayetlerinin bir kısmını göstermiştir. Adem'i sınamalarının arzına indirmiştir. Onu nimetlerinin ve lezzetlerinin yurdu olan cennetinden çıkarmıştır. İdris'i (a.s) varlıklar aleminden yükselterek derecelerinin arasına yüce bir mekana indirmiştir. Nebisi Nuh'u (a.s) dağlar gibi peş peşe gelen dalgalarıyla denizin tufanında kurtuluş gemisiyle taşımıştır.

Hidayetinden ve kerametinden dilediğini bahşetmek için dostu İbrahim'i (a.s.) alıp götürmüştür. Yusuf peygamberi (a.s.) babasından ayırıp götürmüş, sonra babasını onun ardından götürerek rüyasında gördüğü en güzel müjdelerinden birini doğrulamıştır.

Lut ve ailesini gece ve vakti yola çıkararak intikam malı azabından kurtarmıştır. Rabbi buluşma yerine geldiği için Musa kavminden ayrılma hususunda acele etti. Ateş suretinde bir nur parlattı onun için. Ki bulunduğu yerden ayrılıp kendisine gelsin. Ona ihtiyaçları aracılığıyla seslendi. O da O'na koşarak gitti ve derin bir sevgiyle O'na münacat etmeye başladı. Onun kavminin içinde kaçmak suretiyle çıkardı, daha sonra kerametleri ve risaletiyle onlara geri dönsün diye. Kavmini bir gece vakti yola çıkardı, ru-bubiyet hususunda rabbiyle çekişen tağutlardan biri suda boğulsun diye. Sonra ilminde edeb tavrına aykırı hareket edince, onu kendisine öğretecek birinin peşine gönderdi. Ki bu kişiye katından bir ilim ve rahmetlerinden bir rahmet vermişti.

Sonra onun yolculuğunu sürdürdü ki, Allah'ın kendisine özgü kıldığı takdirleri ve hükümleri teslim etsin. Peygamberi Musa'yı (a.s.) tabutunda taşımıştır ki o ölüm denizinde olup bitenleri anlamayacak durumdaydı.

Kelimelerinden bir kelime olduğu için İsa'yı (a.s.) katına yükseltmiştir. Peygamberi Yunus'u (a.s.) da öfkeli olduğu bir sırada bulunduğu yerden götürdü, ardından balığın karnında karanlıklar içinde onu büyük bir sıkıntıya soktu.

Talut'u, aralarında Davud'un (a.s.) da bulunduğu askerlerle üstün kıldı, sınama ırmağıyla onları denesin diye. Böylece sadece bir avuç su almakla yetinenler tesbit edilmiş olsun. Allah'a itaat eden kullar ile O'na isyan eden kullar arasında bir set kurması için Zülkarneyn'e ufukları aşırttı.

Ruhu'l Emini nübüvvetinin ehli olanların kalplerine indirdi. Zatını müşahede etme onuruna erişsin diye güzel sözü salih amel burakının sırtında katına yükseltti. Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla ahlaklanan-ların en hayırlısı olan efendimiz Hz. Muhammed'in üzerine salat ve selam olsun. Ashabından olan ehli beytinin, akrabalarının, eşlerinin, oğullarının ve kızlarının da üzerine olsun.

İmdi... Seferler üçtür, bir dördüncüsü yoktur. Bunları Hak azze ve celle sabit kılmıştır.

Bir O'ndan başlar, biri O'na gider, Biri O'nda sürer. O'nun içindeki sefer, çöllerde ve hayretler içindeki bir seferdir.

O'nun yanından yolculuğa çıkan kimsenin kazancı, bulduğu şeydir. Budur onun kârı. O'nun içinde yolculuğa çıkanın tek kazancı kendi nefsidir. İlki iki yolculuğun hedefi vardır, oraya ulaşırlar ve yüklerini indirirler. Çöllerde çıkılan yolculuğun ise hedefi yoktur. Yolcuların izlediği iki yol vardır. Biri karada, biri de denizdedir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Huvellezi yuseyyirukumfi'l berri ve'l bahri / Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur." (Yunus,22)

Burada bir nükte var. Şöyle ki: Yüce Allah'ın karayı denizden önce zikretmesinin ve ona öncelik vermeyi önemsemesinin tek nedeni, karada yolculuk yapmaya güç yetiren, imkan bulan kimsenin ancak zorunluluk hallerinde denizde yolculuğa çıkacağının bilinmesini istemesidir. Ömer b. Hattab (r.a), eğer " Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur." Ayeti olmasaydı deniz yolculuğuna çıkan kimseyi kırbaçlayarak cezalandırırdım, demiştir. Eğer bu ayette yolculuğu terk etmeye işaret eden bu ayet olmasaydı "inne fi zalike le ay atin li külli sabbarin şekur / Şüphesiz bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır." (Lokman,31) ayeti yeterli olurdu. Ardından diyoruz ki: Bu üç yolculuğun her birinde kişi mutlaka bir tehlike ile karşı karşıyadır. Ancak İsra yolculuğunda olduğu gibi taşınması başka. Şu halde O'nunla yolculuğa çıkan herkes kurtulmuştur. O'nunla yolculuk etmeksizin yola çıkan herkes de bir tehlike ile yüz yüzedir. Öte yandan varlığın başlangıcı harekete dayalı olduğu için Onda hareketsizliğin, sakinliğin olmasına da imkan yoktur. Çünkü dursa aslına, yani yokluğa geri döner. Dolayısıyla gerek yüceler aleminde gerek aşağı alemde durmayan ebedi bir yolculuk vardır. İlâhî hakikatler de sabah akşam süren bir yolculuk halindedir. Kur'an'dan anlaşıldığı kadarıyla benzeme ve denklik söz konusu olmaksızın rabbani iniş dünya semasına, istiva da semaya yönelik olmuştur.

Yukarı aleme gelince, felekler içindekilerle birlikte daima dönüş halindedirler ve hiç durmazlar. Şayet dururlarsa kainat bozulur, alem tamamlanır ve son bulur. Gezegenlerin, yıldızların feleklerde yüzmeleri onlar için yolculuk konumundadır, "ve'l kamere kad-darnahi menazile / Ay için de bir takım menziller tayin ettik." (Yasin,39) Dört erkanın (erkan-i Erbaa, su, hava, ateş, toprak dediğimiz dört unsur, anasır-ı Erbaa) hareketleri, her nefiste her an meydana gelen değişim ve dönüşümler suretindeki ürünlerin hareketleri, fikirlerin övülen ve yerilen hususlardaki seferleri, nefes alıp veren varlıklardaki nefeslerin seferleri, gözlerin görülen şeyler alanında uyanıkken ve uykuda çıktığı seferler, ibret almak maksadıyla bir alemden başka bir aleme geçişi... bütün bunlar, her akıl sahibinin kabul edeceği gibi yolculukturlar. Bazılarına göre cisimler alemi, Allah'ın yarattığı andan beri sürekli bir iniş halindedir ve halen sonu olmayan bir boşluktadır. Senin karşına bir menzil çıkıp belirince, onunla ilgili olarak, işte gaye budur, deriz. Oysa bu menzilde önünde başka yollar açılır. Bununla donanır ve döner gidersin. Dolayısıyla gördüğün hiçbir menzil yoktur ki bu benim gayemdir, demen mümkün olmasın. Ama o menzile kavuştuğunda çok geçmeden oradan göçersin. Babanın ve annenin içinde kan olarak oluşuncaya kadar kaç mahlukat evrelerini geçtin, kim bilir? Sonra bilerek veya bilmeyerek senin ortaya çıkman için annen ve baban birleştiler de sen meniye intikal ettin. Sonra bu suretten embriyoya dönüştün. Sonra bir çiğnem et haline geldin ve derken kemik oldun, sonra bu kemiğe et giydirildi. Ardından başka bir yaratılışla yaratıldın. Sonra dünyaya çıkarıldın. Böylece çocukluğa adım attın, çocukluktan delikanlılığa, delikanlılıktan gençliğe, gençlikten erişkinliğe, erişkinlikten yaşlılığa, yaşlılıktan ihtiyarlığa, ihtiyarlıktan da ömrün en aşağı mertebesi olan kocamışlığa intikal ettin. Oradan da berzah alemine geçtin. Berzahtan haşre intikal ettin. Haşirden bir yolculuk ihdas edildi ve oradan sırat köprüsüne vardın. Artık ya cennete ya da hakketmişse cehenneme gidersin. Eğer cehennemi hakketmemişsen oradan cennete, cennetten dümdüz tepeye yolculuk edeceksin. Durmadan cennet ile dümdüz tepe arasında gidip geleceksin. Cehennemde ise yükselişle alçalış arasında yolculuk edilecektir. Ateşe konmuş kazanda kaynayan et parçaları gibi.

"Kullema nadicet culuduhum beddelna-hum culuden gayreha li yezuku'l azabe / onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar." (Nisa,56) Kesinlikle durmak yok. Aksine dünyada gece ve gündüz devamlı hareket vardır. Gece ve gündüz bir birini takip ederken, fikirler, haller ve şekiller de birbirini takip eder, ilâhî hakikatlerin birbirini takip etmesi de bunlara dayalı olarak gerçekleşir; bazen ilâhî Rahim ismine, bazen Tevvab ismine, bazen Gaffar ismine, bazen Rezzak ismine, bazen Vahhab ismine, bazen Müntakim ismine, ilahi huzurun bütün isimlerine inerler. Bunlar, beraberlerinde taşıdıkları bağış, rızık, intikam, tevbe, mağfiret ve rahmet anlamları itibariyle sana da inerler. Senin onlara nüzulün talep şeklinde, onların sana nüzulü bağış şeklinde gerçekleşir. Durum böyle olunca kul tefekkürüne döner ve hazırlanmakla yükümlü tutulduğu yolculuğu, -Ki bunda yani, hazırlanmada mutluluğu vardır- yani tümü de kendisi için meşru kılman O'na yolculuk etme, O'nda yolculuk etme ve O'nun yanından yolculuk etme ile hazırlanmakla yükümlü tutulmadığı yeryüzünde mubah şeyler için sefere çıkma, malı çoğaltmak maksadıyla ticaret etme ve bunun zorluklarına katlanmak üzere sefere çıkma, ya da-bir açıdan yükümlü tutulduğu, bir açıdan da yükümlü tutulmadığı, sadece hayat öyle gerektirdiği için gerçekleştirdiği nefsinin giriş çıkışı şeklindeki sefer gibi yolculukları birbirinden ayırmaya bakar. Yüce Allah'tan akıbet ve afiyetin güzelini diliyoruz.

Sonra O'nun yanından yolculuğa çıkanlar üç kısma ayrılırlar: Kovulmuş yolcu; İblis ve tüm müşrikler gibi. Kovulmamış, ama utanç verici yolculuğa çıkanlar; bütün günahkarlar gibi. Çünkü muhalefet etmişken huzurda durmaya devam edemezler. Utanma duygusu onları kaplar. Seçilmişlik, gözdelik yolculuğu. O'nun katından kullara gönderilen resullerin, arif varislerin müşahededen mülk, tedbir, kanun ve siyasetle nefisler alemine geri dönmeleri şeklindeki yolculukları gibi.

Aynı şekilde O'na yolculuk edenler de üç kısma ayrılırlar: O'na ortak koşan, O'nu somutlaştıran, bir varlığı O'na benzeten, O'na denk bilen ve O'nun kendini tenzih ettiği şeyleri O'na nispet eden kimse. Ki yüce Allah kendisiyle ilgili olarak şöyle buyurmuştur: "Leyse ke mislihi şey'un / O'nun benzeri gibi bir şey yoktur." (Şura, 11) İşte bu yolcu bir perdeye ulaşır ki, O'nu rahmetten ebediyen göremez. Bir yolcu da O'nu kendisine yaraşmayan her şeyden tenzih eder, hatta kitabında yer alan müteşabih ifadeleri dahi imkansız görür. Sonra bu tenzihinin ardından "Allah kitabında yer verdiği bu nitelemenin anlamını herkesten daha iyi bilir" der. Sonra bu kimse şirk ve salt benzetme dışında hep muhalefet içinde yaşar. Bu kimse perdeye ve ebedi azaba değil itaba ulaşır. Bu kimseyi, kapıda bekleyen şefaatçiler karşılar ve onu en iyi menzilde ağırlarlar. Ama gerekli saygıyı göstermemiş olması nedeniyle onu azarlarlar. Bir yolcu da masum ve korunmuştur. Bu yolculuğu ün-siyet ve naz bürümüştür. İnsanlar korkarken bu yolculuğu gerçekleştirenler korkmazlar, insanlar üzülürken onlar üzülmezler. Çünkü korku ve üzüntüden intikal etmişlerdir. Bir şeyden intikal edenin bir daha ona düşmesi, onda karar kılması imkansızdır. "La yahzunuhumu'lfezau'l ekberu ve telekkahumu'l mela-iketu haza yevmukumu'llezi kuntum tuedun / en büyük dehşet dahi onları tasalandırmaz. Melekler kendilerini şöyle karşılar: İşte bu size vaat edilmiş olan gününüzdür." (Enbiya, 103) Bu ahirette kendileri için hazırlanan müjdedir. Onlar bu hedefe varmak için yolculuk etmektedirler.

Bu amaç için yolculuk edenler iki gruptur. Bir grup bu amaca yönelik olarak fikirleri ve akıllarıyla yolculuk ederler. Bu yüzden yolu yitirmeleri kaçınılmazdır. Çünkü iddialarına göre fikirlerinden başka kendilerine yol gösterecek bir rehber yoktur. Bunlar filozoflar ve onların yolunu izleyen kimselerdir. Bir grup da bu amaca yönelik olarak yolculuğa çıkarılmışlardır. Bunlar da Resuller ve Nebilerdir. Muhakkik Velilerden seçilmişler de bu grupta yer alırlar. Ki Sehl b. Abdullah, Ebu Yezid, Ferkad es-Sebhi, Cüneyd b. Muhammed, Hasan el-Basri ve halk arasında bilinen ve günümüze kadar örneklerine rastlanan sufiler bu kapsama girerler. Ancak bu gün, bu bakımdan geçmiş zamana benzemiyor. Bunun

nedeni bu günün ahiret yurduna yakınlığıdır. Günümüzde keşif artmıştır. Ruhların levhaları daha fazla görünür, daha çok zahir hale gelmiştir. Bu yüzden günümüzün ehli daha çabuk keşfe ulaşıyor, daha çok müşahede edebiliyor, marifetinin kapsamı daha geniş olabiliyor, ulaştığı hakikatler daha mükemmel ve geçmiş zamanda yaşayanlara göre daha az amel ediyorlar. Geçmiştekiler daha çok amel ederken, bu gün bizim ulaştığımız düzeyden daha az fetihlere nail olabiliyorlardı. Çünkü onlar sahabe zamanını baz alırsak uzaktılar. Sahabeler Hz. Peygamberi (s.a.v.) ve ruhların Ona inişini nefes alıp verir gibi müşahede edebiliyorlardı. Aralarında bazıları bundan nurla-nıyorlardı ki bunların da sayısı alabildiğine azdı. Ebu Bekir es-Sıddık, Ömer b. Hattab ve Ali b. Ebu Talib (r.a) gibi. O halde geçmişte amel ağır basarken zamanımızda ilim ağır basmaktadır. Bu durum İsa'nın (a.s.) nüzulü zamanına doğru artış göstermektedir ve o vakit daha da artacaktır. Bu gün bizim kıldığımız bir rekat namaz, eski zamanlarda bir adamın bütün ömrünü kaplayan bir ibadete eşdeğerdir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) onlardan amel eden birine şöyle buyurmuştur: "Onlardan amel eden birine sizden amel eden elli kişinin sevabı kadar sevap vardır." Ne güzel ifade ve ne latif bir işaret! Bunu konuyu zihinlere yaklaştırmak için bir örnek olarak zikrettik. Zamanın yaklaştığını ve berzah hükmünün devreye girmek üzere olduğunu vurgulamak için anlattık. Hz. Peygamberin (s.a.v.) şu sözünü duymadınız mı: " Uyluk kemiği ve kırbacının püskülü ailesinin yaptıklarını haber vermek maksadıyla kişiyle konuşmadıkça kıyamet kopmaz. Hatta ağaç, arkamda Yahudi var, onu öldür, der." Bütün bunlar dünyada olacaktır. Bu, ebedi hayat yurdu olan ahire-tin iyice belirginleşmesinden başka nedir! O halde ilim birdir ve yaygınlaşmıştır, bu yüzden taşıyıcılar gerektirmektedir. Dolayısıyla ilmin taşıyıcıları salih oluşları itibariyle çoğaldıkça, Salihlerin ilmi de onlar arasında paylaştırılır. Bu yüzden önceki nesiller arasında az olmuştur. İlimden kendisinde bir şey olanın üzerinde de bu ilim zuhur etmemiştir. Çünkü kendisi ilme galip olmuştur. Yine ilmin taşıyıcıları içlerindeki genel fesatla birlikte az oldukça, içlerinde salih olanlar için geniş bir ilim hasıl olmuştur. Çünkü bütün müfsitlerin payı olan ilim onda toplanmıştır. Dolayısıyla ilmin varisi o olmuştur. Bu yüzden sonraki kuşaklar arasında ilim, fetih ve keşif artmıştır. Sonraki kuşaklar içinde ilimden bir şeye sahip olan kimsenin üzerinde ilim zuhur etmiştir, çünkü çok olan ilim kendisine galip gelmiştir. Her kese ilim bahşeden Allah münezzehtir. Bütün bunlara rağmen sonradan gelen öncekinin mizanında değerlendirilir. Bu yüzden onu izlemesi, onu örnek alması kaçınılmazdır. Ama ağırlık, yani amel açısından, Allah'ı bilme açısından değil. Çünkü Allah'ı bilmenin bir mizanının olması zorunludur. "Ve zalike fadlullahi yu'tihi men yeşau vellahu zu'lfadli'l azim / İşte bu, Allah'ın lütfudur ki onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir." (Hadid,21)

Biz inşallah bu kısa değerlendirme kapsamında bilgi ve somut gözlem olarak vakıf olduğumuz bazı yolculukları anlatacağız. BunlarNebilerin (a.s.) çıktıkları yolculuklardır. Bunlara ilaveten geride kalan yolculuklar kapsamında ilâhî seferleri ve anlamların seferlerini de açıklayacağız. Çünkü yüce Allah aziz Kur'an'da türlü mahlukatın bir çok yolculuğundan söz etmiştir. Biz ise bunların sadece bir kısmını anlatmakla yetineceğiz.

Bunlardan biri: Buluttan Rahman isminin teslim aldığı istiva arşına yönelik Rabbani yolculuktur:

Rivayet edilir ki, bazı adamlar Resulullah'a (s.a.v.) sormuşlar: "Rabbimiz mahlukatı yaratmadan önce neredeydi?"-veya buna benzer bir ifade kullanmışlar-Resulullah (s'.a.v.) da onlara şu cevabı vermiştir: "Üstünde ve altında hava olmayan bir bulut içindeydi." İfadenin orijinalinde geçen "ma" edatı yukarıdaki tercümede esas aldığımız gibi "nafi-ye=olumsuzluk" edatı olabildiği gibi "ellezi" anlamında ismi mevsul de olabilir. Bu takdirde hadisin anlamı şöyle olur: Üstünde ve altında hava olan bir bulut içindeydi."

Bil ki, bu uluhiyet perdesıdır ve büyük bir engeldir; kevnin uluhiyete bitişmesine, uluhiyetin de kevne ulaşmasına engel olur, burada zati sınırları kast ediyorum. Peygamberimizden (s.a.v.) rivayet edilen sahih bir hadiste yer alan Allah taalanın şu sözü de bu bulutla ilintilidir: "Mümin kulumun canını almakta tereddüt ettiğim kadar yaptığım

hiçbir işte tereddüt etmem. O ölmek istemez, ben de onu üzmek istemem. Ama benimle buluşması kaçınılmazdır." Bir ayette de şöyle buyurmuştur: " Ma yubeddelu'l kavle ledeyye / "Benim huzurumda söz değiştirilmez." (Kaf,29) Şu ayetlerde de buna işaret edilmiştir: "Ve cae rabbuke ve'l meleku saffen saffa / Rabbin geldiği ve melekler saf saf dizildiği zaman." (Fecir,22) "Hel yenzurune illa en ye'tiyehumullahu fi zulelin mine'l ğemami / Onlar, ille de buluttan gölgeler içinde Allah'ın (...) gelmesini mi beklerler?" (Bakara,210) Burada hüküm ve hesap günü kast ediliyor. Bunun gibi kaynaklarda yer alan bir çok rivayet vardır. Bunlar, uluhiyet tarafının kevne ulaşmak istediği durumla ilgili ifadelerdir.

Bu hususta kevnin uluhiyete ulaşmak istediği durumları anlatan ifadelere gelince, Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Sana yönelik övgüleri sayamam." "ya da hususen gaybının bilgisinin kapsamına aldığın..." Hz. Ebubekir es-Sıddık'm (r.a.) şu sözü de buna örnek oluşturmaktadır: "İdraki idrak etmekten aciz olmak idraktir." Varlığı çevreleyen ve kutsal taht olan arş olarak ifade edilen kevnin dairesi var edilince, bu tahtın bir melikinin olması kaçınılmazdır. Melik var etmeyi ister. Var etmeyi ortaya çıkaran da zorunlu olarak ilâhî varlığın cömertliğidir. O halde bu fasılda rahmanlığın hakim olması zorunludur. Böylece Rahman ismi ilâhî rah-manlığa yaraşır bulut perdeleri içinde arşa istiva etti, ki bu rabbani bulutun bir türüdür. Rabbani buluttan arşa istivaya yönelik rahmani yolculuk cömertlikten kaynaklanan bir varlıktır. Arştan başkası ise arşa istiva edenden, yani Rahman isminden kaynaklanarak var olmuşlardır. Ki rahmeti zorunlu olarak kendisinden kaynaklanan her şeyi kapsamıştır. Bu Rahman ismi sefere çıkınca kevn ile ilintili bütün isimler de sefere çıktı. Çünkü bu isimler kevnin dağıtıcıları, bekçileri ve emirleri konumundadırlar: Rezzak, Muğis (yardım eden), Muhyi (hayat veren), Mümit (öldüren) ed-Darr (zarar veren), en-Nafi (fayda veren) ve özellikle tüm fiil isimler gibi. Çünkü bir isim ancak bir fiil aracılığıyla biliniyorsa o fiil isimdir ve de Rahman ismiyle birlikte yolculuğa çıkan isimlerden biridir. Bir isim de herhangi bir fiilden bilinmiyorsa, kesinlikle bu yolculukta bir katkısı yoktur. Fiil isimlerin dışında marifet alanında onların fikirleriyle bir yolculuğa çıkmak isterse, arş küresinden çıkar. Ki bu ayrı ve kopuk olmayan bir çıkıştır. Kutsal ilâhî tarafa taalluk etmeyi istedi. Bunun neticesinde bir korunun içine düştü. Burası bulut perdeleridir. Bunun içinde adım attı. Ne var ki, vasıl olan kimse, herhangi bir marifete kavuştuğunda ilâhî Bu-rakların kendisi için parlaması kaçınılmazdır. Bu yüzden Hz. Ebubekir es-Sıddık bu olayı idrak olarak nitelendirirken doğru sözlü Peygamber (s.a.v.) de "sana yönelik övgüleri sayamıyorum" buyurmak suretiyle nitelemiştir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) sayılmayacak kadar çok olan övgüleri bizzat gözlemlemiştir. Ancak bunlar meçhul övgüyü kabul edecek niteliktedir. O da sana yönelik övgüler sayılmaz, demekle ifade edilmektedir. Çünkü hayret, zorunlu olarak bunu gerektirmektedir. Fikir sahipleri bulut içindedirler. Keşif sahipleri bulut içindedirler. Herkes bulut içindedir. Çünkü kül bulut içindedir. Kül de kül suretindedir. Bu yolculuğun ruhu ve anlamı tenzihten teşbih sidresine yönelik bir yolculuk olmasıdır. Maksat muhataplara meseleyi anlatmaktır. Bu da gözlerinin karanlık bulutlar içinde olmasına bir örnek oluşturmaktadır.

Yaratma ve Emir Yolculuğu.Diğer adıyla İbda Yolculuğu

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Summe's teva ile's semai ve hiye du.ha.nun fe kale leha ve li'l ar-di'itiya taven ev kerhen. Kaleta eteyna taiin. Fe kada-hunne seb'a semevatinfi yevmeyni ve evhafi külli semain emreha. Ve zeyenne's semae'd dünya bi mesabi-he ve hifzen. Zalike takdiru'l azizi'l alim / Sonra duman halinde olan göğe yöneldi; ona ve yerküreye : isteyerek veya istemeyerek, gelin! dedi. ikisi de: isteyerek geldik, dediler. Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe görevini vahyetti. Ve biz, yakın semayı kandillerle donattık, bozulmaktan da koruduk. İşte bu, aziz, alim Allah'ın takdiridir." (Fussilet, 11-12) Bu ayırma ve bu bitiştirme Allah'ın takdiridir. "Evelem yerellezine keferu enne's sema-vati ve'l arde kaneta retkan ffeteknahuma / İnkar edenler, göklerle yer bitişik bir halde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı görüp

düşünmediler mi?" (Enbiya,30) Yukarıda sunduğumuz ilk ayette yerin yaratılmasının ardından "sümme=sonra" edatı kullanılmıştır. Bu da genellikle ikinci hususun ilk hususta bir süre sonra olduğunu ifade eder. Bu mühletten maksat da yerin yaratılışını, vakitlerinin eyyamu'ş şe'n=şe'n günlerinden dört gün şeklinde belirlenen vakitlerinin takdir edilmesini kapsayan zamandır. Bu günlerin ikisi onun kendi içindeki şe'niyle ve zatıyla ilgiliyken, bir günü zuhuruyla ve görünmesiyle, bir günü ise batın yönleriyle ve gay-bıyla ilintilidir. İki gün ise içine yerleştirilen görünür görünmez gıdalarla ilintilidir.

Sonra kutsal istiva gerçekleşmiştir ki maksat olan da budur. Yani göklerin yarılıp ayrılmasına yö-nelinmiştir. Bunları şe'n günlerinden iki günde yedi gök olarak takdir edince her göğe kendi işini vahyet-ti. Her birine varlıkların ihtiyaç duyduğu hususiyetleri, terkip, tahlil, değişim, dönüşüm, devirlere ve tavırlara göre halden hale geçiş gibi olguları yerleştirdi. Göklere yerleştirilen ilâhî emir kapsamına girer bu husus: "ve evha fi külli semain emreha / Ve her göğe görevini vahyetti." (Fussilet, 12) Sebeplilik özelliğine sahip ruhani görevlerini ilham etti. Bunlar da feleklere özgü hareketlerle belirginleştiler. Söz konusu harekette ve bu felekte bulunan emir uyarınca oluş rükünler doğrultusunda zuhur etsin diye. Gökleri bitişikliğinden ayırınca, dönmeye başladı, özü ve cismi itibariyle de şeffaftı. Ki ötesinde bulunan şeyleri gizleyen bir perde olmasın. Bunun neticesinde biz de sekizinci felekte bulunan yıldız lambalarını gözlerimizle görebildik. Nitekim bunlara baktığımızda dünya semasında olduklarını tahayyül ederiz. Bu yüzden yüce Allah şöyle buyurmuştur: "ue zeyyen-na's semae'd dünya bi mesabihe / Ve biz, yakın semayı (dünya semasını) kandillerle donattık." (Fussilet, 12) Bir şeyin herhangi bir şey için süs olması, mutlaka onun içinde bulunmasını gerektirmez. "Koruduk." ifadesine gelince, bununla, esir küresinde göklerde kulak hırsızlığı yapan şeytanların taşlanması olayı kast ediliyor. Yüce Allah, şeytanları ısrarla takip eden alev kütleleri yaratmıştır. Bunlar kuyruklu yıldızlardır. Göz havayı deler geçer de dünya semasına varıncaya kadar seyreder. Ve ötesini görebileceği bir çatlak bulamaz da ümitsizce umduğunu bulamamış olarak geri döner. Yani çatlak aramaktan yorgun düşer ve maksadına erişemez. Bu yedi gökten her birinde yüzen bir yıldız yaratmıştır. Buna şöyle işaret edilmektedir: " Kullun fi felekin yes-behun / Her biri bir yörüngede yüzmektedirler."

(Enbiya,33) Felekler, yüzen yıldızların hareketlerinden meydana gelmişlerdir, gökler değil. Yedi yüzen yıldızın hareketi sekizinci felekteki kandilleri gösterir. Biz dünya semasını süsledik. Çünkü gözler, bu kandileri ancak orada görebilir. Bu nedenle hitap insanların görmelerinin kapasitesi bas alınarak gerçekleştirilmiştir. Bu yüzden "Zeyyenna's simae'd dünya bi mesabihe / Yakın semayı kandillerle donattık." (Fussilet,12) buyurulmuştur. Bu kandilleri yakın semada (dünya semasında) yarattık, denilmemiştir. Süsün, süslenenin içinde olması kaçınılmaz bir şart değildir. Örneğin piyadeler ve atlılar sultanın süsleridir; ama bunlar sultanın zatı ile kaim değildirler. İnsan bünyesi kemale erip, şekilleri düzgün bir şekilde belirginleşince, yüce nefha aracılığıyla ilâhî yöneliş, yedi felek içinde dördüncü feleğin hareketiyle gerçekleşir. İnsan adı verilen bu müsemma da şeklinin kemale ermesi, düzgün olması hasebiyle, başkasının kabul edemediği ilâhî sırrı kabul eder. bununla onun için iki makam hasıl olur; suret makamı ve hilafet makamı.

Beden arzı kemale erip içinde vakitleri takdir edilince, canlı veya bitki olması gibi özel kuvvetleri, cazibe, hazım, tutma, itme, büyüme ve beslenme gücü gibi özellikleri hasıl olunca, deri, et, iç yağı, ter, sinir, kas ve kemik gibi yedi tabakası ayrılınca, içine sirayet eden ilâhî sır ona istiva etmiştir. Ruh nefha-sı içine üflenerek bedenden ulvi aleme yüceltilmiştir. Bunlar duman gibi yükselen buharlardır. Böylece insanda yedi gök de ayrılıp ortaya çıkarılmıştır. Dünya seması, ki bu insanda burundan yukarı geriye basık alın kısmıdır. Burayı yıldız ve kandillerle süslemiştir, bunlar da gözlerdir. Sonra hayal seması, fikir seması, akıl seması, anma seması, ezber seması ve vehim seması gelir. Her göğe işini vahyetmiştir. Bundan maksat da duyuya yerleştirilen olguları idrak etme hassasıdır. Biz, bilmemize rağmen, ihtilaflı olduğu için konunun keyfiyetine girmeyeceğiz. Çünkü bil-

mek, alemdeki ihtilafları ortadan kaldırmaz. Hayalde imkansız tahayüller bulunur. Akılda da akledilenler. Aynı şekilde her semada tür olarak kendisine benzeyen şeyler bulunur. Çünkü her semanın ehli ondan yaratılmıştır. Her semanın ehli mekanlarının mizacına uygun mizaca sahiptirler. Bu yedi semanın her birinde, göklerde yüzen yıldıza tekabül edecek şekilde yüzen bir yıldız yaratılmıştır ve buna sıfat adı verilir. Bunlar hayat, işitme, görme, kudret, irade, ilim ve konuşmadır. Her biri adı konulmuş bir süreye kadar yüzer durur. Bir kuvvet, özel olara yaratılış gayesi kılınan şeyden başkasını idrak edemez. Örneğin göz, görülebilen nesnelerden başkasını göremez, bundan ötesini görmeye kalksa umutsuzca yorgun düşerek geri döner. Çünkü içine nüfuz edeceği, delip geçeceği bir çatlak bulamaz. Akıl bütün bunları ispat eder. insanın içindeki felekî hareketler buna şahitlik eder. Bütün bunlar aziz, alim Allah'ın takdiri ile olur. Kuşkusuz bu bir yolculuktur; kendisine hayat vereni açıklayıcı, kendisine hayat veren mevlasınm münezzehliğine delalet edici bir yolculuk. Sonucu da ulvi alemin zuhur etmesidir. Çünkü sefere sefer denilmesinin sebebi adamların huylarını açıklayıcı mahiyette olmasıdır. (Yolculuk anlamına gelen "sefer" kelimesi ile açıklama anlamına gelen "isfar" kelimesi aynı kökten türemiştir-mütercim-) Yani yolculuk (sefer), insanın sahip olduğu yerilmeyi ve de övülmeyi gerektiren tüm huylarını ortaya çıkarır. Kadın yüzündeki burkayı (peçe) çıkarıp güzelliğini veya çirkinliğini gösterdiği zaman "sefereti'l mer'etu. an vechiha" denir. Yüce Allah Araplara hitaben şöyle buyuruyor: "Ve's subhi iza esfere: Ağarmakta olan sabaha andol-sun..." (Müddesir,34) Yani görülen hususiyetlerini gözlere gösterdiği zaman. Şair şöyle der:

Leylâ'nın yanına geldiğimde yüzünü kapatırdı

Fakat sabahleyin yüzünü açtığını gördüğümde şaşırdım.

Şöyle ki: Arap geleneğine göre bir kadın arkasında kötülük olduğunun bilinmesini istediği zaman yüzünü açardı. Bu şair de sevgilisinin yanına gitmek için gizli bir yol buluyor. Kadının kavmi bunu fark ediyor. Kadın da kavminin onu fark ettiğini anlıyor. Adamı görünce hemen yüzünü açıyor. Böylece adam kötü bir şeylerin olduğunu anlıyor ve sevgilisi adına endişeye kapılarak geri dönüp gidiyor. Giderken de şunları söylüyor:

Fakat sabah vakti yüzünü açtığını gördüğümde şaşırdım..

Rabbimizin indirdiği hükümler de kadınların bu şekilde yüzlerini açmaları yer almaz çünkü.

Buna ilişkin bir çok örnek vermek mümkündür. Yer verdiğimiz bu örnekler konuyu iyice açmayı gerektirmeyecek açıklıktadır. "Vellahu yekulu'l hakke ve huve yehdi's sebil / Allah gerçeği söyler ve doğru yola O eriştirir." (Ahzab,4)

Aziz Kur'an'ın Yolculuğu

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "İnna enzelnahu fi leyletil'l kadr / Biz onu Kadir Gecesi indirdik." (Kadir, 1) Bu ayetle başlayan Kadir suresinin tamamı bu anlamı vurgulamaktadır. "İnna enzelnahu fi leyletin mubareketin / Biz onu mübarek bir gecede indirdik." (Duhan,3) ayetinde de bu anlama işaret edilmektedir. İşaret edilen bu indirme, uyarı mahiyetli bir indirmedir. "Biz onu indirdik." derken aziz Kur'an'm Kadir gecesinde indirildiği kast ediliyor. Tefsir alimleri nakle dayanarak Kur'an'ın bir kerede dünya semasına indiğini, sonra oradan bölümler halinde Hz. Peygamberin (s.a.v.) kalbine nazil olduğunu söylemektedirler. Hiç kuşkusuz bu, Kur'an gizli açık dillerde tilavet edildikçe sürecek ebedi bir yolculuktur. Kadir gecesi de, kul açısından saflaşıp arındığı sürece hakikati üzere bakidir. Bu yüzden yüce Allah şöyle buyurmuştur: "fiha yufreku kullu emrin hakim / Her hikmetli işe o gecede hükmedilir." (Duhan,4) Aynı şekilde yüce Allah nefiste de her hikmetli işi yaratmış, hükmetmiştir; ona her iki anlamda günahlarını ve takvasını ilham etmiştir. Bu itibarla

insanın kalbi, Kur'an'ın bir kerede nazil olduğu dünya seması konumundadır. Oradan muhataplara göre bölümlere ayrılmıştır. Onda gözün payına düşen, kulağın payına düşen gibi değildir. Kur'an senin kalbine bir kerede topluca nazil olmuştur, dediğimizde onu ezberleyip hıfzetmeni kast etmiyoruz. Bizim kast ettiğimiz ruhanî ve manevî bir hususturKur'an sendedir, fakat sen onu bilmiyorsun, demek istiyorum. Çünkü Kur'an bir semaya nazil olduğu zaman, onun nassının ezberlenmiş olması şart değildir. Sonra kalbinden sana, yine senden bölümler halinde nazil olur; üzerindeki perden kalktığı oranda. Ben bunu, yolun başında iken kendimde gözledim. Bunu batı Endülüsteki yücelikler ehli şeyhim Ebu'l Abbas el-Ureyni'de de gördüm. Bizim tarikatımıza mensup bir cemaatten de duydum ki, Kur'an'ı veya bazı ayetlerini bir hocanın bildiğimiz eğitim yöntemleriyle öğretmesi söz konusu olmaksızın ezberliyorlar. Sonra Arapça bilmedikleri halde Kur'an, mushaf-taki orijinal dili olan Arapça ile kendileriyle konuşuyor.... Bize Ebu Yezid Bestami'den rivayet edildi ki Ebu Musa ed-Deybeli şöyle nakletmiştir: O, bildiğimiz yöntemlerle birinin telkin etmesi söz konusu olmaksızın Kur'an'ı ezberledikten sonra öldü... Kur'an'ın kulların kalplerine inmekte olduğuna gelince; bir arazın iki ayrı zamanda birden olamayacağına delil vardır. Yine bir arazın bir mahalden diğerine intikal edemeyeceğine ilişkin de delil vardır. Yani Zeyd'in ezberlemesi Amr'a intikal etmez. Kulak, bir kimsenin bir ayeti kendisine telkin ettiğini duyduğunda, Allah o ayeti onun kalbine indirir ve onu ezberler. Eğer kalp bundan gafil ise, telkin eden, fiilini tekrarlar, inzal da tekrarlanır. Dolayısıyla Kur'an ebedi surette nüzul halindedir. Bu bakımdan bir insan, Allah Kur'an'ı bana indirdi, dese yalan söylemiş olmaz. Çünkü Kur'an, durmaksızın kendisini ezberleyenlerin kalplerinde yolculuk yapmaktadır.

Hz. Peygamberin (s.a.v.) Cebrail'in kendisine Kur'an' indirdiği sırada vahiy işlemi tamamlamadan okumaya başlamasına gelince, bu, onun (s.a.v.) keşfinin gücünün göstergesidir. O, Cebrail'in getirdiğini keşfediyordu, hemen okumaya başlıyordu, vahiy işlemi tamamlanmadan acele ile dilini kıpırdatıyordu. Tıpkı senin kalbinde bir düşünce geçtiğinde keşif ehli olan birinin onu keşfederek düşünceni sana söylemesi gibi. İnsanların büyük bir kısmı nezdinde bu durum inkar edilecek bir şey değildir. Hz. Peygamberin (s.a.v.) konu ise buna daha layıktır. Ancak Rabbi Onu terbiye etmişti ve terbiyesini de güzel yapmıştı. Bu yüzden şöyle buyuruyor: "vela te'cal bi'l Kur'ani min kalbi en yukda ileyke vahyehu / Sana onun vahyi tamamlanmazdan önce Kur'anı okumakta acele etme." (Taha,114) Burada yüce Allah, Hz. Peygamberin (s.a.v.) Cebrail'den edep edinmesini emrediyor. Çünkü Cebrail, Ona salih amelle güzel sözü öğreten öğretmenidir.

Fasıl

Küllî insan hakikati itibariyle aziz Kur'andır. Onu nefsinin huzurundan birleyeninin huzuruna indirmiştir. Bu da mübarek gecedir. Çünkü gayptir. Dünya seması ise en korunaklı izzet hicabıdır ve ona en yakın semadır. Sonra orada bir ayırıcı var ederek ilâhî hakikatlere uygun olarak bölümler halinde indirir. Böylece ona değişik hükümlerini verir. İnsan bundan dolayı bilir. Rabbinden kalbine bölümler halinde iner durur. Ta ki orada birleşinceye ve perdeyi geride bırakmcaya kadar. Derken mekandan ve oluştan sıyrılır, gaipten kaybolur. Şu halde indirilen Kur'an Haktır. Nitekim yüce Allah onu hak olarak isimlendirmiştir. Her hakkın da bir hakikati vardır. Kur'an'm hakikati ise insandır. Nitekim Hz. Aişe'ye (r.a.) Hz. Peygamberin (s.a.v.) ahlakı sorulduğunda "onun ahlakı Kur'an'dı." cevabını vermiştir. Alimler, Hz. Aişe (r.) bu sözüyle "ve inneke leala hulukin azim I Ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin." (Kalem,4} Ayetini kast etmiştir. Bu yolculuğu gerçekleştir, sonunda övgüyü hakkedersin.

Rivayet Yolculuğu / Allah taala ve ibret alma

Yüce Allah bir ayette şöyle buyurmuştur: "Subhanellezi esra bi abdihi leylen mine'l mescidi'l harami ile'l mescidi'l aksa'l lezi barekna havlehu li nuriyehu min ayatina / Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir." (İsra, 1)

Kulunu bir gece vakti kendisine götüren münezzehtir

Gizlediği ayetlerini görsün diye

Gaybında hazır oluşu gibi ve sarhoşluğu gibi

Ayıklığında. Ve de ispatında silinişi gibi...

Görürsün; onu ki sırları kendisinden oluşur

Dilerse onu engellemekte, dilerse bahşetmektedir.

Cömertliğinden açıkladıklarını ortadan kaldırmaktadır

Varlığıyla ve şekillerinden uzaklaştırıp yitirmekte.

Sahip ve hükümran efendi münezzehtir

Zatı, nitelikleri ve sıfatlarıyla.

Yukarıda örnek verdiğimiz ayette yüce Allah, işaret ettiği İsra yolculuğunu kendisinin münezzeh oluşuna dair "subhane" ifadesiyle birlikte zikrediyor. Böylece bir vehim sahibinin hayalinde canlanabilecek bir tasavvuru veya teşbih ve tecsim ehlinin Hak hakkında ileri sürdükleri yön, sınır ve mekan gibi algılamaları olumsuzluyor. Bu yüzden "kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye" buyuruyor. Burada Hz. Muhammed'i (s.a.v.) yolculuğa götürülen, bu yolculuğun rabbinin katından kendisine bahşedilen ilâhî bir bağış ve inayet olduğunu bilen olarak nitelendiriyor. Bu olay önceden kendisi için takdir edilmiştir ki, bunun sırrı aklına gelmediği gibi kalbinde de geçmemiştir. Olayın gece vakti olmasını da dilemiştir ki, Onun sevgi makamına özgü kılınmışlığı gerçekleşsin. Çünkü Allah, Onu dost ve sevgili edinmiştir. İsra kelimesi arap dilinde gündüz değil yalnızca gece yolculuğu anlamında kullanıldığı halde "gece" kelimesiyle tekit edilmiştir, bu hususta belirecek kuşkular bertaraf edilsin. Ta ki bazı kimseler onun ruh olarak geceleyin yolculuğa çıkarıldığını düşünmesinler. Yine bununla isra fiilinin gündüz vakti de olabileceğine inanan insanların bu düşünceleri de giderilmiş oluyor. Çünkü Kur'an Arapça nazil olmasına rağmen Arapça bilen bilmeyen bütün insanlara hitap etmektedir. Sevenler için en güzel zaman gecedir, çünkü gece onları bir araya getirir. Gece vakti sevgiliyle yalnız kalınır. Öte yandan gece vaktinin seçilmiş olmasının bir nedeni de Arapların bilmediği ve geleneklerinde de aşina olmadıkları ilâhî ayetlerin ilâhî nurlarla gösterilmesinin istenmesidir. Çünkü göz herhangi bir nesneyi özel olarak kendi ışığıyla göremez. Ancak karanlık ve aydınlık ile görebilir. Aydınlık eşyayı açığa çıkarır. Ancak aydınlığın da gözün ışığına galip gelmemesi gerekir. Eğer ışık gözün ışığına galip gelirse, göz için karanlıktan farksız olur, hiçbir şey göremez. Çünkü göz koyu karanlıkta karanlıktan başka bir şey göremez. O halde göz, mutedil bir ışıkla görür. Bu ışığın ortaya çıkardığı nesneleri algılar. Ayetlerin görülmesi için göğe gündüz vakti çıkıldığını duyduğu zaman bir dinleyici, bu, kendisi için bir anlam ifade etmeyecektir. Çünkü bu kendisi açısından malum olan bir şeydir. Bu yüzden miraç gece vakti gerçekleşmiştir.

Ayette "gece" kelimesinin zikredilmesinin bir nedeni de isra/miracın peygamberin (s.a.v.) mübarek bedeniyle gerçekleştiğinin vurgulanmasıdır. Çünkü "esra" (gece

yolculuğu) ifadesi, kulun haline ilişkin bir açıklama bağlamında ayrıca gece sözünün zikredilmesine ihtiyaç bırakmaz. Nitekim şair şöyle demiştir:

Ey Mudar'dan seçilmişe gidenler!

Siz bedenleri ziyaret ettiniz, biz ise ruhları ziyaret ettik.

"Kulunu..." ifadesinin başına "ba" harfi cerrinin getirilmiş olması, Allah ehli muhakkiklere göre iki gerekçeye dayanmaktadır. Birincisi, zillet demek olan kulluk ile cer ve kesra harfi arasındaki münasebettir. Çünkü her zelil kırıktır. Sonra kul kelimesini "huve" zamirine izafe etmiştir. Bundan Hakka ait zahir bir isim belirmez. Ancak nakıs isimler belirir ki onlar da ancak sıla (bağlaç-ismi mevsul)) ve ait (zamirin dönük olduğu isim) belirir, "huve" zamirinin dönük olduğu ifade müzmerdir. Müzmer ise hiç şüphesiz gaiptir. "Huve" zamiri burada müzmerdir. Yani gayp içinde gayptir. Gaybın gaybı der gibi, O O'dur denilmiş sanki. Bu da isra'nın şerefine işaret etmektedir.

Mescid-i Haram'ın ve Mescid_i Aksa'nm zikredilmiş olması da böyle bir anlamı vurgulamaya yöneliktir. Kul kavramı bağlamında yaptığımız açıklamalarla örtüşmektedir bu iki mescidin zikredilmiş olması. Buradaki cer harfi "ba"dır. Mescid ise, insanın secde ettiği yer anlamında ismi mekandır. Secde kulluktur. Haram kavramı yasak ve engel ifade eder. yani bu da kulluğu gerektirir. El-Aksa kelimesi uzaklık anlamını gerektirir. Kulluk rablık niteliklerinden en uzak olma halidir. Bu iki olguyu zikretmekle yüce Allah Peygamberi (s.a.v.) için en mükemmel şerefi seçmiştir. Yani yaratılmış bir varlığın sahip olabileceği en yüksek bir sıfatı zikretmiştir. Bu da kulluktan ve ona benzeyen cer harfleri ve Haram ve Aksa mescitleri gibi şeylerden başkası değildir. Yine peygamberi (s.a.v.) şereflendirdiği hususlardan biri de tam marifeti sağlayan bu küllî kulluk karşısında, kendisini kayıtlandıracak bir ismini zikretmemiştir. Çünkü^ burada zikredilen kulluk, tesir nitelikli ilâhî isimlerden herhangi biriyle kayıtlandırılmayı gerektiriei mahiyette değildir. Aksine yükseklik ve tenzih bakımından denk bir uluhiyeti ister. Çünkü kul varlığın tümünden yükseldiği, ikrama nail olduğu zaman kulluğu ilâhî rabbani siyadet sıfatlarından arınır. Bu da kulluğun tenzihidir. Ama rububiyet sıfatlarıyla vasıflanırsa teşbih söz konusu olur. Teşbih ise onun helak olması demektir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Zuk inneke ente'l azizu'l kerim / Tat bakalım. Hani sen kendince üstündün, şerefliydin!" (Duhan,49)

Yüce Allah bir diğer ayette de şöyle buyurmuştur: "Yetbaullahu ala külli kalbin mutekebbirin cabbar / Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini mühürler." (Mümin,35) Aynı şekilde uluhiyet, kul ile ilgili olarak mahlukatm varlığını gerektiren bir isimle kinaye mahiyetinde zikredildiğinde, bu, söz konusu isimlere muhatap olan kul için yücelik ve yükseklik ifade etmez. Çünkü bunlarda kulluğun gerektirdiği esere muhtaç olmaya benzer bir mahiyet bulunur. Dolayısıyla bu isra'da kulluğun bütün yönlerinin hakkı bulunduğu gibi, kula nispet edilen bu tamlığm gerektirdiği oranda uluhiyetin de eksiksiz hakkı bulunmaktadır. Bu yüzden "huve" zamiri kullanılmış, O Odur, anlamı ön plana çıkarılmıştır ki bunun anlamı gaybin gaybidir. Hz. Peygamber (s.a.v.) kulluğundan sözünü ettiğimiz makama gelince, onu zikrettiğimiz gaybin gaybına İsra yoluyla götürdüler. Orada olan da hakkın makamını bir ve fert olarak müşahede eder. Çünkü sevgi kıskançlığı gerektirir. Artık kul için bir etki kalmaz. Çünkü kul güç yetirendir ve üzerinde bir engel ve yasak da yoktur. Orada kesinlikle sözünü ettiğimiz bu "huve" isminden başkası da zuhur etmez. Vahiy gerçekleşince de yarenlik etmek şeklinde gerçekleşmiştir, çünkü gece vakti vuku bulan bir olaydır. Konuşma meclislerinin en yücesi müsemere, yarenlik etme şeklinde cereyan edenidir. Çünkü halvet içinde halvettir, naz, yakınlık ve seçkinlik mekanıdır. Orada gördüğü ayetlere gelince bunların bazısı ufuklarda (dış alemde), bazısı da enfüste (iç alemde}dir. Yüce Allah bir ayette şöyle buyurmuştur: "Senurihim ayatina Ji'l afaki ve fi enfusihim / İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz." (Fussilet,53) Kabe kav-seyn ufuklardaki ayetlerdendir. Kulun efendisi karşısındaki makamı bu ayeti gerçekleştirmiştir. "Ed-na=daha yakın" makamı ise; muhabbet ve "huve"ya has

olma makamıdır, "fe evha ila abdihi ma evha / Allah kuluna vahyini bildirdi." (Zariyat,21) Bu ayet yarenlik makamıdır. O, Odur. Gaybin gaybidirin ifadesidir. Bunu şu ayet desteklemektedir: "Ma kezebe'l fuadu ma rea / Gördüğünü kalbi yalanlamadı." (Necnı,10) Ayette geçen "fuad" kalbin kalbidir. Kalbin görmesi gibi fuad'ın da görmesi vardır. Kalbin görmesi, başkasını hakka tercih edip ona yaklaşmak suretiyle haktan çıktığı zaman, kör olur. "Ve lakin ta'ma'l kulubu'l etifi's sudur / Lakin göğüsler içindeki kalpler kör olur." (Necm.ll) Ama "Fuad" kör olmaz. Çünkü kevni tanımaz ve efendisinden başkasına da taalluk etmez. Efendisine taalluk edişi de ancak gaybin gaybi oluşu, yani O Odur, itibariyledir. Çünkü makamlar ve mertebelerla münasebeti bunu gerektirmektedir. Bu yüzden yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ma kezebe'l fuadu ma rea / Gördüğünü gönlü yalanlamadı." (Hac,46) Çünkü göz çok kere yanılır. Gerçi bu söyleyeni için bir cehalet göstergesidir. Çünkü hükmeden hata eder, duyuların idrak ettiği değil. Dolayısıyla göz bir şeyi olduğundan farklı gördüğü için hata eder diyen kimseyi arkadaşı yalanlar ve bu sıfatı ondan nefyeder. Çünkü yalan teşbih ve çokluk aleminde geçerlidir. Burada ise kesinlikle teşbih yoktur. Burada kul her açıdan kuldur ve kullukta tamamen münezzehtir. O'nun O'su olan gaybin gaybi de öyle. Kendi nefsinde, iç dünyasında gördüğü ayetlere gelince, bu da fuad dediğimiz kalbin kalbinin aynı için gaybin gaybinin içinde kulluğun kulluğu ile O'nun O'suna benzer olmasıdır. Hiç kimse de bunu görmüş değildir. Ufuklardaki ayetler ise Hz. Peygamberin (s.a.v.) zikrettiği ve yıldızlarda, göklerde, yüksek miraçlarda, aşağı perdelerde gördüğü hadiseler, kalemlerin tasarrufu, istiva edilmiş arş, Allah'ın sidretu'l münteha'ya bürüdüğü şeylerdir. Bütün bunlar kula özgü kılınan bu makamın etrafında-dır. Kul, bu makamda gaybin gaybinin içinde ikame edilmiştir. Nitekim buna şöyle işaret edilmiştir: "ellezi barekna havlehu / Çevresini mübarek kıldığımız." (İsra,l) Ancak makamın bereketinden ayrıntılı olarak söz edilmemiştir. Çünkü tasvirin ötesinde bir şeydir. Benzerlik, teşbih yoktur da ondan. İzzetinden dolayı İnsanların kapılıp götürüldükleri bir makamdır burası. Mescid-i Haram ise Mescidi Aksa'ya göre cehennemin yanında cennet konumundadır. "Cennetin etrafı zorluklarla, istenmeyen şeylerle çevrilidir." "evelem yerev enna caelna haramen aminen ve yutahattafu'n nasu min havlihim / Çevresinde insanlar kapılıp götürülürken, bizim Mekke'yi güven içinde kutsî bir yer yaptığımızı görmediler mi?" (Ankebut/67) "Cehennemin etrafı cazibeli, insanın canının çektiği şehvetlerle çevrilidir." "İle'l mescidi'l aksaellezi barekna havlehu /Çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya..." (İsra, 1) Dışın içi, için de dışı vardır. Bu yolculuk, sözünü ettğimiz gaybin gaybinin müşahede edilmesiyle sonuçlanır. Bu makamla ilgili konuşmak uzun zaman alır. O halde dizginleri çekiyoruz ve yukarıda yer verdiğimiz işaretlerle yetiniyoruz. Allah gerçeği söyler ve doğru yola O iletir.

İmtihan yolculuğu

Göründüğü kadarıyla Yukarıdan aşağıya ve yakınlıktan uzaklığa düşüş yolculuğu. Bir önceki yolculuğun zıddı gibi görünmesine rağmen, aynı güçte olmamakla birlikte o yolculukta olanlar bu yolculukta da vardır.

Yüce Allah, Adem ve Havva'ya ve ikisiyle birlikte inenlere hitaben şöyle buyurmuştur: "Kul nahbitu minha cemian / Dedik ki: Hepiniz cennetten inin!" (Bakara,38) İlk babanın ruhaniler arasındaki yolculuğundan söz etmiştik. O Adem'in ve alemin babasıdır. O Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hakikati ve ruhudur. Şimdi de cismanî babanın yolculuğundan söz edelim. O Muhammed'in (s.a.v.) ve özellikle bütün Ademoğullarının babasıdır. Adem oğullarının her biri bu açıdan arkadaşının hem babası hem de oğludur. Bil ki-Aüah bizi ve seni muvaffak etsin- yüce Allah bir işi yapmak istediği zaman, anlayanı için ona bazı alametlerle işaret eder. Bu da o şeyin var edilmesine yönelir. Bunlara varlığın öncülleri adı verilir ki şuur ehli olanlar bunları fark ederler. Bu olay çok kere maddi alemde varlık bünyesinde ortaya çıktığında uğursuzluk addedilir. Özellikle bir yerde ona uygun olmayan bir şey zuhur ettiğinde. Çünkü insanlar zuhur eden şeye uygun bir şeyin zuhur etme-

sinden korkarlar. Bu ise Araplar nezdinde uğursuzluk ve fal olarak isimlendirilir. Meydana gelen olay nefsin benimsediği, hoşnut olduğu bir şeyse buna uğur adı verilirken, nefsin hoşlanmadığı bir şey olduğunda ise uğursuzluk olarak nitelendirilir. Bu yüzden Hz. Peygamber (s.a.v.) bir şeyi uğun saymayı severdi. Bunu derken güzel sözü kast ediyoruz, uğursuzluktan da hoşlanmazdı. Yani bir şeyin uğursuzluk olarak kabul edilmesini sevmezdi. Araplar nezdinde uğur iyi, uğursuzluk ise kötüydü. " ve neb-lukum bi'l Hayri ue'ş şerri Jitneten / Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz." (Enbiya, 35) Her şeyin faili sadece Allah'tır. Hz. Peygamber (s.a.v.) de yüce Allah'ın icra ettiği kaderin bir yansımasının uğursuzluk olarak nitelendirilmesinden hoşlanmazdı. Çünkü kaderin gereği olarak gerçekleşmiş bir şeyden hoşlanmamak uluhiyete karşı saygısızlık anlamına gelir. Takdirin gereği olarak gerçekleşen şeylerden insanın amacına uygun olmayanları hamd ile, teslimiyet ve rıza ile, boyun eğmek ile karşılamak en iyisidir. Allah'ın indirdiği felakete göre savdığının daha büyük olduğunu görmek lazımdır. Bu gibi durumlarda Ömer b.Hattab (r.a) şöyle derdi: Allah başıma ne zaman bir musibet indirmişse, mutlaka bunda Allah'ın bana yönelik üç nimetinin olduğunu görmüşü m dür. Birincisi bunun dinimle ilgili olmaması, ikincisi, bu felaketin gerçekleşmesi, ama daha büyüğünün gerçekleşmemiş olması, üçüncüsü, bundan dolayı bana ecir verilecek olması ve günahlarımın silinmesi." Bulunduğu huzura ve yüce Allah'ın kendisine verdiği musibeti algılayışına bakın! Allah ondan razı olsun.

İş bu şekilde cereyan ettiği için onu adet ve tecrübe yoluyla bildik. Ama Adem'in öncesinde uygulanan bir adet, bu hususla ilgili yaşanmış bir tecrübe yoktu. Bu yüzden Hz. Adem (a.s.) olayı algılayamadı. Allah'ın bir ağacın meyvesini ona yasaklaması gibi. Oysa cennetin konumu yasak gerektirmiyordu. Orada istediğini yiyor ve dilediği yerde barınıyordu. Yasağı gerektirmeyen bir yerde böyle bir yasak gerçekleşince, bu etkinin hakikatinin ortaya çıkmasının zorunlu olduğunu, onun genişlik ve rahatlık aleminden darlık ve yükümlülük alemine indirileceğini anladık. Eğer Adem (a.s.) bunu bilseydi, cennette kaldığı süre içinde huzurlu olamazdı. Adem'in kendine nispet ettiği nitelikler arasında "rabberıa zalemna enfuse-na/ Rabbimiz, biz kendimize zulmettik." (Araf,23) ayetinde geçen "zulüm" de yer alıyor. Çünkü senin, açıklık ve serbestlik yurdunda yasak ve engele yönelik işaretini algılamamıştı. Bu yüzden nehyedildi, icabi emre muhatap kılınmadı. Bir kere sulbünde muhalif evlatlarını ve itaatkar evlatlarını birlikte taşıyordu. Muhalif evlatlarının hareketlerinin etkisiyle o aykırı hareketi sergiledi. Fakat muhalif evladını sûblbünden çıkardıktan sonra, Adem'in (a.s.) rabbi-ne karşı geldiğine dair herhangi bir bilgi ulaşmamıştır bize. Öte yandan "ve asa ademu rabbehu / Adem rabbine asi oldu." (Taha,282) buyurularak asi olarak sadece Adem'den söz ediliyor. Oysa yasak her ikisine yönelikti ve yasak fiili de ikisi birden işlemişti. Bunun nedeni eşinin Adem'in bir parçası olmasıdır. Sanki orada sadece o varmış gibi. Ayrıca Adem Havva'ya göre yasağı hatırlamaya daha yakındır, ama unutmuştur. Kadın erkeğe göre daha unutkandır. Nitekim şahitlikte iki kadın bir erkek hükmünde kabul edilmiştir, çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur: "fein lem lekuna reculeyni fe reculun ue'mreetani mim-men terdavne mine'ş şuhedai en tedille ihdahuma fe-tuçekkire ihdahuma'l uhra / Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile-biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için-iki kadın olsun." (Bakara,282) Çünkü kadın erkeğin yarısıdır. İki kadın ise iki yarı eder. İki yarı tam bir oluş demektir. Dolayısıyla iki kadın bir erkektir. Kadının yaratılışı eksik, gelişimi eğridir. Çünkü kaburgadan yaratılmıştır. Bu yüzden ifadeden çıkarılmış, zikre-dilmemiştir. Buna karşılık Adem (a.s.), Havva ile ilgili olarak anlattıklarımızın tam aksi bir mahiyete sa-hip olduğu için, zikredilmiştir. Adem'in (a.s.) unutmasının kaynağı, yüce Allah'ın ona haber verdiği İb-lis'in düşmanlığıydı. Adem (a.s.) bir kimsenin Allah'a yalan yere yemin edeceğini düşünemiyordu. İblis, kendilerine söylediği şeylerde amacının onlara nasihat etmek olduğunu Allah'a yemin ederek söyleyince onlar yasaklanmış ağacın meyvesini yediler. Burada, bir mesele ile ilgili nass olduğunda içtihada yer olmadığına yönelik bir uyarı vardır. Ayrıca İblis'in Havva'ya düşman olması, onun için bir mutluluk müjdesidir. Çünkü Havva

Şeytanın hizbinden olsaydı, İblis ona düşman olmazdı. Yergi kesbin suretiyle ilintilidir, kesbeden faille değil. Eğer yergi kesbedene yönelik olsaydı, biz günahkarlara buğzederdik. Biz onların günahlarından ikrah ediyoruz. Masiyet, yani Allah'a isyan etme her zaman ikrah edilen bir şeydir. Aynı şekilde günah işlenmesinin aracı olan sebebden de ikrah etmeyiz. Çünkü bu sebebin haramlığı nes-hedilebilir, helale dönüşebilir. Bu takdirde kerahet de ortadan kalkar. Eğer ikrah sebebe bizzat kendisi için söz konusu olsaydı, her zaman ikrah edilen bir şey olurdu. Şu halde yerginin bir şeye taalluk etmesi çok ince, gizli ve izafi, neredeyse sabit olmayan bir olgudan kaynaklanır. Aynı durum, harad, Övgü için de geçerlidir. Bu noktayı iyi anla. Mutezile ekolü bu meseledeki sırrı anlamıştır. Eşariler de farkına varmışlardır. Çok ince ve güzel bir sırdır bu. Bu mesele üzerinde iyi bir tahkik gerçekleştirirsen, mutezilenin vardığı sonuca sen de varırsın.

Biz meselemize dönelim. Diyoruz ki: Adem ve Havva'dan bu tavır sadır olunca, yeryüzüne indirildiler. Bu zahiren Allah katından başlayan bir yolculuktur. Yine İblis için de O'nun katından başlayan bir yolculuktur. İblis bu yolculuğunda kendisine daimi mutsuzluk olarak yansıyacak hakimiyet ve rahatla karşılaşmış, Adem ise, kendisine mutluluk olarak yansıyacak zorluk, yorgunluk ve yükümlülük ile karşılaşmıştır. Adem'in çıktığı bu yolculuğun İlletlerinden biri, nefsinin şehvetinden kulluğunun marifetine yolculuk etmesidir. Çünkü cennet salt şehvetlerin (insanın şehvetle arzu ettiği şeylerin) yeridir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Lekıımfiha ma teştehi enfusukum /Orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var." (Fussilet,31) Dünyada Adem'in giysisi ikmal edilir. Çünkü cennette tek bir giysisi vardı. Ama takva giysisisin tadını bilmiyordu. Cennet takva yeri değildir, bütünüyle nimet yurdudur. Takva, sakınılması gereken şeylerin varlığını gerektirir. Bu yüzden cennette takva olmaz.

Adem'de (a.s.) takva elbisesi yoktu. Bu arada yasaklama gündeme geldi. Fakat o sakmcağı şey hakkında herhangi bir bilgiye sahip değildi. Takva şu dünya yurdunun ve cennet dışındaki yurtların sıfatıydı. Adem (a.s.) cennetten indirilince, üzerine yaratılış sırrı elbisesi ve takva elbisesi indirildi. Ardından bazı şeyler yasaklandı, bazı şeyler emredildi ve yükümlü tutuldu. Bundan sonra bu elbisenin koruyuculuğuna muhalefet etmek gibi bir durum onun hakkında tasavvur edilmez oldu. Böylece onun şu dünya yurduna inişi, yaratılışının ve mertebesinin tamamlanış süreci olarak belirginleşti. Ardından cennete yolculuk etmesi de mertebesinin ve nefsinin kemalinin göstergesi olmuştur. Dünya tamamlanma, ahiret kemal bulma yurdudur. Kemalden sonra ulaşılacak bir maksat yoktur. Aslında ahiret yurdundan öte bir yurt da yoktur. Adem (a.s.) bu yolculuğunda, yükümlülük cihetiyle kesbi bilgilerle donanmaya başladı, ki bunları yükümlülük olmadan elde etmesine imkan yoktu. Çünkü dünya kul için tamamlanma, fikri bilgilerle donanma yurdudur ve bunları ancak dünya verebilir. Cennet hayatı ise bütünüyle keşiftir. Bir kimse tedbir, tafsil, güzel, daha güzel, daha evla, daha yakışır gibi marifetleri ve tertip marifetini başlangıçta edinir. Bunun gerçekleşmesi ise ancak dünya ile mümkündür. Çünkü dünya hayatı yoğundur. Keşfi engelleyen buharlar vardır. Bu noktada bir güce ihtiyaç vardır. Bu güç de ancak bu engellerin varlığından dolayı verilir. Eğer bu engeller olmasa bu güç verilmeyecektir. İşte bu süreç kulun tamamlanmasının bir gereğidir. Nitekim Sehl b. Abdullah şöyle demiştir: "Aklın insan için tek faydası, özellikle şehvetin insan üzerindeki hakimiyetine son vermesidir. Şehvet galip gelince akıl ortada hükümsüz kalır." Sehl'in bu sözünü destekleyen bir husus da bizim sırların keşfi esnasında gördüğümüz bir olaydır. Şöyle ki: Yüce Allah münezzeh ilhamıyla sırlarımız içinde bize gösterdi ki, melekler marifetler içinde yaratılmışlardır. Cansız varlıklar, bitkiler ve hayvanlar da marifetler ve şehvet içinde yaratılmışlardır. Bu yüzden söz konusu varlıklar bilmelerine ve kıyametten korkmalarına rağmen şehvetlerinden vazgeçmezler. Korkması, varacağı akıbetle ilgilidir. Bununla beraber biz insanlardan muhalefetin sadır olduğunu görüyoruz. Bir adam birinin eşeğinin kafasına vurduğunu görür. Engel olmak ister. Eşek ona der ki: Bırak; çünkü onun kafasına vurulacaktır... İnsan ise zaruri marifetler, şehvet ve akıl içinde yaratılmıştır. O

aklıyla şehvetini geri savar. Adem'in (a.s.) işlediği günah ve çıktığı bu yolculuk bağlamında donandığı şeylerden biri de Rabbinin isimleri, bu isimlerin eserleri ve onları müşahede etmesidir, ki bundan önce onları bilmiyordu. Bu da Allah'ın Gafir (bağışlayan) ismidir. Bu ismin eseri de mağfiret (bağışla-ma)tir. Allah aynı zamanda çok bağışlayan (Ga-fur)dır. Adem'in makamı itibariyle işlediği masiyet şiddetli olmakla birlikte başkasının işlediği yüz bin masiyetin gerektirdiği sonuçlardan daha fazlasını gerektirir. Allah, bu başkaları hakkında Gafur (çok ba-ğışlayan)dur. Bu açıdan Adem için de gafurdur. Ama bir tek muhalefeti gerçekleştirmesi açısından da ga-fir'dir. Bu masiyet onun gerçekleştirdiği bir tevilden de kaynaklanmış olabilir. Eğer yasağı unutmuş olsaydı, kesinlikle cezalandıramazdı. Onun unuttuğu şey, bizim yukarıda zikrettiğimiz hususlu. Öte yandan seçilme, tevbe, istiğfar, af, korku ve korkudan sonra gerçekleşen emniyet duygusuyla da donanmıştır. Ki bu dost edinmekten çok daha lezzetlidir. Bu yolculuk onun için terkib, inşa ve tahlil olgularını öğrenmesini sağlamıştır. Bununla kendi bünyesinin devirlerin peş peşe gelmesiyle, parça parça neşet ettiğini öğrenmiştir. Fakat cennetteki oluş bundan tamamen farklıdır. Çünkü yüce Allah cenneti bakanların seyrine sunmuştur. Cennette ilgi lezzetlere ve nimetlere yöneliktir. Dünyada ise daha fazla bilmeye ve araştırmaya yöneliktir. Bu yüzden insanın orada (cennette) bilemeyeceği şeyi burada (dünyada) bilir. Bu yolculuk buna benzer bir çok şeyle sonuçlanır. Bir çok yolculuk vardır. Sözü fazla uzatmış olmaktan korktuğum için bunları anlatmak istemiyorum. Adem oğlunun gerçekleştirdiği bu yolculuk çok şeyi ihtiva etmektedir, her birini anlatmak için bir divan ayırmak gerekir. Aynı durum bu kitapta anlattığımız ve anlatacağımız tüm yolculuklar için geçerlidir. O halde anlatmadıklarımızı uygun bir şekilde anlattıklarımıza ekle, inşallah doğruyu bulursun.

İdris Aleyhisselam'ın Yolculuğu

Mekan ve Mevki olarak izzet ve yükseklik yolculuğu

Yüce Allah bir ayette şöyle buyurmuştur: "vezkur fi'l kitabi idrise innehu kane sıddiken nebiyya. Ve re-fe'nahu mekanen aliyya / Kitapta İdris'i de an. Hakikaten o, sıddık (pek doğru) bir insan, bir Nebiydi. Onu üstün bir makama yücelttik." (Meryem,56-57) Söylendiğine göre, Adem oğulları içnde ilk defa kalemle yazı yazan odur. Yüceler alemi kaleminin desteklediği ilk kişi o'ydu. Bir gece vakti yedinci semaya kadar götürüldü. Bütün gökleri kuşatacak konuma geldi böylece.

Biliniz ki, yüce Allah bütün gökleri, alemde gerçekleştirdiği cevher, araz, küçük, büyük, durura ve intikal gibi özellikleriyle tüm varlıklara taalluk eden gaybi ilimlerin mahalli kılmıştır. Her göğün görevlisine verilen bir ilim mutlaka vardır. Yüce Allah, bu emrin yeryüzüne inişini de göğün feleklerinin hareketlerine, yıldızlarının sekizinci feleğin dairesine girişine bağlı kılmıştır. Bu yedi göğün yıldızları için de toplanmalar, ayrılmalar, çıkışlar ve inişler öngörmüştür. Her birinin etkisinin de farklı olmasını sağlamıştır. Bunlardan kimisi ile diğer yıldızlar arasına münasebetler var etmiş, kimisi ile başka yıldızlar arasına ise külli anlamda birbirinden kaçış, itiş olgusunu yerleştirmiştir. Şöyle ki bunlardan birine, bir başkasına yerleştirdiği özelliğin zıddını yerleştirdiğinde itiş, kaçış gerçekleşir. Ama bu onların düşman olmalarından kaynaklanan bir itiş değildir. Aksine bunun temelinde, yüce Allah'ın onların yaratılışlarının özü kıldığı hakikatler yatar ki, bu itişi, kaçışı gerektiren bu hakikatlerdir. Ve bu özellik onları rablerine itaat etmekle, O'nu tenzih etmekle uğraştırır. Bunlar emrettiği şeyler hususunda Allah'a isyan etmezler. Nitekim rivayetlerde belirtildiği gibi yüce Allah cehennem bekçisi Malik'i hiç gülmeyecek özellikte yaratmıştır. Buna karşılık Rıdvan adlı melek ise sevinç ve neşeden yaratılmıştır. Her ikisi de salih kullardır, Allah'a itaat ederler ve aralarında düşmanlık ve kin yoktur. Şu kadarı var ki, etkiler burada, aşağı alemde, söz konusu hakikatlerden kaynaklanırlar. Bizde ise bir takım gayeler vardır. Aramızda kıskançlıklar ve düşmanlıklar meydana gelir. Bütün bunların temeli sözünü ettiğimiz hakikatlerdir. Bunlar içinde birbirini itmeyen uyumlu olgulara

gelince, bunun nedeni bunların birbirlerinin zıddı olarak değil, farklı olarak var edilmiş olmalarıdır. Her zıt farklıdır, ama her farklı zıt değildir. Söz gelimi yedinci göğe vekalet eden, altıncı göğe vekalet edenin zıddıdır. Hatta yedinci göğe vekalet eden meleğin bildikleri, bu göğe hükmetme vaktinde yedinci göğe vekalet eden meleğe ulaştığında, bu melek altıncı göğe vekalet eden meleğin ıslah ettiğini bozar. Aynı durum, yedinci göğe vekalet eden meleğin bozduğunu ıslah eden altıncı göğe vekalet eden melek için de geçerlidir. Bu meleklerin hiçbiri bozduğunu bilmez. Bilakis, fiili itibariyle ıslah ettiğini söyler. Çünkü rabbinin emrini yerine getirmiştir, kendisine tevdi edilen görevi gerçekleştirmiştir. Bu, yüce Allah'ın göklere vahiyle bildirdiğini söylediği emirdir: "Ve evha Ji külli semain emreha /Ve her göğe görevini vahyetti." (Fussilet, 12) Bu kadarıyla ünsiyet kurup akit açısından eleştirilmeyeceğim bildiğine göre, "ue'n nücumu-musehharatun bi emrihi / Yıldızlar da O'nun emriyle hareket ederler." (Nahl,12) ayeti ve benzerleri ne anlam ifade ederler? Allah alemin bir kısmını diğer bir kısmına musahhar kılmamış mıdır: "Ve refa'na ba'dahum favke ba'din derecatin li yettehize ba'du-hum ba'den suhriyya / Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık." (Zuhruf,32) Bir diğer ayette de şöyle buyurmuştur: "Ve sahhare lekum mafi's semauati ve mafi'l ardi / O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini size boyun eğ-dirmiştir." (Casiye,13) Burada yüce Allah, yerde olduğu gibi gökte de bizim için musahhar kılınan şeyler olduğunu zikretmektedir. Bir müslümanm göğe işiyle ilgili olarak vahyedilenleri ve aleminin hangi hususta musahhar kılındığını bilmesi akidesi açısından bir kusur sayılmaz. Eğer öyle olsa dünyadan da, gökten de kovulması gerekir. Bir her zaman, yüce Allah'ın bizim için var ettiği ve bize tanıttığı sebeplere koşarız. Ama onların musahhar kılındığını düşünürüz, asıl fail olduklarını değil. Allah'a sığınırız. O'na hiç kimseyi ortak koşmam. Yüce kanun koyucu (sari) fiillerin yıldızlara ait olduğunu, Allah'a ait olmadığını, Allah'ın fiilleri onlarla yaptığını düşünenleri tekfir etmiştir. İşte bu küfürdür, şirktir. Bunların musahhar kılındıklarına ve Allah'ın onlar üzerinde hükmünü icra ettiğine inananlar ise tekfir edilmezler. Daha doğrusu yüce Allah'ın onlara yerleştirdiği özellikler ve onlara vahyettiği işler, onlarla terettüp ettirdiği hükümler cihetiyle baktığımızda, aksine inanan kimse bir çok hayrı ve büyük bir ilmi kaçırmış olur. zaten haktan sonra sapıklıktan başka ne vardır.

Bil ki, İdris Aleyhisselam, Allah'ın kendisine vahyettiği ilimle bildi ki, yüce Allah alemin bir kısmını bir kısmına bağlamış, bir kısmını bir kısmının hizmetine verip musahhar kılmıştır. Bu bilgiye dayalı olarak bildi ki, rükünler alemi üreyen, türeyen olgulara mahsustur. Sonra yıldızların menzillerde toplanışlarını ve ayrılışlarını gördü. Oluşların ve feleklerin hareketlerinin farklılığını gördü. Sonra hızlı hareket edeni ve yavaş hareket edeni gördü. Anladı ki, yürüyüşünü ve yolculuğunu yavaş hareket edenle beraber gerçekleştirdiğinde hızlı hareket eden hükmü altına girer. Çünkü dairesel bir hareket vardır, düz bir çizgide devam eden doğrusal bir hareket yoktur. Bu yüzden küçük ve hızlı olanın hareketinin kendisine dönmesinin kaçınılmaz olduğunu fark etti. Düşüşe komşuluk etme neticesinde hızlı hareket edenin faydasını anladı. Bütün bunları ancak yedinci gökte görebildi. Orada otuz sene kaldı, burçlar feleğinin minderine kurulmuş, bu feleği döndüren vekilin merkezinde, döndürücü feleği taşıyan felekte onunla birlikte dönüp durdu. Taşıyıcı felek döndürme feleklerine aittir. Burçlar feleği onunla döner. İdris aleyhisselam, Allah'ın gökte vahyettiğini gördükten sonra yıldızların yengeç burcunda toplanmaya yakın olduklarını anladı. O zaman bildi ki, yüce Allah'ın büyük bir su ve her yeri kaplayan bir tufan indirmesi kaçınılmazdır. Çünkü bu hususta gerçek bilgiye ulaşmıştı. Bunun üzerine feleğin incelikleri içinde yürümeye başladı, bunun neticesinde mücmeli ve mufassalı bildi.

Sonra bulunduğu yerden indi, kendini dininin ve şeriatının mensuplarından zeki ve anlayışlı olduklarını bildiği kimselere adadı. Onlara müşahede ettiklerini, yüce Allah'ın bu yüceler alemine yerleştirdiği sırları öğretti. Yüce Allah'ın bu göklere vahyettikleri kapsamında büyük bir tufanın meydana geleceğini, insanların helak olacağını, ilmin unutulacağını bildirdi. Ama kendisi bu ilmin kendilerinden sonra gelecekler arasında baki

kalmasını istedi. Bunun kayaların ve taşların üzerine yazılmasını emretti. Sonra Allah onu yüksek bir mekana çıkardı. Güneş feleğine indi. Burası semavi feleklerin ortası sayılan dördüncü semadır. Dolayısıyla kalp konumundadır. Çünkü üstünde ve altında beşer küre vardır. Yüce Allah, İdris aleyhisselam'ı kendisine yükselttiği yolculuğunda ona kutupluk ve sebat makamını verdi. İşin onun etrafında dönmesini, çıkanın ve inenin onun yanında toplanmasını sağladı. Bu yolculuk neticesinde zaman ve dehr ilmini, bunların akışı içinde olup bitenlerin bilgisini elde etti. Zaman ilmi, bahşedilmiş ilimlerin en görkemlisidir. Gece ve gündüzün ruhani-yetini ve bu ikisinde karar kılan şeylerin ilmini de elde etti. Dolayısıyla kalbinin alemine yolculuk yapan kimse İdris'in çıktığı yolculuğa benzer bir yolculuğa çıkmış olur. En görkemli melekutu bizzat gözlemler, en azametli ceberut kendisine tecelli eder. hayat sırrını da gözlemler. Ki bu sır hayatın ruhudur ve hayatın bütün canlılara sirayet edişinin aracıdır. Çok ruh ile az ruhu birbirinden ayırır. Her hak sahibine hakkını verir. Aşağı nakışlarını ve ruhunun ulvi mertebelerini yazanı, teferruatların köklerden doğuşunu, sonra teferruatların köklere geri dönüşünü, kevnin suretini, dönüşün hikmetini ve benzeri bilgileri öğrenir. İdris Aleyhisselam'ın yolculuğu hakkında bu kadar açıklama yeter.

Kurtuluş Yolculuğu

Nuh Aleyhisselam'ın Yolculuğu

Nuh (a.s.), yüce Allah'ın takdir ettiği ve hükmünü icra ettiği Kur'an'ın vaktinin yaklaştığını ve bunun da yengeç burcunda gerçekleşeceğini öğrendi. Bu burç sıvı mahiyetlidir. Allah dünyayı bu burçtan yaratmıştır. Dolayısıyla değişken, sebatı olmayan bir burçtur. Burcun özelliği bu olunca dünyanın özelliği de ona benzemiştir. Bundan dolayı yüce Allah dünyanın yok olmasını ve ahiret yurduna dönüşmesini dilemiştir. Tıpkı üzerine doğan burcun değişkenlik özelliği gibi. Onun burcu ise, sabit bir burç olan aslan burcudur. Bu, her şeyi bilen Allah'ın hikmetinin göstergesidir. Böyle olunca Nuh (a.s.) gemiyi inşa etmeye başladı. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) alameti Kur'anda ve tufanda değildi. Muhtemelen ashabından alim olan bazıları da bu ilmi idrak ettiler ve ona ortak oldular. Allah onun alametini fırın kıldı. Eğer Kur'anı söylemiş olsaydı, bu ilim olurdu, alamet veya ayet değil. Bu yüzden kavmi onunla alay etti. Muhtemelen zamanının bilginleri de onunla alay ettiler. Derken olanlar oldu. Oğlu ona katılmadı. Çünkü o salih olmayan ameller işleyen biriydi. O da suda boğulanlardan oldu. Nuh (a.s.) ashabıyla birlikte yola çıktı. Gemiye her çiftten ikişer tane aldı. "ve ka-le'rkebu fiha bismillahi mecraha ve mursaha inne rabbi le gafurun rahim / Gemiye binin! Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir." (Hud,41) Fırın kaynamaya başladıktan ve yüklüler yüklerini attıktan sonra iki suyun, yerin ve göğün suyu arasında helak oluş hali gerçekleşti. Gemi onları dağları andıran dalgalar arasında alıp gütürdü. Nuh (a.s.) seslendi: " Ya buneyye'r keb meana / Ya-vurucuğum! Bizimle beraber bin." (Hud,42) Oğlu şu karşılığı verdi: "Seavi ila cebelin ya'simuni mine'l vnai I Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım." (Hud,43) Nuh (a.s.) şöyle dedi: "La asime'l yeume min emrillahi illa men rahime / Bu gün Allah'ın emrinden, merhamet sahibi Allah'tan başka koruyan yoktur." (Hud,43) Korunanlar da gemiye binenlerdir. Çünkü Nuh (a) şöyle dua etmişti: "La tezer ala'l ardi mine'l kafirine deyyaren / Yeryüzünde kafirlerden hiç kimseyi bırakma." (Nuh,26) Bu duayı önceden yapmıştı ve duası da kabul edilmişti. Dağa sığınanlar ve gemiye binmeyen herkes suda boğuldu. Sonra gaybi bir ses havadan geldi. Çünkü seslenen seslenişi esnasında kendisini zikretmiyor. İfade de "dedi" şeklindedir "seslendi" şeklinde değil, çünkü yakındadır. Derken yer suyunu yuttu, gök de suyunu çekti. Sular çekildi. Kurtuluş gemisi de ilâhîliğinin bir işaret olarak Cudi dağına oturdu. Nuh (a.s.) bu makamda şu sözü söyledi: "Bu'den li'l kavmi'z zalimin /zalimler topluluğu helak olsun" (Hud,44) Zalimler derken Nuh'la alay edenler kast ediliyor. Bil ki, yüce Allah, hakkın bu menzilde, yani Nuh Aleyhisselam'm menzilinde ikame ettiği bu latif sırrı sonlandırmıştır. Nitekim senin gemine de şekil vermiş, kendi eliyle ve vahyiyle onu yapmıştır. Geminin yapılışı

O'nun vahyi ile gözünün önünde gerçekleşiyordu. Yani, onu göreceğim şekilde korunuyordu, demek istemiştir. Allah diyor ki: Hak sana bu makamdan, özellikle pişmanlık ve dönüş makamından inmedikçe sen kimsin!

Hiç şüphesiz durmadan kötülükleri emreden nefsin, şeytanın, dünyan ve hevan, şu gemiyi, yani kurtuluş hayatını inşa ettiğin sürece seninle alay ederler. Senin yanındaki fırın ki ateşin yeridir, onlara kendisinden suyun çıkacağını söylemez. Çünkü onlar her bakımdan karşıt olan bir şeyin karşıtıyla aynı mahalde buluşmayacağına kesin olarak inanırlar. Seninle alay ederler ve ateş ile suyun yerini ayırt edemiyorsun diye senin aklının noksan olduğunu söylerler. Bunun nedeni alemin cevherini ve suretini bilmemeleridir. Eğer ateşin cevherde bir suret olduğunu, suyun da cevherde bir suret olduğunu bilselerdi, alay etmezlerdi.

Onlar ateşin bir cevher, suyun da bir cevher olduğunu, sonra birbirlerinin karşıtı olarak belirginleştiklerini düşünüyorlar. Bu yüzden Nuh'un sözlerini imkansız buldular ve onunla alay ettiler. Sen gemini inşa etmekle meşgulsün, yani kurtuluş gemini. Hazırlanman, Allah'ın emrinden dolayı ve Allah'ın emri içindir. O da "ben"dir. Alay edenlere söyle: Eğer bir şeyde helak olurlarsa, onda helak oldukları için ebediyen ondan çıkamazlar." Ayrıca "ba" ile gemine bin, ki o Allah'ın ismidir. Tevhid "elifini "ba" ile "sin"in arasına "isim"le yerleştir. Çünkü sen bunda "rahman rahim"i göremezsin. Biz senin geminden geri kalırız. Çünkü onun yüzmesi "ba" iledir ve "ba" da koruyucudur. İlâhî cömertlik sahiline demir atması da "ba" iledir. Çünkü cömertlikle (cud) varlık (vücud) zuhur etmiştir. Nitekim gemidekiler de Cudi'de zuhur etmişlerdir. Gemine her çiftten ikişer tane al, üreyip çoğalmaları için. Eğer ulvi alemi süfli alemle çarparsan sen ve bütün türeyişler oluşur. Bu yolculukta iki çifti elde etmek kaçınılmazdır. Çünkü bu helak seferidir.

Hayatın his ve anlam olarak onlardan meydana gelmiş olması hasebiyle su ilmin benzeridir. Onlar da ilmi reddettikleri için su ile helak edildiler. Su da fırından fışkırmıştı. Çünkü onlar fırından suyun çıkmasını inkar etmişlerdi. İlimden de Nuh'un bedeninin fırınından fışkırıp onun lisanından kendilerine hitaben zuhur eden ilmi inkar etmişlerdi. Ama onun mutlak nur olan anlamının mütercimiden başka bir şey olmadığını bilmiyorlardı. Çünkü bir fırın aracılığıyla başka bir fırından fışkıran suyu görmekten alı konup perdelenmişlerdi. Onun (tennur) aslında nur olduğunu, hayatın bedenin var olmasıyla tamamlanması anlamında başına "ta" harfinin geldiğini (te'n-nur) bilmiyorlardı. Böylece bir tennura, yani mülkü eksiksiz bir nura dönüştü. O halde bu, görüntüsü ateş (nar), bir nurdur.

İmkansızlığın değişmesine gelince, aslında bilmedikleri şey kendileriyle beraberdir. Şöyle ki: Eğer fırına baksalardı, ondaki su kaynağını ve aralarında her bakımdan bir karşıtlık da olmadığını göreceklerdi. Çünkü soğukluk kapsayıcıdır. Onlar genelde Allah'ın tabiata yerleştirdiği sırrı, özelde de fırının sırrını bilmiyorlardı. Bu yüzden helak oldular. Nuh'un hitap ettiği herkes fırından fışkıran su ile helak olmuştur. Çünkü sadece onu inkar etmişlerdi. Alemin geri kalanı ise hem fırının suyu ile hem de gökten inen su ile helak edildiler. Gökten inen su ise dolap suyu gibi devri daim halindedir. Zemherir imbiğinden damlar. Sonra yayılmak suretiyle güvenli yerine döner. Allah'ın helak etmesi de ateşle olur. Ancak burada aracının resullüğü söz konusudur; yüce Allah, ateşi suda gizlemiştir. Çünkü henüz ortaya çıkmamıştır. Derken ateş nemi ve boharı çıkarır ve bunlar yükselmeye başlarlar. Böylece ateş buhara dönüşür. Ateş sudan çıkınca havada bir döngü işlevini görür. Yükselmeye devam eder, zemherir dairesine ulaşıncaya kadar. Oradan aziz ve alim olan Allah'ın takdiriyle yağmur damlaları şeklinde yere iner. Ortada bir takdir daireleri vardır. Dünyada devamlı surette bir inşa devri daimi vardır. Ahirette ise yoktur. Bu yolculuk, iki çiftin üremesi ile ilgili geçerli kader ile birlikte ilâhî hikmete uygun olarak sonuçlanır. Bu yolculuktan çıkan bir sonuç da şudur: Eğer ilâhîlik yüce bir varlık değilse ona intisap etmek sahih olmaz, yine sonuç olarak belirginleşir ki, cömertlik kurtuluşu oluşturan bir illettir. Duymadınız mı; Musa aleyhisselam, kavminin helak olmasını isteyince onların

cimri olmaları yönünde beddua etmiştir! Nitekim cimrileştiklerinde helak oldular. Bundan da anlıyoruz ki, alemdeki her oluşun gerçekleşmesi için bir sözün ona yönelmiş olması gerekir. Söz, faili belirtilmeden kullanıldığında gaybin gaybı suretinde belirir: "Ve cie yevmeizin bi cehenneme / O gün cehennem getirilir." (Fecir,23) Yine uzak anlatım olarak şöyle denmiştir: "ve kile ya ardu'blai maeki / Ey yer suyunu yut!" (Hud,44) Bazen "biz dedik..."ifadesinde olduğu gibi "ben" ile ifade edilir. Bazen "Allah dedi..." ifadesindeki gibi uluhiyetle dile getirilir. Bazen "rabbin dedi..." ifadesinde olduğu gibi ru-bubiyet kavramıyla irtibatlandırıhr. Şu halde her söz, izafe edildiği isme göre belirginleşir. Nuh'un yolculuğuna çıkan kimse, berzah alemine ve kainata dair ilimlerden bir şeyler öğrenir. Bu yolculukta sanat öğrenilir. Bu yüzden cömertlik olgusunu geride bırakmıştır. Çünkü cömertlik için vücut bulmuştur. Nuh'un yolculuğu ile ilgili bu kadar açıklama yeter. Çünkü bu yolculuğun sırrı uzundur.

Hidayet Yolculuğu

İbrahim Halil Aleyhisselam'ın Yolculuğu

"İnni zahibun ila rabbi seyehdini / Ben Rabbime gidiyorum. O bana doğru yolu gösterecek." (Saffat,99) Nitekim Rabbine konuk olduğunda oğlunu kurban etmeyi de bu yaklaşımına ekledi. Çünkü acı, keder ne kadar büyükse lezzet de o kadar büyük olur. Daha sonra "rabbi heb li mine's salihin /Rabbim! bana Salihlerden olacak bir evlat ver." (Saffat.100) Diye dua edip de duasının kabul edildiği müjdesini alınca, müjdelendiği şeyle bir sınava tabi tutuldu. Çünkü o Allah'tan O'ndan başkasını (masiva'yı) istedi. Allah ise Gayyur'dur. Ondan başkasını istemek gayretine dokunur. Bu yüzden onu istediği oğlunu boğazlamakla sınadı. Bu ise kendi nefsiyle ilgili olarak sınanmaktan daha ağır gelir insana.

Çünkü nefsi hususunda onunla çekişecek tek şey yine kendi nefsiydi. Küçük bir çabayla nefsinin çabasını, direncini boşa çıkarabilirdi. Ama oğlunu boğazlamakla sınanması böyle değildi, oğlu hususunda onunla çekişecek çok kimse vardı. Bu yüzden bu hususta vereceği mücadele daha da güçlü olacaktı. İbrahim (a.s.) Rabbinden istediği şeyi kurban etmekle sınanınca, sınavın mahiyetini gerçek olarak algılayınca, bizzat tahakkuk etmiş gibi olduğu, yani, hayatta olduğu halde oğlunu kurban etmiş gibi kabul edildiği için, istekte bulunmadığı halde İshak (a.s.) ile müjdelendi. Böylece hem kurban, hem de karşılığı-kurban yerinde durduğu halde- kendisine verilmiş oldu. Diğer bir ifadeyle kazandığı şeyle kendisine hibe edilen şey birlikte sunulmuş oldu. Çünkü kurban etmek istediği oğlu istekte bulunması açısından kazanılmış, kurban edilmek istenmesi açısından da hibe edilmişti. Kurban edilmesi istenmiş değildi. İshak ise hibe edilmişti.

İsmail'de kazanılmışlık ve hibe edilmişlik nitelikleri bir arada bulunuyordu. O babası için hem kazanılmış, hem de hibe edilmiş biriydi. Dolayısıyla kamil bir hakikatti. Bu nedenle Hz. Muhamrned (s.a.v.) onun sulbünden gelmiştir. Daha doğrusu Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İsmail'in sulbünden gelecek olması nedeniyle onun için kemal ve tamamlık gerçekleşti. Bu yüzden bizim şeriatımızda sunduğumuz kurbanlar, bizim ateşten kurtulmamızın fidyeleri konumundadır. Şu halde Allah'tan başlayarak hidayet yolculuğunu gerçekleştirmek isteyenler, hayal alemini gerçekleştirmek durumundadırlar. Çünkü hakikatlerin, hayal aleminde üzerine inmeleri kaçınılmazdır. Orası zor bir menzildir. Çünkü bir geçiş konumundadır, bizzat istenen değildir. Bilakis kendisinde vukubulan şeyden ötürü istenir. Onu da ancak bir erkek aşabilir. Bu yüzden rüya yorumları tabir (geçiş) olarak isimlendirilmiştir. Çünkü rüyayı açıklayan kişi, onu geçerek ilgili olarak geldiği şeye intikal eder. Tıpkı Hz. Peygamberin (s.a.v.) rüyada görülen kaydı dinde sebat etmeye, sütü de ilme yorması (kayıttan sebata, sütten de ilme geçmesi) gibi.

Ulaştığı zaman bulur. Eğer Hz. İbrahim (a.s.) rüyada gördüğü oğlunu koça yorsaydı (oğlundan koça geçseydi-tabir etseydi-), gerçekleşmeden karşılığı/fidyeyi görecekti ve

sonucu bildiği için de kalbinde en küçük bir huzursuzluk hissetmeden emri yerine getirmiş olacaktı. Ama rabbinden rab-binin dışındaki bir şeyi isteme karanlığı, geçmesini (tabir etmesini) engelledi. Çünkü karanlıkta bir tarafa geçmek zordur, insan ayağını nereye koyacağını bilemez. Bu arada aldığı lezzeti de alamayacaktı. Yanı sıra gözlemlenen ilâhî minnet de söz konusu olmayacaktı. Kurbanın fidyesi de koç oldu. Çünkü koç menzili orta şeref evidir ve evlerin en şereflisi olduğu için de alemin ruhudur. Koç onun bedeninin fidyesiydi, ruhunun değil. Çünkü beden olarak aralarında ortaklık söz konusudur. Kurban edilmek ancak bedenle ilgili olabilir. Yıkım, harap olma sadece evler içindir.

İnsan hayalinin aleminde yolculuğa çıkınca, bu yolculuk onu hakikatler alemine götürür. Burada eşyayı asıl mahiyetleriyle görür. Kazanma ile kayıtlanmayan mutlak hibe gerçekleşir onun için. Daha önce ayağının altındaki topraktan-gelen rızıkları-yerken, üstünden gelen rızıktan yemeye başlar. Müşahedenin aksine vehb seni baki kıldığı için uzaklık olarak belirginleşir, helak olarak değil. Çünkü uzaklaştırılan, parçaları birbirinden ayrılmış olur, dolayısıyla durum itibariyle helak edilenden çok uzaktır. Eğer böyle olmasaydı baştaki istek "rabbim! Bana Salihlerden olan bir evlat ver." ifadesiyle irtibatlandırılmasaydı, müjde bizzat görme ile ilgili olurdu, İshak ile ilgili değil. Çünkü İshak ishaktır (uzak olmadır). Yani istekte bulunan kimse bu isteğiyle özün silinmesini, uzaklığını istemektedir. Bu imkansız uzaklık mekanına yönelik bir işarettir. Çünkü ilâhî olgular her zaman kapasitelere göre inerler. Burada mahal, tamamen Allah için soyutlanmış, arınmış değildir. Böyle olunca öz hibe edilir mi? ki hibeyi alacak kapasitede değildir. Hibe eden her şeyi bilendir, hikmet sahibidir. Zaman en büyük hakimdir. Oğul ise değişim alemindendir.

Doğruca Hedefe Yönelme ve Başka Tarafa Yönelmeme Yolculuğu

Lut'un İbrahim Halil Aleyhisselam'a yolculuk Yapması ve onunla yakinde buluşması

Bu kıssa ile ilgili haber rivayet edilmiş ve alimler tarafından korunmuştur. Bu kıssanın ruhu bizimle ilgilidir ve ibret almamız istenen de kıssanın ruhudur.

Bil ki, Lut ismi, yani bu kelime çok şerefli ve değeri yüksek bir isimdir. İlahi huzura yapışmayı ifade etmektedir. Bu yüzden şöyle demiştir: "Ev ava ila ruknin şedid / Veya güçlü bir kaleye sığınabilseydim." (Hud,80) Burada kabileyi kast ediyor. Çünkü ben ilâhî kaleden kevnî kaleye intikal etmeye güç ye-tiremem. Nitekim Resulullah (s.a.v.) de onunla ilgili olarak buna şahidlik etmiş ve şöyle buyurmuştur: "Allah kardeşim Lut'a rahmet etsin. Hiç kuşkusuz güçlü bir kaleye sığınmıştı." Ne güzel şahid! Ne mutlu hakkında böyle bir şahidlik edilene! Allah'a kendini isnat etmesi, O'na yapışması Allah'ın ilminde bilinen bir şey olduğu için Lut adını almıştır. Başkasına kendisini izafe etmemiştir. Bundan dolayı onun için gece yolculuğu öngörülmüştür. Çünkü gece yolculuğu gaybe doğru yapılan bir yolculuktur. "es-Sera" kelimesi gece yolculuğundan başka bir anlamda kullanılmaz. Tefsir olarak değil, ama tasavvur olarak ona aileni geceleyin yola çıkar, denilmiştir. Yani bütün zatını. Böylece bütün hakikatleri müşahede et. Ama karını bu yolculuğa çıkarma. Biz bu ifadeyi kendi tasavvurumuza vurduğumuzda, durmadan kötülüğü emreden nefsini terk etmesi yönünde bir emir olarak algılıyoruz. Çünkü manevi yüceliklere doğru çıkılan miraçta nefse yer yoktur. Lut yakine doğru geceleyin yürüdü. Orası bilinen ve bu isimle anılan bir yerdir. Orada İbrahim Halil (a.s.) onu bekliyordu. Çünkü orası onun yurduydu. Bu yüzden Hz. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Biz yakinden kuşku duymaktan İbrahim'den daha yakınız." Böylece Lut Nebî (a.s.) için bu makam hasıl oldu. Sabah vakti ona yakin geldi. Çünkü sabah vakti güneş doğar ve varlıklar, gaybın kapsamında iken, açıkça görülürler. Bu da hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde yakin verir insana.

Bu, ondan, yani Lut'un yolculuğundan bize düşen paydan bir örnekti. Aynı şey sözünü ettiğim bütün yolculuklar için geçerlidir. Bu yolculuklardan söz derken kendi zatımdan söz etmekteyim. Amacım onların başından bizzat geçmiş kıssayı tefsir etmek değildir. Bu yolculuklar kurulmuş köprülerdir, onların üzerinden geçerek kendi zatlarımıza

ve sırf bize özgü olan hallere geçeriz. Onlarda bizim faydamız vardır; çünkü Allah onları, biz geçelim diye kurmuştur: "ve kullen nakussu aleyke min enbai'r rusuli ma nusebbitu bihi fuadeke ve caeke fi hazihi'l hakku ve mevizetun ve zikra / Peygamberlerin haberlerinden senin kalbini teskin edeceğimiz her haberi sana anlatıyoruz. Bunda sana gerçeğin bilgisi, bir öğüt ve uyarı gelmiştir." (Hud,120) "bunda sana gerçeğin bilgisi gelmiştir." İfadesi ile "ve uyarı gelmiştir." İfadesi ne kadar da etkili! Bu sende olanı, senin yanında bulunup da senin unuttuğunu hatırlatan bir uyarıdır. Sana anlattığım bu kıssa sende olanı sana hatırlatmaktadır. Senin dikkatine sunduğum şey, senin her şey üzerinde, her şey içinde ve her şeyden olduğunu sana öğretmektedir.

Şiir:

Ben, eğer her şeyden isem

Ben, her şeyde hak ile beraberim demektir.

Ben, onunla ortaya çıkan bir gölgeyim

Ben bir gölge isem, aslıma dönerim demektir.

O halde düşüşüm, ona çıkışımın aynısıdır

Yıldızlar kümesine, her canlının yanında

Doğruluğum her doğruluktan fazla oldu

Sapıklığım her sapıklığı geçtiği gibi

Tıpkı Onun her ölünün ve canlının yanında olması gibi

Yine O her yayılmanın ve dürülmenin de yanındadır.

Allah gerçeği söyler ve doğru yola ileten O'dur.

Tuzak ve İmtihan Yolculuğu

Yakub ve Yusuf Aleyhisselam hakkındadır .

Bil ki, Allah bir kuluna ikramda bulunduğu zaman onu kulluğunda yolculuğa çıkarır. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "subhanellezi esra bi abdihi / Kulunu gece vakti götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir." (İsra,l) Burada yüce Allah, Hz. Peygamberi (s.a.v.) katında en sevimli olan ismiyle isimlendirmiştir. Çünkü bir kul, kulluktan daha güzel, daha çekici bir güzellikle süslenmiş değildir. Çünkü rububiyet süsünü ancak kulluk makamını gerçekleştirenlere giydirir:

Ey güzelliğiyle Yusuf'a benzeyen!

Şefkatiyle Yakub'un benzeri olan!

Sizin altından kalkamadığınız şeylere o sabrederdi

Öyle ki Eyyub'un sabrı eksik kalır onun yanında

Eğer eksiklik ilişmeseydi, biz buna rıza derdik

Ama benim kastettiğim bu değildir.

Benim ondan talep ettiğimi, öyle bir şeydir ki

Onu bana bildirir. İşte arzu ettiğim budur

İş benimle Onun arasındadır ki

Ondan sevgilime kavuşturmayı istiyorum

Bil ki, kulluk makamını gerçekleştirenleri bu makam, belalara maruz bırakır. Sonra bu mevkinin bir özelliği kimse için izzet ve rahatı tekmil etmemesidir. Yüce Allah, Yusufa güzellik izzetini bahşedince, onu kölelik zilletiyle sınadı. Hiçbir şeyin karşısında duramadığı bu yüce güzelliğe rağmen birkaç dirhemlik bir pahaya satıldı. En az üç en çok on dirhemlik bir fiyata satıldı, başka değil. Bu zilletin en son sınırıdır ki güzelliğin izzetinin yüceliğine karşı koyar.

Sonra kardeşlerin kalplerinden merhamet duygusu sökülüp alındı. Oysa güzellik her zaman ve her açıdan merhameti, acıma duygusunu celbeder. Bu da gösteriyor ki ilâhî emir hususunda kulların elinde hiçbir şey yoktur, sadece karşı konulmaz ilâhî güç tarafından yönlendirilmektedirler. Bu büyük zilletle onun arızi güzelliği yok edildi. Böylece yolculuğunda nefsi hoş ve ilâhî izzetle aziz kılınmış olarak kaldı. Başka değil. Yusuf kıssası meşhurdur, kıssayı kendi alemi çerçevesinde anlatmanın bir anlamı olmaz. Ancak bizim alemimiz bağlamında anlatmanın bir çok faydası vardır. İnsanın kendi iç alemini kast ediyorum. Bil ki, yüce Allah, mümin nefsin kendisine doğru yolculuk yapmasını isteyince, onu daima kötülüğü emreden ve çokça kınayan kardeşlerinden geçici dünya değeri olarak ucuz bir fiyata satın aldı. Böylece onu, babası olan akıldan ayırdı. Akıl büyük bir üzüntüye kapıldı, aralıksız göz yaşı dökmeye başladı. Çünkü ilâhî ilham ve rabbani yardım sadece bu nefse yönelik olur. Bu nefsin varlığından dolayı akıl ilâhî huzurda tenzih edilir. Nefisle akıl birbirinden ayrılınca, akıl durmadan ağladı ve sonunda gözlerini kaybetti. Çünkü göz görme yeteneğini yitirmemiş olsa da, koyu karanlıklar görülecek nesneleri perdeleyince göz sahibi kör olur. Eğer göz mevcut olursa karanlığı görür. Üzüntü bir ateş olduğu ve ateş de ışık verdiği için "ve'byeddet aynahu mine'l huzni / Gözlerine boz geldi." (Yusuf,84) denilmiş ve beyazlık ifadesi kullanılmıştır. Çünkü ışık ruhanî bir nur olduğu gibi beyazlık da cismanî bir renktir.

Sonra satış gerçekleşip artık başkasının malı bir köle haline gelince, külli nefisten ibaret olan kadına "erkimi mesvahu./ Ona değer ver ve güzel bak!" (Yusuf,21) denildi. Ona ikramda bulunmasının, değer vermesinin bir ifadesi nefsini ona bahşetmesidir. Onun (küllî nefsin) dışındaki cüzi nefisler onu gördüklerinde şöyle dediler: "ma haza beşeren in haza illa melekun kerimun / Bu bir beşer değil... Bu ancak üstün bir melektir." (Yusuf,31) Çünkü onun nefsini doğal şehvetlerden arındırdığını gördüler. Bu, onun kötülüğe eğilim göstermeyecek şekilde ismet sahibi olduğunu sana gösteren bir işarettir. Çünkü melekte kötülük namına bir şey yoktur. Nitekim bu yüzden küllî nefis bu harici nefislerin onunla ilgili sözlerini doğruluyor ve onun masumiyetini ifade ediyor: "ve lein lem yef7al ma amuruhu leyuscenenne / Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimizi yapmazsa mutlaka zindana atılacaktır." (Yusuf,32) Ancak Allah'ın kadına (küllî nefse) yerleştirdiği hakikatleri, Allah'ın buna ilişkin bir emri olmaksızın, almak isteyince, kulunun kendi emri dışında bir tasarrufta bulunması Hakkın gayretine dokundu ve kulun kendi sırrından kulluk burhanını gösterdi. Böylece kulluğunu hatırladı ve efendisinin izni dışında tasarrufta bulunmaktan kaçındı. Bunun neticesinde küllî nefis onu heykelinin zindanında hapsetti. O da durmadan kendi sırrı kapsamında efendisine kulluğu adına yalvardı. Sonunda küllî nefis, isteyenin kendisi olduğunu, onun istekte bulunmadığını itiraf etti. Böylece efendi açısından onun koruyuculuğu ve güvenilirliği sabit oldu. Eğer kötülüğe meyletseydi güvenilir olamazdı. Eğer o fiili işleseydi koruyucu olamazdı. Bu yüzden şöyle buyurmuştur: "Li nasrife anhu's sue ve'l fahşae / Biz kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için..." (Yusuf,34) kötülüğe meyletmek, istemek kötülüğün bir parçasıdır. O bundan, yani kötülükten geri çevrilmiştir. Yani kötülüğe meyletmiş, istemiş değildir. Böylece mülk ve efendiliğe yükseltilmiştir, daha önce bulunduğu zahiri kevni kulluk konumuna karşılık olarak.

Sonra baba konumundaki aklın bulunduğu yerde kuraklık baş gösterdi. Bu arada

oğlunun şehrinde bolluk olduğunu duydu. Kör olduğu için de oğlunun orada olduğunu bilmiyordu. Sonra ona güven vermek için yakın akrabalarını gönderdi. O da ona kendi suretinde olan elbisesini gönderdi. Kokuyu alınca ve elbiseyi yüzüne sürünce görmeye başladı. Derhal onun yanma taşındı ve oğlunun yolculuğunun aksine izzet nitelikli bir yolculuk oldu. Onun yanına varınca secdeye kapandı. Çünkü onun öğretmenidir e Allah'tan aldığı şeyleri ona bahşeder ki, zatı bununla kaim olur ve varlığı da bundan nimetlenir. Böylece burada nefsin varlığı itibariyle Yusuf konumunda olduğu anlaşılıyor.

Bunun göstergelerinden biri yukarıda anlattığımız gibi alış veriş işleminin gerçekleşmesidir. Yüce Allah bu hususa şöyle işaret etmiştir: "rabbi kad ateyteni mine'l mülki I Rabbim! Mülkten bana verdin." (Yusuf, 101) Mülk bağlamında itaat eden var, isyan eden var. Uyan var, aykırı davranan var. Nefisle ilgili olarak da şöyle buyurulmuştur: "feelhemehafucureha ve takvaha / ona iyilik ve kötülüklerini ilham etti." (Şems,8)

Aşağıdaki ayetler de buna yönelik işaretler içermektedir: "Ve allemteni min te'vilili'l ahadisi / Bana rüyada görülen olayların yorumunu da gösterdin." (Yusuf, 101) "Haza te'vilu ru'yaye min kablu / İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur." (Yusuf, 100) Rüya ancak hayal aleminde olur. Hayal alemi ise akıl alemi ile his (madde) alemi arasında yer alan bir orta alemdir. Nefis de akıl alemi ile his alemi arasında yer alır. Bazen aklından alır, bazen hissinden etkilenir. Bu yüzden kadını reddetmiştir, bunun nedeni de hisle ilintili olarak hakiki dişilik sayılmasa da dişiliğin atmosfere galip olmasıdır. Eğer erkeklik hakim olsaydı, nefsi reddetmezdi. Bunun nedeni de erkeğin dişiyle, dişinin de erkekle huzur bulduğu sevgi ve merhametin bulunmasıdır. Oysa dişi ile dişi ve erkekle erkek arasında böyle bir sevgi ve merhamet oluşmaz. Onlar arasında sevgi sabit olmaz. Eğer oğlanlarda dişiyi çağrıştıran özellikler zuhur etmese, hiç kimse cinsellik anlamında onlara meyletmezdi, arzulamazdı. Çünkü oğlanlara yönelik olarak ortaya çıkan cinsel arzu gerçekte onlarda beliren kadınlık özelliğine yöneliktir. Ya gerçekten böyle bir özellik vardır, ya da kadına benzetilmektedir. Nitekim oğlanın yüzünde kıllar bitince, bıyıkları çıkınca, onunla beraberlikte iken huzur almayı gerektiren sevgi ve merhamet de ortadan kalkar. Bu yüzden şöyle denmiştir:

Dediler ki: Zülüf hevanın kanadıdır.

Şekil verilince uçar yuvasından

Bu beyti edip katiplerden biri olan Ebu Amr b. Mehib İşbiliye'de bana okudu. Onu Hamo b. İbrahim b. Ebubekir el-Hedenci için yazmıştı. Bu genç zamanının en güzel simalarından birine sahipti. Bizi ziyaret ettiği sırada onu yanımızda gördü. Delikanlının yüzünde favorileri bitmişti. Dedim ki: Ey Ebu Amr! Şu yüzün güzelliğini görüyor musun? o da hemen onunla ilgili şu beyitleri söyledi:

Dediler ki: Zülüf hevanın kanadıdır.

Şekil verilince uçar yuvasından

Öyle değil. Onlardan en iyisi

Benim ya da onun ayıbını kapatandır.

Bir yanağın güzelliği mükemmel olunca

Hayret ki, kılları bitince bu, güzelliğinin sonu olur.

Anlatıldığına göre oğlanların yüzünde iri gözlü hurilere özgü parıltılar vardır. O halde ey dayanıklı nefis! Yolculuğun esnasında efendine karşı yerine getirmekle yükümlü olduğun koyduğu sınırların yanında durmak ve haremini korumak gibi hususlardan gafil olmaktan sakın. Çünkü bunu yapacak olursan bu haremine seni nail kılacak nimetini nimetiy-le sana bahşedecektir.

Musa Aleyhisselam'ın Allah ile Buluşma Yolculuğu

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Velemma cae Musa limikatina / Musa tayin ettiğimiz vakitte gelince." (Araf, 143)

Arzu olan bir gün açığa çıkar

Diyar diyara yaklaşınca

Bil ki, kul gerçekten kul olduğunda, ilâhî efendilik makamına karşı gerekli edep ve hizmeti eksiksiz yerine getirdiğinde, efendinin sırları ve gizli duyguları bildiğini bildiği için de daima sakınarak adım atıp, nefeslerini mürakebe ettiğinde, kesinlikle bu hususlarda sapmaya eğilim göstermediğinde, donmuş gibi kulluk yerinde kalır. Efendisinin bağışlarından bahşetmesi arzu edilmez. Böyle iken efendisiyle oturması veya konuşması ya da yarenlik etmesi olabilir mi?! Şu kadarı var ki, insan olması hasebiyle arzu kulun fıtratında gizlidir. Ateşin taşta gizli olması gibi.

Ateş taşlarında gizlidir

Çakmak taşı onu tutuşturmadıkça

Ancak dışarıdan zatına eklemlenen bir şeyle açığa çıkar. Aynı şekilde efendinin kuluna sohbet etmeyi veya oturmayı vaat etmesi kulun kaburgaları arasında gizli bulunan arzuyu harekete geçirir. Efendisinin vadinin gerçekleşeceği anı özlemeye başlar. Vadin ne zaman gerçekleşeceğini bilmez. Çünkü bu vad bir sınıra veya süreye bağlı değildir. Eğer bu vad bir vakte bağlanmışsa kulun arzusu uyanır, sürenin sona ermesinden dolayı heyecanlanır. Kul acele etmeye başlar. Nitekim şöyle buyurulmuştur: "Ve ma A'cele-ke an kavmike ya Musa / seni acele ile kavminden ayrılmaya sevkeden nedir, ey Musa!" (Taha,83) Musa'nın mazereti vardı. " ve aciltu ileyke rabbi li terda I Ben, memnun olasın diye sana acele ile geldim." (Taha,84)

Sonra belirlenmiş vakitler, süredirler. Dolayısıyla onlar da sürülerin hükmüne tabidirler. Sürelerin hükmünü ise şu ayetten duymuşsundur: "Summe ka-da ecelen ve ecelun musemma indehu / Sonra ölüm zamanını takdir eden ancak O'dur. Bir de O'nun katında muayyen bir ecel vardır." (Enam,2) Bir diğer ayette de şöyle buyurulmuştur: "Ve vaedna Musa selasine leyleten / Musa'ya otuz gece vade verdik." (Araf, 142) Musa için belirlenen vade budur. Ardından şöyle buyuruluyor: "Ve etmemnaha bi asrin fe teme mikatu rabbihi erbaine leyleten / Ve ona on gece daha ilave ettik; böylece rabbinin tayin ettiği vakit kırk geceyi buldu." (Araf, 142) Bu belirlenen vakit, gayb vaktidir. Çünkü gecenin kapsamındadır. Çünkü vade tayin edilen iş de gaybiydi. Medlluller her zaman araçlarına uygun olmak durumundadırlar. Süre otuz gece olarak belirlenmiş ve başlangıçta kırktan söz edilmemişti. Ki bu süre kendisine uzun gelmesin veya kendi içinde kırk sayısı geçmesin. Çünkü on gecelik dört zaman dilimine tekabül eder.

Bu, dörtgen heykelinin çöküşüne yönelik bir işarettir. Bu yüzden üzüntüsü gittikçe büyür ve azalmaz. Kırk nerede dört nerede! Bil ki, heykel ancak mürekkep dörtten yani kırktan kaim olur. Dörtte ise terkip yoktur, çünkü basittir. Ama kırkın da aslıdır. Aynı şekilde bu heykel de sıcaklık, soğukluk, kuruluk ve yaşlık dediğimiz dört basit unsurdan kaim olmamıştır. Aksine mürekkep, dörtlü dediğimiz sevda, safra, balgam ve kandan kaim olmuştur. Bunların her biri de, safra gibi sıcaklık ve kuruluktan,kan gibi sıcaklık ve yaşlıktan, sevda gibi soğukluk ve kuruluktan, balgam gibi soğukluk ve yaşlıktan mürekkeptir. Vade onun nezdinde kırk olarak belirlenmişti; ama işaret ettiğimiz nedenden ötürü otuz olarak zikredildi. Kırktan maksat da bundan veya buna uyan benzerinden başka bir şey değildir. Çünkü vadin gerçekleşmesinden sonra kulun yanında kulun bir izi kalmaz. Eğer vaat edilen sohbetse, bu durumda kul onun küllüdür. Şayet müşahede ise kul, küllünün aynıdır. Zatının gerektirdiği hükümden zail olur. kaldı ki onu da zatı gerektirir.

Ama kendisi için değil. Çünkü bundan önce bu makamı tatmadığı gibi bu hali de müşahede etmemişti. Dolayısıyla zorunlu olarak onun yanından uzaklaşır. Bu yüzden şöyle denmiştir:

Bana tecelli ettiği zaman her tarafım göz olur

Bana seslendiğinde her tarafım kulak kesilir

Otuz geceyi, yani ilk vadeyi tamamlayınca, vadenin tamamlandığını göstermek için onu temizlenme şeklinde harekete geçirdi. Böylece misvakla ağzını temizledi. Ve misvak nedeniyle vadeyi tamamladı. Eğer vadeyi, tamamının bir cezaya işaret edecek şekilde olmasını sağlamaksızın tamamlamış olsaydı, Musa (a.s.) üzülürdü ve on geceden sonra kendisine başka bir vaatte bulunacağını sanırdı. Ama bunun için bir sebep, yani ağzın temizlenmesini öngörünce, o da korunmaya sığındı. İlâhî emir olmaksızın hiçbir hususta harekete geçmemeye başladı. Öte yandan takdis vaki olunca da kulluğundan çıkmış oldu. İlâhî huzur ise kuldan başkasını kabul etmez. Kulun Kudüslüğü olmaz çünkü. Bu yüzden takdis sıfatı itibariyle kendisiyle çekişen birinin huzuruna girmesi gayretine dokundu. Özellikle ilâhî bir emir olmaksızın. Çünkü aziz olanı izzet sahibi göremez. Onu ancak zelil olan görür. Çünkü aziz izzet sahibinin kendisine bahşedecek bir şey bulamaz. Aziz olan kimse izzet sahibinin yanına girdiğinde ona izzetten başka bir şey bahsedemez, zaten girerken izzet sahibi olarak girmiştir, yani kendisine bahşedilecek şeye sahip olarak girmiştir. O halde ancak kulluk hakikatlerinin gerektirdiği hususlarla ilgili olarak aziz olanın huzuruna girebilir. Bu yüzden vade on gece daha eklenerek tamamlanmıştır ki istediği kuddüslük kendisinden zail olsun, bunların tümü ilâhî sebeplerdir. Hak bunları aleme yerleştirmiştir ki kainattaki hikmeti açığa çıksın. Vade tamamlanınca ve kul tamamıyla vakitlerin köleliğinden kurtulunca, geride sadece Allah'a ait olan kul kalır. O zaman ona verdiği sözü yerine getirir, onunla baş başa kalır ve konuşur. Vad ile ilgili payını eksiksiz verdikten, dinlemesini ve lafzını kutsadıktan, ona bütünüyle kulak olmayı bahşettiği gibi bütünüyle kelam olmayı bahşettikten sonra, o dinlediği sırada bütünüyle kulak kesildiği gibi, kendisine dönüp müracaat ettiğinde de bütünüyle lisan kesilir. Böylece zevki ve müşahedeyi tanır. Aynen bütünün bütünü kabul etmesi yani. Ve o, her huzurda ayrı olarak birdir. Bu gaybi, manevi ve zamana bağlı bir yolculuktur. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) dilinde şu şekilde ifadesini bulmuştur: "Kim kırk gece Allah'a ihlasla kulluk ederse kalbindeki hikmet pınarları dilinden fışkırır." Önce kalbi hikmeti dinler, sonra dili kalbinin dinlediklerini ifade eder. Ama bu yolculuğa çıkan kişinin kavmi arasında yerine bakacak birini bırakması kaçınılmazdır.

Biz yolcuyu anlattık. Sen, ey kardeş! Naibe bak. Ta ki bu meselede bir şekilde senin de dahlin olsun, tecelli esnasında dağların yolculuğu, tecelli edenin celali karşısında yıkılmak, dağılmak şeklinde olur. Çünkü dağların gaybı müşahede etmeye kesinlikle güçleri yetmez. Bu yüzden yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Lev enzelna haze'l Kur'ane ale'l cebeli lere-eytehu haşian mutesaddien min haşyetillahi / Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün." (Haşr,21) Dağın bu durumu nüzul açısından söz konusudur. Bir de dağın, arada vasıtaların kaldırılmasından sonra kelamı dinlemek durumunda kaldığını veya rüyetin gerçekleştiğini düşünün! Bu bölümü tahkik et, çok ilme tanıklık edersin.

Rıza Yolculuğu

Allah, Musa Aleyhisselam'a: "Ve ma a'celeke an kavmike ya muşa/ Seni acele ile kavminden ayrılmaya sevkeden nedir, ey Musa!" (Taha,83) diye buyu-runca o da şu karşılığı vermiştir: "Ve acilte ileyke rabbi li terda / Ben, memnun olasın diye sana acele ile geldim rabbim." (Taha,84)

Rabbime acele ile geldim

Ki, çabuk gelişimden memnun olsun

Ulaştığımızda, kul neden acele etti, dedi.

Ona dedim ki: Cömert vaad bizi getirdi

Sana, fakat vadini doğruladığını görmüyorum

Rahman bana dedi ki: Şartlarını tamamla

Size emredüdiği gibi.

Böylece yakınlık da uzaklık da yok oldu.

Aşağıdaki beyitler de bu anlama yöneliktir:

Rıza benim aslımdır

Onun üzerine yaratılmışım

Tek başıma ve benden başkasını göremiyorum

Ondan Ona dönen.

Allah'ın bağışlarının sonu yoktur. Varıldığında tükeneceği bir son sınırı da yoktur. Kul, Allah'ın kendisine yüklediği sorumlulukları kapasitesi oranında eksiksiz yerine getirdiğinde ve hakkıyla ona itaat ettiğinde sahih bir kulluk etmiş ve sabit olmuş olur. İşledikleri amellerden dolayı Allah bunlardan razı olur, onlar da Allah'tan razı olurlar. Allah'ın katında bulunan sınırsız nimetlerden kendilerine bahşettiği şeylerden memnun olurlar. Allah onlardan, onlar da Allah'tan razı olurlar. Şu halde rıza Hakkın sıfatlarından biri olduğu gibi kulların da sıfatlarından biridir. Ama Hakkın rızası Hakka, kulun rızası da kula uygun olarak belirginleşir. Gerçi kul ilâhî başlamadan müstağni olamaz, bizzat muhtaçtır ve her zaman varlığının devamı ve sürekliliği için Ona gereksinim duyar. Benim Ondan hoşnutluğum Onun benden hoşnutluğunu içinde taşır. Ben vaktimin hekimiyim, varlık benim etrafımda döner ve bana hizmet eder.

Hikmet sahibi odur ki varlıklar ona hizmet eder

Çünkü o varlıkları ait oldukları yere koyar.

Gözü olan her şey kendi suretinde görünür

Hak onunla karşılaştı da demez.

Gözüme hakikati görünecek olsa

Varlığım şüphesiz onun menzilleri olur.

Bil ki, insan halini bilmediği zaman vaktini de bilmez. Vaktini bilmeyense nefsini bilemez. Nefsini bilmeyen rabbini bilemez. Çünkü Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Nefsini bilen Rabbini bilir." Bu da genel bilmek şeklinde aksini bilmekle olur ya da özeli bilmek şeklinde sureti bilmekle olur. Tasavvuf topluluğunda esas alınan budur. Ama biz bunu benimsemekle birlikte geneli bilmek bizce daha tercihe şayandır. Çünkü bu başlangıçla sonu kapsar ve genel ve özel olarak dönülecek nokta da budur. Bunu bil, bu hususta ki durumunla ilgili olarak bir bilgiye ve rabbinin yasasına dayan. Bakarsın senden olan bir şahit seni izler. İnşallah mutluluğun ondan olur. Bu durumda yüce Allah'ın önceden hakkında güzellik yazdığı kimselerden olursun. Yüce Allah Musa'ya (a.s.) "Ve ma A'celeke

an kavmike ya Musa / Seni acele ile kavminden ayrılmaya sevkeden nedir, ey Musa!" (Taha,83) dediğinde Musa (a.s.) cevabı detaylı olarak verdi. Vereceği cevap "şu şu benim acele etmeme neden oldu" demekti. Ama o açıklamaya gidiyor ve "Hum ulai ala eseri/ İşte onlar da benim pe-şimdeler." (Taha, 84) diyor. Böylece tabilerinin hükmüne, durumuna işaret ediyor. Sonra neden acele ettiğini açıklıyor ve diyor ki: "Ve aciltu ileyke rabbi li terda / Ben, memnun olasın diye sana acele ile geldim, Rabbim!" (Taha,84) Sen beni çağırdığında çağrına icabet etme hususunda acele ettim. Kavmim de peşimden geliyor. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "İnna kad fetenna kavmeke min bea'dike / Senden sonra biz, kavmini imtihan ettik." (Taha,85) Onları denedik. Samiri "haza ilahukum ve ilahu Musa / Bu sizin de, Musa'nın da ilahıdır." (Taha,85) dediği buzağı ile onları saptırdı. Çünkü Samiri, Musa (a.s.) ile birlikte yürüyünce yüce Allah onun gözünü açtı. Bunun neticesinde arşı taşıyan ve öküz suretinde olan meleği gördü. Bunun Musa ile konuşan ilahı olduğunu düşündü. Bunun üzerine onlar için bir Buzağı yaptı. Musa'ya geldiğinde Cebraili de tanımış ve nereden geçerse orayı canlandırdığını görmüştü. Böylece Cebrail'in atının ayağının bastığı yerden bir avuç toprak alarak yaptığı Buzağı heykelinin içine attı, Buzağı canlandı ve böğürmeye başladı, çünkü yaptığı heykel bir buzağıydı ve böğürmek de sığırların çıkardığı sesti. İsrail oğullarına: Bu, sizin ve Musa'nın ilahıdır, dedi. Samiri, bu buzağıya tapanlardan birinin ondan bir şey istediğinde cevap vermediği, onlara bir zarar veya yarar dokunduramadığı gerçeğini unutmuştu. Harun onlara dedi ki: "İnne rabbekumu'r Rahmanu fettebiuni ve etiu emri / Sizin rabbiniz şüphesiz çok merhametli olna Allah'tır. Şu halde bana uyunuz ve emrime itaat ediniz." (Taha,88) Yüce Allah'ın kitabında, kavmine hitaben söylediğini bize bildirdiği diğer sözleri de onlara söyledi.

Öfke ve Dönüş Yolculuğu

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "ve lemma recae Musa ila kavmihi gadbane esifa / Musa, kızgın ve üzgün bir halde kavmine dönünce." (Taha,90)

Nefsim için nefsime öfkelendim ve bulamadım

Ondan başkasını. Dedim ki: Suç öndekinindir.

Hep sevindim ve hep vurdum

Çünkü benden onun içinde pişmanlık sırrı vardı

Eğer ben hak isem, bu hususta yalnız eğilim.

Şayet mahluk isem, o zaman öncelikten söz edemem

Kavmine öfkelenmiş, onların davranışlarından dolayı üzülmüştü. Çünkü buzağıyı ilah edinmişlerdi. Bu tanrı buzağı suretindeydi çünkü Samiri Musa ile beraber yürüyen yetmiş kişi arasındaydı. Allah bu yürüyüş esnasında gözlerinin önündeki perdeyi kaldırmıştı. O da neye baksa öküz suretindeki meleği görüyordu. Bu melek arşı taşıyan dört melekten biriydi. Biri aslan suretinde, biri kartal suretinde, biri öküz suretinde ve biri de insan suretindeydi. Samiri öküzü görünce onun Musa ile konuşan ilahi olduğunu düşündü. Bunun üzerine o kavmi için buzağı heykelini yaptı ve bu sizin ve Musa'nın tanrısıdır, dedi. Heykeli kavminin ziynet eşyalarından yaptı. Ki kalpleri mallarına (ziynet eşyalarına) bağlansın. Çünkü mal sevgisinin kalpte köklü bir yerinin olduğunu biliyordu. Ayrıca mal sevgisinin, buzağının kendilerine zarar verip vermediğini veya bir şey istediklerinde kendilerine cevap verip vermediğini düşünmelerine de engel olacağını biliyordu.

Harun onlara dedi ki: Ey kavmim! Sorgulandığınız zaman, Allah'ın sizin hakkınızdaki delili ortaya konmuş olsun diye sınandınız, denendiniz. Sizin rabbiniz rahman olan Allah'tır. O'nun size yönelik rahmetinin göstergesi, O'nun dışında bir tanrı edinip taptığınız halde

size mühlet vermesi ve sizi rızıklan-dırmasıdır. Sonra onlara şöyle dedi: Bana tabu olun.. Çünkü kendisine tabi olmaları yine onlar için hayırlı olacağını biliyordu. Benim emirlerime uyun. Çünkü Musa (a.s.) onu kendi yerine vekil olarak bırakmıştı. Onlarsa: Buna devam edeceğiz. Yani buzağıya tapmaya devam edeceğiz. Bu ibadetten ayrılmayacağız. Musa dönünceye kadar. Bize peygamber olarak gönderilen ve kendisine iman etmemizi emreden odur. Bu bakış açıları, Harun'un (a.s.) kendilerine emrettiği şeye bakmalarını engelledi. Musa döndüğü zaman kavminin yaptığını gördü. Bunun üzerine levhaları yere attı ve kardeşinin saçını başını tutup yolmaya başladı, kavmini uyarmadığı, gerekli önlemleri almadığı için ona verdiği bir cezaydı bu. Bunun üzerine Harun (a.s.) ona annesinin adıyla seslendi. Çünkü anne şefkat ve merhametin yeridir. Dedi ki: "Ya'bne ümme la ta'huz bilihyeti vela bire'si / Ey annemin oğlu! Saçımı sakalımı yolma." (Taha,94) Kavmin böyle bir tavır içine girince, müdahale etmem durumunda beni kınamandan ve "ferrakte beyne beni İsraile ve lem terkub / Israiloğullarınm arasına ayrılık düşürdün; sözümü tutmadın." (Taha,94) demenden korktum. Yani sana tavsiye ettiğim sözlere uygun davranmadm demenden korktum.

Sonra Musa (a.s.) Samiri'ye döndü ve senin zorun neydi? dedi. yani sen ne söyleyeceksin? Ey Sa-miri! Samiri ise, arşın taşıyıcılarından biri olan meleği öküz suretinde gördüğünü, bunun Musa ile konuşan ilahı olduğunu sandığını anlattı. Devamla şunları söyledi: Bunun üzerine onlar için Buzağı heykelini yaptım. Ayrıca Cebrail'in geçtiği yerleri canlandırdığını biliyordum. Çünkü Cebrail bir ruhtur. Onun ayak-izinden bir avuç toprak aldım. -Cebrail'in ayağının bastığı yeri biliyordu- Bu toprağı buzağının içine attım. Buzağı böğürmeye başladı. Samiri kendince tevil ederek böyle bir tavır içine girmişti. Böylece hem sapmış, hem de başkalarını saptırmıştı. Çünkü her tevil isabetli olmaz. Ayrıca o, ışık içinde tecelli olgusunu bütün şeriatların mutlak tenzihle birlikte getirdiklerini de biliyordu.

Musa (a.s.) kardeşinin olay karşısında çekingen davranmasının gerekçesini kabul etti. "kale rab-bi'ğjir li veli ahi ue'dhulna fi rahmetike ve ente erha-mu'r vahimin / EY Rabbim, beni ve kardeşimi bağışla, bizi rahmetine kabul et. Zira sen merhametlilerin en merhametlisisinîdedi." (Araf, 151) Buzağıya tapanlara gelince, bunlar kıssanın içeriğinden anlaşılması muhtemel olabileceği gibi, akli tefekkürün hakkını vermemişlerdir. Hak onları mazur saymadı. Çünkü buzağıya tapanlar akıllarını kullanıp meseleyi irdelememişlerdir. Bu ayetten de anlaşılacağı gibi ilahiyat konularında akli gözlemi esas almak gerekir, ta ki şeriatın konuyla ilgili hükmü varit oluncaya kadar. İsrail oğullarının uğradığı zillete gelince, bu gün dahi gözlemlenmektedir. Allah, onlar için bir ilim ikame etmediği gibi, her zaman ve her millet içinde zelildirler. Bu, Allah'a iftira atanların cezasıdır. Çünkü şeriatta varit olmayan ve akli tefekkür açısından da ibadet edilen ilaha uygun olmayan bir niteliği O'na yakıştırmışlardı.

Allah gerçeği söyler ve doğru yola O iletir.

Aile İçin Çalışma Yolculuğu

Alim için güzel çalışmaktan dolayı ulaştım

Rabbime. Meşguliyetimde bana tecelli etti inayet

Eğer ailem olmasaydı, Allah'a yakın bir kul olmayacaktım

Efendilik ve erdem ehli de olmayacaktım.

Eğer zorlamasaydım nefsimi varlıklarla uğraşmaktan kaçınmaya, izlemeyecekti

Yolların en doğrusunu.

Onun arşının gölgesi altında seçilmişlerden oldum

Yardımcılar resullerle beraber geldiğinde

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "inni anestu na-ren lealli atikum minha bikabesin ev ecidu ala'nnari huden / Eminim ki bir ateş gördüm, belki ondan size bir meşale getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum." (Taha.lO) Bak; nübüvvet gücü ne müthiş! Çünkü o hidayeti bulmuştur. Bundan anlamalısın ki, o gördüğü şeyin kesin ve kaçınılmaz olarak ateş olduğunu söylememiştir. Her ateş alevlendiği zaman nurdur. Nurlar, yanmaya ve tutuşmaya elverişli cisimlerde yakıcı olurlar kuşkusuz. Sahih bir rivayette şöyle deniyor: "Kulunun gözü ondan bir şey idrak ettiğinde yüzün secde yerleri yanar." Secde yerleri nurdur. Bu rivayette, secde yerinin ışığının gözün gördüğü son noktaya kadar ulaşabildiği haber veriliyor.

Bil ki, bir şeyin farklı yönleri olabilir.. Şöyle olması durumunda şöyle olur ve böyle olması durumunda da böyle olur. Yani bir durumdaki hükmü başka bir durumdaki hükmünden farklı olur. Yani görmesi durumu bilmesi durumudur, bilmesi durumu işitmesi durumu gibidir. Aslında ondan idrak edilen şey özü itibariyle birdir. Sadece taalluk ettiği şeyler farklıdır. Dolayısıyla biz bir şey olması itibariyle o gördüğü, konuştuğu...şeyle işitendir. Bazı tartışmacılar her hüküm için özel bir idrak öngörürler ve bunun başka bir idrakten farklı olduğunu söylerler, böylece sayısal olarak birden çok idrak söz konusu olur. Biz bu kanaatte değiliz. Fakat bu yaklaşımı burada zikrettik ki, bizi dinleyen biri, katılmazsak dahi bu görüşü savunan birilerinin olduğunu bildiğimizi bilsin. Taallukların farklılaşması, taalluk edilen şeylerin farklılığından kaynaklanır, taalluk edenin ayrı ayrı şeyler olmasından değil.

Öz birdir; ama hüküm farklı

Bunu söyleyen bir topluluk var ve bu yönde bir yaklaşımı savunurlar

Allah, maksatlarının idrak edilmesinden yücedir.

Kulları ile ilgili. Aksine Allah'ın ayetleri ve ibretli işaretleri vardır

İlah yücedir. Hiçbir akıl Onu idrak edemez.

Şanı yücedir. Hiçbir kul Onu kavrayamaz.

Ancak bizde gerçekleşen suretleri vardır

Hitap bunlarla ilgilidir ve zımnında da suretler var

Kendisine suret isnat edilen bir surete uyar

Her suretin de etrafında bir sur olduğunu görürsün.

Bil ki, bütün iyilik başkaları için çalışmadadır; aile de bu başkaları ifadesinin kapsamındadır. Ailenin şerefi; mensup oldukları kişinin şerefinden gelir. Kur'an ehli ile ilgili bir hadiste, Kur'an ehlinin Allah ehli ve has yakınları oldukları belirtilir. Allah hakkında ehil olma gereği olarak çalışanın ecri ne büyük olur! Bunu iyice anla. Yüce Allah'in Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ehlibeytine gösterdiği inayeti şu ayet-i kerime çok güzel ifade etmektedir: "İnnema yuridullahu li yüzhibe ankumu'rricse ehlel'l beyti ve yutahhirekum tathiren / Ey ehlibeyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." (Ahzab,33)

El-Ferra'ya bu ayette geçen "rics" kelimesinin anlamı sorulduğunda, "kader" anlamında olduğunu söylemiştir. Yüce Allah, Nebi (s.a.v.)in ehlibeytinden günahı gidermek ve onları tertemiz kılmak istediğine göre, kendi ehli ve has yakınları olan Kur'an ehline

nasıl bir inayet gösterir! Bizi onlardan eyleyen Allah'a hamdolsun. Kur'an ehli olmanın en düşük derecesi ondan birkaç kelimeyi ezberlemektir. Bu kişi ezberlediği kelimelerle ahlaklanır, onları gerçekleştirir, sıfatı haline getirirse, ne ala!

Ebu Medyen'in Fas şehrindeki arkadaşlarından biri olan Ebu Abbas el-Haşşab'la ilgili şöyle bir olay duydum: Adamın biri elinde tarikat kitaplarından biri olduğu halde Ebu Abbas'ın huzuruna girer ve kitaptan bir bölüm okur ona. Ebu Abbas sessizce dinler. Adam şöyle der: Efendim! Niçin bunun hakkında benimle konuşmuyorsun? Ebu Abbas ona: Bana oku, diye cevap verir. Bu söz adama ağır gelir ve şeyhimiz Ebu Medyen'in yanma gider ve der ki: Efendim! Ebu Abbas el-Haşşab'ın yanındaydım. İnceliklerle ilgili bir kitaptan bazı bölümler ona okudum ki, konu hakkında benimle konuşsun. Ama o, bana: Kitabı bana oku, diye cevap verdi. Şeyh der ki: Ebu Abbas doğru söylemiştir. Kitap neden bahsediyor? Adam: Zühd, takva, tevekkül, işleri Allah'a bırakma ve Allah yolunun gerektirdiği hususları içeriyor, diye cevap verir. Şeyh ona şöyle der: Kitapta Ebu Abbas el-Haşşab'ın hali olacak bir şey var mı kitapta? Adam, hayır, der. Şeyh ona şu karşılığı verir: el-Haşşab'ın halleri bu kitabın içeriğinin tümünden ibaretse ve sen de onun hallerinden öğüt almamışsan, bunları kendine huy edinmemişsen, kitabı ona okumanın ve kitap hakkında seninle konuşmasını istemenin ne faydası var? O ki sana halleriyle sana öğüt vermiş, haliyle sana açıklamada bulunmuş, nasihat etmiştir. Bu cevap karşısında adam utanır ve gider. Bu hikayeyi bana Hacı Abdullah el-Mervezi İşbiliye'de bir cemaat içinde anlattı. Bak, dostum, onların tarikleri ne güzel. Allah bizi onlardan eylesin, onlara katsın. Bu O'nun elindedir ve O'nun gücü buna yeter.

Korku Yolculuğu

Kendimden Ona kaçtım

Ya da Onun adına Ondan korktum

nedeni nefsimin bilmemesiydi

Nereye döneceğini.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "feferertu minkum lemma hiftukum ve vehebe li rabbi humken ve cealeni mine'l murselin / Sizden korkunca hemen aranızdan kaçtım. Sonra Rabbim bana hikmet bahşetti ve beni resullerden kıldı." (Şuara,21) Bir diğer ayette de şöyle buyurmuştur: "Feharece minha haifen yeter-akkabu /Korka korka, etrafı gözetleyerek oradan çıktı." (Kasas,21)

Üzerimizden bir gün geçmez ki ona ağlamayayım

Yürüdüğünde ve son yerine vardığında

Çok şeyler gördüm, hepsi de onun önünde

Vaktimin hükmüne uyarak gelişmekte ve hüküm onun katında

Korku imam makamlarından biridir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Fela tehafuhum ve hafuni in kuntum müminin / Eğer iman etmiş kimseler iseniz onlardan korkmayın, benden korkun." (Al-i imran,175) Yine melekler hakkında şöyle buyurmuştur: "Yehafune rabbehum min favkihim ve yefalune ma yu'merun / Onlar, üstlerindeki Rablerinden kor-karlar ve kendilerine ne emrolunursa onu yaparlar." (Nur,37) Meleklerin fiilleri korkan kimselerin fiilleridir. Bir diğer ayette yüce Allah, övdüğü bazı kimseler hakkında şöyle buyurmaktadır: "Yehafune yevmen tetekallebu fihi'l kulubu ve'l ebsar / Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar." (Nur,37)) Her makamın, gerçekten

ulaşılması durumunda, kendine özgü bir korkusu vardır. Bir korku da, Allah'tan kaynaklanmadığı sürece taalluk edemez, dolayısıyla sonradan olmadır. Sonradan olma varlıklarda var olan korkuyu mutlaka yüce Allah vücuda getirmiştir. Bu yüzden bizim korkumuz var edene taalluk eder. "Eğer iman etmiş kimseler iseniz benden korkun." sözünün anlamı da budur. Böylece korku, imanın bir sonucu olarak gösterilmiştir. Çünkü doğru sözlü Resulünün Allah katından getirdiği ilâhî ilme bağlıdır korku. İmansız bilgi korku vermez. Özellikle alemin Allah tarafından yaratıldığına dair delil ortaya konduktan, Allah'ın her şeyi bildiği ispat edildikten sonra. Şu halde alem Onun tarafından en güzel şekilde yaratılmak suretiyle bir alemden çıkarılmıştır.

Alemin bozulduğuna dair bir delil yoktur; ama bir durumdan bir duruma, bir menzilden bir menzile intikal eder. Bu imkansız bir şey değildir. Bu intikalden dolayıdır ki, insanlarda Allah'a karşı bir korku meydana gelir. Çünkü bu intikalde Allah'ın muradının ne olduğunu ve kendilerini nereye intikal ettireceğini, hangi sıfatla ve hangi grup içinde kendilerini temayüz ettireceğini bilmez'ler. Mesele kendilerine kapalı olunca korkuları da büyük olur. meleklerin korkusu ise bir mertebeden aşağı bir mertebeye inince zail olan bir korkudur. Nitekim rivayette belirtildiği üzere İblis bütün mahlukat içinde Allah'a en çok kulluk eden biriydi. Hakkında azap sözü tahakkuk ettiği için Allah'a ibadet ederken umduğu mutluluktan uzaklaşma ve kovulma olayı onun hakkında gerçekleşince, yaratıldığı aslına, yani ateşe geri döndü. O ancak ateşle azap görür. Adalete uygun hüküm veren Allah münezzehtir. Allah erleri kendilerinin başkalarıyla değiştirilmesinden korkarlar. Bu yüzden her nefeste Allah ile beraber oldukları hallerini araştırırlar. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ve tetevellev yestebdil kavmen gayrekum summe la yekunu emsalekum / Eğer ondan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar." (Muhammed,38) Burada ayete muhatap olanların Allah'ın emrine aykırı hareket edişleri kast ediliyor. Demek isteniyor ki, onlar sizin gibi emre muhalefet etmezler, aksine Allah'a itaat hususunda daha sağlam bir zemine dayanırlar ve daha güçlü olurlar

Eğer Allah olmasaydı makam bilinmezdi

Arka ve ön de olmazdı

Çünkü biz Allah ile var olduk, Ona çağırıldık ve Ona döndürüldük: "Ela ilellahi tesiru'l umur / Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner." (Şuara,53) Allah beni korku makamına yerleştirince gölgeme bakmaktan korkar oldum, onun beni Allah'tan alıkoyan bir perde olmasından endişe ediyordum. Gölge için geçerli olan bu durum her şey için de geçerlidir. Çünkü insan mutlulukla müjdelense bile dünya güven yurdu değildir. Dünya çizgilerin eksik oluş yurdudur. Bunun sebebi de seri yükümlülüktür. Şeriatı koyanın emir ve nehiy mahiyetli hitabından ibaret olan yükümlülük kalkınca, kul üzerindeki arızi korku da kalkar. Geride kul için bir heybet kalır. Onun korkusu ilâhî şuhudun heybetine dönüşür. Şair kavmin huzurunun celâlini tasvir ederken şöyle der:

Sanki başlarının üzerinde kuş varmış gibi donup kalmışlar

Bu bir zulümden korktukları için değil, celâlden duydukları korku nedeniyledir.

Allah bizi heybet ve tazim ehlinden eylesin. Çünkü bu, ilâhî kutsal şuhutlar aracılığıyla itina gösterilen kulun kalbinin üzerine azametin hakimiyet kurmasından doğan bir durumdur. Bil ki "hafa" kelimesi lügatte açıklık demektir. İmrülkays şöyle der: Onları gizlendikleri deliklerinden açığa çıkardı

Yani Yerbuaları (arap tavşanı) deliklerinden dışarı çıkardı. Çünkü Yerbualar yuvaları için iki kapı açarlar. Avcı birinden yaklaşınca öbüründen kaçarlar. Bu yuvaya en-Nafika denir. Münafık ismi de buradan gelir. Çünkü münafık'ın iki yüz vardır; bir yüzüyle müminlere bakar, onlarla beraber olduğunu gösterir, diğer yüzüyle kafirlere bakar ve onlarla beraber olduğunu gösterir. Böylece Araplar bu özelliğe sahip kimselere münafık adını vermişlerdir. Yüce Allah "nfaken fi'l ardi / yerin içine...bir tünel" (Enam,35) diyen

kimse hakkında diyor ki: Eğer düşmanlar çıktığın taraftan senin peşine düşerlerse, başka bir tarafa yönel ki onlardan yana selamette olasın. Eğer Allah dileseydi, elbette onları hidayet üzere toplayıp birleştirirdi, böylece aynı kapıdan çıkardınız. Resulullah (s.a.v.) zamanında münafıklar, müminlere öyle bir yüzle gelirlerdi ki, bununla onlarla beraber olduklarını göstermiş olurlardı. Müşriklere de onlarla beraber olduklarını gösteren bir yüzle gelirlerdi ve şöyle derlerdi: "innema nahnu. mustahziun /biz onlarla sadece alay ediyoruz." (Bakara, 14) Buna ilişkin olarak yüce Allah "yeste'ziu bihim l Onlarla istihza eder." (Bakara, 15) buyurarak, asıl kendisinin onlarla alay ettiğini haber veriyor. Allah'ın onlarla alay etmesi, onların müminler karşı sergiledikleri fiilin kendisidir, ama onlar bunun farkında değildirler. Bu, Allah'ın onlara yönelik bir tuzağıdır. Nitekim yüce Allah bir ayette şöyle buyurmuştur: "Ve mekeru mekren ve mekerna mekren vehum la şeş'urun / onlar bir tuzak kurdular. Biz de kendileri farkında olmadan, onların planlarını altüst ettik,onlara karşı bir tuzak kurduk." (Nemi,50) Eğer farkında olsalardı bu tuzak olmazdı.

Sakınma Yolculuğu

Aziz vahiy geldi bana ki, geceleyin yola çıkar

Nefsimi ve ailemi; halk ve emir alemine doğru

Ki gerçek ilah olan rabbim hükmetti

Din düşmanının denizin kabaran dalgaları içinde ölmesine.

Yüce Allah bir şahsın sözünü aktararak şöyle buyuruyor: "ve inna lecemiun hazirun / biz elbette uyanık (sakınan) bir cemaatiz." (Şuara,56) Sakınma korkunun bir sonucudur. Yüce Allah bir ayette şöyle buyurmuştur: "Huzu hizrekum /Tedbirinizi alın." (Nisa, 71) Çünkü bir şeyden sakınıp tedbirini alan kimsenin aleyhine olarak o şeyden bir zarar gelmez. Kişinin başına gelen felaketlerin çoğu emin olduğu taraftan gelir. Genellikle kendisi açısından emin olduğu taraftan felakete uğrar. O halde akıl sahibi bir kimse, emin kılındığı taraftan başka bir taraftan emin olmamalıdır. Çünkü Allah'ın, önünden ve arkasından batıl bulaşmayan sözü doğrudur ve Allah doğruyu söyler. Dolayısıyla bu bir sakındırmadır. Kader de yaver gitse alınan tedbir yararlı olur. Çünkü "çok sakınma kaderden kurtaramaz." denilmiştir. Ama bu sakınmanın kaderin bir parçası olması başka, bu takdirde tedbir ve sakınma insanı felaketten kurtarır. Kuşkusuz biz bu gerçeği gayet açık bir şekilde vurguladık:

Ey sakınmamdan sakınışım!

Keşke sakınmam fayda verseydi.

Çünkü sakınmanın en son noktası sakınmaktan sakınma içindedir, onun dayanak edinilmesidir. Allah'ın bize yönelik rahmetinin bir göstergesi bizi kendisinden sakındırmasıdır. Sakınmanın bundan daha açığı ve vurgulusu da olmaz. Ulu Allah şöyle buyuruyor: "ve yuhazzirukumullahu nefsehu vellahu raufun bi'l ibad: Allah, kendisine karşı sizi sakındırıyor. Allah kullarına çok şefkatlidir." (Al-i imran,30) Bizi kendisinden sakındırmış olması şefkatinin bir ifadesidir. Çünkü benzeri gibisi olmayan biri ancak bilinmesi hususunda aciz olunmakla bilinir. O da, O şöyle değildir, böyle değildir demekle beraber, Onun kendisi için ispat ettiği sıfatları kabul etmemizdir. Bunu iman olarak dile getirmek durumundayız, aklımız veya gözlemimiz açısından değil. Çünkü aklımızın yapabileceği tek şey, Ona dönük şeyleri kabul etmektir. O kendisinden başka ilah olmayan daima diridir, münezzeh meliktir, esenlik verendir, güven verendir, her şeye egemendir, üstün iradelidir, cabbar-dır, büyüktür, görünmeyeni ve görüneni bilendir, rahmandır, rahimdir, yaratandır, yoktan varedendir, şekil verendir, hüküm ve hikmet sahibidir. O, bu ve benzeri ifadelerle bize kendisini tanıtmıştır. Biz de bütün bunlara, Onun bilgisi esasında

iman ediyoruz, bizim bunlara ilişkin yorumlarımıza dayalı olarak değil. Çünkü O'nun benzeri gibi hiçbir şey yoktur. O işitendir, bilendir, bir akıl veya görüş tarafından kayıtlandırılamaz. İspat yoluyla Ona dair bir bilgi edinmemizin tek yolu, Onun kitapları ve kendisinin mütercimleri konumundaki resulleri aracılığıyla bize ulaştırdığı şeylerdir, bundan başka bir yol yoktur. Bu isimlerle Onun arasındaki münasebet ise bizce bilinmemektedir. Çünkü herhangi bir şeye ilişkin nispeti bilmek, nispet edileni bilmeye bağlıdır. Bu bağlamda nispet edilene dair bir bilgi elimizde bulunmamaktadır. Dolayısıyla isimleriyle Onun arasında var olan bu nispete dair bir bilgimiz yoktur. Fikir, tefekkür ve mütefekkir bu konuda soğuk demiri dövmekten başka bir iş yapmamaktadır (havanda su dövmektedir.) Allah bizi ve sizi akleden ve Ondan bize ulaşan ve nakledilen bilgiler sınırında duran, ötesine geçmeyen kimselerden eylesin. Bil ki, sakınma yolculuğu kişiyi maddi olandan makul olana, nimetten azaba, gizlilikten açıklığa, ölümden oluşla kaim ve aleme ilişkin bilgimizin neticesi olan hayata çıkarır. Bu da insani varoluşu bilmeyi doğurur, ci-simliği itibariyle insanın nereden sudur ettiğini öğretir. Geriye dönük veya ufka doğru olmayan doğrusal hareketi bildirir. Eğer bu ikisini de bilirse kuşkusuz tabiiyet itibariyle olur. Ayrıca başkasına karşı artışını ve inceliğini gerektiren her makamı da bilir. Gördüğü ve kendisine gelen her şeyde bir basirete sahip olur. Bunda onun için bir eğlenme ve nimet de vardır. Bu makamda bu nitelikte ve tevarüs ilmine dayalı olarak durur. Hangi durumlarla karşılaşacağını, neyin miras bırakılacağını, kimden miras alınacağını ve kimin varis olacağını bilir. Bu yolculuk sayesinde nurların doğuş yerleri, sır hilallerinin doğduğu yerleri bilir. Bunun neticesinde kendilerini zatlarından ve zatlarıyla nimetlenmekten uzaklaştıran sıfatları idrak etmekten sakınırlar. Ancak onlar için kurtuluşun bütün bunların ardından olması durumu başka, o zaman ondan sakınırlar. Düşman çok kuvetli olsa da Allah'ın yardımıyla onlar galip gelirler. Çünkü Allah'a hiç kimse karşı koyamaz ve hiç kimse Allah'ı mağlup edemez. O üstün iradelidir, merhamet sahibidir. Bu sıfat kulda gerçekleştiğinde, her işte Allah onun elinden tutar, onu kendisi için kurtuluş olan şeye iletir. Su üzerinde yürümek, ruh ve beşer cinsinden düşmanlardan kurtulmak, düşmanları helak etmek gibi harikuladelikler de sergiler. Bu yolculuğun sonunda ebedi mutluluğu getiren ilâhî yakınlığa nail olmak vardır. Bu makamda kişi, onda gerçekleştirdiği yolculuğu esnasında kendisiyle ebedi mutluluğu arasına girdikleri için sakındığı bütün engellerden emin olur. Şayet yeryüzündeki her şey kendisine hücum etse, o da onlara saldırır ve onları yenilgiye uğratır. Bu yolculuk kendisiyle nitelenen sahibine, sırların gizliliklerini keşfetme kabiliyetini bahşeder. Çünkü nuru her türlü şüpheyi, cehaleti yırtar, her türlü çarpıtmayı ve yalanı geçersiz kılar, nefis üzerinde cesaret, gözü peklik ve kuvvet etkisi bırakır. Bu himmetle öyle işler yapar ki cüssenin büyüklüğü ve sayısal çoklukla bunları yapamazdı. Şu kadarı var ki bu yolculuğa çıkan kişi yola girdiği ilk anda doğal bir telaş, göğüs sıkışması ve korku yaşar. Çünkü yolun başında kendinde bir zayıflık buna karşılık bu makamda da bir güç görür. İşte bu zayıflık ve onunla da kaim olan zillet onda izzet ve kuvvet olarak netice verir. Zahir ve batın ilmini onun için ortaya çıkarır; artık hiçbir şey ona gizli kalmaz. Bizzat Allah onun işlerini üstlenir; onu doğruluğa çıkarır, hidayete iletir. İlgi gösterilen biri olur. iyice güvene kavuşuncaya kadar Allah'tan ona müjde gelir. Derken tebliğe dair gerekçeleri artıkça artar. Çünkü korku engelleyici ve korkaklık alıkoyucudur. Ne var ki, Hak bu yolculuğu gerçekleştiren kişiyi destekler. Bu öyle bir destektir ki, Onunla bilinir, Onun aracılığıyla Ona yaklaşılır ve Ona meyledilir. Bunun olması kaçınılmazdır. Hasımlarına karşı bir kanıt, bir güç ve bir açıklık bahşedilir.

Allah gerçeği söyler ve doğru yola o iletir.

Salat ve selam efendimiz Hz. Muhammed'in, ehlibeytinin ve ashabının üzerine olsun.

Alemlerin rabbi olan Allah'a hamdolsun. Amin.

YEDİNCİ KİTAB

KİTABU'L VESAYA

VASİYTLERİ KİTABI

Şeyhu'l Ekber
MUHYİDDİN İBN. ARABÎ K.S.

VASİYETLER KİTABI

Bismillahirrahmanirrahim

Hz. Nebî (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

- Benim ve benden önceki Nebilerin söylediği en üstün kelam :"La ilahe illallah" tır.

İşlediğin hiçbir ameli hakir görme. Çünkü Allah bu ameli yaratırken ve bizim üzerimize vacip kılarken küçümsememiştir. O, bir işi teklif etmişse, bu, ona gösterilen itina ve inayetin bir göstergesidir ki, O'nun katında en büyük mertebe sahip olan sana bunu işlemeni emretmiştir. Sen, O'nun sana teklif ettiği amellerin mahallisin. Hz. Rasulullah (s.a.v.) mizah yapar, ama doğrudan başka türlü kırıcı söz söylemezdi. Ve şöyle derdi: "İnsanların dillerinin hasadından başka onların burunlarını sürten ne var ki?" Filozoflardan biri şöyle demiştir: "Dilden başka uzun süre zindanda tutulmayı hakkeden başka bir şey yoktur. Allah onu iki dudağın ve dişlerin arkasında yarattığı halde yine de kapıyı açar ve uzun uzun fuzuli yere konuşur."

Hastaları ziyaret et. Hastalık ibret alınacak bir manzaradır. Çünkü kul hastalandığı zaman Allah onun yanındadır. Hiç hasta görmedin mi, Allah'tan başka kimseden bir şey istediği, Allah'tan başka kimseyi andığı vaki midir? Onun dilinden hak konuşur. Kalbinde Ona iltica etmiştir. Hasta her zaman Allah ile beraberdir. Diğer bir ifadeyle Allah'ın yanında hazır olmasından dolayı hastadır. Dilenciye yedir, içir. Çünkü o, senden dilenmesi sebebiyle seni, kullarına yediren ve içiren hakkın menziline çıkarmıştır. Ki Hak, ihtiyacından arta kalanı infak etmeni emretmiştir. Dilenciyi boş çevirme, onun sevindirecek, gönlünü hoş tutacak tatlı bir söz, güler bir yüz dahi olsa ondan esirgeme. Hasan ve Hüseyin'den (r.a) bir dilenci bir şey istediği zaman derhal bağışta bulunmaya koşar ve şöyle derlerdi: "Hoş geldin, vallahi, sefalar getirdin. Azığımı ahirete taşıyacaksın."Kullara zulmetmekten sakın. Çünkü zulüm, kıyamet günü karanlıklara dönüşür. Kullara zulmetmek, Allah'ın verilmesini vacip kıldığı' haklarını vermemendir. Kesinlikle hiçbir dilenciyi azarlama, itip kakma. Çünkü aç insan yemek ister, yolunu yitirmiş insan da rehberlik ister.

İlmiyle amel etmeyen bir alim gördüğün zaman, onun ilmiyle sen amel et, ki ilmin hakkı yerine gelmiş olsun. Sakın o alimi kötüleme, çünkü sahip olduğu ilmin Allah katında derecesi vardır. Süslenmeye, güzel görünmeye dikkat et. Çünkü bu başlı başına bir ibadettir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Huzu. ziynetekum / Güzel elbiselerinizi giyin." (Araf,31) Bir adam Resulullah'a (s.a.v.): "Ayakkabımın ve elbisemin güzel olmasını seviyorum" dedi. Resulullah (s.a.v.) ona şu karşılığı verdi: "Allah güzeldir, güzeli sever." Bir diğer hadiste de şöyle buyurmuştur: "Allah, kendisi için süslenmene herkesten daha layıktır." Senden aldığı ve sana verdiği şeylerde Allah'ı daima gözet. Çünkü senden bir şey almışsa, bu, senin sabretmen, dolayısıyla seni sevmesi içindir. Çünkü Allah sabredenleri sever. Seni sevdiği zaman, sevenin sevgilisine yaptığı muameleyi sana yapar. Yitirdiğin her şeyin yerini dolduracak bir karşılığı vardır, Allah hariç.

Senden ayrıldığı zaman her şeyin bir karşılığı var Ama Allah senden ayrıldığında Onun yerine koyacağın bir şey yok.

Aynı durum, sana bağışta bulunduğu zamanda da geçerlidir. Onun sana verdikleri arasında, senden aldığı şeylere karşı sabretmen de vardır. Ayrıca sana şükretmeyi de vermiştir ve O şükredenleri sever. Musa : Ya rabbi! Şükür nedir? diye sormuş, yüce Allah şöyle buyurmuştur: Nimetin benden olduğunu gördüğün zaman bu şükrün hakkıdır."

Allah'ın hakları içinde en vacip olanı eda et. O da ona hiçbir şeyi ortak koşmamandır. Ki vaz edilmiş sebeplere güvenme ve kalben onlara meyletme demek olan gizli şirk de bunun içine girer. Bu, müminlerin başına gelen en büyük dini felakettir. Nitekim şu ayette de buna işaret edilmiştir: "Ve ma yu'minu ekseruhum billahi illa ve hum muşrikun: Onların çoğu, ortak koşmadan Allah'a iman etmezler." (Yusuf, 106) Hz. Resulullah aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Allah'ın kullar üzerindeki hakkı nedir, bilir misiniz? Ona ibadet etmeleri ve hiçbir şeyi ona ortak koş mamalarıdır." Buna gizli şirkle, islamı kesip ortadan kaldırmak demek olan açık şirk dahildir. Ardından Hz. Resulullah aleyhisselâm şöyle buyurmuştur: "Kullar Allah'ın bu hakkını eda ettikleri zaman onların Allah üzerindeki hakları nedir bilir misiniz? Allah'ın onlara azap etmemesidir." Yani sadece Allah'a yönelmek gerekir. İnsanlar sebeplere dayandıkları sırada Allah onlara azap eder, çünkü sebepler her zaman yitip gidebilecek olgulardır. Sebepler mevcutken, onların kaybolacakları vehmiyle azap eder, sebepler ortada yok iken, bu sefer de yokluklarıyla onlara azap eder. Dolayısıyla Allah'ı bırakıp sebeplere güvenip dayananlar daima azap içindedirler. Ama ortak koşmadıkları zaman rahat ederler, sebeplerin yitip gitmesiyle herhangi bir acı duymazlar.

Yeryüzünde büyüklük istemekten sakın. Çünkü büyüklenme isteyen, baş olmayı ister. Hz. Nebî (s.a.v.) bunun "kıyamet günü hasret ve pişmanlık" olduğunu buyurmuştur. Adı sanı bilinmeyen silik bir kişi olmaktan ayrılma. Allah'tan zillet, miskinlik, huşu ve itaat ehli olmayı iste. Sana, yerine getirmen durumunda mutlu olacağın bir şeyi tavsiye eden kişi Allah tarafından sana gönderilmiş bir elçidir. Rabbin katında ona şükret. Bilen ve bildiğiyle amel eden ol; bilen, ama bildiğini yapmayan olma. Aksi takdirde insanları aydınlatırken yanıp giden bir çıra gibi olursun. Müminleri sev. Çünkü müminler bir beden gibidirler, bedenin bir uzvu ağrıdığı zaman diğer uzuvlar hemen hareket geçer, aynı acıyı duyarlar.

Hz. Resulullah aleyhisselam şöyle buyurmuştur: "Salih arkadaş misk gibidir, miskin kendisi sana ulaşmasa bile kokusu ulaşır. Kötü arkadaş da körük gibidir, kıvılcımları sana ulaşmasa bile dumanı ulaşır." Senin velayetin altında bulunan kimselere karşı Allah'ın koyduğu sınırları ikame et. Çünkü sen bundan sorumlusun. Nefsinin velayetini boz ve ona Allan in hadlerini hakim kıl. Aklına bir iyilik gelirse, bu, meleğin ilhamıdır. Şayet içinden bir iyiliğin engellenmesi geçiyorsa, bu da şeytanın telkinidir.

Hayır ve şerri şeriatın tanımladığı ölçülerde tanı. Bu da seri ilimleri öğrenmenin gerekliliğini göstermektedir. Çünkü Allah'ın sınırlarını ikame etmek bununla mümkündür. Abdesti kusursuz bir şekilde tamamla, özellikle soğuk havalarda. Çünkü Hz. Nebî (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın hataları neyle sildiğini ve dereceleri neyle yükselttiğini size bildireyim mi? zorluklara rağmen abdesti eksiksiz bir şekilde almak." Her Cuma mutlaka yıkan, gusül al. Çünkü haftada bir yıkanmak bedeni temizler ve rabbi razı kılar. Bir kul, Allah emrettiği için Allah'ı razı eden bir fiil işlediğinde Allah'ın emrini yerine getirmiş olur. Farz namazları cemaatle kılmaya devam et. Namazları cemaatle kılmanın amacı, topluca dini ikame etme kararı almadır, bu hususta icma etmedir. Teheccüt namazına da devam et. Gecenin başında uyu sonra uyanıp namaz kıl, sonra uyu ve tekrar sabah namazını kılmak üzere uyan.

İbni Rahveyhi tesbihatı çekmeyenin namazının sahih olmayacağı kanaatindedir. Elinden geldiğince ihtilaflardan, tartışmalardan uzak dur. En büyük cihada devam et. En büyük cihad hevana karşı verdiğin mücadeledir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Katilullezine yelunekum mine'l kuffari / Kafirlerden yakınınızda olanlara karşı savaşın." (Tevbe,123) Nefsinden daha büyük kafir de olmaz., çünkü nefis, Allah'ın kendisine bahşettiği nimetleri inkar eder.. Nefsine karşı bu cihadı verdiğin zaman en büyük cihadı gerçekleştirmiş olursun, ki bu esnada öldürülürsen, rablerinin katında rızıklanan, Allah'ın kendilerine bahşettiği fazlından dolayı sevinen diri (şehid)lerden olursun. Kul, her zaman en büyük cihadı sürdürmek durumundadır. Çünkü yaratılışının bir yönü, onu Hakkın kendisini davet ettiği şeye muhalefet etmeye çağırır. İnsan, temel yaratılışı itibariyle hevasına tabidir. Bu bakımdan heva, hakkın hakkı ile ilgili olarak irade konumundadır. Hak,

nevasının yapmasını istediği şeyi irade ettiğinde hak onu yapar. Komşu ve komşuluk haklarına riayet et. Evlerinin sana yakınlıklarına göre komşularına öncelik tanı. Hiçbir kulu küçümseme. Çünkü Allah onu yaratırken küçümsememiştir. Denilir ki: Hz. İsa (a.s.) bir domuzun yanından geçti. Domuza, mutlulukla geç, dedi. Orada bulunanlar bu tavrını garipseyerek söylendiler. Bunun üzerine İsa (a.s.) şöyle dedi: Ben dilimi hayır söylemekten başka bir şeye alıştırmam.

Şair şöyle der:

İnsanlar, sayılarınca sözlerden ibarettirler

O halde sen duyulan en güzel söz ol

İnsanlardan bir diken seni incitirse

Sen onu savan en güçlü kalkan ol

Onlar arasında bu şekilde kaldığın sürece

Sen, vallahi yararlı bir imamsın

Böbürlenmekten sakın. Elbisenin eteğinin topuklarından aşağı olmamasına dikkat et, ya da bacağının ortasına kadar uzasın. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Mü'minin izan bacağının yarısına kadar uzanır." Hz. Resulullah (s.a.v.) Hz. Ali'ye (r.a) şöyle buyurmuştur: "Elbiseni kısaltman haktır. Bu elbisenin daha dayanıklı, daha korunaklı ve daha temiz olmasını sağlar." Pejmürde ol, çünkü tevazu imandandır ve dünyada refah içinde olmamaktır. Kaba, sert elbiseler giyinin, şeklinde bir nass varit olmuştur. Bu hacıların ve kıyamet ehlinin sıfatıdır. Çünkü kıyamet ehli saç baş dağınık, doz duman içinde, yalın ayak ve çıplak olurlar. Bu hal, kibiri yok eder, kendini beğenmişlikten, böbürlenmekten, kibirden ve zeki görünmekten uzaklaştırır. Hiç kuşkusuz bunlar müminin mutluluk yolunda yer alan eziyet verici engellerdir. Bu eziyetler de ancak gösterişsiz giyinmekle yani pejmürdelikle bertaraf edilebilirler. Bu yüzden Hz. Resulullah (s.a.v.) pejmürdeliği imandan saymıştır. Hayalı ol. Çünkü Allah, hayalıdır ve Allah'tan haya etmek de Allah'ın razı olmadığı şeyi terk etmektir. Başkalarına nasihat et. Çünkü Hz. Nebî (s.a.v.) "Din nasihattir." buyurmuştur. Allah'ın dininde nasihat eden kimse, Allah'ın kulları ile onları mutlu kılacak şeyleri buluşturan, kaynaştıran kimsedir. Bunun için de büyük bir ilme, kuşatıcı bir akla, sahih bir fikre, güzel bir bakış açısına ve ılımlı, mutedil bir mizaca gerek vardır. Bunlara da herkes sahip olamaz. Yeme ye içmede verayı/haram şeylerden, fazlalıktan sakınmayı esas aldığın gibi konuşmada da fazlalıktan, haramdan sakın. Vera; haram ve şüpheli şeylerden sakınmak demektir. Emredilen şeyler hariç acele etmekten sakın. Acele edilmesi emredilen şeylerse, vaktin başında namaz kılmak, misafiri ağırlamak, ölüyü bir an önce defnetmek, buluğ çağına gelmiş bakireyi evlendirmek ve ahiret için yapılan her ameldir. Akrabalık bağlarına riayet et. Çünkü akrabalık bağı rahmandan bir daldır. Bizimle Allah arasındaki bağ da bununla kurulur. Kim akrabalarıyla bağlarını sürdürürse Allah da onunla bağlarını sürdürür. Kim akrabalarıyla bağlarını keserse Allah da onunla bağlarını keser. Allah'a muhtaç olduğun gibi, ondan yana fakir ol. Tıpkı Efendimiz (s.a.v.)in buyurduğu gibi " Euzu bike minke / Senden sana sığınırım." . Allah'tan yana fakır olman, rablık kokusunun senden gelmemesi, aksine sırf kulluk sergilemen demektir. Nitekim Hak'ta da kulluktan bir eser olmaz. Zaten Onun açısından bunun olması imkansızdır. O sırf Rab'dir. Sen de sırf kul ol. Karnını tıka basa doldurup çok yemekten sakın. Çünkü çok yemek insanın zekasını etkisizleştirir, aklının keskinliğini köreltir.

Yaşamak için ye, rabbine itaat etmek için yaşa.

Yemek için yaşama, semizlemek için yeme.

Arkadaşlık ettiğin ve seninle arkadaşlık eden herkese mertebesinin gerektirdiği şekilde muamele eyle. Şu halde Allah'la, rablığını ikrar etmek suretiyle verdiğin sözü eksiksiz yerine getirerek muamele et. Resullere uymakla muamele et. Meleklere temizlikle muamele et. Hz. Nebî aleyhisselâmın şu sözü de buna işarettir: "Ey Ali! Yemeğe tuzla başla, tuzla bitir. Çünkü tuz yetmiş hastalığın şifasıdır. Bunlar arasında delilik, cüzam, alaca hastalığı, diş ağrısı ve karın ağrısı vardır. Ey Ali! İçeri girdiğin zaman: Bismillah ve billah (Allah'ın adıyla ve Allah ile). Eşhedu en la ilahe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhu ve resuluh" de. O zaman Allah buyurur ki: İnsanlar gafil oldukları bir sırada kulum beni andı."

Şeyhlerden biri şöyle anlatır: Şeyhime, bana tavsiyede bulun, dedim. Dedi ki: "Oğlum! Kapıyı kapat, sebepleri kes, Vahhab olan Allah'la otur. O seninle arada perde olmaksızın konuşur."

Şeyhlerden birine sorulmuş: En sevdiğin ihvan hangisidir? diye o da şu cevabı vermiş: "Sürçmelerimi affeden, açığımı kapatan ve gerekçelerimi kabul eden."

Yüce Allah Musa'ya (a.s.) şöyle vahyetti: Yükseklerde tek başına uçan, ağaçların en uçlarındaki meyveleri yiyen, berrak sulardan içen, gece bastırınca bir mağaraya sığınıp, benimle ünsiyet kurup bana isyan edenlerden uzaklaşan kuş gibi ol."

Kimin içi güzel olursa Allah onun dışını da güzel yapar. Ahiretini ıslah edenin Allah dünya işlerini de ıslah eder.

Kendisiyle Allah arasındaki ilişkilerini ıslah eden in Allah, onunla diğer insanların arasını ıslah eder. Ebu Hazım el-A'rac'a soruldu: Aklından hangi düşünce geçer? Dedi ki: Allah'tan razı olmak ve insanlardan müstağni olmak.

Harun er-Reşid, bozduğu bir yeminin kefareti olarak yaya hacca gitti. Yolculuk esnasında sık dallı ağaçların gölgesinde dinlenirdi. Bir yerde dinlenirken Behlul oradan geçti ve şöyle dedi:

Diyelim ki dünyada bolluk içinde yaşadın

Ölüm sana gelmeyecek mi?

Ey dünyanın talibi olan!

Bırak dünyayı, istediği gibi davransın sana

Nereye kadar dünyanın talibi olacaksın

Bir ağacın gölgesi sana yeteceği halde

Doğru (isabetli, hatasız, şeriat ve adalete muvafık) yolu izleyen, muradın künhüne varır.

Doğrusunu Allah herkesten daha iyi bilir.

SEKİZİNCİ KİTAB

KİTABU' HİLYETİ'L EBDAL

ABDALLARIN SÜSÜ KİTABI

Şeyhu'l Ekber
MUHYİDDİN İBN. ARABÎ K.S.

ABDALLARIN SÜSÜ KİTABI

Ve bundan zuhur eden marifetler ve haller

Bismillahirrahmanirrahim

Rabbim, bana nimet verdin, arttır nimetini.

İlham ettiklerinden dolayı Allah'a hamdolsun.

O, bilmediklerimizi bize öğretti. Allah'ın bizim üzerimizdeki lütuf ve fazileti büyüktür. Allah'ın salat ve selamı en muazzam bir makamda bütün kelimeleri içeren kitap verilen kerem sahibi efendimizin üzerine olsun.

Beş yüz doksan dokuz senesinin Cemaziyel evvel ayının on ikinci gecesi Taif te Miye evinde istihareye yattım. Resulullah'm (s.a.v.) amcasının oğlu Abdullah b. Abbas'ı (mezarını) ziyaret etmek maksadıyla orada bulunuyorduk. İstihareye yatmamın nedeni, arkadaşlarım -Ebu'l Ganaim b. Ebu'l Futuh el-Harrani'nin(Allah ona rahmet etsin) azatlısı-Ebu Muhammed Abdullah b. Bedb. Abdullah el—Habeşi ile Ebu Abdullah Muhammed b. Halid es-Sadafi et-Telemsani-Allah ikisini muvaffak kılsın-için istekte bulunmak, bu ziyaret için burada bulunduğum günler boyunca ikisinin ahiret yolculuğunda yararlı olacak bilgileri onlar için kayda geçirmekti. Onlar adına istihareye yattım ve bu risaleyi kaleme aldım, adını da Hilyetu'l Ebdal (abdalların süsü ve bundan zuhur eden marifetler ve haller) koydum. Bu, hem onlar için hem de başkaları için mutluluk yolunda yardımcı olur. Kitapçık, irade türlerine ilişkin kapsamlı bir bab konundadır. Kainatın yaratıcısından destek ve yardım dileriz.

Fasıl:

Hüküm hikmetin, ilim de marifetin neticesidir. Hikmeti olmayanın hükmü olmaz. Marifeti olmayanın da ilmi yoktur. Allah'ı bilen hakim kıyam halindedir, hikmet sahibi arif kişi de durmuş (vakıf) vaziyettedir. Dolayısıyla hakim alimler "Lamî", hikmet sahibi arifler de "Baî"dirler.

Fasıl:

Zahit kişi dünyasını terk ettiği için ihtiyaç duymaz hale geldiği, tevekkül eden de işini efendisine havale ettiği, mürid dinlemek ve vecdle, abid ibadet ve cehdle, hikmet sahibi arif himmet ve kast ile kaim olduğu için hakim alimler gayb içinde kayboldular. Onları hiçbir alim, hiçbir mürid, hiçbir abid tanımadı. Hiçbir tevekkül eden ve hiçbir zahid de onlara şahit olmadı. Şu halde zahidin dünyasını terk etmesi bedel içindir, mütevekkilin tevekkülü de amaca ermek içindir. Müridin vecde gelmesi sıkıntıyı, kederi atmak içindir. Ağabeydin cehdi yakınlık arzusuna yöneliktir. Hikmet sahibi arifin maksadı ise himmetiyle vasıl olmaktır. Hak ise şekli silinen, ismi kaybolup giden kimseye tecelli eder. İşte marifet budur. Geride kalan vasıflar ise harfler gibi sebep konumundadırlar. Bütün bunlar gözleri kör eden, nurları söndüren illetlerdir. Eğer kevnin varlığı olmasaydı ayn zuhur ederdi. Eğer isimler olmasaydı müsemma tebarüz ederdi. Eğer sevgi olmasaydı vuslat devamlı olurdu. Eğer bundan nasiplenme olmasaydı, mertebelere sahip olunurdu. Eğer hüviyet (O'luk)olmasaydı benlik (inniyet) zuhur ederdi. O olmasaydı ben olurdu. Eğer sen olmasaydı, cehaletin resminin kaim olduğu belli olurdu. Eğer anlama olmasaydı, ilmin hakimiyeti güçlenirdi. Bu karanlıklar dağılınca ve bu letaif uçuşunca aşağıdaki sözleri bir araya getirdik:

Şiir:

Kalbine tecelli etti, daima olan

Orada ve ezelin gaipleri içinde

Ayn Onu idrakten engellenmedi

Senden başka, ama darb-i mesel ile

Kalbe açıkça belli oldu, ki

Gördüğü, daima kendisiyle beraberdir

Hitap kelam ilmiyle geldi

Ve yüceliği mahallin çizgilerini gösterir

Fasıl:

Endülüs ülkesinde "Merşanetu'z Zeytun"da salih bir arkadaşımız vardı. Kur'an öğretirdi. Büyük bir fakih, hafız, erdemli bir kişi olup yoksullara hizmet ederdi. Abdülmecid b. Seleme adlı bu zat -Allah onu muvaffak etsin- bana şunu anlattı: "Bir gece namaz kıldığım köşemde Kur'an okuyordum. Kur'an'dan bir hizip tamamlayıp başımı geri doğru omuzlarıma yaslayarak Allah'ı zikrettim. Birden bir şahıs belirdi, üzerinde namaz kıldığım seccademi altımdan çekti. Onun yerine kuru bir hasır serdi ve : Bunun üzerinde namaz kıl, dedi. Evimin kapısı kapalıydı. Ondan korktum. Bana dedi ki: Allah ile ünsiyet kuran kimse korkmaz. Sonra şöyle dedi: Her durumda Allah'tan kork. Derken içime ilham edildi, ona dedim ki: Efendim! Abdal ne ile Abdal olur? Bana dedi ki: Ebu Talib'in el-Kut adlı eserde zikrettiği şu dört şeyle: Susmak, yalnızlığa çekilmek, açlık ve geceleri uykusuz kalmak. Bunu dedikten sonra çekip gitti. Nasıl içeri girdi, nasıl çıktı, anlamadım. Ama kapım hala kapalıydı ve bana verdiği hasır altımdaydı." Bu adam Abdallardan biridir. Adı Muaz b. Eşres'dir-Allah ondan razı olsun- Anlattığı dört şey bu yüce tarikatın sütunları ve temelleridir. Bu şeylere adım atmamış, derinlik kazanmamış kimse Allah'ın yolundan şaşmıştır. Bu kitapçıkta amacımız bu dört fasıldan ve bunlardan kaynaklanan marifet ve hallerden söz etmektir. Allah bizi ve sizi bunları gerçekleştiren ve devamlı surette uygulayan kimselerden eylesin. Hiç şüphesiz O'nun gücü buna yeter.

Susma Faslı:

Susma iki kısımdır: Bir bütün olarak Allah'tan başkası ile beraber Allah'tan başkası ile konuşmaktan lisanen susmak. Herhangi bir varlıkla ilgili olarak nefiste uyanan herhangi bir düşünce ile ilgili olarak kalben susmak. Dili susup da kalbi susmayanın yükü hafif olur. Dili ve kalbi susanın sırrı zahir olur, Rabbi ona tecelli eder. Kalbi susup dili susmayan hikmet diliyle konuşur. Dili de kalbi de susmayan kimse şeytanın mülkü ve maskarası olur. Dilin susması genel halkın ve sülük erbabının menzillerinden biridir. Kalbin susması, müşahede ehli yakınların (mukarreb) sıfatlarından biridir. Salik-lerin suskunluk hali belalardan selamette olmaktır. Yakınların (mukarrebin) susması hali ünsiyet konuşmasıdır.

Bütün hallerde susmayı benimseyen kimse için rabbiyle konuşmaktan başka bir şey kalmaz. Çünkü insanın kendi içinde konuşmayıp susması imkansızdır. Başkalarıyla konuşmaktan rabbiyle konuşma haline intikal edince sırdaş, yakmlaştırılmış ve konuşması teyit edilmiş biri olur. Konuştuğu zaman doğru konuşur, çünkü Allah adına konuşur. Yüce Allah Nebisi (s.a.v.) hakkında şöyle buyurmuştur: "Ve ma yantiku ani'l hava / O, arzusuna göre konuşmaz." (Necm, 3) Çünkü doğruyu konuşmak yanlışta susmanın bir neticesidir. Allah'tan başkası ile konuşmak her durumda hatadır. Allah'tan başkası aracılığıyla konuşmak ise her yönden kötüdür. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "La hayre Ji kesirin min necvahum illa men emere bi sadakatin ev ma'rufin ev islahin beyne'n nas / Onların

fisıldaşmalarmm birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka yahut bir iyilik yahut da insanların arasını düzeltmeyi isteyen müstesna." (Nisa, 114) Bunun şartlarının kemal bulması amacına yönelik olarak yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ve ma umiru illa li ya'budullahe muhlisine lehu'd din / Halbuki onlara ancak, dini yalnız Ona has kılarak Allah'a kulluk etmeleri emrolunmuştu." (Beyine,5) Susma hali için, türüne göre vahiy makamı vardır. Susma, Allah'ı bilme (marifetullah) ile sonuçlanır.

Yalnızlığa Çekilme Faslı:

Yalnızlığa çekilme, lisanen susma sebebidir. İnsanlardan uzaklaşıp yalnızlığa çekilen insan konuşacak kimse bulamaz. Bu da lisanen susmasına yol açar. Yalnızlığa çekilme iki kısımdır: Biri Mürid-lerin yalnızlığa çekilmesi (uzlet). Bu bedenen başkalarının arasına karışmaktan uzaklaşma şeklinde olur. Diğeri ise muhakkiklerin yalnızlığa çekilmesidir. Bu da kalben varlıklardan uzaklaşıp yalnızlığa çekilme şeklinde olur. onların kalpleri sadece Allah'ı bilmenin alanıdır. Bu müşahededen hasıl olmuş Hakkın şahididir. Yalnızlığa çekilenlerin bu fiillerinin gerisinde üç niyet vardır: Biri, insanların şerrinden sakınma niyeti. İkincisi kendi şerrinin başkasına ulaşmasından sakınma niyeti. Bu niyet öncekinden daha üstündür. Çünkü birincisinde insanlara karşı suizan beslenirken ikincisinde kendi nefsine karşı suizan beslenmektedir. Senin kendi nefsine karşı suizan beslemen daha iyidir. Çünkü sen nefsini daha iyi bilirsin. Üçüncüsü mele-i ala'da Mevla ile sohbet etme niyeti. İnsanların en üstünü rabbiyle sohbet etmeyi tercih ederek yalnızlığa çekilen kimsedir. İnsanlara karışmaktansa yalnızlığı tercih eden kimse, rabbini başkalarına tercih etmiştir. Rabbini tercih eden kimseye rabbinin bahşettiği bağışları ve sırları kimse bilemez. Çünkü kalpte yalnızlığın, uzletin gerçekleşmesi, ancak uzaklaşılan kimseden kaynaklanan bir ürkmenin ve sığınılan kimseye karşı da bir ünsiyetin kalbe hakim olması ile mümkündür. Budur insanı yalnızlığa iten. Yalnızlıkta susma şartına gerek yoktur. Çünkü zaten yalnızlık susma demektir. Bu dilin susmasıdır.

Kalbin susmasını ise yalnızlığa çekilme sağlamaz. Bir kimse kendi içinde Allah'tan başkası vasıtasıyla Allah'tan başkasıyla konuşabilir. Bu yüzden susmayı, tarikatta kendisiyle kaim rükünlerden biri olarak sunduk. Yalnızlıktan, uzletten ayrılmayan kimse ilâhî vahdaniyetin sırlarına vakıf olur. Bu da ona birtakım marifetler ve sırları, yani sıfat mahiyetinde olan teliğin sırlarından kazandırır. Yalnızlığa çekilme (uzlet) hali, uzlete çekilen kişi ister salik olsun, ister muhakkif olsun, beşeri vasıflardan tenzih halidir. Uzletin en yüksek hali ise halvettir. Çünkü halvet uzlet içinde uzlettir. Bu yüzden halvetin sonuçları da genel uzletin sonuçlarından daha güçlü olur. uzlete çekilen kişinin Allah ile beraber yakin sahibi olması gerekir, ta ki uzlet evinin dışındaki her hangi bir şeyle ilgili bir husus zihninde belirmesin. Eğer kişi yakinden yoksun ise, bu takdirde uzleti boyunca uzleti için gücünü hazırlaması gerekir. Ki uzleti esnasında zorunlu olarak kendisine tecelli eden şeylere ilişkin yakini güçlensin. Bu, uzletin sağlam şartlarından biridir. Uzlet dünya marifetiyle sonuçlanır.

Açlık Faslı:

Açlık bu ilâhî yolun üçüncü rüknüdür ve geceleri uykusuz kalmaktan ibaret olan dördüncü rüknü de içermektedir. Nitekim uzlet (yalnızlığa çekilme) de susmayı içerir. İki türlü açlık vardır: Biri isteğe bağlı açlıktır. Bu, saliklerin açlığıdır. Biri de zorunlu açlıktır. Bu da muhakkiklerin açlığıdır. Çünkü muhakkik nefsini aç bırakmaz; ancak şayet ünsiyet makamında bulunuyorsa yemeğini azaltır. Buna karşılık heybet makamında bulunuyorsa yemeğini arttırır. Muhakkikler açısından yemeğin çokluğu, müşahede esnasında gördükleri karşısında içinde bulundukları halden ötürü kalplerine yansıyan hakikat nurlarının parıldayışlarının sıhhatinin delilidir. Yemeğin azlığı ise, müşahede ettikleriyle ünsiyet içinde

oluş hali itibariyle yaptıkları konuşmaların sıhhatinin delilidir. Salikler açısından yemeğin çokluğu, Allah'tan uzak oluşlarının, O'nun kapısından kovulmuşluklarının, şehvani-hayvani nefsin bütün gücüyle onları istila etmesinin delilidir.

Onlar açısından yemeğin azlığı ise, ilâhî cömertlik nefhalarmın onların kalplerine yansımasının ve onları bedenlerini düşünmekten alıkoymasının delilidir. Açlık her halde ve her açıdan salik ve muhakkik için büyük neticelere nail olmanın sebebidir. Büyük neticeler derken salikler için halleri ve muhakkikler için de sırları kast ediyoruz. Yeter ki aç kalan kimseye açlık eziyeti hakim olmasın. Çünkü açlık eziyeti baskın çıkınca insanın halüsinasyon görmesine, aklın zayi olmasına ve mizacın bozulmasına yol açar. Bir salik şeyhin emri dışında kendi başına açlığa karar vererek hallere nail olamaz. Buna tek başına ulaşmasına imkan yoktur. Ancak salik yalnız olunca yemeğini azaltmalı, oruca devam etmeli ve bir gece ve gündüz boyunca sadece bir kere yemek yemelidir. Et yağını da gün aşırı katık yapmalıdır. Eğer bundan yararlanmak istiyorsa, bir şeyh buluncaya kadar Cuma günleri sadece iki kere katık edinmelidir. Şeyhi bulunca da her işi ona teslim etmelidir. Şeyhi onun halini ve işini düzenler. Çünkü şeyh onun yararını ondan daha iyi bilir. Açlığın bir hali, bir de makamı vardır. Açlığın hali huşu, acizlik, zelillik, muhtaçlık, fazla şeyin olmaması, organların durgunluğu, akla kötü şeylerin gelmemesidir. Bu açlığın saliklerle ilgili halidir. Muhakkiklerle ilgili hali ise incelik, saflık, kaynaşma, varlığın ortadan kalkması, ilâhî izzet ve rabbani kuvvet sayesinde beşeri vasıflardan arınmadır. Makamı ise; Samedanidir. Bu yüce bir makamdır; kendine özgü sırları, tecellileri ve halleri vardır. Ki biz bunları "Mevakiu'n Nücum" adlı eserimizin "kalp uzvu" ile ilgili bölümünde anlattık. Ama bu açıklamalar söz konusu kitabın sadece bazı nüshalarında vardır. Çünkü ben o kitabı beş yüz yetmiş dokuz senesinde Cabiye şehrinde yeniden ele aldım. Ancak bir çok bölgede söz konusu bölüm yer almaksızın çok sayıda nüshası yayılmış bulunuyordu. Bu, açlığın himmet sahibine yönelik faydasıdır. Genel açlık değil. Çünkü genel açlık mizacın ıslahına ve bedenin sıhhat bulmasına yöneliktir, başka değil. Açlık şeytanı tanımayı sağlar. Allah bizi ve sizi şeytandan korusun.

Geceleri Uykusuz Geçirme Faslı:

Geceleri uykusuz kalma açlığın bir neticesidir. Midede yiyecek kalmamışsa uyku kaçar. Geceleri uykusuz kalmak iki türlüdür. Biri gözün uykusuz kalması, öbürü ise kalbin uykusuz kalmasıdır. Kalbin geceleri uykusuz kalması, müşahedelere tanık olmak için gaflet uykularından uyanması demektir. Gözün geceleri uykusuz kalması, kalpte gece sohbetine yönelik bir himmetin kalması arzusundan ibarettir. Çünkü göz uyuduğunda kalbin işi biter. Eğer göz uyurken kalp uyumuyorsa, onun gayesi gelecekteki uykusuzluğudur, başka değil. Bundan başkasını mülahaza etmesi söz konusu değildir. Şu halde geceleri uygusuz geçirmenin faydası kalbin amelini sürdürme, Allah katında saklanan yüce menzillere yükselmedir. Geceleri uykusuz geçirmenin hali özellikle salik ve muhakkik için vaktin imarıdır. Şu kadarı var ki, muhakkik bu halde daha fazla rabbani ahlak edinirken salik bunu bilmez. Makamı ise; Kay-yumîdir. Bazı ashabımızın herhangi bir kimsenin kayyumîliği gerçekleştirmesini engelledikleri, bazılarının da bununla ahlaklanmayı engelledikleri söz konusu olabilir. Örneğin Ebu Abdullah b. Cüneyd'le karşılaştım ve onun bunu engellediğini gördüm. Biz bu kanaatte değiliz. Hakikatler bize gösterdi ki insan-ı kamilin ilâhî huzurda taşımadığı hiçbir ismi kalmaz. Bizim ashaptan bu meseleyi kavramayan biri varsa, bu, insanın hakikati ve yaratılış özelliği hakkında yeterli bilgiye sahip olmamasından kaynaklanır. Eğer nefsini bilseydi böyle bir meseleyi kavramak ona zor gelmezdi. Geceleri uykusuz geçirmek nefsi bilmeyi sağlar. Böylece marifetin rükünleri tamamlandı. Şu halde marifet bu dört şeyi bilmenin etrafında dönmektedir: Allah'ı bilmek, nefsi bilmek, dünyayı bilmek ve şeytanı bilmek. İnsan mahlukat-tan ve nefsinden uzaklaştığında, kendini anma hususunda susup sadece rabbini andığında, cismani gıdalardan yüz çevirdiğinde, uyuyanların uyuduğu sırada kendisi geceyi uykusuz geçirdiğinde ve bu dört haslet onda

birleştiğinde beşerliği melekliğe, kulluğu efendiliğe, aklı hisse, gaybı şehadete, batını zahire dönüşür. Bir yerden ayrıldığı zaman onun karşılığını orada bırakır, ruhani bir hakikat olarak. Bu velinin terk ettiği bu makamın ehlinin ruhları onun etrafında toplanırlar. Bu makamın mensuplarından birinden bu şahıs için şiddetli sayılacak bir şevk zuhur ederse, onun kendi yerine bıraktığı ruhani hakikat somutlaşır, kişi onunla konuşur, o da onunla konuşur. Ve aradığının bu olduğunu düşünür. O ise ihtiyacını karşılayıncaya kadar ona görünmez olur. Eğer kişide bir şevk veya bu makama taalluk eden bir himmet varsa bu ruhaniyet somutlaşır. Bazen bedel olmaksızın da olabilir. Aralarındaki fark şudur: Bedel göçer ve yerine bedelini bıraktığını bilir. Bedelin dışındakiler böyle bir şey bıraksalar da bunu bilemezler. Çünkü sözünü ettiğimiz bu dört rüknü sağlam bir şekilde gerçekleştirmemiştir. Bu hususta şöyle demişim:

Ey Abdalların menzillerini isteyen,

Amel etme niyeti olmaksızın!

Böyle bir beklentiye girme; çünkü sen buna layık değilsin

Şayet onlarla hallerde yarışmıyorsan.

Kalbinle sus, hepsinden uzaklaş

Sana yaklaşanların. Veli sevgiliden başka.

Geceleri uykusuz geçirdiysen, aç kaldıysan, nail olursun makamlarına onların,

Halde ve göçte onlara eş olursun

Velayet evinin rükünlerini taksim etmişlerdir

Oradaki abdallardan efendilerimiz

Susma, daimi uzlet

Açlık ve arı ve yüce uykusuzluk diye.

Allah bizi ve sizi bu rükünlerle amel eden kimselerden eylesin, bizi ve sizi ihsan menzillerine indirsin. Çünkü O, çok iyilik eden Mevladır. Bir ve ortak-sız Allah'a hamd olsun. Salat ve selam efendimiz Hz. Muhammed'i, ehlibeytinin ve ashabının üzerine olsun.

Bundan sonra Seyyid Şeyh imam Alim Muhyiddin b. Arabi'nin -Allah bizi ondan yararlandırsın- "Nakşu'l Fusus" adlı risalesi yer almaktadır.

DOKUZUNCU KİTAB

KİTABU'L NAKŞİ'L FUSÛS

FUSÛS NAKŞI KİTABI

Şeyhu'l Ekber
MUHYİDDİN İBN. ARABÎ K.S.

FUSÛS NAKŞI KİTABI

Bismillahirrahmanirrahim

Allahumme barik aleyye ve temmimhu

Allah'ım! Üzerime bereketini indir ve tamamla.

Hakikat: 1

- Ademî Mesajdaki İlâhî Hikmet -

Bil ki; Allah'ın güzel isimleri (Esmau'l- Hüsna) zatları itibariyle âlemin varlığını gerektirirler. Bundan dolayı yüce Allah âlemi normal, düzgün bir beden olarak yarattı ve Adem'in (a.s.) de bu bedenin ruhu olmasını öngördü. Adem derken insanî âlemin varlığını kast ediyorum, "ve aileme ademe'l esmae kulleha / Adem'e bütün isimleri öğretti." (Bakara, 31) Çünkü bedeni yönetip yönlendiren, sahip olduğu güçler itibariyle ruhtur. Nitekim isimler İnsan-ı kamil için güçler konumundadır. Bu yüzden "âlem büyük insandır" denilir. Ancak âlem, içinde insanın var olmasıyla bu niteliği kazanır. İnsan, ilâhî huzurun bir özetinden ibarettir. Allah'ın özel olarak ona suret vermesinin nedeni de budur. Hadiste "İnnallahe haleka âdeme ala suretini /Allah Adem'i kendi suretinde yarattı.", bir rivayette "rahman'ın suretinde" denilmiştir.

Allah onu âlemin gayesi olan öz/ayn kılmıştır. Tıpkı nefs-ı natıkanın (konuşan nefis) insan şahsının varlığının maksadı olması gibi. Bu nedenle insanın yok olmasıyla dünya harap olur ve insan ahirete taşındığı için de ümran/bayındır hayat ahiret yurduna intikal eder. Dolayısıyla insan maksat itibariyle ilk (evvel), varoluş itibariyle son (ahir), suret itibariyle açık (zahir) ve menzil itibariyle gizli (batın)dir. İnsan Allah'ın kulu, âleminse rabbi (idarecisi)dir. Bu yüzden onu (Adem'i/insanı) halife, soyunu da halifeler kılmıştır. Nitekim âlemde insandan başka hiçbir varlık rablık iddiasında bulunmamıştır. İnsanın bu iddiada bulunmasının nedeni de içinde bulunan bazı güçlerdir. Yine âlemde insandan başka hiçbir varlık kulluk vasfını nefsinde bu kadar sağlam bir yere oturtmamıştır. Varlıkların en düşük menzilinde bulunan taşlara, ağaçlara dahi kulluk etmiştir. Yani rablığı itibariyle insandan daha aziz, kulluğu itibariyle insandan daha zelil bir varlık yoktur. Eğer bunu anladıysan, insanın varlığıyla kast edilen hususu da sana anlatmışım demektir. İnsanın esmau'l hüsna ile izzet bulmasına, izzetini onlardan aramasına bak, onlarla zuhur edişi aracılığıyla onun zilletini de görürsün. Bu hususu iyice anla. O zaman anlarsın ki insan iki suretten meydana gelen bir nüshadır: Hakkın ve âlemin suretinden...

Hakikat: 2

- Şit Mesajındaki Üfleme Hikmeti -

Bil ki; Hakkın bağışları kısımlara ayrılır. Bu bağışlardan biri şudur ki, Vahhab (çok bahşeden) isminden özellikle nimetlenilsin diye verdikleridir. Bu da iki kısma ayrılır: Biri zati, biri de esmalardan (isimlerden) kaynaklanandır. Zati bağış ancak isimlere tecelli etmekle gerçekleşir. İsimlerden kaynaklanan bağış ise hicapla beraber olur, bu bağışları alan biri onları ancak sahip olduğu kapasitesi oranında alır. Nitekim buna şöyle işaret edilmiştir: "Ve a'ta külle şey'in halkahu / O her şeye hilkatini verendir." (Tâhâ,5) Nitekim bu kapasiteden kaynaklanan bir durum olarak bazen bağışlar kaçınılmaz olarak gerçekleşen hal ile istemekten dolayı verilir, bazen de sözlü istekten dolayı verilir. Sözlü istek de iki kısma ayrılır: tabii isteme, ilâhî emre uymak suretiyle isteme. İsteme, hikmet ve marifetin gerektirdiği bir olgudur. Çünkü O emredendir, mülkün sahibidir; her hak sahibini hakkına

ulaştırması onun için bir gerekliliktir. Nitekim bir hadiste şöyle buyurulmuştur: "Şüphesiz senin ailenin senin üzerinde hakkı vardır, nefsinin, gözlerinin ve aklının da senin üzerinde hakkı vardır."

Hakikat: 3

- Nuh Mesajındaki Subbuhî Hikmet -

Tenzih edenin tenzihi tenzih edilen için bir sınırlandırmadır. Çünkü onu tenzih kabul etmeyen şeyden temyiz etmiş olabilir. Şu halde bu vasıfla nitelenmesi gereken için bu vasfı kullanmak kayıtlandır-madır. Şu halde mutlak olarak kayıtlanan yüce varlıktan başka bir şey söz konusu değildir.

Bil ki; kullarından kendisini tanımalarını isteyen hak, indirilen şeriatların lisanıyla vasıfları açıklanan zattır. Şeriatlar indirilmeden önce akıl marifetin bu düzeyine ulaşamamıştı. Dolayısıyla Onu bilmek, hadis (sonradan olma) özelliklerden Onu tenzih etmek demektir. Buna göre arif, Allah hakkında iki marifete sahib kimse demektir. Biri şeriatların indirilişin-den önceki marifet, biri de şeriatlardan edinilen marifet. Ama bunun şartı getirilen ilmin Allah'a döndürülmesidir. Eğer bu yolla bir ilim keşfedilirse, işte bu, ilâhî bağışların zatî olanları kapsamına girer. Şit bölümünde zati bağışlara değindik.

Hakikat: 4- İdris Mesajındaki Küddusî Hikmet

Yücelik iki kısımdır. Biri mekan (yer) yüceliğidir. "er-Rahmanu ala'l arşi'steva / Rahman arşa istiva etti." (Taha,5) ayetinde mekan yüceliğine işaret edilmektedir. Bulut ve gök, mekan yüceliğini ifade ederler. Bir de mekanet (makam) yüceliği vardır. "Kullu şey'in halikun illa uechehu / O'nun zatından başka her şey yok olacaktır." (Kasas,88) ayetinde buna işaret edilir. İnsanlar ilim ve amel bağlamında tavır sergilerler. Amel mekana (yere), ilim ise mekanete (makama) yöneliktir. Üstünlük anlamında yüceliğe ise "Ve entumu'l a'levne / Üstün olan sizsiniz." (Al-i imran,139) ayetinde buna işaret edilmiştir. "Vellahu meakum / Allah sizinle beraberdir." (Muhammed,35) ayeti zuhur ettiği yerlerdeki tecellisiyle ilgilidir. Buna göre O, öyle yüce bir tecellidedir ki "ke mislihi şey'un benzeri gibisi.", "inneni meakuma esmau ve era / İkinizle beraberim; işitir ve görürüm." (Taha,46) Ve "acıktım, beni doyurmadın." gibi tecelliler onun kadar yüce değildir.

Hakikat: 5

- İbrahim Mesajındaki Hakimiyet Hikmeti -

Kulun aynını ispat etmek zorunludur. Ancak o zaman Hakkın onun kulağı, gözü, dili, eli ve ayağı olması sahih olabilir. Hak şanına yaraşır şekilde hüviyetiyle onun bütün güçlerini ve organlarını kapsar. Bu nafile kulluk sevgisinin bir sonucudur. Farz sevgisinde ise, Hakkın seninle işitmesi ve seninle görmesi söz konusu olur. nafileler neticesinde ise sen Onunla işitir ve Onunla görürsün. Senin nafile iba-detlerdeki derecen, mahallin kapasitesinin derecesine göre belirginleşir. Farzlar aracılığıyla idrak edilen her şeyi idrak edersin. Bu hususu iyice anla.

Hakikat: 6

- İshak Mesajındaki Hak Hikmeti -

Bil ki; hayal huzuru, ontolojik anlamda şey sayılan, sayılmayan her şeyi kapsayan toplayıcı bir huzurdur. Bu huzurun her şey üzerinde, tümü de doğruluktan ibaret olan tasvir

hükmü söz konusudur. İki kısma ayrılır: Bir kısmı, suretin hariçten gerçekleştirdiği tasvire uygundur ki, bunu keşif olarak ifade ederler. Bir kısmı ise uygun değildir, buna da tabir denilir. Bu bağlamda insanlar iki kısımdır: Alim ve öğrenen. Alimin rüyası tasdik edilir. Öğrenen ise, hakkın kendisinde meydana getirdiği bu suretle neyi irade ettiğini öğrenene kadar rüyayı tasdik eder.

Hakikat: 7

- İsmail Mesajındaki Yüce Hikmet -

Âlemin varlığı henüz gerçekleşmemişken var edicisinde "Mucid" bir çok nisbeti veya ismi gerektiriyordu.-bu ikisinden dilediğini kullanabilirsin- Ama bu kaçınılmazdır. Bunların tümüyle âlemin varlığı gerçekleşir. Şu halde âlem, zatlardan birinden mevcuttur ki, isimler itibariyle çokluk tekliği ona nispet edilir. Dolayısıyla âlemin varlığı ancak iki şeyden kaynaklanır: Söylediğimiz niteliklere haiz ilâhî kudret ve kabulden. Çünkü imkansız olan bir şey tekvini (varoluşu) kabul etmez. Bu yüzden yüce Allah "kun= ol" dedikten sonra "fe yekun: hemen oluverir." buyurmuştur, burada oluvermeyi, kabul etmesi itibariyle âleme nispet etmiştir.

Hakikat: 8

- Yakub Mesajındaki Ruhî Hikmet -

Allah katında din İslam'dır. İslam'ın anlamı ise boyun eğmedir. Bir kimseden bir şey istenirse ve bu kimse istediği şey hususunda isteyene boyun eğer, itaat ederse, o teslim olmuştur (müslümandır). Dolayısıyla bu boyun eğişte müslümanlıkta zorlama söz konusudur. İki türlü din vardır: Biri emredilen dindir. Bu da resuller tarafından getirilmiştir. Biri de itibaridir. Bu da hakkın tazimi esasına dayalı olarak insanlar tarafından uydurulmuştur. Bir kimse Allah'ın rızasını elde etmek maksadıyla hakkıyla bu dine riayet ederse kurtulur. İlâhî emir de iki kısma ayrılır: biri vasıta ile sunulmuş emirdir. Bunda yer alan tüm ilâhî emirlerin kalıbı vasıtadır. İşte bunun muhalefeti tasavvur edilemez. Vasıtalı olana muhalefet edilir de edilmez de, bir de emredilensiz ve vasıtasız emir vardır. Aksi takdirde hususi bir şey olurdu, varlık olmazdı.

Hakikat: 9

- Yusuf Mesajındaki Nurî Hikmet-

Nur keşfeder ve keşfettirir. Nurun en tamamı ve en büyüğü, yüce Allah'ın rüyada tecelli eden ve görülen suretler aracılığıyla irade ettiği şeyleri keşfettire-nidir. Buna da tabir denir. Çünkü bir suretin değişik bir çok anlamı zuhur edebilir ve bununla da suret sahibi hakkında bir tek anlam kast edilebilir. Bir kimse bu nur aracılığıyla keşfederse o, nur sahibidir. Çünkü bir kimse çağırılır, bunun neticesinde hacca gider. Bir başkası çağırılır, hırsızlık eder. ama her iki olayda da çağrının sureti birdir. Bir diğer kimse çağırılır, bir bilgiye, basirete dayalı olarak Allah'a davet eder. Yine bir başkası da çağırılır, o da insanları dalalete davet eder.

Hakikat: 10

-Hud Mesajındaki Ahadiyet (Teklik) Hikmeti-

Bütün yollar Allah'a varır. Allah bütün yolların gayesidir. Dolayısıyla bütün yollar sırat-ı müstakimdir. Ancak bizim Allah'a kulluk etmemiz, özellikle bizi mutluluğumuza ulaştıran

yolda gerçekleşir. O da Allah'ın bizim için şeriat olarak indirdiği yoldur. İlk duruma "ve rahmeti vasiet külle şey'in / Rahmetim ise her şeyi kuşatır." (Araf, 156) ayeti işaret etmektedir. Şu halde kul, nerede olursa olsun sonuç mutluluktur. Mutluluk ise, uygun olana ulaşmaktır. Bazı insanlar rahmete minnet pınarından nail olurken, bazısı vacip oluşu itibariyle nail olur. mutluluğun hasıl oluş sebebine ise; minnet pınarından nail olur. Muttakininse iki hali vardır: hallerin birinde Allah'ın koruması yerilmiş şeylerle ilgili olur, onu yerilmiş şeylerden korur. Hallerin birinde ise; Allah onun için koruma olur. Bu da malumdur.

Hakikat: 11

- Salih Mesajındaki Futuhî Hikmet -

Hakikatler bize göstermiştir ki netice ancak fer-dilikten kaynaklanır. Fertliğin ilk basamağı ise üçtür. Bu yüzden yüce Allah âlemin var oluşunu, kendisi, iradesi ve sözü ile gerçekleştirmiştir. Öz/ayn birdir, nispetleri muhtelif. Nitekim şöyle buyurmuştur: "İnnema kavluna li şey'in iza erednahu. en neku-le lehu kunfeyekun / Biz bir şeyin olmasını istediğimiz zaman, ona sözümüz sadece "ol" dememizdir. Hemen oluverir." (Nahl,40) Cedel ilminde akli tasavvurlara dair önermeler sana perde olmasın. Çünkü bu önermeler dört gibi görünseler de aslında üçtür. Bunun nedeni de dörtte bulunan tek ferdin ilk iki önermede tekrarlanmasıdır. Bu hususu iyice anla. Dolayısıyla üçleme (teslis) sonuç almada muteberdir, âlerninse bir sonuç olduğunda kuşku yoktur.

Hakikat: 12

- Şuayb Mesajındaki Kalbî Hikmet -

Bil ki; kalb Allah'ın rahmetinden var olmuştur. Ve yüce Allah, kulun kalbinde yer aldığını bildirmiştir. Rahmeti ise Onu kapsamaz. Çünkü rahmetin hükmü ancak hadis (sonradan olma) varlıklara taalluk eder. Şayet düşünülüp anlaşılırsa bu enteresan bir meseledir. Sahih rivayette xde belirtildiği gibi Hakk, özü itibariyle ve kendisi olarak değişmediği halde suretler içinde değişip durmaktadır. Kalbler de Hak açısından su kapları konumundadır; Hak değişime uğramadığı halde bu kalblerin şeklini alır. Bu hususu iyi anla. Hakkın şu sözünü duymadın mı: "Külle yevmin huve fi şe'n / O her gün yaratmadadır."(Rahman, 29) İşte kalb de zihinler de dönüşüp durur. Bu yüzden: "İnne fi zalike le zikra limen kane lehu kalb: Şüphesiz bunda kalbi olan kimseler için öğüt vardır." (Kaf,37) buyurulmuştur, "aklı olan" denilmemiştir. Çünkü kalbin aksine akıl sınırlıdır, kayıt altına alınır. Bu hususu iyice anla.

Hakikat: 13

- Lut Mesajındaki Melekî Hikmet -

Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Ellezi halakakum min Da'fin sunime ueale min ba'di da'fin kuvueten summe ceale min ba'di kuvvetin da'fen / Sizi güçsüz yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından kuvvet veren ve sonra kuvvetin ardından güçsüzlük veren, O'dur." (Rum, 54) Ayette geçen ilk güçsüzlükten maksat tartışmasız genel ve özel anlamda mizaç zayıflığıdır. Hemen sonrasında sözü edilen kuvvetten maksat da mizaç kuvvetidir. Özel bağlamda buna hal kuvveti de eklenir. İkinci güçsüzlükten maksat da mizaç zayıflığıdır. Özel bağlamda buna marifet zayıflığı da eklenir. Yani kişinin Allah aracılığıyla kendi zayıflığını bilmesi. Ta ki toprağa karışıncaya ve hiçbir şeye güç yetiremeyecek hale gelinceye kadar. Bu durumda kendi nezdinde bir süt çocuğunun annesinin yanındaki durumunu yaşar. Nitekim bu yüzden Lut (a.s.) şöyle demiştir: "Ev ava ila ruknin şedid / Veya güçlü bir kaleye sığınabilseydim."(Hud,80) Güçlü kale derken kabileyi kast ediyor.

Resulullah (s.a.v.) ise: "Allah Lut'a rahmet etsin. Aslında güçlü bir kaleye sığınmıştı."derken marifet güçsüzlüğünü kast ediyor. Dolayısıyla güçlü kale onun hayatını yönlendiren ve onu terbiye eden Haktır.

Hakikat: 14

- Üzeyr Mesajındaki Kaderi Hikmet -

Malumlar oldukları için yüce Allah'ın mahlukatına sunduğu tartışmasız, kesin kanıtı vardır. Malum (bilinen) alime (bilene) kendisi itibariyle üzerinde bulunduğu hali verir. Buna ilim denir. İlmin (bilmenin) malum (bilinen) üzerinde bir etkisi yoktur. Ama malum hakkında ancak ilimle hüküm verilebilir. Bil ki; her Resul Nebidir. Her Nebî Velîdir ve her Resul Velidir.

Hakikat: 15

- İsa Mesajındaki Nebevi Hikmet -

Ruhun bir özelliği nereden geçerse orayı canlandırmasıdır. Ancak bir şey canlandığında artık tasarruf kendi mizacına ve yeteneğine göre olur, ruha göre değil. Çünkü ruh kutsidir. Görmez misin ki, şekil verilmiş, düzgün cisimlere üflenen ilâhî nefhanm, münezzehliğine ve huzurunun yüceliğine rağmen, tasarrufu üflenilen şeyin yeteneği oranında belirginleşir. Duymadınız mı, Samiri'nin ruhların etkisini öğrendikten sonra nasıl ruhun geçtiği yerden bir avuç toprak aldığını ve bunun etkisiyle buzağı heykelinin nasıl böğürdüğünü? İşte mizaçların yeteneği budur.

Hakikat: 16

- Süleyman Mesajındaki Rahmani Hikmet -

(Saba Melikesi) nereden ve nasıl geldiğini bilmediği için güçlü bir ifadeyle Hz. Süleyman'ın (a.s.) mektubu hakkında "Bu değerli bir mektuptur" demiştir. Hz. Süleyman'ın değil de Asef'in saba melikesinin tahtını getirmek suretiyle gücünü göstermesi de. Süleyman'ın şerefinin büyük olduğu gerçeğinin bilinmesi içindir. Çünkü Süleyman böyle iyilikleri olanın ancak böyle bir iktidarı olabilir. Saba melikesi tahtını görünce: "Bu sanki odur" demesi, yaratılışın her zaman yenilendiği esasında bilginin farkına varmasının ifadesidir. Bu yüzden teşbih edatı olan "Kef" harfini kullanıyor. Sonra Seba Melikesine bil-lurdan köşkü gösterdi. Melike onu derin bir su sandı, ama su değildi. Nitekim gösterilen taht da suret olarak tahtın aynısı değildi, fakat öz birdi. Bu husus bütün âlemde geçerlidir. Süleyman'a öyle bir mülk verilmişti ki, ondan sonra hiç kimsenin böyle bir mülkle zuhur etmesi mümkün değildir. Onun mülkünün bir özelliği de rüzgarların ve ateşten ruhların emrine verilmiş olmasıydı. Çünkü rüzgarlarda hesapsız ruhlar vardır. Sen bunları hesap edemezsin.

Hakikat: 17

- Davud Mesajındaki Varlık Hikmeti -

Davud'a bir lütuf olarak kendini bilme, tanıma lütfedildi ve bunu onun ameli gerektirmiş değildi. Eğer bunu ameli gerektirmiş olsaydı, o zaman bir lütuf değil, ödül olurdu. Yine ona bir lütuf olarak Hz. Süleyman (a) bahşedildi. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "ve vehebna li Davud'e Suleymane / Biz Davud'a Süleyman'ı verdik." (Sad,30) Geride şu ayet kalıyor: "Lekad ateyna Davu.de minna fadlen / Andolsun, Davud'a tarafımızdan bir

üstünlük verdik." (Sebe,10) Acaba bu üstünlük amelinin karşılığı mıdır yoksa bağış anlamında mıdır? Bir ayette şöyle buyurul-muştur: "ve kalilun min ibadiye'ş şekur / Kullarımdan şükreden azdır." (Sebe,13) Ayette mübalağa si-gası kullanılmıştır ki hem yükümlülük nitelikli şükrü hem de teberru (gönüllü) şükrü kapsasın. Gönüllü (teberru) nitelikli şükre Hz. Nebî'nin (a.s.) "Şükreden bir kul olmayayım mı? " şeklindeki sözünü örnek gösterebiliriz. Yükümlülük nitelikli şükre ise; "Allah'a şükredin..." "Allah'ın nimetlerine şükredin..." şeklinde emir sigasıyla sunulan ifadeleri örnek gösterebiliriz. Allah'tan gafil olanlar açısından iki şükür arasında iki şükrü eda edenler arasındaki fark kadar bir fark vardır. Davud Allah'ın halifeliğine ve imamet görevine tayin edilmiştir. Ondan başkasının böyle bir özelliği yoktur. Hilafet görevi verilen kimseye âleme hükmetme ve tasarrufta bulunma yetkisi de verilmiştir. Dağların onunla birlikte Allah'ı teşbih etmesi, kuşların ona eşlik etmesi gibi. İnsanların eşlik etmesi ise daha iyidir.

Hakikat: 18

- Yunus Mesajındaki Nefsi Hikmet -

Yunus'un (a.s.) bereketi kavmine geri döndü, çünkü Allah onları ona eklemiştir. Bunun nedeni de ona gazap etmiş olmasıdır. Eğer ondaki hal rıza hali olsaydı ve Allah hakkında iyi bir zan besleseydi "fe neccahu mine'l gammi ve kezalike nunci'l mu'minin / Onu kederden kurtardık. İşte biz müminleri böyle kurtarırız." (Enbiya, 88) Yani hallerinde sadık olanları. Allah'ın Yunus'a (a.s.) yönelik lütfünden biri de (balık tarafından sahile atıldıktan sonra) başının üzerinde bir kabak bitkisi gölge yapması için yeşertmesidir. Çünkü yumurtadan çıkmış civciv gibi cascavlak çıkmıştı balığın karnından. Bu halde iken sinekler başına üşüşselerdi ona büyük eziyet verirlerdi. (Gemide bulunanlarla) kura çekince, kendini onların arasına katmış oldu. böylece rahmet tümünü kapsadı.

Hakikat: 19

- Eyyüb Mesajındaki Gaybî Hikmet -

Sabretme veya durumu Allah'a şikayet etme arasında aslında bir çelişki yoktur. Eyyub, gösterdiği sabırla Allah'ın kudretine, yapabilirliğine direnmemiştir, Allah, bu özelliği sebebiyle de Eyyub'a önce sıhhatini sonra ailesini ve onlarla birlikte (elinden çıkanların) benzerini verdi... Eyyub, rabbinin emri uyarınca ayağıyla yeri eşeledi. Bu eşelemeyle bütün acıları yok oldu ve her doğal canlıya sirayet eden hayat sırrı olan su fışkırdı, sudan yaratıldı, onunla sağlığına kavuştu. Allah suyu onun için bir rahmet, bizim için de bir hatıra kıldı. Ayrıca yüce Allah, adadığı adak ile ilgili olarak da ona şefkat gösterdi, acıdı. Bununla, onun adağını yerine getirenlerden biri olarak belirginleştiğini öğretti bizlere. Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) ümmetine ise; kefareti öngörmüştür. Ki adaklarını yerine getirmemeleri durumunda uğrayacakları cezayı bununla örtsünler (ortadan kaldırsınlar). Kefaret ibadettir. Kefaret emri, adaktan daha hayırlı olması durumunda adağın bozulması emri anlamındadır. Bu bağlamda, günah içinde olsa da, iman gözetilmiştir. Çünkü Allah'ı zikretmektedir, zikreden organ da zikrinin neticesini onun için talep etmektedir. Onun günah ya da ibadet içinde olması ise başka bir meseledir, bu noktada zikredeni ilgilendiren bir husus yoktur.

Hakikat: 20

- Yahya Mesajındaki Celali Hikmet -

Allah onu isimler alemindeki menziline yerleştirdi ve ondan önce hiç kimseyi onun adaşı kılmadı, hiç kimseye onun adını vermedi. Ondan sonra ismi itibariyle onun peşinden

gidildi, isimlendirmede ona dönüldü. Babasının himmetinin de onun üzerinde etkisi vardı. Çünkü babası kalbinde Meryem'e karşı evlat sevgisi gibi bir sevgi besliyordu ve Meryem erkeklerden tamamen uzaklaştığı için, babası bu hasreti hep içinde tuttu.. Nitekim filozoflar da benzeri bir noktaya dikkat çekmişlerdir. Şöyle ki: Bir kimse eşiyle cinsel ilişkiye girerken, orgazm olduğu sırada varlıkların en üstününü hayal etsin. O zaman doğacak çocuk, o kimsenin bütün özelliklerini değilse de önemli bir kısmını üzerinde taşır.

Hakikat: 21

- Zekeriyya Mesajındaki Malikiyet Hikmeti -

Zekeriyya rabbani rahmet sayesinde rabbinin seslenişini dinleyenlerin kulaklarından gizleme başansına ulaştı. Rabbi ona gizlice seslendi ve normalde olmayan bir hadise gerçekleşti. Çünkü kısırlık engelleyicidir. Bu yüzden "riyhu'l akim: bitkileri aşılamayan, kısır rüzgar" denilmiş ve onunla "el-Leva-kih=aşılayıcı rüzgarlar" birbirinden ayırt edilmiştir. Allah, duasının bereketiyle Yahya'yı onun yanındaki şeylerin mirasçısı kıldı. Bu özelliğiyle İbrahim soyundan bir cemaatin mirasçısına benzedi.

Hakikat: 22

-İlyas Mesajındaki Nezaket, Ünsiyet Hikmeti-

Yüce Allah "Yaratanların en hayırlısı..." şeklinde bir ifade kullanır. Ayrıca "efemen ya.hlu.ku kemen la yahluk / Yaratan yaratmayanla bir olur mu?" (Nahl,17) İnsanların yaratması takdir etme, planlama anlamındadır. Burada ise var etme anlamında kullanılmıştır.

Hakikat: 23

- Lokman Mesajındaki İhsanî Hakikat -

Lokman, şirkin, Allah'a şerik koşulana karşı işlenmiş büyük bir zulüm olduğunu, dolayısıyla kullara zulmetmek anlamına geldiğini bildi. Onun ilâhî tavsiyeleri, gönderilmiş resullerinkine benzeyen vasiyetleri vardır. Yüce Allah, ona hikmet verdiğine tanıklık etmektedir. O da kendisine verilen bu hikmetle hem kendisini hem de tüm hayırları hikmetli bir şekilde anlamlandırmıştır.

Hakikat: 24

- Harun Mesajındaki İmamiye Hikmeti -

Musa (a.s.) için Harun, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) dünyadan ayrılmasından sonra onun yerine geçen naibleri konumundadır. O halde varis, kime varis olduğuna, kimin naibi olarak tayin edildiğine baksın. Bu takdirde mirasının sahihliği gerçekleşir ve böylece malın sahibinin yerine geçebilir. Kim tasarrufları itibariyle onun ahlakı üzere olursa, sanki oymuş gibi olur.

Hakikat:25

- Musa Mesajındaki Ulvî Hikmet -

Firavun'un Musayı öldürtmek için öldürmüş olduğu herkesin hayatı Musa'ya sirayet etmişti.. Musa'nın korkup kaçması, öldürülenlerin hayatlarını kurtarmaya yönelikti. Bir bakıma başkaları hakkında atılmış bir adımdı bu. Bunun üzerine Allah ona risalet, kelâm

(aracısız Allah'la konuşma) ve hükmetme yetkisi olan imamlık görevini verdi. İhtiyacı olmadığı halde Allah içindeki kederini gidermesi için onunla doğrudan konuştu. Böylece öğrendik ki topluluk etkili olur ve toplu davranış himmetle hareket etmekdir. Böyle bir şeyi bilenlerin bu bilgisini öğrenince, başkası kendisiyle yolunu bulurken o yolunu yitirdi. Bunun üzerine Allah onu bir darb-i meselde olduğu gibi Kur'an yerine koydu: "Yudülu bihi kesiren ve yehdi bihi kesiren uema yudillu bihi illa'l fas ikin: /Allah onunla bir çok kimseyi saptırır, bir çoklarını da doğru yola yöneltir. Allah bununla ancak fasıkla-rı saptırır." (Bakara, 26) Fasıklar onda bulunan hidayet yolundan çıkan kimselerdir.

Hakikat: 26

- Halid Mesajındaki Samedî Hikmet -

Allah onun mucizesini, rabbine intikal ettikten sonraya bırakmıştı. Böylece işaretleri ortadan kalktı. O kavmini, kavmi de onu yitirdi. Bu yüzden Rasulullah (s.a.v.) onun kızma: "Hoş geldin, ey kavminin yitirdiği nebinin kızı." Oysa onu yitirenler oğullarıydı. Çünkü halkın, onun mezarını açmalarına izin vermemişlerdi. Bunun nedeni de Araplar arasında mezar açmanın (nabbaşlık) bir utanç vesilesi olmasıydı. (*)

(*) Not: Rivayetlerde, Aden tarafında Halid b. Sinan isimli bir bazı mevsuk olmayan zatın zuhur ettiği, Hz. İsa(a.s.) ile Hz. Muhammed (s.a.v.) arasındaki dönemde Hz. Muhammed (s.a.v.)e yakın bir zaman diliminde yaşadığı, oğullarına ve kavmine ölümünden kırk gün sonra mezarını açmalarını, orada kendilerine berzahtan haber vereceğini söylediği, fakat oğullarının, halk arasında utanç vesilesi olan nabbaş damgasını yememek için babalarının mezarının açılmasına izin vermedikleri, dolayısıyla nebîlik işaretlerinin ortaya çıkmadığı, nebîliğinin bilinmediği belirtilir, (mütercim)

Hakikat: 27

- Muhammedi Mesajdaki Ferdî Hikmet

Onun mucizesi Kur'an'dır, cemiyet de bir icaz(örtü)dır. Çünkü cemiyet değişik hakikatlere dayanan bir insandır. Nitekim Kur'an da mutlak olarak Allah'ın kelamı olması hasebiyle farklı ayetlerden meydana gelmektedir. Kur'an Allah'ın kelamı ve an-latmasıdır. Mutlak olarak Allah'ın kelamı olması hasebiyle mucizedir ve cemiyettir. Bu itibarla d,a himmetin cemiyetidir. "Ve ma sahibukum bi mecnun / Arkadaşınız mecnun değildir." (Tekvir,22) "Ondan hiçbir şey gizlenmiş değildir, "cimri değildir..." Size ait bir şeyi de sizden esirgemez. Allah'tan aldığı ve sizin için olan bir şeyde cimrilik etmekle suçlanmaz. O sizin sapmanızdan endişe duyar. "Ma dalle sahibukum uema gava / arkadaşınız sapmadı ve batıla inanmadı." (Necm,2) Hayret içinde iken korkmadı. Çünkü hakkın son noktasının hayret olduğunu bilenlerdendir. Ona doğru yol gösterilmiştir. O hayreti ispat bakımından hidayet ve beyan sahibidir.

Efendimiz Hz. Muhammed'e, ehlibeytine ve ashabına salat ve selam olsun.

ONUNCU KİTAB

EL – VASİYE

VASİYET

Şeyhu'l Ekber
MUHYİDDİN İBN. ARABÎ K.S.

VASİYET

Bismillahirrahmanirrahim

Allah'ın salat ve selamı Hz. Muhammed'in ve ehlibeytinin üzerine olsun.

Efendimiz, bizi Allah'a götüren önderimiz Şeyh Muhyiddin b. Arabi el-Hatemi et-Tai'nin -Allah ondan razı olsun ve onu hoşnut kılsın- bazı vasiyetleri:

Üstadımız buyurdu ki: Sana yapacağım tavsiye şudur, ey ilâhî kardeşim! Allah seni kendisinden bir ruhla desteklesin ki, Onunla Ondan haber veresin. Hak taalayı, kendisinin kendisine dair olmak üzere haber verdiği hususları bilesin. Bunun yanında, mü-nezzehlik ve kutsallık gibi Hakk'ın sahip olması gereken niteliklere ilişkin ontolojik kanıta da dayanasın. Böylece imanın sana bahşettiği ilimle aklî delilin gerektirdiği ilmi birleştiresin. Ama iki yolu birleştirmeye kalkma. Aksine, her yolu ayrı olarak izle. Allah'ı bilmeye ilişkin olarak sana bahşettiği şeyler itibariyle imanı, hakikatinin gerektirdiği marifetle ilgili olarak sana verdikleri bazında kalbinin gözü mesabesine koy, tıpkı bedenindeki göz gibi. Fikri nazarını imanın sana verdiklerine yöneltmekten sakın. Aksi takdirde yakînden yoksun kalırsın. Çünkü Allah geniştir, aklın imandan veya imanın akıldan Onu kayıtlandırmasından beridir. Bununla beraber iman nuru, fikrinin verdiği şeyler itibariyle akla, verdiği selbiliklerin doğruluğuna şahitlik eder. Ama akıl

nuru, fikri itibariyle iman nurunun ve keşfin verdiklerinin doğruluğuna şahitlik edemez. Fakat akıl nuruyla, fikrin haricinde olan şeyleri kabul edebilir, keşif ve imanın bulgularının doğruluğuna şahitlik eder.

Şeriatın bir nuru , akılların da mizanı vardır

Şeriat akıl için bir destek ve delil

Keşifse nurdur, onu yalnızca

Tartıda ağırlığı olan akıllar idrak eder.

Bil ki, ey kardeşim! Meleklerin ya de beşerin olsun, ya da tedvin ve yazı alemindeki ilk mevcut olan ilk akıl (akl-ı evvel) olsun, bütün akılların eksikliğini, yaratıcısının hakikatini bilmeyişini daha önce öğrenmiş oldun. Bu akıllar, bu münezzeh zata ilişkin olarak ancak alemin istediği kadarını ve alemle münasebetini bilebilirler. Bu ilâhî sıfatlara ilişkin de sadece mertebeyi bilmektedirler. Bu cehalet ve kusurda, ileri akıllarla yetersiz akıllar birdir. Bu marifetin dışındaki alan ise, Allah'tan başkasına dair ilimdir. Allah'tan başkasına ilişkin ilme ise bizim ihtiyacımız yoktur. İhtiyaç derken, elde edilmesi durumunda nefsin kemale ermesine yol açan önemli ihtiyacı kast ediyorum. Çünkü bu münezzeh zatın nefsi sıfatının birden başkası olması muhaldir. Yani sıfatı zatın aynısıdır, dolayısıyla ispat itibariyle onu taayyün ettirmek imkansızdır. O halde onu bilmek de imkansızdır. Çünkü o öyle bir zattır ki terkip kabul etmez, kendisiyle kaim olan bölüm ve fasıllarının olmasından da münezzehtir.

Durum bizim anlattığımız gibi olduğuna göre, geride bir tek ilâhî bağış olarak ondan olan şeylere hazırlanmak kalıyor. Çünkü kuvvetler, içlerinde olandan başkasını veremez, içlerinde olanların tümü de yaratılış itibariyle onlara tabidir. Dolayısıyla kendisine ilişkin bilgisi düzeyinde var edicisini bilmesi imkansızdır. Bir mahal, ilâhî tecellilere hazırlandığı zaman, bu, elde edilebilecek ilmin en mükemmelidir ve meleklerin, peygamberlerin, maddeden tecerrüt etmiş özel kulların ve nurani heykellerin akıllarının sahip olduğu ilimdir. O halde Allah'ı bilme üzerine düşünerek kafanı yorma. Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "ve yuhazzirukumulla.hu nefsehu / Allah kendisine karşı sizi sakındırıyor." (Al-i imran,28-30) Hz. Rasulullah (s.a.v.) da şöyle buyurmuştur: "Allah'ın zatı üzerinde düşünmeyin." Çünkü ulaşılamayacak bir şeyle uğraşmak zamanı boşuna zayi etmektir.

Bil ki, ey kardeşim! İlâhî ilim olarak aleme nakşedilen kısım, kıyamet gününe kadar alemin üzerinde olacağı miktardır. Yüceler aleminin bu durumuna şu ayette işaret edilmiştir: "Ve evha fi külli semain emreha / ve her göğe görevini vahyetti." (Fussilet, 12) Süfli alemin durumuna da yeryüzü ile ilgili şu ayette işaret edilmiştir: "Ve kaddere fiha ak-vateha / Orada gıdalar takdir etti." (Fussilet, 10) Nefis berraklaşıp aynası parlaymca, aynasında görünmesi ve içindekilerle birlikte tümüyle ona nak-şedilmesi için alemi karşısına dikme, çünkü bunun bir faydası yoktur. Aksine zati huzuru, kendini bilmesi açısından karşısına dik. Bu dikilme muhtaçlık ve yoksunluk dikilmesidir. Ki hak, bu yoldan başkasıyla elde edilemeyecek marifetini ona bahşetsin. Bu miktar bilgi, senden dış aleme nakşedilendir. Eğer biri sana dese ki: Kıyamet gününe kadar olacak her şey levhi mahfuza yazılmıştır. İlk akıl (akl-ı evvel) olan kalem de bunları bilmiştir ve bu, alemde de senin için hasıl olmuş bir bilgidir, bunun izahı nedir?

Buna şu cevabı veririz: Levhi mahfuza nakşedilen ve oraya kalem tarafından yazılan şeyler, nakledilen bilgilerdir ve nakil aracılığıyla sunulur. Nakledilmeyen ve bizim de burada kastettiğimiz tecellinin verdiği bilgiye gelince, o kesinlikle aleme nakşedilmemiştir. Onun insanda hasıl olması ancak özel ilâhî bir vecihle olabilir ki, her mevcuda bulunur. Bu ilk aklın ve ondan sonraki akılların ilminin dışında bir olgudur. Bunu bil.

Bil ki, bizim zikrettiğimiz bilgiye ulaştırıcı sebep, zihnin ve kalbin her türlü ilimden ve ilim elde etmek için istenen fikirden hali olması, yazılanların silinmesi, saflık üzere Allah ile oturulması, iç alemin Hakkın dışındaki şeylere mutlak şekilde taalluk etmekten arındırılmasıdır. Onunla belli bir şey üzere oturma. Eğer böyle yapsan, belli bir şey tayin etsen ve kapı da üzerine açılsa, belirlenenden başkası elde edilmez. Batının aracılığıyla Allah'la oturduğun zaman, terk ettiğin şey yine Allah olsun; ama bu tahayyül şeklinde olmasın, aksine harfleri aklet-me şeklinde olsun, onları tahayyül etmek değil. Bu oturma ve bu hal aracılığıyla ilâhî fethi, açılışı bekleme. Aksine tıpkı bu zikir gibi Onu zikret. Celalinin ve senin Onu tercih edişinin hakkettiği gibi. Burada Onu olduğu gibi zikret, Ona dair bilgin veya inancın esasında değil. Daha doğrusu genel bir bilgisizlik esasında. Sonra sana Onu bilmeye dair kapılardan birini açarsa ve daha önce tatmadığın bir zevke erişirsen ve kutsal bir ruh diliyle ulaşırsa, onu reddetme ve o noktada da durma. Üzerinde bulunduğun hal ile meşgul ol. Şayet mücerret ruhların diliyle zevkler farklı olursa, senin onunla beraber ol-duğun zamanki halin ilk ruhla beraber olduğun hal gibi olsun. Ta ki senin iç dünyanda yüceler aleminin zevklerinin dışında olan bir şeyle eleştirilinceye kadar. Bundan kutsal ruh vasıtasının kokusunu alamazsın. Ayrıca bu garip zevke bak, eğer bildiğimiz ilâhî isimlerden birine delalet ederse-bunun tenzih ismi olması veya olmaması fark etmez-, bu zevkle olan halin ruhlar ve isimlerle olan halin gibi olsun. Eğer seni hayrete düşüren bir zevk alırsan ve bu hayretle birlikte savmaya güç yetiremediğin bir sükun bulursan, ki budur istenen. Buna dayanıl-malıdır. Şayet bu sükunu savacak gücü bulursan, bu sükuna itimat etme. Eğer senin içinde zevk iki kere kayıtlanırsa ve bu iki kerenin arasında da onların iki kere olduğunu bileceğin kadar bir aralık varsa, bu istenen bir şey değildir ve buna itimat edip güvenme. Saydığımız bu hususların tümünden kurtulduğunda ve hem kendine hem de maddi aleme döndüğünde Resullerin nereden konuştuklarını, Kitab ve suhuf-ların nereden indiğini bilirsin. Yine kapılardan hangilerinin açık kaldığını ve hangilerinin kapatıldığını da bilirsin. Ne dediğini ve sana ne dendiğini bilirsin. Her şeyi anlama yeteneği bahşedilir sana. bilineni bilmez, bilinmeyeni bilirsin. Bilinmeyeni bilmez, bilineni bilirsin. Mahlukatm en cahili olman hasebiyle mahlukatm en alimi olursun. Söyleyip durduğun tek şey "rabbi zıdni ilmen / Rabbim, benim ilmimi artır." (Taha,114) sözü olur. bunun içinde yaşar, bunun içinde ölürsün. Kuşkusuz iki cihanda senin için mutluluk olan şeyi, iki alemde ariflerin nefislerinin varacağı sonucu gösterdim sana.

Allah gerçeği söyler ve doğru yola ileten Odur.

Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun. Vasiyet Tamamlandı

ON BİRİNCİ KİTAB

KİTABU
İSTİLAHİ'S SUFİYYE

TASAVVUF ISTILAHLARI
KİTABI

Şeyhu'l Ekber
MUHYİDDİN İBN. ARABÎ K.S.

TASAVVUF ISTILAHLARI KİTABI

Bismillahirrahmanirrahim..

Âlemlerin rabbi oları Allah'a hamdolsun. Selam seçtiği kullarının üzerine olsun. Ey samimi dost, seçkin cömert kişi Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi senin de üzerine olsun.

İmdi... Allah ehli muhakkik sufilerin kendi aralarında kullandıkları ıstılahları şerh etmemizi istedin. Çünkü zahir ve rüsum alimleri size bizim eserlerimizden, tarikatımızın mensuplarının yazdığı eserlerden sorular soruyorlar. Bununla beraber onlar, bizim kendi aramızda kullandığımız lafızları bilmezler. Biz bunları kullandığımız zaman birbirimizi anlarız. Nitekim her ilim dalının kendine has bir terminolojisi vardır. Ben de senin bu talebine cevap verdim. Fakat bütün lafızları açıklamadım. Bunların içinde bazılarını önemlerine binaen seçtim. Bu açıklamaların ışığında anlaşılacak başka ıstılahları ayrıca açıklamadım. Nitekim bunlara kısaca göz atanlar istiare ve teşbih boyutlarını derhal fark eder. bu ıstılahları maddeler halinde sunduk.

Allah'ın lütuf ve keremiyle destek ve faydayı Ondan bekliyoruz ve Ondan başka Rab yoktur.

El-Hacis: Bunu akla ilk gelen düşünce olarak açıklarlar. Rabbani bir düşüncedir. Kesinlikle yanlış olmaz. Sehl buna ilk sebep ve düşüncenin kalıbını kırması adını verir. Bu ilk düşünce nefiste tahakkuk ettiği zaman irade; üçüncü kez vuku buluşuna hemm (akıldan geçirilen şey); dördüncü vuku buluşuna azim adı verilir. Fiile yöneldiğinde, fiili işleme niyeti aşamasında kast etme, fiile başlama aşamasında ise niyet olarak isimlendirilir.

El-İrade: Kalpte hüzün. Bu ıstılah mutlak olarak kullanılır ve bununla temenni etme anlamında irade anlamı kast edilir ki, temenni de ondan bir parçadır. Tabiatın ve taalluk eden hususların iradesine nefis payı, hakkın ve taalluk ettiği şeylerin iradesi de ihlas olarak isimlendirilir.

El-Mürid: İradeden tamamen soyutlanmış kimse. Ebu Hamid şöyle tanımlar: Kendisi hakkında isimler sahih olan ve isim aracılığıyla her şeyden kopup Allah'a yönelen kimse.

El-Murad: İradesinden çekilip koparılan ve her işi hazırlanan kimse. Bu kimse bütün şekilleri ve makamları zahmetsiz aşar.

Es-Salik: Makamları ilmiyle değil, haliyle geçen kimse. İlim onun aynıdır.

El-Musafir: Fikriyle manevi alanlarda yolculuğa çıkan kimse. Bu yolculuk ibret alma mahiyetindedir. En yakın uçtan en uzak uca yolculuk eder.

Es-Sefer: Kalbin zikirle Hakka yönelmesinden ibarettir.

Et-Tarik: Hak tarafından ruhsatsız meşru kılınmış merasimleri demektir.

El-Vakt: Hal zamanındaki halinden ibarettir. Geçmiş ve gelecekle bir ilgisi yoktur.

El-Edeb: Bazen şeriatın edebi, bazen hizmet edebi, bazen hakkın edebi anlamında kullanılır. Şeriatın edebi, şeriatın belirlenmiş şekillerinin ötesine geçmemek; hizmet edebi, görüntüsünde fena bulup ileri gitmek; hakkın edebi, kendi görevlerinle onun hakkını bilmen demektir. Edib, faaliyet, çalışma ehlidir.

El-Makam: Zahiri merasimlerin hakkını tam anlamıyla ve eksiksiz bir şekilde yerine getirmek demektir.

El-Hal: Çalışma yapılmaksızın ve celbetme çabası vermeksizin kalbe varit olan durum. Bunun şartı, ortadan kalktığında onun yerini birbiri ardına misallerin almasıdır, ta ki kalb saflaşıncaya kadar. Bazen yerini bir misal almayabilir. Bu noktada ihtilaf baş göstermiştir. Kendisini misal takip eden kimseler onun devamlılığını, kendisini misal takip etmeyen kimse de devamlı olmayışını savunmuştur. Bazıları şöyle demişlerdir: Hal, vasıfsız bir şekilde kulun^ze-rinde olur.

et-Tahkim: Velinin mertebesinden dolayı gördüğü bir hususta hareketle gördüğünü izhar etmeyi tercih etmesi demektir.

El-İnziac: (Endişelenme/huzursuzluk) Va'zın müminin kalbi üzerindeki etkisine denir. Bazen mutlak olarak kullanılır ve bununla vecd ve üns maksadıyla harekete geçme anlamı kast edilir.

Eş-Şeriat: Kulluktan ayrılmamaya başlamak demektir.

Eş-Şath: Ciddiyetsizlik ve iddia sezilen söz demektir. Muhakkiklerden nadiren böyle ölçüsüzlükler sadır olur.

El-Adl ve Yaratılış Aracı Hakk: Yüce Allah'ın yarattığı ilk mahluktur ve buna bir ayette şöyle işaret edilmiştir: "Ve ma halakna's semavati ve'l arde ve ma beynehuma illa bi'l hakki: Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulanan varlıkları hakk ile yarattık."

El-Efrad: Kutbun nazarının dışında kalan adamlara denir.

El-Kutb (Gavs): Bütün zamanlarda âlemde Allah'ın nazarının yeri olan tek kimsedir. İsrafil'in (a.s) kalbidir.

El-Evtad: Dört kişidirler. Menzilleri âlemdeki dört rükün menzil üzeredir. Doğu, batı, kuzey güney. Her birinin makamı bu yönlerden biridir.

El-Budela: Bunlar yedi kişidir. Bir kavimden ayrılan kimse, yerinde kendi suretinde canlı bir beden bırakıyorsa ve kimse onun kaybolduğunu anlamıyor-sa, işte bu kimse Bedil'dir, başka değil. Bunlar İbrahim'in (a.s.) kalbi üzeredirler.

En-Nukaba: Nefislerin gizliliklerini ortaya çıkaran kimselerdir. Üç yüz kişidirler.

En-Nuceba: Kırk kişidirler. Halkın yüklerini taşımakla meşguldürler. Sadece başkasının hakkı ile ilgili tasarrufta bulunurlar.

El-İmaman (İki İmam): Bunlar iki kişidirler. Birisi Gavsın sağında oturur ve melekuta bakar. Diğeri ise solunda oturur ve mülke bakar. Bu arkadaşından daha üstündür. Gavsın yerini bu alır.

El-Umena: Bunlar Melamilerdir. (İç âlemlerini dışlarında sergilemeyen kimseler)

El-Melamiyyetu: İçlerindeki hallerinden zahirlerine bir tek etki yansımayan kimselerdir. Taifenin en üstünleridirler. Öğrencileri yiğitliğin çeşitli tavırlarını sergileyip dururlar.

El-Mekan: Sergilerde bulunan menzile denir. Bu da sadece makamları ve halleri gerçekleştiren, orayı aşıp celal ve cemal üstündeki makama geçen kemal ehli olanlar içindir. Onların ne sıfatı vardır, ne özelliği.

El-Kabz: Vakitte korku haline denir. Bazılarına göre kalbe varit olan ve onu azar ve edeblendirmeye işaret etme durumunda bırakan olgudur. Bazılarına göre de vaktin varitlerinden biridir.

El-Bast: Bize göre her şeyi içine alan, ama hiçbir şey tarafından içine alınamayan kimsenin halidir. Bazılarına göre reca (umut) halidir. Bazılarına göre kabul, rahmet ve ünsiyete yönelik işaretin gerektirdiği bir durumdur.

El-Heybet: Allah'ın celalini müşahede etmenin kalb üzerindeki etkisidir. Bazen cemalden de kaynaklanabilir. Yani celalin cemalinden.

El- Üns: İlâhî huzurun cemalini müşahede etmenin kalb üzerindeki etkisine denir. Bu da celalin cemilidir.

Et-Tevacud: Vecd halini isteme. Bazılarına göre , vecd olmadığı halde vecd halini izhar etmeye denir.

El-Vecd: Kalbin müşahedesinden kaybolmuş hallerden bazısına rastlaması hali.

El-Vücud: Vecd'de hakkı bulma.

El-Celal: İlâhî huzurdan yansıyan kahır özellikleri.

El-Cemal: İlâhî huzurdan kaynaklanan rahmetin özellikleri ve lütufları.

El-Cem: Halksız hakka işaret etme.

Cem'ul Cem: Bütünüyle Allah'ta tükenme isteği.

El-Fark: Hak olmaksızın halka işaret etmek. Bazılarına göre kulluğu müşahede etmektir.

El-Beka: Kulun, Allah'ın her şey üzerinde kaim olduğunu görmesi.

El-Fena: Kulun, Allah'ın bir illet üzerine kaim olduğunu görmesi.

El-Gaybet: Hissin kendisine varit olan şeyle meşgul olmasından dolayı kalbin, halkın halleriyle ilgili olarak gelişen olaylara dair bilgiden uzaklaşması.

El-Huzur: Gaybeti esnasında kalbin Hakk ile huzurda olması.

Es-Sahv (Uyanış): Hassaların, gaybetten sonra güçlü bir vürutla kendilerine dönmesi.

Es-Sekr (Sarhoşluk): Güçlü bir varitle yitip gitme, kaybolma.

Ez-Zevk (tatma): İlâhî tecellilerin görünmeye başlamasının ilk anı.

Eş-Şurb (içme): Tecellilerin ortası.

Er-Rey (kanma): Tecellilerin her makamdaki son merhalesi.

El-Mahv (Silinme): Adet vasıflarının ortadan kalkması. Bazılarına göre illetin zail olması demektir. Kimine göre, hakkın gözlediği ve nefyettiği şey anlamındadır.

El-İsbat: Kulluk hükümlerini ikame etme. Kimine göre bağların ikamesi anlamındadır.

El-kurb (yakınlık): İtaatle kaim olmak. Kabe Kav-seyn hakikatine de kurb denir.

El-Bu'd (uzaklık): Muhalefetler üzerine kaim olmak. Bazen uzaklık senden kaynaklanır ve hallere göre değişiklik gösterir. Hallerin karinelerinin irade ettiği şeylere delalet eder. aynı durum kurb (yakınlık) için de geçerlidir.

El-Hakikat: Senin vasıflarının etkilerinin, Onun vasıfları aracılığıyla senden uzaklaştırılması demektir. Çünkü seninle sende ve senden olmak üzere fail olan Odur, sen değilsin. "M amin dabbetin illa huve ahizun bi nasiyetiha: Yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın."

En-Nefes: Yüce Allah'ın, kıvılcımlarını söndürsün diye kalbin ateşine musallat kıldığı bir ruhtur.

El-Hatır: Kalbe ve vicdana varit olan rabbani, melekî, nefsanî veya şeytanî telkin. Ki kalıcı değildir. Bu telkinler, bazen senin hiçbir çaban olmadan varit olurlar.

İlme'l Yakin: Delilden anlaşılan ilim.

Ayne'l Yakin: Müşahede ve keşiften anlaşılan ilim.

Hakka'l yakin: Gözlemlenen şeyden irade edilen hususun ilimde hasıl olması.

El-Varid: Kişinin çabası olmaksızın kalblere varit olan övgüye değer telkinler. Kalbe varid olan her telkine karşılık olarak kalbe bir isim verilir.

Eş-Şahid: Müşahede sonucu, müşahede edenin kalbinde meydana gelen etki. Gerçekte kalbin müşahede edilenin sureti olarak algıladığı, zaptettiği şeydir.

En-Nefs: Kulun vasıflarından malum olanlar.

Er-Ruh: Gayb ilminin özel bir surette kalbe ilka edilmesinin karşılığı olarak kullanılır.

Es-Sırr: İlmin sırrı denildiği zaman, bu ilmi bilen alimin hakikati , halin sırrı denildiği zaman , bundaki Allah'ın muradını bilme, hakikat sırrı denildiği zaman da işaret edilen şey kast edilir.

El-Veleh (kendini kaybetmek): Aşırı vecd.

El-Vakfe (Duruş): İki makam arasında hapsedilme.

El-Fetret: Başlangıçtaki yakıcı ateşin sönmesi hali.

Et-Tecrid: Masivanın ve kevnin kalbten ve sırdan uzaklaştırılması.

Et-Tefrid: Hak ile kendinle beraber durman.

El-Latife: Zihinde parlayan anlamı ince her işaret. İbareye sığmaz. Bazen nefs-i natıka'nın karşılığı olarak kullanılır.

El-İllet: Hakkın kulunu bir sebepten dolayı veya sebepsiz uyarması.

Er-Riyazet: Edeb riyazeti, nefsin tabiatının dışına çıkmaktır. Taleb riyazeti, irade edilenin şahinliğinin ifadesidir, kısacası, nefsi ahlakın arındırılmasından ibarettir.

El-Mücahede: Nefsi bedenî meşakkatlere ve her durumda hevaya muhalefet etmeye zorlamak demektir.

El-Fasl (ayrılık): Sevgilinden ümit ettiğin gıdadır. Bize göre, birlik halinden sonra ondan ayrılman demektir.

Ez-Zihab (gidiş): kalbin, kim olursa olsun sevgilisi müşahede etmesinden dolayı hissedilme özelliğine sahip olan hiçbir şeyi hissedemeyecek şekilde kaybolmasıdır.

Ez-Zaman: Sultan, hakimiyet, delil.

Ez-Zacir (meneden): Müminin kalbindeki hakk öğütçüsü. Davetçi.

Es-Sahk (ezilme): Senin terkibinin kahır ve baskı altında dağılıp gitmesi.

El-Mahk (iptal edip belirsiz kılma): Seni yok eden şeyden seni gizleyen her şey. Bazılarına göre, kevnin bahsedilmesi demektir. Bazen adetlerle beraber olmaya da denir. Ya da amellerin neticeleriyle beraber oluşa da denir.

Et-Tecelli: Kalblere açılan gaiblerin nurları.

El-Muhazara: Kalbin daima burhan akışının huzurunda oluşu. Bize göre, isimlerin üzerinde bulundukları hakikatlerle kalblerde cari oluşu demektir.

El-Mukaşefet: Kahır sonucu tevbenin tahakkuk edişinin karşılığı olarak kullanılır. Halin fazlasıyla tahakkuk edişinin karşılığı anlamında da kullanılır.

Ya da işaretin tahakkuk edişinin karşılığı olarak.

El-Müşahede: Eşyayı tevhid delilleriyle görmek demektir. Hakkı eşyada görmeye de denir. Şüpheden uzak bir şekilde gerçekleşen yakin hakikati anlamında da kullanılır.

El-Muhadese: Hakkın mülk ve şehadet âleminde ariflere hitab etmesi. Ağaçtan Musa'ya seslenilmesi gibi.

El-Müsemere: Hakkın sırlar ve gaibler âleminden ariflere seslenmesi. "Onu ruhu'l emin senin kalbine indirdi."

El-Levaih (görüntüler): Zahiri sırlarda görülen halden hale yüceliş özelliği, görüntüsü. Bize göre, görme organıyla sınırlı olmamak kaydıyla, ama selbi özellikte olmaksızın göze görülen zati nurlardır.

Et-Tavali (doğuşlar): Marifet ehlinin kalblerine doğan ve başka nurları söndüren tevhid nurları.

El-Levami (parıldayışlar): İki vakitte ve bundan daha yakın bir zaman diliminde ispat edilen tecelli nurları.

El-Bevade (açığa çıkma): Kalbin, bir ilk çarpılma mahiyetinde birden gayb ile yüz yüze gelmesi. Bu, sevinme sebebi de olabilir, üzülme sebebi de.

El-Hücum: Senin bir etkin olmaksızın vaktin gücüyle kalbe varid olan hal.

Et-Telvin: Kulun hallerinde intikal edişi. Bir çoğuna göre bu eksik bir makamdır. Bize göre makamların en mükemmelidir. Kulun bu makamdaki hali yüce Allah'ın şu sözünde işaret ettiği hal gibidir: "Külle yevmin huve fi şe'n: O her gün yaratma halindedir."

Et-Temkin: Telvin (çeşitlilik) halinde yerleşiklik kazanma demektir bize göre. Bazılarına göre ise vusul ehlinin halidir.

Er-Rağbet: Nefsin rağbeti sevaba, kalbin rağbeti hakikate sırrın rağbeti hakka yöneliktir.

Er-Rahbet (çekinme): Zahiri çekinme, tehdidin tahakkuk etmesinden, batının korkup çekinmesi ilmin değişmesinden, sırrın korkup çekinmesi önceden bilinenin tahakkuk etmesinden kaynaklanır.

El-Mekr: Allah'ın emirlerine muhalefet eden kimsenin bu halinin devamına rağmen nimetlerin ard arda gelmesi. Kötü edebin varlığına rağmen halin devam etmesi. Emir ve sınır olmaksızın işaret ve kerametlerin izhar edilmesi.

El-İstilam (kökten kesilme): Hüznün derin üzüntünün özelliği. Kalbe varid olur ve kalb onun hakimiyeti altında sakin olur.

El-Gurbet: Maksudun peşinde vatandan ayrılmak anlamında kullanılır. Bazılarına göre, içinde hakiki nüfuz olması nedeniyle halden gurbet vardır. Yine marifetten kaynaklanan dehşetten dolayı haktan gurbet vardır.

Et-Telvin: Kulun hallerinde intikal edişi. Bir çoğuna göre bu eksik bir makamdır. Bize göre makamların en mükemmelidir. Kulun bu makamdaki hali yüce Allah'ın şu sözünde işaret ettiği hal gibidir: "Külle yevmin huve fi şe'n: O her gün yaratma halindedir."

Et-Temkin: Telvin (çeşitlilik) halinde yerleşiklik kazanma demektir bize göre. Bazılarına göre ise vusul ehlinin halidir.

Er-Rağbet: Nefsin rağbeti sevaba, kalbin rağbeti hakikate sırrın rağbeti hakka yöneliktir.

Er-Rahbet (çekinme): Zahiri çekinme, tehdidin tahakkuk etmesinden, batının korkup çekinmesi ilmin değişmesinden, sırrın korkup çekinmesi önceden bilinenin tahakkuk etmesinden kaynaklanır.

El-Mekr: Allah’ın emirlerine muhalefet eden kimsenin bu halini devamına rağmen nimetlerin art arda gelmesi. Kötü edebin varlığına rağmen halin devam etmesi. Emir ve

sınır olmaksızın işaret ve kerametlerin izhar edilmesi.

El-istilam (kikten Kesilme): Hüznün, derin üzüntünün özelliği. Kalbe varid olur ve kalb onun hakimiyeti altında sakin olur.

El-Gurbet: Maksudun peşinde vatandan ayrılmak anlamında kullanılır. Bazılarına göre, içinde hakiki nüfuz olması nedeniyle halden gurbet vardır. Yine marifetten kaynaklanan dehşetten dolayı haktan gurbet vardır.

El-Himmet: Kalbin arzulara yönelip her şeyden soyutlanması anlamında kullanılır. Mürid sıddıkıyetine (doğruluğuna) sahib kimse için kullanılır. Yine ilhamların saflığı ile beraber gerçekleşen himmetlerin cemi için de kullanılır.

El-Gayret: Hadler aşıldığı zaman hakkın bir gayreti vardır. Sırları ve gizlilikleri saklamanın karşılığı olarak kullanılan bir gayret de vardır. Hak gayretini evliyasına has kılmıştır. Veliler has kılınanlardır.

El-Hürriyet: Kulluk hukukunu Allah için ikame etmek. Bu hukuku ikame eden kimse Allah'tan başkasından azadedir, hürdür.

El-Mutalaa: Hakkın doğrudan veya onların isteği üzerine kevndeki hadislere ilişkin olarak ariflere ilham ettiği şeyler.

El-Futuh: Bir, zahirde gerçekleşen ibare açılışı (futuhu), batında gerçekleşen halavet futuhu ve mükaşefe futuhu vardır.

El-Vasl: Kaçanı yakalamak.

El-İsm: Vakit içinde ilâhi isimlerden kulun haline hakim olan isim.

El-Vesm: Ezel olanla ebede cari olan özellik, sıfat.

Ez-Zevaid: Gabya iman ve yakin fazlalığı.

El-Hıdır: Bununla bast (açılma) hali ifade edilir.

El-Ye's: Bununla kabz (tutulma) hali ifade edilir.

El-Gavs: Ayniyle zamanın bir tanesidir. Ancak vakit geldiğinde onun inayetine iltica duygusu verilir.

El-Vakıa: Hangi yolla olursa olsun, hitap ya da misalle o alemden kalbe varit olan şey.

El-Anka: Yüce Allah'ın içinde yine kendisi aracılığıyla alemin bedenlerini açtığı hava.

El- Varka: Küllî nefis. Levh-i Mahfuz.

El-İkab: Kalem. Akl-i evvel (İlk akıl)

El-Gurab: Küllî cisim.

Eş-Şecere: İnsan-i Kamil.

Es-Semseme: İbareden sızan ince marifet.

Ed-Durretu'l Beyda (Beyaz inci): Akl-i Evvel.

Ez-Zumurrede (Zümrüt): Küllî nefis.

Es-Sebhe: Heba. Rüzgarın savurduğu toz.

El-Harf: Dil. Hakkın sana hitap ederken kullandığı ibareler.

Es-Sekine: Gaybin inişi esnasında içinde hissettiğin mütmainlik hali.

Et-Tedani: Mukarrebinin (Allah'a yakın olanların) miracı.

Et-Tedella: Mukarrebinin inişi. Ayrıca tedani sırasında hakkın onlara inişi anlamında da kullanılır.

Et-Terakki: Hallerde, makamlarda ve marifetlerde intikal etme.

Et-Telakki: Haktan sana varid olan şeyleri alman.

Et-Tevella: Ondan kendine dönmen.

El-Havf (korku): Geçmişteki menfi şeylerden sakınman.

Er-Reca (umut): Gelecek ümidi, beklentisi.

Es-Saik (Bayılma): Rabbani tecelli esnasında fena bulma.

El-Halvet: Arada melek veya başka biri olmaksızın gizlici hak ile konuşmak.

El-Cilve: Kulun halvetten ilâhî özelliklerle çıkması.

El-Mahda'(aldanma yeri): Kutbun vasıl olmuş fertlerden gizlendiği yer.

El-Hicab: Matlubunu gözünden gizleyen, perdeleyen şey.

En-Nevale (Misafire takdim edilen ilk lokma): Fertlere (efrad denilen zatlar) has hil'atlar. Mutlak Hil'at anlamında da kullanılır.

El-Ceres (Zil): Hitabın bir tür zorlamayla icmal edilmesi.

El-İttihad (Birleşme): İki zatın bir olması. Bu ancak sayıda olabilir. O da haldir.

El-Kalem: Tafsil bilgisi.

El-Enaniyet (Benlik): "Ben" demen.

En-Nun: İcmal ilmi.

El-Hüviyet: Gayb alemindeki hakikat.

El-Levh: Bilinen bir sınıra kadar ertelenmiş tedvin ve yazı mahalli.

El-Aniye (kap): İzafe yoluyla elde edilen hakikat.

Er-Ruhune (hafiflik/düşüncesizlik): Tabiatla beraber olma, ötesine geçememe.

El-İlâhîyye: Beşere nispet edilen tüm ilâhî isimler.

El-Hatem: Ariflerden bazılarının kalblerinin üzerindeki hakkın alameti.

Et-Tab'u: Her şahısla ilgili olarak önceden malum olan bilgi.

El-Aliye: Bir meleğe veya ruhaniye izafe edilen tüm ilâhî isimler.

El-Menesse (Gerdek evi): Düğünlerin, ziyafetlerin düzenlendiği mekan. Ruhanî tecellileri.

Es-Siva: Öteki, (Allah'tan) başkası.

El-Cesed: Ateş veya nur menşeli bir cisimde zuhur eden her ruh.

En-Nur: Kevni kalpten kovan her ilahî vürut.

Ez-Zulmet (Karanlık): Bzzat bilme için kullanılır. Çünkü bu bilgiyle beraber başkası keşfedilmez.

Ed-Diya (Ziya, ışık): Hakkın gözüyle aynları görme.

Ez-Zillu (gölge): Hicabın gerisinde rahatlığın varlığı.

El-Kişr: Muhakkik'in özünü kendisine tecelli eden şeylerin etkisiyle bozulmaktan koruyan her ilim.

El-Lubb (öz): Kevnle ilgili olan kalplerden saklanan ilimler.

El-Umum: Sıfatlar hususunda vaki olan ortaklık.

El-Husus: Her şeyin tekliği.

El-İşaret: Kalbin huzuru ile birlikte yakınlıkla beraber olduğu gibi uzaklıkla da beraber olur.

El-Gayb: Hakkın kendisiyle ilgili değil, seninle ilgili olarak senden gizlediği her şey.

Alemu'l emr (emir alemi): Haktan bir sebep olmaksızın var olan varlıklar. Melekut karşılığı olarak kullanılır.

Alemu'l Halk (Halk/yaratma alemi): Bir sebep neticesinde var olan varlıklar alemi. Şehadet (görünen) alemi anlamında kullanılır.

El-Arif ve'l Ma'rife(Arif ve Marifet): Rabbin kendisini gösterdiği ve bunun neticesinde üzerinde bir takını haller zuhur ettiği kimseye arif, onun haline de marifet denir.

El-Alim ve'l İlm (Alim ve ilim): Allah'ın uluhiyetini ve zatını gösterdiği ve üzerinde herhangi bir hal izhar etmediği kimseye alim, onun haline de ilim denir.

El-Hak: Allah ile ilgili olarak kulun üzerine vacip olan şey ve hakkın kendisi için gerekli kıldığı şey.

El-Batıl: Yokluk.Adem.

El-Kevn: Varlık sahibi her olgu.

Er-Rida: Hakkın sıfatlarıyla zuhur etme.

Er-Reyn (Kalın örtü) : Eşyada itidal mahalli.

El-Kemal: Sıfatlardan ve sonuç ve etkilerinden münezzeh olma.

El-Berzah: Manalar alemiyle cisimler alemi arasında görülen alem.

El-Ceberut: Ebu Talib'e göre azamet alami demektir. Bir çoğu ise orta alem anlamında olduğunu söylemiştir.

El-Mülk: Görülen maddi alem.

El-Melekut: Gayb alemi.

Maliku'l Mülk: emrettiği şeylere dayalı olarak kula karşılığını verme makamında Hak taala.

El-Muttali: Kevn âlemine bakış. Hakkın gözüyle bakan.

Hicabu'l İzzeti (İzzet perdesi): Körlük ve şaşkınlık hali.

El-Misl (Benzer): İnsan. İnsanın yaratılışına esas olan suret.

El-Arş: Mukayyet isimlerin istiva ettiği yer.

El-Kursi: Emir ve yasak yeri.

El-Kıdem (öncesizlik, ezel): Hak ilmi kapsamında kul ile ilgili olarak sabit olan şey.

El-İyd (bayram/yıldönümü): Amellerin tekrarlan-masıyla kalbe tekrar dönen tecelliler.

El-Had: Seninle onun arasındaki fasıl, aralık.

Es-Sıfat: Anlamın gerektirdiği nitelik. Alim gibi.

En-Naat: Nispetin gerektirdiği nitelik. Evvel gibi.

Er-Ru'yet: Onu olduğu yerde gözle görme, basiretle değil.

Kelimetu'l Hadra (huzur sözü): Kun (ol) kelimesi.

El-Lusun (Lisanlar/diller): İlâhî açıklamanın ariflerin kulağına ulaşmasında kullanılan araç.

El-Huve (O): Müşahedesi sahih olmayan (görülmesine imkan bulunmayan) mutlak gayb.

El-Fehvaniye: Hakkın misal aleminde bizzat yüzleşme yoluyla gerçekleştirdiği hitap.

Es-Seva (Benzer/derk): Hakkın halkta ve halkın hakta gizlenmesi.

El-Ubude (ubudet): Kendini rabbine gösteren kimsenin makamı ubudettir.

El-İntibah (Uyanma):Hakkın inayet yoluyla kulu sevketmesi.

El Takaza (Uyanıklık): Hakkın sevketmesi esnasında Allah'ın muradını anlama.

Et-Tasavvuf: Zahiren ve batınen şeriatın adabına riayet etme. Bu, ilâhî ahlaktır. Güzel ahlaka sahip olmaya ve kötü, bayağı ahlaktan uzak durmaya da denir.

Et-Tecelli: İlâhî ahlakla vasıflanma. Bize göre, kulluk ahlakıyla vasıflanma. Bu tanım daha doğrudur. Çünkü daha tamam ve daha temizdir.

Sırru's Sırri (Sırrın sırrı): Hakkın kuldan ayrı olarak tek başına bildiği hakikat.

Bu kelimelerin toplamı yüz doksan sekiz (198)dir. Müellif *(Allah ondan razı olsun)* ***Malatya şehrinde hicri altı yüz on beş (615) senesinde Safer ayının onunda yazdı. Allah'ın salat ve selamı efendimiz Hz. Muhammed'in, ehlibeytinin ve ashabının üzerine olsun.***

Allah'ın hamdederek ve Onun yardımıyla hicri (Hz. Resululaha salat ve selam olsun) dokuz yüz doksan yedi yılının rebius-sani ayının üçünde, yani Pazar gününün öğlen vaktinde yazımı tamamlandı. Âlemlerin rabbi olan Allah'a nimetlerine denk, açık ve gizli fazla bağışlarına eşit şekilde hamdolsun. Değiştirme gücü ve kudret ancak ulu ve azamet sahibi Allah'tandır.